

CERCETĂRI DE LINGVISTICĂ

Anul XX, nr. 2

1975

iulie—decembrie

SUMAR

ISTORIA LINGVISTICII ROMÂNEȘTI

	<u>Pag.</u>
B. KELEMEN și RODICA GUDEA, <i>Reflecția preocupărilor lingvistice ale Academiei Române în presa din Transilvania</i>	123

ONOMASTICĂ

M. HOMORODEAN, <i>Toponime de pe Riu Grădiștii (jud. Hunedoara)</i>	131
I. PĂTRUȚ, <i>Relații onomastice slavo-române</i>	137
SABIN VLAD, <i>Din toponimia comunei Lupșa (jud. Alba)</i>	153

LEXICOLOGIE

IOANA ANGHEL, <i>Note lexicale și etimologice</i>	163
DOINA NEGOMIREANU, <i>Gîndi. Polisemie și opoziție sinonimică</i>	167

DIALECTOLOGIE

EUGEN BELTECHI, <i>Trei arii bănățene: do(-), pro-, ză-</i>	173
PETRU NEIESCU, <i>O arie arhaică în subdialectul bănățean</i>	187

GRAMATICĂ

MIHAI M. ZDRENGHEA, <i>Aspecte ale complementizării în engleză și română</i>	193
--	-----

STILISTICĂ

CARMEN VLAD, <i>Contribuții la studiul competenței literare</i>	205
---	-----

DISCUȚII

I. T. STAN, <i>Africatele și statutul lor fonologic în limba română literară</i>	211
--	-----

RECENZII ȘI PREZENTĂRI DE CĂRȚI

SEXTIL PUȘCARIU, <i>Cercetări și studii</i> , București, 1974 (R. Todoran)	221
IORGU IORDAN, <i>Stilistica limbii române</i> . Ediție definitivă, București, 1975 (Felicia Șerban)	222
CHRISTIAN IONESCU, <i>Mică enciclopedie onomastică</i> , București, 1975 (G. Vasiliu).	223
I. EVSEEV, <i>Semantica verbului</i> , Timișoara, 1974 (B. Kelemen)	224
JEAN DUBOIS, MATHÉE GIACOMO, LOUIS GUESPIN, CHRISTIANE MARCELLESI, JEAN-BAPTISTE MARCELLESI, JEAN-PIERRE MÉVEL, <i>Dictionnaire de linguistique</i> , Paris, 1973 (Valentina Șerban)	225
<i>Synchronischer und diachronischer Sprachvergleich</i> , Friedrich Schiller Universität, Jena, 1972 (B. Kelemen)	227
<i>Radovi Simpozijuma o jugoslovensko-rumunskim uzajamnostima u oblasti narodne književnosti — Actele Simpozionului dedicat reciprocității literaturii iugoslavo-române în domeniul literaturii populare (Pančevo, 28. IX — 1.X.1972)</i> , Pančevo, 1974 (I. Pătruș)	228
INDICE (1975)	231

CERCETĂRI DE LINGVISTICĂ RECHERCHES DE LINGUISTIQUE

Année XX, n° 2

1975

juillet — décembre

SOMMAIRE

HISTOIRE DE LA LINGUISTIQUE ROUMAINE

- B. KELEMEN et RODICA GUDEA, Le reflet des préoccupations linguistiques de l'Académie Roumaine dans la presse de Transylvanie 123

ONOMASTIQUE

- M. HOMORODEAN, Noms de lieux de la vallée du Rlu Grădiștii (dép. de Hunedoara) 131
I. PĂTRUȚ, Relations onomastiques slavo-roumaines 137
SABIN VLAD, Noms de lieux de la commune Lupșa (dép. d'Alba) 153

LEXICOLOGIE

- IOANA ANGHEL, Notes lexicales et étymologiques 163
DOINA NEGOMIREANU, Gîndi. Polysémie et opposition synonymique . . 167

DIALECTOLOGIE

- EUGEN BELTECHI, Trois aires dialectales du Banat : *do(-)*, *pro-*, *ză-* 173
PETRU NEIESCU, Une aire dialectale archaïque dans les parlers du Banat . . 187

GRAMMAIRE

- MIHAI M. ZDRENGHEA, Les aspects de la construction des verbes avec les différents compléments en anglais et en roumain 193

STYLISTIQUE

CARMEN VLAD, Contributions à l'étude de la compétence littéraire 205.

DISCUSSIONS

I. T. STAN, Les affriquées et leur statut phonologique dans la langue roumaine littéraire 211

COMPTE RENDUS ET PRÉSENTATIONS DE LIVRES

SEXTIL PUȘCARIU, <i>Cercelări și studii</i> , București, 1974 (R. Todoran)	221
IORGU IORDAN, <i>Stilistica limbii române</i> . Ediție definitivă, București, 1975 (Felicia Șerban)	222
CHRISTIAN IONESCU, <i>Mică enciclopedie onomastică</i> , București, 1975 (G. Vasiliu)	223
I. EVSEEV, <i>Semantica verbului</i> , Timișoara, 1974 (B. Kelemen)	224
JEAN DUBOIS, MATHÉE GIACOMO, LOUIS GUESPIN, CHRISTIANE MARCELLESI, JEAN-BAPTISTE MARCELLESI, JEAN-PIERRE MÉVEL, <i>Dictionnaire de la linguistique</i> , Paris, 1975 (Valentina Șerban)	225
<i>Synchronischer und diachronischer Sprachvergleich</i> , Friedrich Schiller Universität, Jena, 1972 (B. Kelemen)	227
<i>Radovi Simpozijuma o jugoslovensko-rumunskim uzajamnostima u oblasti narodne književnosti — Actele Simpozionului dedicat reciprocităților iugoslavo-române în domeniul literaturii populare (Pančevo, 28.IX—1.X.1972)</i> , Pančevo, 1974 (I. Pătruș)	228
INDEX (1975)	231

REFLECTAREA PREOCUPĂRILOR LINGVISTICE ALE ACADEMIEI ROMÂNE ÎN PRESA DIN TRANSILVANIA

DE

B. KELEMEN ȘI RODICA GUDEA

Înființată înainte de toate pentru a da neamului un mare dicționar, o gramatică și o ortografie unitară, Societatea Academică Română a împlinit aspirațiile celor mai profunde și vizionare conștiințe, ale acelor mulți cărturari patrioți și doritori de progres pentru limba, cultura și ființa națională unică și unitară a poporului român de dincolo și de dincoace de Carpați.

Această realitate transpare grăitor în paginile presei din Transilvania. Este elocventă și deloc întâmplătoare o afirmație ca aceea a lui Iosif Hodoșiu dintr-un articol al revistei „Familia”: „Bărbații cari se ocupau și cari au îmbrățișat această idee nu puteau a nu cugeta la întreaga românie și așa Societatea nu putea să nu fie compusă decât din bărbații tuturor țărilor locuite de români”¹. Cărturarii români din afara granițelor României de atunci au aderat, cu ardoare, la înființarea unui înalt for de cultură pentru toți românii, profund interesați de problemele pe care acesta și le propunea, pentru că: „Deși despărțiți politicește, românii au fost întruniți în cuget, căci nu poate cugeta într-altfel același suflet”².

Diversele materiale privind mișcarea de idei premergătoare înființării Societății Literare Române, prezente în paginile publicațiilor din Transilvania ca și ale celor din Pesta, atestă preocuparea intelectualității de aici pentru imperioasa necesitate a unui astfel de for cultural unitar, care să asigure, printre altele, unitatea limbii literare și a ortografiei române.

Cărturarii transilvăneni erau pe deplin conștienți de rosturile majore ale Societății Academice Române, așa cum reiese și dintr-o cronică redacțională a „Gazetei Transilvaniei”: „Ne bucurăm foarte că frații noștri români din principate cumoscură și cu seriozitate se și apucară a rezolva problema cea mai imperativă care are a o dezlege o națiune înainte de

¹ Iosif Hodoșiu, *Originea Societății Academice din București*, în „Familia”, III, 1867, nr. 45, p. 532.

² *Cronica externă. România*, în „Gazeta Transilvaniei”, XXX, 1867, nr. 61, p. 244

toate... de-a se înălța ... așezînd un focar pentru unitatea și uniformitatea literaturii sale”³.

După începerea activității Societății Academice Române, devenită în 1879 Academia Română, publicațiile transilvănene au redat în paginile lor toate lucrările curente ale sesiunilor acesteia, rapoartele generale prezentate la sesiunile anuale, convocatoare, diferite anunțuri, concursuri, premii, diverse date bibliografice asupra lucrărilor apărute sub egida Academiei și, în special, reproduceri parțiale și integrale din acestea, ca: Prefața Dicționarului lui Massim și Laurian, Apelul de abonament la Dicționarul Academiei, Chestionarul lui Hasdeu, unele fragmente din Dicționarul Academiei etc. Un exemplu poate fi oferit din cercetarea revistei „Transilvania”, care în perioada 1869—1894 a publicat 61 de astfel de materiale, precum și a revistei „Familia”, care numai într-un singur an, 1895, a publicat 11. În revistele și organele de presă cercetate de noi: „Transilvania” și „Gazeta Transilvaniei” (Brașov), „Telegraful român” (Sibiu), „Familia” (Oradea), „Concordia”, „Federațiunea” și „Luceafărul” (Pesta) am găsit un foarte bogat material de această natură, activitatea Academiei constituind o tematică permanentă pentru aceste publicații.

Aceste materiale au avut, prin publicarea lor în amintitele reviste, o influență binefăcătoare, stimulînd participarea plină de dăruire a cărturarilor transilvăneni la activitatea multiplă a Academiei. „Ne ținem de plăcuta datorință, și credem a satisface viul interes al publicului nostru, dacă vom lua notiță de toate însemnatele lucrări ale Academiei Române”, precizează, de exemplu, revista „Transilvania”⁴. Anunțînd apariția diferitelor lucrări ale Academiei, cititorii revistelor transilvănene le-au solicitat într-un număr atît de mare încît, la un moment dat, exemplarele trimise peste Carpați s-au dovedit cu totul insuficiente, după cum menționează aceeași revistă brașoveană: „S-a observat ... că din toate acele produse ale minții românești [lucrări ale Academiei] *abia* trec dincoace la noi cîte 10—12 exemplare pe an”⁵. În același context, revista își precizează, cu claritate, intenția: „Una din problemele acestui organ literar este și aceea de a fi mijlocitoriu între literații și literatorii noștri... din toate țările locuite de români”⁶. În sfîrșit, semnificativ în această ordine de idei și, totodată, reprezentativ pentru o serie întregă de alte anunțuri similare apărute în publicațiile transilvănene este acela al redacției revistei „Transilvania” din numărul 21 al anului 1878: „Avem onoarea a face cunoscut domnilor literați români și la toți amicii literaturii noastre... că s-au luat măsuri sigure ca de aici încolo să se afle de vînzare toate cărțile cîte ies sub auspiciile și cu spesele fondului Societății Academice, anume în Sibiu..., în Brașov..., în Cluj...” (p. 251).

An după an se contura tot mai pregnant rolul Academiei Române ca for științific și cultural pentru toți românii, menire măreață, la a cărei împlinire publicațiile din Transilvania și-au adus o considerabilă contri-

³ *Cronica externă. România*, în „Gazeta Transilvaniei”, XXX, 1867, nr. 60, p. 240.

⁴ *De la Academia Română*, în „Transilvania”, XXIII, 1892, nr. 1, p. 19.

⁵ *Unele lucrări de ale membrilor Academiei Române*, în „Transilvania”, XIX, 1888, nr. 1—2, p. 1.

⁶ *Ibidem*.

buție. „Academia Română a fost unicul centru cultural al tuturor românilor, unde au dispărut toate divergențele... , unde nu mai existau hotare politice, ... interese de partid... , ci numai ... reprezentanți ai unității noastre culturale naționale”⁷. Pe bună dreptate, un colaborator al revistei „Transilvania”, Z. Boiu, remarca faptul că după 27 de ani de activitate rezultatele științifice ale Academiei au întrecut chiar și așteptările celor mai optimiști susținători. Prestigiul Academiei s-a impus treptat în opinia intelectualității române, dobîndind totodată o recunoaștere de valoare, dincolo de hotare. Dar meritul său cel mai de seamă, relevă autorul, este acela că : „Academia Română a devenit un far de lumină, un focar de cultură pentru întregul popor românesc, fără deosebire de barierele vămlor... , a devenit forul în care se șterg diferențele și pre toți îi cuprinde unitatea limbii și culturai”⁸.

Numărul mare al articolelor publicate în revistele și organele de presă studiate de noi demonstrează că unul dintre cele mai substanțiale merite pe care Academia Română le-a cîștigat, încă din primii ani ai activității sale ca instituție de înaltă cultură, rezidă, fără nici o îndoială, în legătura strînsă pe care a întreținut-o cu românii de peste hotare, stimulînd activ și participarea cîrturarilor transilvăneni la dezbaterile științifice și culturale ale forului academic. Astfel spus, activitatea Academiei Române nu s-a reflectat numai ca un ecou în revistele și presa din Transilvania, ci ea a influențat nemijlocit mersul înainte al culturii și învățămîntului din această provincie, mai ales prin forța ideilor propagate, ca și datorită faptului că aceste idei au fost puse de către publiciști ardeleni înimoiși într-o intensă circulație.

Este binecunoscut că, încă de la început, mulți membri ai Academiei au fost ardeleni și nu puțini dintre aceștia au fost personalități științifice recunoscute pe un plan foarte larg. Vrem să subliniem, însă, un alt aspect al strînsei legături dintre Academia Română și Transilvania, și anume acela al marelui interes pe care intelectualii din satele și orașele ardeleni l-au arătat întotdeauna inițiativelor și problemelor Academiei, în special problemelor de limbă. S-a creat astfel un circuit organic în care transilvănenii, fiind permanent bine informați despre problemele ce frămîntau Academia, luau parte efectivă la rezolvarea acestora, fie prin contribuțiile lor științifice directe, fie ca fundal de opinie pentru ceea ce se reflecta în presa transilvăneană.

Problemele dicționarului și ale gramaticii limbii concentrău asupra lor cele mai vii dezbateri ale Societății Academice Române, deoarece dicționarul ca monument și tezaur spiritual al unui popor trebuia să ne reprezinte cu cinste în peisajul culturii și civilizației europene. De asemenea problemele limbii literare unice și cele ale ortografiei au avut de la început o mare pondere în activitatea Academiei.

Bineînțeles, preocupările de limbă avînd o bogată tradiție pe meleagurile transilvane (ne gîndim în primul rînd la Școala ardeleană), cîrturarii

⁷ *Academia Română*, în „*Transilvania*”, XXVII, 1896, nr. 4-5, p. 116-117.

⁸ Z. Boiu, *Sesiunea anuală a Academiei Române*, în „*Transilvania*”, XXV, 1894, nr. 3, p. 66.

de aici s-au dovedit mai mult decât receptivi la toate problemele limbii dezbătute de Academie.

În Transilvania, pe la mijlocul secolului al XIX-lea, s-au intensificat preocupările pentru propășirea socială și culturală a românilor, în cadrul cărora problema limbii ocupa un loc central. Unul dintre scopurile majore ale multiplei activități a lui G. Barițiu, figură de frunte a intelectualității ardeleni, precum și a multor alți cărturari transilvăneni, a fost neostenita cultivare a limbii românești. Începînd din 1838, „Foaia pentru minte, inimă și literatură” (întemeiată de Barițiu, într-un timp cînd nimeni nu credea că o acțiune de acest fel se poate susține la românii din Transilvania), iar mai tîrziu celelalte reviste și ziare transilvănene au dat un mare avînt acțiunilor de dezvoltare a limbii române, ilustrîndu-i competitivitatea în domeniul culturii și științei cu oricare altă limbă de prestigiu purtătoare de civilizație, îmbogățindu-i posibilitățile de expresie.

În contact permanent cu mișcarea de idei și cu preocupările de limbă din capitalele Principatelor, „Foaia pentru minte, inimă și literatură” reproducea în 1840 articolul intitulat *Lexicografie*⁹ din „Albina românească”, fapt reprezentativ în sine pentru preocupările comune cărturarilor de dincoace și de dincolo de Carpați în ce privește unitatea și dezvoltarea limbii literare. Necesitatea îmbogățirii limbii se pune aici în termeni edificatori pentru clarviziunea intelectualilor națiunii: „... a înavuți limba prin toate mijloacele, introducînd cuvintele clasice ce s-au păstrat în gura poporului român, reînnoind acele ce se descopăr prin cărți și documente vechi și adoptînd acele care se cer spre lămurirea ideilor nouă pentru români... Drept aceea poftim pe românii din toate provinciile învecinate a ni ajuta la acest propus”¹⁰.

În 1867, ziarele și revistele transilvănene relatau amplu și entuziast deschiderea lucrărilor Societății Literare Române, mai tîrziu Societatea Academică Română, descriînd cu multă căldură festivitățile inaugurale, publicau discursurile omagiale etc. Într-unul din aceste discursuri publicate în „Gazeta Transilvaniei” (reluată, ca și alte materiale, de „Telegraful român” sau „Concordia”; de fapt multe din aceste relatări și cuvîntări sînt preluate, la scurt timp, din presa bucureșteană) apare o idee lingvistică, care va cunoaște mai tîrziu o largă circulație: „Reprezentanți ai limbei romane... cugetați mai ales cu îngrijire de a nu despărți prin limbă pe popor de clasele culte, căci limba nu este a unei clase, ci a națiunii și separarea limbei ar fi un germină cu mult mai fatal decât relele ce aveți a le combate astăzi”¹¹. Remarcăm aici și atitudinea de rezervă față de consecințele exagerărilor latiniste.

Cu aceeași ocazie, Timotei Cipariu sublinia că Societatea Academică Română „va îngriji pentru conservarea unității limbei românești în toate provinciile locuite de români”¹².

Intelectualii ardeleni sînt îndeaproape preocupați de redacționarea Dicționarului și de dezbaterile Societății Academice în legătură cu această mare operă științifică, deoarece această „carte a cărților”, cum o numește

⁹ *Lexicografie*, în „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, III, 1860, nr. 7, p. 54—55.

¹⁰ *Ibidem*, p. 55.

¹¹ *România. Prima 13 august 1867*, în „Gazeta Transilvaniei”, XXX, 1867, nr. 62, p. 247.

¹² *Ibidem*, p. 248.

George Barițiu, „este pentru dacoromâni una din condițiile de viață națională, prin urmare... realizarea lui nu se poate amîna pe timp nedeterminat”¹³. Încă din 1867, „Concordia” și „Gazeta Transilvaniei” prezentau cititorilor săi dezbaterile Societății Academice pe tema Dicționarului, observînd cu pertință: „Niciodată știința lexicografiei nu a fost dezvoltată între literatorii românilor cu atîta cunoștință de lucru și pătrundere, precum s-a întimplat aceasta în răstimp în sinul Societății Academice”¹⁴.

Referitor la criticile aduse primului dicționar al Academiei, un articol din „Transilvania” observa cîțiva ani mai tîrziu, dovedind din nou o reală intuiție: „Tezaurul limbei noastre depuse în aceste opuri naționale cumpănesc mult mai presus decît defectele pe care va avea a le împlini și corege generațiunea viitoare”¹⁵. G. Barițiu însuși recunoștea în această perioadă „prea multa latinire a limbei noastre” și ortografia „prea artificioasă” a Dicționarului¹⁶, prefigurînd însă că tendința latinizantă a epocii, precum și cea opusă ei, vor fi depășite „de națiunea întreagă, prin inteligența ei colectivă”¹⁷.

Interesant de remarcat este faptul că principiile latinistilor ardeleni, transmutate și accentuate la București prin Societatea Academică Română, au întîmpinat aici aspre critici, stîrnind o polemică în care presa transilvăneană nu s-a situat totuși pe o poziție rigid latinistă, tonul ei general fiind mai ponderat decît cel promovat atunci de forul academic.

Dincolo de exagerări, acest dicționar a fost, în frămîntata atmosferă a oricărui mare început, o temelie, o bază instructivă, care încerca să răspundă menirii Societății Academice Române. Cărturarilor transilvăneni au știut să releve acest merit al primatului, al necesității și intenției. În această viziune, aprecierile nu ne mai par apologetice. „Aceste două opuri vor fi, după judecata bărbaților competenți în materie de lexicografie, cele... mai greu de elaborat, însă și de cea mai mare valoare din toate opurile științifice originale”¹⁸.

Totuși limba dicționarului lui Massim și Laurian era într-adevăr mult diferită de limba vorbită de popor. Radicalismul acestei limbi (uneori scuzat sau explicat de diferiți publiciști ardeleni) a creat rezerve în rîndurile majorității intelectualilor din Transilvania, așa cum se recunoaște indirect într-un articol al revistei „Transilvania”, intitulat *Probă de limbă românească*¹⁹. În ciuda orientării lor latiniste, publiciștii ardeleni nu sînt cu totul refractari față de criticile aduse acestui dicționar, dar privesc problema dintr-o perspectivă mai largă: „Știm și noi că vor fi multe de criticat în acel Dicționar și în acel Glosar. Dar dacă nu ar ieși nimic încă vreo 20 de ani ce am fi avut de criticat? Petele în soare,

¹³ [G. Barițiu], *Societatea Academică Română, amicii și contrarii săi*, în „Transilvania”, VI, 1873, nr. 24, p. 285.

¹⁴ *Fragmente din dezbaterile Societății Academice*, în „Concordia”, VII, 1867, 23/11oct. p. 307.

¹⁵ *Anunț la București*, în „Transilvania”, XI, 1878, nr. 21, p. 251.

¹⁶ [G. Barițiu], *art. cit.*, p. 286.

¹⁷ *Idem, ibidem*.

¹⁸ [Barițiu], G., *Dicționarul și Glosarul Societății Academice Române*, în „Transilvania”, V, 1872, nr. 8, p. 88.

¹⁹ În „Transilvania”, V, 1872, nr. 10, p. 109-112.

bolta cerului, adâncimea mării”²⁰. În același articol se face o interesantă analiză a „purificării”, termen înțeles aici oarecum sinonim cu evoluția spre o limbă mai bogată și mai maleabilă la sensuri noi. „Neregularitatea purificării” se datorește spiritului precipitat al epocii de revelații tehnice și mai ales faptului că puțini se ostenesc a studia temeinic „geniul, natura limbii românești”, fundamentul ei, așa încît, imitînd, produc „măimuzării uneori comice, mai adesea însă demne de critică severă”²¹.

Publicînd Chestionarul lui Hasdeu, redacția „Transilvaniei” subliniază cu căldură intenția primului nostru lingvist modern de-a îmbogăți dicționarul cu toate cuvintele noastre vechi și cu cele populare, „care se află în gura poporului românesc din toate țările locuite de el”²².

Făcîndu-și o datorie din a publica și a participa cu comentarii la orice preocupare de limbă a Academiei, presa transilvăneană este consecventă în a releva meritul esențial al Societății Academice Române, care, confruntată cu greutăți de tot felul, amenințată cu desființarea²³ și adesea criticată pentru exagerările sale, este totuși singurul for care a dat un prim dicționar și apoi a pornit cu forțe științifice reînnoite la revizuirea și adăugirea acestuia, de fapt la noile redactări ale Dicționarului Academiei.

Tot în legătură cu Dicționarul, cărturarii transilvăneni pun problema progresului și îmbogățirii limbii, care este și unul din scopurile Societății Academice Române, cum afirmă în altă parte revista menționată mai sus. Academia „caută să adopte și să fixeze termeni pentru mulțimea cea mare de obiecte, de idei și cunoștințe, pe care ni le cîștigăm în timpurile noastre”²⁴.

După cum reiese din publicațiile studiate de noi, ardelenii consideră că la îmbogățirea și cultivarea limbii trebuie să-și dea contribuția toți românii, indiferent unde trăiesc. Sînt de părere, deci, că este necesar „a cultiva literatura română în toate ramurile sale, prin urmare și în lexicografie, și să ne punem cu toții din toate părțile pe cultivarea și înăvuierea limbei, cu știință, cu zel și cu devotament mai mare decît s-a întîmplat aceasta pînă acuma”²⁵.

Privind unitatea limbii și necesitatea îmbogățirii și dezvoltării expresivității ei, se poate menționa și părerea exprimată, mult mai tîrziu, de Sextil Pușcariu, într-un articol din „Luceafărul”: „Dezbrăcîndu-ne de așa-numitele ardelenisme, căutînd în limba poporului și în scrierile poezilor noștri cuvintele, în loc să le luăm de-a dreptul de la alții, . . . vom lucra spre idealul la care a țintit [Cipariu]. Căci nici el nu voia, în definitiv, altă decît ca românii de pretutindeni să vorbească aceeași limbă, care să fie cea mai frumoasă”²⁶.

În concluzie, materialul studiat de noi demonstrează:

1. Prin publicarea materialelor Societății Academice Române, respectiv ale Academiei, în revistele și organele de presă din Transilvania,

²⁰ B[arițiu]. G., *Dicționarul și Glosarul...*, p. 88.

²¹ Idem, *ibidem*, p. 89.

²² Red., *Lexicografia dacoromână*, în „Transilvania”, XV, 1884, nr. 19—20, p. 147.

²³ Vezi Red. Tr., *Lovitura nouă dată Societății Academice Române*, în „Transilvania”, IX, 1876, nr. 8, p. 85—88.

²⁴ B[arițiu]. G., *Dicționarul și Glosarul...*, p. 89.

²⁵ Red., *Lexicografia...*, p. 147.

²⁶ Sextil Pușcariu, *Timotei Cipariu*, în „Luceafărul”, IV, 1905, nr. 15—16, p. 320.

s-a creat o legătură permanentă între Academie și românii de aici, fapt prin care s-a asigurat realizarea dezideratului ca cel mai înalt for de știință și cultură românească să fie într-adevăr instituția tuturor românilor.

Cărturarii transilvăneni au arătat un interes deosebit inițiativelor și problemelor Academiei, în special scopurilor ei primordiale, de-a asigura națiunii un mare dicționar, o gramatică, o limbă și ortografie unitară. În presa transilvăneană se reflectă circuitul organic creat între sarcinile Academiei și participarea însuflețită a ardelenilor la problemele ce frământau forul academic.

2. Făcându-și o datorie din a publica și a participa cu comentarii la problemele de limbă dezbătute de Academie, presa transilvăneană relevă cu consecvență meritele acestui for cultural unic al românilor în ce privește importanța deosebită pe care o acorda problemelor limbii naționale unice, precum și celor ale unei limbi literare unitare, a cărei îmbogățire și cultivare este o sarcină comună cărturarilor de dincoace și de dincolo de Carpați.

3. Contribuțiile originale ale presei transilvănene la dezvoltarea și îmbogățirea limbii literare unitare, impregnate de un latinism mai ponderat și de o orientare mai largă, se întâlnesc în intenție cu menirea Societății Academice Române, de-a fundamenta pe baze autentice specifice o limbă literară a întregii națiuni, cu mari posibilități de expresie.

RÉSUMÉ

Sur la base d'un riche matériel examiné, les auteurs démontrent que les revues et les organes de la presse de Transylvanie ont participé d'une manière active, avec un très grand intérêt, à tous les problèmes qui préoccupaient la Société Académique Roumaine, respectivement l'Académie Roumaine. La presse de Transylvanie considérait qu'il était de son devoir de publier et de participer avec des commentaires tout spécialement aux problèmes de la langue discutés par l'Académie, à ceux que posait la rédaction du dictionnaire.

Cette même presse met en évidence également les mérites du forum académique en ce qui concerne la consolidation d'une langue littéraire unitaire, à l'enrichissement et au développement de laquelle la presse de Transylvanie a grandement contribué, imprégnée d'un latinisme plus pondéré et ayant une large orientation.

Iunie 1975

*Institutul de lingvistică și istorie
literară*

Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

TOPONIME DE PE RÎU GRĂDIȘTII (JUD. HUNEDOARA)

DE

M. HOMORODEAN

Numele de locuri pe care le discutăm fac parte dintr-un material toponomastic cules pe teren în regiunea menționată, între anii 1962 și 1974. Parțial, acest material a și fost redactat sub forma unei monografii istorico-lingvistice. Din studiul menționat, am reținut aici câteva toponime încă neatestate, ca și unele cunoscute, dar insuficient explicate până acum.

1. **Curături** (Căst)¹, „finaț pe lângă p ă r ă u l Cucuiș; ține pînă la Glăjerie” (O I, III)². *Curături* sau *Curăturile de la Părâu Văii* (Ber), „luncă în stînga R î u l u i; îi zic așa pentru că c u r ă apa de pe deal și aici se împrăstie” (B III). Numele se explică prin *curătură* „aluviune; surpătură, alunecare de pămînt”, derivat de la verbul *cure* (*cură*) „a curge” și nu de la *cură* „a curăți” cum greșit consideră DA³ (s. v. c u r ă t u r ă);

¹ Abrevierile numelor localităților cercetate: Ber = Beriu; Buc = Bucium; Căst = Căstău; Cost = Costești; CostD = Costești-Deal; GrădM = Grădiștea Muncelului; Lud = Ludești; LudD = Ludești-Deal; Lunc = Luncani; Măg = Măgureni; Oră = Orăștie; OrăJ = Orăștioara de Jos; Orăs = Orăștioara de Sus; Ser = Sereca.

² Siglele informatorilor sînt alcătuite din inițiale ale numelor localităților, plus numărul de ordine al informatorilor. Din economie de spațiu, dăm aici numai prima parte a acestor sigle, adică inițialele localităților: B = Beriu; Bu = Bucium; C = Căstău; Co = Costești; CoD = Costești-Deal; GM = Grădiștea Muncelului; L = Ludești; LD = Ludești-Deal; Lu = Luncani; M = Măgureni; O = Orăștie; OJ = Orăștioara de Jos; OS = Orăștioara de Sus; S = Sereca.

³ Abrevierile izvoarelor bibliografice:

AI-IV = Material manuscris cules în anchetele dialectale efectuate de institutele de lingvistică ale Academiei Republicii Socialiste România în anii 1949 ș. u.: I (Valea Crișului Negru); II (Valea Sebeșului); III (Valea Jiului); IV (Țara Hațegului);

Arh. Bth. = Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România (Filiala Cluj-Napoca), Arhiva istorică; arhiva familiei Bethlen de Criș;

Așez. dac. = C. Daicoviciu și Al. Ferenczi, *Așezările dacice din Munții Orăștiei*, partea I: *Studiul topografic al așezărilor* de C. Daicoviciu; partea a II-a: *Studiul bibliografic asupra așezărilor* de Al. Ferenczi, Cluj, 1951;

AT = Material toponomastic cules de autorul acestei lucrări în anchete efectuate în mai multe regiuni ale țării;

AUT I ș. u. = *Analele Universității din Timișoara*, seria științe filologice, Timișoara, anul I, 1963 ș. u.;

Battisti, *Diz. top. al.* I = Carlo Battisti (și colaboratorii), *Dizionario toponomastico atesino*, vol. I (citată după *Corresp.*, p. 63 ș. u.);

cf., dealtfel, și *Curături*, loc cu surpături de pământ (Cosminu de Sus — Vălcău : com. L. Ghergariu); *Curăturile*, ponoare și mlaștină (Curtești — Botoșani : MDGR III, p. 18). Pentru sens, să se vadă și *Cotroape*, loc cu alunecări de teren (Groșii Țibleșului, jud. Maramureș : com. V. Cozma) : cf. *cotropi* „a năvăli ; a inunda ; a acoperi, a îngropa” (DA).

2. *Doaia* lu Răstoarnă (Ser), „baltă [= loc cu apă mai adâncă] într-un pârâu care trece prin sat” (S II). *Doaia Neamțului* (Oră), loc bun de scăldat pe Rîu Grădiștii (com. R. Todoran). Regionalismul *doai* (pl. *doi*) este bine cunoscut în satele de pe Rîu Grădiștii cu sensul de „loc cu apă adâncă și lină într-un pîrîu, vale sau rîu ; bulboană” (L I ; cf. M I, S II ; Șibișel, jud. Hunedoara : com. Adriana Gelu). Etimonul său e lat. *dolia*, pl. lui *dolium*, „vas mare de pământ sau de lemn (chiup sau butoi), de forma unei amfore, destinat păstrării uleiului, vinului sau grinelor” ; (sec. al X-lea, în documente medievale din Italia) „groapă, scobitură în care se adună apa” : *et cum portione mea de piscina et de duleum* (a. 975) ; *una petiola de terra quae pergît super aqua de duliolum* (a. 974) ; *duleas que abetis in hoc qui nobis dedisti in vestra sint in potestate* (a. 996) (Gentile, *Term. geomorf.*, p. 46). După REW (nr. 2723), lat. *dolium* s-a păstrat (cu înțelesul de bază mai mult sau mai puțin modificat) în mai multe idiomuri romanice : v. it. *doglio*, fr. *douil* „Trauben-

Corresp. = G. Giuglea — M. Homorodean, *Correspondances italo-roumaines. Éléments préromains, latins et vieux germaniques*, Firenze, 1963. Extras din *Atti e Memorie del VII Congresso Internazionale di Scienze Onomastiche* (Firenze-Pisa, 4-8 Aprilie 1961), Firenze, 1963 ;

DA = Academia Română, *Dicționarul limbii române*, to. I-II, București, 1913-1949 ;

DA, mss. = Manuscrisul *Dicționarului limbii române* (DA), păstrat la Institutul de lingvistică din București ;

DLR = Academia Republicii Socialiste România, *Dicționarul limbii române*, serie nouă : tom. VI-VIII, București, 1965-1972 ;

DNLF = A. Dauzat, Ch. Rostaing, *Dictionnaire étymologique des noms de lieux en France*, Paris, 1963 ;

FD V = *Fonetică și dialectologie*, București, anul V, 1963 ;

Gentile, *Term. geomorf.* = Aniello Gentile, *Termini geomorfici dal latino al romanzo*, Ligouri-Napoli, 1967 ;

H I — XVIII = *Răspunsuri la Chestionarul lingvistic al lui B. P. Hasdeu*. Manuscris legat în 18 vol. Cifra romană indică volumul manuscrisului, cea arabă localitatea anchetată ;

Iordan, T. = Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963 ;

Emm. de Martonne, *Top. nat.* = Emm. de Martonne, *Sur la toponymie naturelle des régions de haute montagne, en particulier dans les Karpates Méridionales*, Paris, 1901. Extras din „Bulletin de géographie historique et descriptive”, Paris, 1909, nr. 1-2 ;

Mat. dialect. I = Academia Republicii Populare Române (Filiala Cluj), Institutul de lingvistică, *Materiale și cercetări dialectale*, vol. I, București, 1960 ;

MDGR I-V = *Marele dicționar geografic al României, întocmit și prelucrat după dicționarele parțiale pe județe*, București, vol. I-V, 1898-1902 ;

MG I = *Monografia geografică a Republicii Populare Române. I. Geografia fizică*, București, 1960 ;

Mourral, *Glossaire* = Daniel Mourral, *Glossaire des noms topographiques les plus utilisés dans le Sud-Est de la France et les Alpes Occidentales*, Grenoble, f.a. ;

Nègre, *Top. Rab.* = Ernest Nègre, *Toponymie du canton de Rabastens (Tarn)*, Paris, 1959 ;

Pop, Bartha, *Ch. T.* = Maxim Pop și Alexandru Bartha, *Cheile Turzii*, București, 1973 ;

Porucic, E. = T. Porucic, *Lexiconul termenilor entopici din limba română*, 1931 (citât după Iordan, T.) ;

REW = W. Meyer-Lübke, *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, 1911 ; ed. a II-a, 1930 ;

Tamás, *Ung. El. Rum.* = Lajos Tamás, *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen*, Budapest, 1966.

butte", piem. *duya*, genov. *duğa*, friul. *doye*, v. fr. *doille*, vald. *dul'a*, prov. *dolh* „Fasspund”. La acestea trebuie să se adauge occit. *doulh*, *doùlhou*, *dulh* „douil, cuveau, jarre en Arm[agnac]”; petite mare, trou d'eau en Big[orre] et V[ic] — B[il]h]; dans les L[andes] trou d'eau profond; gouffre dans une rivière” (S. Palay, *Dictionnaire du béarnais et du gascon modernes*, Paris, 1961). În limita informațiilor de care dispunem, se observă că sensul derivat (topografic) se păstrează în română și occitană (aceasta păstrînd, în plus, și sensul de bază). Am mai preciza că, din punct de vedere formal, transformarea lat. *dolia* (pluralul lui *dolium*) în rom. *doai*e este identică, de ex., cu cea a lat. *folia* (pluralul lui *folium*) în rom. *foai*e. Forma *toai*e „bulboană”, întîlnită în Valea Jiului (cf. și *Toaia Murgonilor*, bulboană pe Jiu; Uricani), provine din contaminarea lui *doai*e cu *tău*; implicit, *toai*e dovedește o mai mare extindere, în trecut, a termenului *doai*e.

De notat că evoluția semantică, de natură metaforică, de la accepțiunea de „vas (chiup, butoi; căldare, oală; strachină, tavă, tîgaie)” la cea de „depresiune, adîncitură, groapă cu sau fără apă” are o largă răspîndire. Ea se întîlnește la un număr impresionant de cuvinte, din cele mai diverse limbi. Faptul a mai fost remarcat, de altfel (cf. Auguste Vincent, *Les noms d'objets creux comme noms de lieux*, în *Mélanges de linguistique offerts à Albert Dauzat*, Paris, f. a., p. 385—396). Pentru ilustrare, vom reda cîteva cazuri, cu precădere din latină și limbile romanice. Ele vor fi împărțite în trei grupuri, după specificul vasului marcat de sensul primordial.

1. „Chiup, butoi”:

a) lat. *crater* „vas mare în care se amestecă vinul sau în care se pune untdelemn”; „deschizătură în formă de pîlnie a unui vulcan, prin care izbucnește lava”;

b) lat. *doga* „vas; măsură pentru lichide; butoi”; „șanț (de scurgere)”; de aici occit. *doga* „fossato” (= șanț; groapă largă) (Gentile, *Term. geomorf.*, p. 46);

c) lat. *tina* „vas pentru vin”; fr. *tine* „butoi; hîrdău, puțină”. După Auguste Vincent (*op. cit.*, p. 395), amfiteatrul roman de la Nisa s-a numit odinioară *La Tina de la Fada* (= butoiul, hîrdăul, ciubărul zînei) etc.

2. „Căldare; oală”:

a) rom. *căldare* (< lat. *căldaria*). Sensul topografic „depresiune în formă de cerc; groapă; circ glaciatic” este, în primul rînd, așa cum dovedește toponimia, o creație populară (cf. și Emm. de Martonne, *Top. nat.*, p. 6): *Căldarea Mare* și *Căldarea Mică* (Pelișor, jud. Sibiu: com. Acsintia Nicula); *La Căldări*, „locuri gropoase” (Bărbătești — Vlcea: com. I. Băluțoiu). Mai interesant din punctul nostru de vedere este însă *Valea Căldărilor*, „o vale largă...; are dornă [= locuri cu apă adîncă și liniștită]” (Rîu de Mori — Țara Hațegului: FD V, p. 55). Cu sensul de „depresiune; groapă” cuvîntul e păstrat și pe teren italian; cf. *Cialdiros de Sennes*, numele unor căldări carstice în Alpi, explicat de C. Battisti (*Diz. top. at.* III/1, 2, nr. 74; cf. III/4, nr. 42, ap. *Corresp.*, p. 77) ca un plural al lui *caldaria*;

b) rom. *oală* (sg. refăcut după pl. *oale* < lat. *ollae*) înseamnă (regional) și „virtej de apă; vîltoare, bulboană” (DLR); în toponimie întîlnim și sensul de „loc așezat; groapă rotundă”; cf. *Oala Dracului*, „așezătură pe Virvu Prelucii” (Larga — Tg. Lăpuș: com. V. Cozma); *Olu*, izlaz pietros, scobit în formă de „U” (Stroiești — Vilcea: com. V. Popescu) etc. După Auguste Vincent (*op. cit.*, p. 392, 393) forma *oule* „marmite, pot” desemnează în toponimia Alpilor de Sus locuri cu apă adîncă, bulboane pe cursul unor riuri (toponimele s-ar referi atît la adîncitură, cît și la fierberea apei într-o bulboană). În schimb, în Pirinei numele de acest gen ar fi dat unor circuri glaciare (cf. *L'Oule de Gavarnie*).

c) fr. *pot* „oală” desemnează, în Dauphiné și Vercors, doline (Auguste Vincent, *op. cit.*, p. 395; cf. Mourral, *Glossaire*, p. 97, 98).

3. „Strachină; tavă; tîgaie”:

a) lat. *catinum* „strachină”; „scobitură; grotă”. De aici, rom. *căfîn* (și în forma *căfînă*) „(Sălaj) covată, troacă de piine”; „(Brăila) baltă mică și foarte puțin adîncă, care se usucă vara”; „depresiune circulară; căldare stîncoasă” (DA); acest din urmă sens a pătruns și în toponimie: cf. *Căfînu*, *Căfînu cu Butuci*, *Căfînu din Mijloc* (*Corresp.*, p. 79); *Căfînu* (Sarmizegetusa — Hațeg: AT) etc. Tot din lat. *catinum* se explică it. *catino* „tavă”; „farfurie largă”; „vale puțin adîncă și rotunjită”; cf. și *Campocatino*, loc într-un bazine mic în Alpii Apuani; *Catino*, tîngușor în Sabina, care și-au luat numele de la o dolină (Gentile, *Term. geomorf.*, p. 46); *Ciadings*, „concavitate bîscosă” (Battisti, *Diz. top. at.* III/1, 2, nr. 71; cf. 122, 1342 etc., ap. *Corresp.*, p. 79);

b) rom. *bliă*, întîlnit și ca toponim: *Bliă lui Pinte* sau *Bliăuț*, „stîncă scobită în formă de bliă” (Cufoaia — Tg. Lăpuș: com. Elena Filip); *La Bliăuri*, loc cu lapiezuri asemănătoare unor strachini, în Cheile Turzii (Pop, Bartha, *Ch. T.*, p. 55);

c) rom. *tîgaie*, pătruns în toponimie sub forma *La Tigăi* (notat *La Cigăi*), două jgheaburi în aceleași chei (Pop, Bartha, *op. cit.*, p. 47, 58, 63) etc.

3. **Fedeleş** (Oră), „loc arabil; vine o vîrșătură urîtă pe el; un pârău urît” (O II). Sensul cel mai răspîndit al rom. *fedeleş* (< magh. *fedeles* „cu capac”) este cel de „butoiăș mic, infundat pe de o parte și de alta, din care beau apă țărani cînd lucrează la cîmp” (CADE). În împrejurimile Orăștiei, *fedeleş* a fost atestat și cu sensurile de „dolină” (Geoagiu de Jos — Orăștie: cf. *Mat. dialect.* I, p. 225) „virtej într-o apă curgătoare” (ALR I 427/109). Sensurile geografice dovedesc că, odinioară, vasul numit *fedeleş* (magh. *fedeles*) a avut și forma unui crater. De notat că, pînă acum, sensul de „crater; chiup” n-a fost atestat nici pentru termenul maghiar, nici pentru cel românesc (cf. Tamás, *Ung. Et. Rum.*). După cum se observă, și acest toponim este sinonim al celor precedente.

4. **Grosului (Dealul)** (Lunc). *Mucea Grosului* (Cost). *Mucea cu Grosu* sau *Mucea cu Tabla* (Măg). *Pârău Grosului* (Cost): *gros* (pl. *groși*) „trunchi; lemn mai gros (de braț, din care se fac scînduri)” (Co II; cf. L II, A IV); „lemn mare doborît la pămînt” (DA). Toponimele se referă și la locuri cu copaci mari (izolați, rămași în urma defrișării); cf.

și în Valea Jiului : *Jaru cu Groșii* (Jieț) ; *Poiana cu Groși* (Bănița) ; *Groșetu Vîrfu Groșetului* (Iordan, T., p. 317) ; cf., de asemenea, « *Grossetto — Prugna*, Corse : lat. *grossum*, gros, et suff. coll. *-etum* (lieu planté de gros arbres) » (Rodié ap. DNLF).

5. **Răpaus** [*Răpăus* B III] (Ber), loc mai așezat sub șaua Cularare (cf. B. III) : *răpaus* (repaus) „loc de popas (înaintea unui urcuș sau coboriș)”. Cf. și *Răpaosu*, colină (Pănătău, jud. Buzău : MDGR V, p. 229) ; *Răpausu Morii*, platou în drum spre Săcel, „unde se odihnesc cei care vin cu făină de la Moara de pădure” (Săcel — Munții Apuseni : AUT IV, p. 216) ; *Vîrva Răpaosuli*, „pe su el trece Calea Corbului” (Ampoița — Valea Ampoiului : AT) ; cf., de asemenea, « *Repaux*, Rab, par St Gen ; vers 1561... ; auj. inc. ; *repaus* „repos” est quelquefois employé pour désigner un palier dans une côte, où l'on fait reposer les attelages » (Nègre, *Top. Rab.*, p. 343) ; « *Bon repos*, H. Gar. (cant. St.-Lys [*de Bonaquiette* 1100-1111 ; *Bonrepaus* av. 1205] ; H.-Gar. (cant. Verfeil) ; H.-Pyr. : *bon, repos* » (DNLF) ; « *Reposoir (Le)*, H.-Sav. : dér. de *repos*, halte, cachette, magasin, d'où *Les Repôts*, Jura » (*ibid.*). Sinonime în regiune sînt *La Conăci* și *La Hodină* (Lud).

6. **Scăunel a)** (Lud), 1703 *Iszkaunyelul* (Arh. Bth.), „șes pe o coastă” (L I) ; **b)** (Oră S), „loc pe m u c h e ; îi șes și apoi iar urcă ; îi cam ca și un scaun” (OS I) ; terasă a Văii Mari. *Scăunelu Mare* și *Scăunelu Mic* (Cost), două așezături pe o coastă. Cf. și *Scăunel*, „picior de munte care coboară în trepte, asemenea unui scaun” (Cugir : com. Eugenia Crăciun) ; *Scăunelele*, trecătoare în Transilvania, jud. Vilcea (MDGR V, p. 349). Cf. *scăunel* „p ă d i n ă [= loc mai așezat] în coasta muntelui” (H XVIII 137). Uneori, astfel de locuri — umere de deal — servesc drept trecători.

7. **Scăunișu** (Buc), terasă ușor adîncită, deasupra Văii Mici. După *scăuniș* „loc (relativ) plan, pe o coastă sau la poalele unei coaste ; terasă”, sens neatestat, dar vădit de forma terenului. DA (mss) atestă numai sensurile de „lemnul de deasupra osiei carului și care e legat de aceasta printr-un cerc de fier numit u m e r a ș ; scaunul, perinocul dinapoi” ; (în forma *scamniș*) „scăunoaie” ; pentru sementism, cf. *Les Éparres* (Isère), explicat prin v. fr. « *esparre* „traverse en bois qui réunit les côtés d'une charette, barre de fer qui soutient les portes et les fenêtres” ; employé avec la valeur topographique de „replat de montagne” » (DNLF).

8. **Șesu** este un nume răspîndit (a fost înregistrat de peste 20 de ori). Semnificația sa diferă după zonele de relief. Pe cursul inferior al Rîului Grădiștii sînt numite așa porțiuni mai largi ale luncilor acestui rîu ; cf. *Șesu* sau *Șesu Mare* (Ser), loc neted, arabil, la poalele dealului, o parte a lui mai numindu-se și *În Tăuri* sau *După Ogrăzi*. De remarcat că, întocmai ca în alte regiuni (cf. MG I, p. 66, 67 ; FD V, p. 59), toponimul este cu mult mai frecvent în zona muntoasă, unde desemnează terase și platouri, unele destul de înalte : *Șesu* sau *Șesu Mare* (Grăd M), platou înalt (1200—1600 m) cu pășune, între Valea Godeanului și Valea Șesului ; „poiană frumoasă, dulce, lungă de vreo trei km, cu pădure pe margini” (GM I ; cf. II) ; *Șesu cu Aluni* (Oră J), „poiană și pășune pe muntele Jebu” (O I) ; *Șesu cu Brînză* (Grăd M), platou pe versantul muntos Fețele Albe, cu urme ale unei importante așezări dacice (H. Daicoviciu,

Dacia, p. 151—153); *Şesu Cioarii* (Cost), terase cu urme de aşezare dacică (cf. *Aşez. dac.*, p. 21); *Şesu Zmizii* (Oră S), terasă pe lângă Părău Zmizii (cf. OS I) etc. Frecvenţa mai mare a numelui în zona muntoasă nu este întâmplătoare: aici, terenurile netede, terasele şi platourile atrag într-o mare măsură atenţia; cf., în acest sens, şi numele *LePlan*, frecvent în Alpi (: lat. *planum* „platou”; DNLF, p. 532, 533). În fond, fie că e vorba de lunci sau de terase şi platouri, valoarea primordială a termenului comun este uşor de sesizat: adj. *şes, şeasă*, „neted, aşezat” (< lat. *sessus*), cf., de altfel, şi *Faţa Şeasă* (Grăd M), versant lângă F a Ț a N a l Ț a. Propice aşezărilor şi culturilor, terasele şi platourile au fost adeseori defrişate, transformate în poieni, cu gospodării (izolate) sau cu culturi (mai cu seamă livezi), finaţe şi păşuni. De aceea şesurile mai sînt numite, de multe ori, şi *Poiana*. De notat, în sfîrşit, că nu toate terasele la care ne-am referit sînt naturale; încă din antichitate, omul a amenajat, el însuşi, terase pe care le-a folosit în aceleaşi scopuri (cf. *Aşez. dac.*, p. 29, 46, 49). Uneori, terasele antice au fost puse din nou în valoare în vremuri ceva mai recente.

9. **Timpu** (Grăd M), munte (1495 m), între Valea Tîmpului şi Valea Şesului; „î i d o d o l o Ț [= bombat], umflat la mijloc; încolo şi ca un picior, o m u c h e prelungă, netedă; su el îi tare s t î r m i n o s şi b o r d o s [= stîncos]” (GM I; cf. II, III, LI). Originea şi semnificaţia numelui *Tîmpu* (*Tîmpa*), dat de obicei unor munţi sau dealuri, au fost mult discutate (vezi prezentarea succintă la Jordan, T., p. 124, 132—134). După N. Drăganu (susţinut de C. Diculescu), numele s-ar explica printr-un cuvînt de origine preromană, anume tracă (**tîmpa*), care s-ar fi păstrat în română cu sensurile de „strîmtoare; pas, vale între munţi”; „munte, munte stîncos”. În sprijinul acestei explicaţii poate veni atestarea în limba noastră a lui *tîmpă* „coastă foarte întinsă, stîncoasă şi cu pantă foarte repede (prăpăstioasă)”; *tîmpă* (*tîmp*) „deal sau munte care se ridică brusc şi la mare înălţime deasupra unui şes” (Porucic, E., p. 23, 80, ap. Jordan, T., p. 133). Ea a fost combătută însă de O. Densusianu, pe considerente de ordin fonetic. Pe de altă parte, G. Weigand şi Al. Philippide au propus ca etimon adj. rom. *tîmp, -ă* „tocit, teşit”. Forma (bombată şi) teşită, asemănătoare cu cea a unei măguri a muntelui *Tîmpu* (Grăd M), ca şi a altor munţi şi dealuri, ca *Tîmpa* (Negreşti, jud. Satu Mare; 668 m), *Tîmpa*, cunoscuta înălţime de lângă Braşov etc., demonstrează că, cel puţin pe alocuri, numele de acest fel au originea şi semnificaţia la care s-au gândit G. Weigand şi Al. Philippide.

RELAȚII ONOMASTICE SLAVO-ROMÂNE

DE

I. PĂTRUȚ

1. Într-un studiu recent am urmărit și analizat originea hipocoristicelor slave¹. Arătam acolo că ele sînt formate dintr-un radical² + sufix + morfelele caracteristice tipului de declinare căruia îi aparține numele respectiv³; de ex. bg. *Bádo*, *Bájo* = *Ba-d-o*, *Ba-j-o*.

În studiul amintit am analizat cîteva hipocoristice din unele limbi slave și apoi am enumerat o serie de nume bulgărești, formate cu sufixe de la diferite radicale⁴. În cele ce urmează voi analiza hipocoristicele formate din radicalul *Ba-* existente în limbile slave și, de asemenea, în limba română.

2. Examinînd chiar și numai hipocoristicele bulgărești *Bádo*, *Bájo*, *Báko*, *Bálo*, *Báno*, *Báro*, *Báso*, *Báto*, *Bácho* nb⁵, nu poate fi pusă la îndoială, cred, analiza pe care o susțin: ele sînt formate cu diferite sufixe (-*d*-, -*j*-, -*k*-, -*l*-, -*n*-, -*r*-, -*s*-, -*t*-, -*ch*-) de la radicalul *Ba*-⁶, cu mențiunea că unele dintre ele, în anumite cazuri, pot avea altă origine: *Bálo* poate fi și o formă abreviată din *Balomir* (v. *infra*).

Din ce este extras radicalul *Ba*-? Scr. *Bájo* este considerat hipocoristic de la *Bajislav*, „dar poate fi și de la alt nume care începe cu *Ba*-” (RJA). Un astfel de nume poate fi și *Balomir*, neinregistrat de Ilčev, nici în RJA, nici de Tupikov. El, indiscutabil, a existat (dacă nu mai e actual) la slavi⁷, fiindcă pe teritoriul românesc este atestat din vechime *Balomirești*, nume de sate, în Moldova (1428, Costăchescu, *Dm*, I, p. 224), Țara Românească (1430, DRh, B, I, p. 67), *Balomir*, două

¹ I. Pătruț, *Despre structura și originea hipocoristicelor slave*, în CL, XVIII, 1973, p. 77 și urm.

² Idem, *ibidem*, p. 77.

³ Idem, *ibidem*.

⁴ Idem, *ibidem*.

⁵ Atestate la Ilčev, s.v.

⁶ Nu accept explicațiile lui Ilčev (unele par formulate ad-hoc): pentru *Bádo*, *Bájo*, v. *infra*; *Báko* ar fi variantă a lui *Bájko*; *Bálo* ar proveni din *Báljo*, iar acesta din *Běljo*, prin durificarea [?] lui *b* moale; *Báno*: 1) din vechiul *ban*: a) „stăpînul unei regiuni”, b) „bogătaș”; 2) abreviere din *Vərbán*, *Chubán* sau alt nume asemănător; *Báro*: din țig. *baró* „mare cunoscut, bogat”; *Bácho*: amplificare a lui *Bach*, iar acesta probabil din pers.-tc. *bah!* [!], „fericire”.

⁷ Se găsește la Miklosich, p. 21, cu mențiunea „,bulgar]”.

localități din sudul Transilvaniei, consemnate din secolul al XV-lea (Suci, I, p. 54), *Balomireasa*, sat în jud. Vlcea.

Un alt antroponim de acest fel va fi fost și *Badislav*, pe care nu-l găsește în limbile slave, confirmat însă de *Bădistava*, sat din jud. Pitești, și (derivat românesc) *Bădistăvoaia*, sat în același județ.

3. Reiau câteva dintre constatările pe care le-am formulat în articolul citat :

a. Unele radicale și, deci, și hipocoristice pot fi *bi-* sau *polivalente* : dacă scr. *Bájo* poate fi hipocoristic de la *Bajislav* sau de la alt nume care începe cu *Ba-* (cum se afirmă în RJA, v. *supra*), precizarea este valabilă, implicit, pentru radicalul *Ba-* și pentru hipocoristicele formate cu alte sufixe ; deci nume ca *Baco*, *Bako*, *Bano*, *Baso*, *Bašo* etc. pot fi hipocoristice de la diferite nume, însă, într-un caz dat, prin scr. *Báco* este numit un *Bajislav*⁸ (tot așa cum, de pildă, rom. *Ica* poate proveni de la *Viorica*, *Veronica*, *Aurica*, *Florica* etc., însă în cazul *x Ica* este numele uneia *Viorica*).

b. Nu se poate nega că, în anumite cazuri, unele nume pot fi, la origine, porecle sau supranume (ca, de exemplu, rom. *Badea*) ; atunci însă când ele sînt prenume (v. *infra*), evident că o asemenea proveniență este exclusă.

4. Structura numelor analizate este diferită : unele conțin un sufix, altele două sau mai multe sufixe, adică sînt formate de la radicale de grade diferite⁹ (cf. bg. *Bádkov* nfm = *Ba-d-k-ov*). Menționez că, de regulă, numele le grupez la primul sufix pe care îl conțin : bg. *Bádkov* la sufixul *-d-*, scr. *Ba-s-t-ié* nfm la sufixul *-s-* (v. *infra*) etc.

Supun atenției, și de această dată, o constatare a cărei importanță am mai subliniat-o : în cazul bg. *Bálo* nb, de pildă, nu se poate preciza, fără indicații speciale, dacă hipocoristicul este format din radicalul *Ba-* sau *Bal-* și, deci, dacă bg. *Báiko* nb este derivat (cu suf. *-k-*) de la un radical de gradul II *Ba-+l-* sau de gradul I *Bal*¹⁰.

5. În afară de nume de persoane, studiul de față cuprinde și toponime, fie că forma acestora este identică cu a unui antroponim, fie că ea este derivată.

6. După numele de persoane și de locuri slave (din limbile bulgară, sîrbocroată, rusă, cehă și poloneză), urmează numele românești corespunzătoare, antroponime și toponime.

Numele românești ridică o întrebare importantă, la care, după părerea mea, nu se poate da un răspuns satisfăcător, în unele cazuri cel puțin, în stadiul actual al cercetărilor :

Care dintre numele cunoscute la români, în trecut sau astăzi, sînt *împrumutate* de la slavi și care sînt *derivate* de români ?

Am afirmat altădată că „originea” derivatelor este determinată de „originea” sufixelor, în sensul că sufixele, ca elemente de structură,

⁸ Cf. I. Pătruț, *loc. cit.*, p. 77-78.

⁹ Idem, *ibidem*, p. 79.

¹⁰ Vezi exemple asemănătoare la I. Pătruț, *loc. cit.*, p. 79 : bg. *Bóro* poate proveni din radicalul *Bo-* sau *Bor-*.

indică limba în care a avut loc derivarea; adică, dacă sufixul e românesc și derivatul trebuie considerat românesc¹¹, iar dacă sufixul e slav, înseamnă că antroponimul românesc este împrumutat dintr-o limbă slavă, deci în limba română el este un nume „simplu”¹².

Regula aceasta este clară, însă în analiza materialului intervin complicații, dintre care semnalez două: a) unele sufixe au forme identice în limbile slave și în română (-k-, -s-, -ș- etc.); b) nu avem încă un inventar verificat al sufixelor antroponimice românești. Așa stînd lucrurile, nu o dată ne găsim în situația de a nu ne putea pronunța asupra „originii” unui hipocoristic sau altul. De aceea, adesea, hipocoristicelor românești le consider drept „corespondente” ale celor slave.

7. Am subliniat, în câteva rînduri, necesitatea de a se preciza limba slavă din care provin împrumuturile românești. Dacă această precizare este — în multe cazuri — posibilă, cînd avem a face cu cuvinte comune sau cu toponime, orientîndu-ne a) după fonetismul împrumuturilor românești (de ex. cuvinte care conțin grupurile *st*, *jđ* provin din bulgară, cf. rom. *peșteră*, *grajd* < bg. *peštera*, *gradžī*), b) după aria lor de răspîndire (împrumuturile de proveniență slavă din sud-estul Transilvaniei, de pildă, nu pot fi decît bulgărești, nu sîrbești sau ucrainene), în cazul antroponimelor aceste criterii sînt mai puțin operante, din cauza mării asemănări formale, în mai multe limbi slave, a antroponimelor și, în al doilea rînd, din cauza circulației și răspîndirii diferite a hipocoristicelor față de numele comune (căci toponimele au o situație aparte).

Prin urmare, unele antroponime românești pot fi create de români, altele sînt împrumutate de la slavi, și anume: din bulgară, sîrbocroată, ucraineană sau rusă (dicționarele pe care le utilizez cuprind antroponime care circulau și la ruși și la ucraineni).

8. La unele sufixe inserez și antroponime cehe și poloneze, nu fiindcă ele ar fi fost împrumutate de români — totuși nume românești de origine poloneză sînt posibile —, ci pentru a completa, parțial, tabloul sistemului hipocoristicelor slave, cu forme și din limbile slave de vest.

9. Suf. -b- : În bulgară presupun existența unui **Babo*, **Babe*, de la care au fost derivate *Babáč* nfm, *Bábev* nfm, *Bábin* nfm, *Bábov* nfm (consemnate la Ilčev).

Nu am atestări nici pentru scr. **Baba*, **Babe*, **Babo*. Mă întreb însă dacă toponimul *Babac* (în secolul al XIV-lea) și *Băbić* nfm provin de la subst. *baba* „femeie bătrînă, bunică” (cum se afirmă în RJA)¹³. De acesta din urmă se leagă *Băbići* și *Băbići* pl. m., nume de sate (RJA).

Care să fie originea lui *Băbiște*, sat și parte de hotar în părțile Nișului (RJA), și *Babišta* (pl. n.), toponim lângă Prizren (RJA)? Formele nu pot fi derivate sîrbocroate, cu sufixul -*išt*- (< -*isk*-) (ca, de pildă, *rasadište* < < *rasad*- „răsadniță”), fiindcă nu cunosc un apelativ *babiște* (cf. RJA). Probabil că toponimele în cauză sînt formate de la radicalul *Bab-*, al unui antroponim *Baba/Babo*, cu un sufix -*it* + *j-*, în care caz ele nu au fonetism

¹¹ Idem, *ibidem*, p. 83.

¹² Idem, *ibidem*.

¹³ Despre *Băbić* se spune: de la *baba*, „după care a fost numit acela căruia i-au murit părinții și bunica i-a înlocuit”. Explicația îmi pare îndoielnică.

sîrbocroat (căci sufixul ar avea forme *-iô*), ci bulgăresc, deoarece *t + j* numai în bulgară este reprezentat prin *št*¹⁴.

În Dicționarul lui Ilčev nu figurează însă sufixul *-išt-* (p. 25) și, de asemenea, nici un nume de persoană format cu el. Totuși bulgarii trebuie să fi avut (dacă nu au și acum, neînregistrate de Ilčev) asemenea antroponime, căci numai astfel se poate explica prezența lor la români: *Batiște, Berliște, Braniște, Budiște, Caliște, Obriște, Raciște, Popiște, Udriște, Valiște*¹⁵.

Avînd în vedere existența unor asemenea nume în limba română, precum și faptul că în regiunea Nișului E. Petrovici a semnalat toponime de proveniență românească: *Valuniș*, sat < scr. *v „în”* + rom. *Aluniș*, *Merdželat*, sat < rom. *Mărgelat*, *Nișor*, sat, diminutiv de la *Niș*, cu suf. *-or* (Petrovici, *Studii*, p. 142—144), ne putem întreba dacă toponimele menționate mai sus, *Băbiște* și *Babișta*, au fost date de români, mai ales că în regiunea Nișului sînt și alte nume de locuri care pot aminti prezența românilor sau a „vlahilor” acolo, ca *Vlaovo* (< *Vlahovo*), *Vlaška Planina*, *Vlaško Polje* etc. (v. E. Petrovici, *Studii*, p. 143, nota).

Rus. *Baba* (Knjaž Ivan *Baba* 1424 Tupikov, p. 33), *Babe* (Mitja *Babe* 1495 *ibidem*, p. 33); cf. der. *Babka*, *Baboša* (*ibidem*).

Ceh. *Baba* nfam/prn (Svoboda).

Rom. *Baba*, *Babul*, der. *Băban*, *Babeș*, *Babic*, *Babotă*, top. *Băbești*, *Băbeni*, *Babinți* etc. sînt explicate, toate în DOR, din subst. *babă* (p. 185). Și acad. Iorgu Iordan afirmă că top. *Babeșul* provine din *babă*, ca și antroponimul *Babeș* (T., p. 498)¹⁶.

Fără îndoială că numele de familie *Baba* poate fi la origine supra-nume, nu însă și *Babul* (v. *supra*). Cred că și *Baba*, în multe cazuri, a fost, ca și în limbile slave, prenume. Într-un document din 1435 e pomenit boierul *Stan Babici* (Costăchescu, *Dm*, I, p. 420). Costăchescu afirmă că *Babici* (sau *Babiș*) „e coborîtor din *Babă* sau fiul unei babe” (*ibidem*, p. 423). Desigur că e acceptabilă prima presupunere¹⁷. În continuare se spune că acest neam este și întemeietorul satului *Băbicieni*, jud. Botoșani (*ibidem*). Dealtfel există și localități cu numele *Baba* (jud. Maramureș: 1357 *Babapataka*, 1405 *Baba Suci*, I, p. 50; sat în jud. Alba, com. Horea, *ibidem*) sau cu nume derivate de la acesta: *Babșa*, *Babța*, *Băbana*, *Băbășești*, *Băbeni*, *Băbești*, *Băbicieni*, *Băboasa*, *Băbușa*, *Băbuța*, *Băbuțiu*, *Băbuești* (*Indicator*), *Băbwia*, deal lingă orașul Cugir.

¹⁴ Iată cîteva antroponime bulgărești cu *št < t + j*, unele explicate însă inacceptabil de Ilčev: *Bôštjo* nb, considerat ca formă modificată de la *Bogdan*, poate într-adevăr avea radicalul *Bo-* de la acest nume; *Môštjo* **Môšte*, explicate din subst. *mošt* „putere” [sic], trebuie raportate la (formate cu alte sufixe), *Môsjo*, *Môto*/*Môto*, *Mčôo*, *Môčo*, *Môšo* nb (Ilčev); *Nôštjo* nu este o „variantă” a lui *Nôšôo* nb (format din radicalul *Nôš-* + suf. *-ô*) și nici a lui *Nôljo*, acesta din urmă fiind alt hipocoristic, format cu suf. *-l-* (cf. și *Noté* nb, *Nôto* nb Ilčev), ca și (formate cu alte sufixe) *Nôko*, *Nôno*, *Nôčo* nb (atestate la Ilčev); **Pêste* (cf. rom. *Pește*. DOR, p. 346), **Pêštjo*, explicate de Ilčev din subst. *pešt* „sobă, cupțor” (cu motivarea: „nume protector, dat după obiectul casnic durabil [sic]”), are corespondente (formate cu alte sufixe): *Pêlo*, *Pêmo*, *Pêšo* nb (Ilčev).

¹⁵ Vezi I. Pătruț, *Studii de limba română și slavistică*, Cluj, 1974, p. 169—171.

¹⁶ Top. *Baboiasa* este explicat de acad. Iorgu Iordan din *baboi* = *biban* și comparat cu top. *Baboi*, *Baboiul* (T., p. 407), iar un top. *Băboiu* e considerat că provine de la *babă* sau de la *băboiu* ‘costrăș’. De fapt *Baboiasa* (< *Baboioasa*) provine dintr-un nume propriu, *Baboi*, iar acesta din *Baba*.

¹⁷ *Babici* poate fi și împrumutat de la slavi (v. *supra*: scr. *Babic*), dar și format de români, cu suf. *-ici*, cf. *Ioaniciu*, *Oniciu*, *Neguliciu* etc.

10. Suf. -c- : bg. *Bace*, *Báco* nb (după Ilčev din dial. *báco*, *báce* „nene, bade”, explicație cu care nu sînt de acord), cf. *Báca* nf, der. *Bacán* nb, *Bacár* nb, *Bacín* nb, *Bácko* nb, *Báckov* nfm (Ilčev).

Ser. *Báco* nb (în RJA se afirmă, cu justete, că poate proveni din același nume ca și *Bajo* și *Bakota*).

Rom. : satul *Bața* (jud. Cluj) (1405 *Bacha*, 1495, 1553 *Bacza* Suciul, I, p. 59) poate fi numit după o persoană. De proveniență bulgărească este toponimul *Bățcov* (v. *supra*), pîriu și sate în jud. Argeș (cea mai veche atestare fiind din 1421 DRh, B, I, p. 98).

11. Suf. -č- : bg. *Báčo* nb (explicat de Ilčev din numele comun *báčo*), cf. *Báča* nf, der. *Báčev*/*Báčov* nfm, *Báčovski*/*Báčevski* nfm, *Báčko* nb, *Báčkov* nfm etc. (Ilčev).

Ser. : *Báč*, sat în regiunea *Báčkã* (RJA). Ambele toponime cred că provin din nume de persoane. (În RJA se afirmă că primul ar putea fi din *bač* < ung. *bács* „păstor”).

Rus. : *Bača* nb (1539 Tupikov, p. 43); cf. der. *Bacín* (Ščavej Timofeev s[yn] *Báčina* 1529 *ibidem*, p. 474), *Báčkin* (Petr Vasil'ev s[y] *Báčkina* 1566 *ibidem*, p. 474).

Rom. : *Baciul* este raportat la subst. *baci* (DOR, p. 185). El poate să fi fost însă și prenume, cum arată *Bacea* nfm (*ibidem*) și supranume în jud. Timiș, care nu coincide cu numele comun; cf. *Bacea*, localitate în jud. Hunedoara (1468 *Bachafalva* Suciul, I, p. 51), sat unificat cu Slimnic, jud. Sibiu, der. *Băcica*, *Băcilă*, top. *Băcioiul* (DOR, p. 185-186), *Băceni*, *Băcești*, nume de localități (*Indicator*); acestea însă pot proveni și de la antroponimele *Bacu*, *Baca* (v. *infra*).

12. Suf. -d- : bg. *Báde* nb nu provine din rom. *bade* (scris *Bade*) cum crede Ilčev, ci este forma paralelă a lui *Bádo* nb, *Báda* nb (existente la Ilčev); cf. der. *Bádin* nfm, *Bádev* nfm, *Bádko* nb, *Bádkov* nfm (Ilčev).

În sîrbocroată nu găsesc atestate antroponimele corespunzătoare. De la o temă *Bad-* pot fi derivate *Bádinac*, riu în jud. Kragujevac, precum și *Bádneci* pl. m., nume de sat în jud. Niš (RJA).

Rom. *Bade(a)*, nume frecvent, apare în prezent, mai mult sau inclusiv, ca nume de familie. Autorul DOR îl explică fără ezitare din numele comun *bade*, comparîndu-l, inutil, și cu numele calendaristic persan *Baden* (p. 186). Desigur că, avînd valoarea de nume de familie, supranume, ne putem gîndi la numele comun *badea*. Forma *Badul*, înregistrată din diferite regiuni (DOR, p. 186), trebuia să fi fost un avertisment pentru autorul DOR împotriva raportării antroponimului, măcar în anumite cazuri, la *bade*. În DOR mai este consemnat și top. *Bad* (p. 186). Din păcate, forma din document nu este clară, numele satului fiind scris cu A deasupra (1436 Costăchescu, *Dm*, I, p. 488 *ka*(A)). În introducerea lui M. Costăchescu apare forma *Bad*, numit apoi „satul lui Bade, pe care sat nu-l pot identifica” (*ibidem*, p. 489). De fapt, satul și antroponimul puteau să fi avut forma *Bad*, întrucît în limbile slave existau și există hipocoristice cu formă masculină, foste teme în -o-.

Dar un fapt mai important trebuie avut în vedere : *Badea* apare în documente ca nume unic, deci prenume.

În Țara Românească sînt consemnate mai multe persoane cu acest nume¹⁸. Și în Moldova apare *Badea* ca nume unic (prenume), într-un document din 1436 : сѣ мнѣкомъ и сѣ бадѣю „cu Micu¹⁹ și Badea²⁰ (Costăchescu, *Dm*, I, p. 481).

Înrudite cu *Bade(a)* sînt *Badac*, *Badașul*, *Bădan*, *Bădănoiu*, *Bădel*, *Bădic*, *Bădici*, *Bădilă*, *Bădilică*, *Bădilici*, *Bădișor*, *Bădiș*, *Bădoiu* ș. a.; înregistrate în DOR, p. 186, precum și toponimele *Bădeni*, *Bădești*, *Bădiceni*, *Bădicescul* (*ibidem*), *Bădicea*, *Bădila*, *Bădițești*, *Bădițoiu*, *Băduleasa*, *Bădulești*²¹ (*Indicador*).

13. Suf. -g-. Bg. der. *Bágov* nfam (Плѣв) atestă existența unui **Bago*; cf. și *Bagjo* nb, der. *Bagev* nfam (Плѣв). Explicațiile lui Плѣв — conform cărora *Bágov* ar proveni din rom. *Bag*, iar acesta din verbul *bag* [sic], iar *Bagjo* din *Bade*, *Badjo*, cu prefacerea lui *d* în *g* [?] — nu pot fi acceptate.

Scr. *Bág*, numele unei localități (RJA), pare a fi, la origine, un antroponim.

Rus. *Bagaev* (Overkij Čudinov s[yn] *Bagaev* 1672 Tupikov, p. 467) este un derivat de la *Bagaj*, format, se pare, cu suf. -aj de la *Bag*.

Rom. : În DOR apare un *Bagul* (raportat la verbul *bag* [sic] [p. 186], explicație utilizată și de Плѣв [v. *supra*]), după un document din Moldova, din anul 1437 : сѣ мнѣ гдѣ ста (в) по бѣговъ (м) рѣго (м) (Costăchescu, *Dm*, I, p. 541), tradus „și încă seliștea unde-i Lacul, la cornul Bîgului” (*ibidem*, p. 543, cf. p. 553); de fapt каровъ (м) (sg. instr.) ar putea fi un derivat (cu suf. -ov)²² de la un antroponim *Bagu* (nu *Băgu*).

Băgeni, fost sat în jud. Vâlcea (*Indicador*), și *Băgești*, fost sat în jud. Argeș, pot proveni de la un *Bagiu*, *Băgea* (v. DOR, p. 186), dar și de la un *Bagu*.

14. Suf. -j-. Bg. *Bájo* nb este considerat ca provenind din *bajo*, variantă a lui *Bájko* nb [?], iar acesta ca nume de urare : „să devină *bajko* [‘om în vîrstă’], să aibă frați și surori mai mici” [sic] (Плѣв) (de fapt *Bájko* e derivat, față de *Bájo*), cf. der. *Báev*, *Bájov* nfam, *Bájno* nb, *Bájčo* nb etc. (Плѣв).

Scr. *Bája*, *Bájo* m. (RJA); cf. der. *Bajko* (RJA), *Bájče* n. (gen. *Bájčeta*, cîndva *Bájčete*), *Bájčeta* m. nb, *Bájica*, *Bájič* m., *Bajilo*, *Bájko* m., *Bájovič* nfam, top. *Bájev Dö* sat, *Bajiči* sat, *Bájša* sat (RJA).

Rus. *Baj* (Oleksejko *Baj* 1495, Ivanko *Baj* 1539, Minja Grigor’ev syn *Baj* 1557 Tupikov, p. 36), cf. der. *Bajko*, *Bajka* (Falelejko *Bajko* 1495, Ezof *Bajka*, sec. XV *ibidem*, p. 36, *Bajčik* (Ivan *Bajčik* 1633 *ibidem*, p. 37).

¹⁸ A se vedea I. Pătruț, *op. cit.*, p. 236.

¹⁹ În traducerea lui M. Costăchescu, primul nume are forma *Micul* (*ibidem*, p. 482); de fapt persoana nu se numea așa (căci atunci în originalul slav s-ar fi spus сѣ мнѣкомъ), ci *Micu*, care, fiind prenume, evident nu poate fi legat de rom. *mic*, ci de bg. *Miko* (Плѣв), scr. *Miko* (RJA).

²⁰ De la un antroponim *Bade(a)* provine și *Bădeuși*, sat în jud. Suceava, consemnat în 1490 și 1503 (Costăchescu, *Dm*, I, p. 167, nota 1), și altul, pe Prut, pomenit în 1424 (*ibidem*). Toponimul este format de ucrainenide la antroponimul românesc *Badea* (Petrovici, *Studii*, p. 176); un ucr. *Bade* nu îmi este cunoscut.

²¹ Acesta este derivat de la un *Badu* sau *Badul* (v. *supra*).

²² Într-un document moldovenesc, din anul 1460, este înregistrat un sol polonez, пан Богосыни (Bogdan, *D. Șt.*, II, p. 276).

Rom. *Baia*, *Baiu* nu au legătură cu subst. *baie*, vb. *a băia*, bg. *baj* „nene”, tc. *baj* „bogat”, etimologii propuse de diferiți lingviști și reproduse în DOR, p. 187, unde e consemnat și rom. *Baie*, care presupune un bg. sau scr. *Baje*; cf. der. *Baița*, *Băicuș*, *Băilă*, *Băiță* (DOR, p. 187), top. *Băești* (= Băiești), *Băicani*, *Băiceni*, *Băicoi*, *Băiculești*, *Băilești*, nume de localități (*Indicator*).

15. Suf. *-ž-*. Există un sufix *-ž-*? Orientându-ne după nb bg. *Lago* — *Lazo* — *Lažo*, *Pago* — *Paže*, *Bego* — *Bezo* — *Bežo*, *Bizo* — *Bižo*, *Ligo* — *Lizo* — *Ližo*, *Pigo* — *Pižo* etc. (Ilčev), se poate susține existența acestui sufix. Cum *-ž-* provine din *g* sau *z*, înseamnă că hipocoristicile respective au fost sau au devenit teme în *-jo-*, iar unele erau vechi teme în *-et-*, și mai înseamnă că numele în *-žo* sint, bineînțeles, forme mai noi (față de cele în *-že*), ajustate după cele în consoană dură + *o* (ca bg. *Lago*, *Bego*), de departe predominante numeric.

Bg. *Baželiev* nfm e considerat că provine de la numele unui sat *Baže* (Ilčev), la origine, probabil, un antroponim.

Rus. *Bažen*, foarte frecvent, în vechime, alături de *Baženko*, ca prenume (Tupikov, p. 34-36) (cf. *Baženovič*, *Baženovna* [Petrovskij], nu au nici o legătură cu dial. *bažat'* „a dori cu tărie ceva”, *baženyj* „dorit, drag” [Petrovskij] poate fi un derivat de la **Baže* sau de la **Bago*.

De origine slavă de sud, probabil bulgară (deși neatestată în această limbă, v. *supra*), sint rom. *Baja*, *Baju* (consemnate în DOR, p. 187), care nu au comun decât sufixul cu *Beja*, *Biju*, *Bîja* (cf. *ibidem*), formate de la alte radicale. *Bajan* (DOR, p. 187) poate fi derivat românesc. De la aceste antroponime provin numele localităților *Băjești*, *Băjani* și *Băjănești* (*Băjenesti*), din jud. Argeș și Buzău (*Indicator*).

16. Suf. *-k-*. Bg. *Báko* nb e considerat, greșit, ca variantă a lui *Bájko* de către Ilčev; *Baké* nb; cf. der. *Bákov* nfm, *Bakév* nfm (Ilčev); *Bákšev* nfm, derivat de la **Bakše* / **Bakšo*, nu poate fi legat de pers.-tc. *bahš* „dar, cadou”, cum crede Ilčev.

Scr. *Báketa* m. nb (RJA) pare derivat din *Báko*, neatestat; cf. der. *Bákić* nfm, *Báković* nfm, *Bakšaj* nfm, *Bakšić* nfm; top. *Bakić* sat, *Bakovo* sat (RJA).

Rus. *Baka* (Ivan Ivanović *Baka* 1570 Tupikov, p. 37), cf. der. *Bakaj* (Osipko *Bakaj* 1634 *ibidem*, p. 37).

Pol. *Bak* (Nicolaus *Bacc* cca 1449) (SNO).

Rom. *Bacu(l)*, *Baca* și der. *Băculescu*, *Băcuș*, *Bacota* sint grupate s.v. *Bac* (DOR, p. 185) inexistent; bg. și scr. *Bako* [v. *supra*], la care este raportat *Bac* (DOR, p. 185), nu au nici o legătură cu *Bate* „nene” și nici cu scr. *Brato*. Despre top. *Băceni*, *Băcești* v. *supra*, la suf. *-č-*.

17. Suf. *-l-*. Bg. *Bálo*²³ nb este socotit ca provenit din *Báljo* „prin durificarea terminației” [sic], iar acesta este explicat din *Běljo* „cu durificarea lui *b* moale”, ca să se ajungă la un cuvânt comun *bel*, *bjal*, în accepțiunea „frumos, zdravăn” (Ilčev). La fel *Bála* nf este considerată formă paralelă a lui *Bálja* nf, iar acesta ca formă feminină a lui *Báljo* (Ilčev); cf. der. *Bálko* nb, *Balkóv* nfm, *Bálov* nfm, *Balín* nb, *Bálčo* nb, *Balíka* nb și nf etc.

Scr. *Bála* nb, *Bale* (gen. *Baleta*, mai vechi *Balete*) nb (sec. XIII sau XIV), *Băleta* nb, *Bălca* nb, *Bălșa* nb, *Balja* nb (RJA).

²³ După cum s-a spus, este posibil ca *Balo* să conțină radicalul *Bal-* (v. *supra*).

Rus. der. *Balač* (*Balač* Vasil'ev 1498), *Balaș* (Senka *Balaș* 1495), *Balaška* (Ivaško *Balaška* 1495), *Balica* (d'jak Moskovskij 1498), *Balko* (pan Ivan *Balko* 1540) (Tupikov, p. 59).

Pol. *Bal* (apud *Bal* de Ōrzeczow 1421), *Bala* (... viro Nicolao *Balla* 1452); cf. der. *Balc* (Iohanni dicto *Balcz*), *Balesz* (Bona ... *Balesz* de Grochowatsko 1497), *Balica* (Iakobus *Balicza* 1411) (SNO).

Rom. *Bal*, *Balu(l)*, *Bala*, *Balea*, *Balc*, *Balca*, *Balcu*, *Balcea*, *Balciu* (cf. *Bălcescu*), *Balș*, *Balșa*, *Balac*, *Balaci*, *Balie(a)*, *Balița*, *Balotă*, *Baloș*; cf. top. *Băleni*, *Bălești* (DOR, p. 187—188, s.v. *Bal*). În DOR, p. 187, s.v. *Bal*, sînt propuse și reproduce diferite etimologii, mai toate explicînd antroponimele din cuvîntele comune. *Bale(a)* apare însă în documente ca prenume: (în Țara Românească) *Balea* (saaK) paharnic (1424, 1428, 1429, 1430 etc.) (DRh, B, I, p. 111, 114, 116, 123, 124, 127, 129), de asemenea *Balc*: (în Transilvania) Iwan wayuoda de Bulenus ac Boch et *Bale* fratres sui (1363 *Doc. Val.*, p. 163); *Balk* kenezius de Mylas (1371—1372 *ibidem*, p. 242).

18. Suf. *-m-*. Nu găsesc atestate antroponime slave ca *Bame*, *Bamo*, *Bama*.

Totuși bg. *Bámbov* nfm (Ilčev) poate fi analizat astfel: *Ba-m-b-ov*, cu care pare înrudit rom. *Bambu* (DOR, p. 189, explicat dintr-un substantiv comun).

19. Suf. *-n-*. Bg. *Báno* nb, *Báné* nb, *Bána* nf nu pot fi explicate formal din subst. *ban* „stăpîn, bogătaș”, cf. rom. *ban*. cum propune Ilčev (care mai consideră pe *Báno* și ca formă scurtată „din *Vărbán*, *Ohubán* sau alt nume asemănător” — v. *supra*), cf. der. *Bánov* nfm, *Bánév* nfm, *Bángóv* nfm (explicat dintr-un cuvînt țigănesc *bangó* Ilčev), *Bándo* nb, *Bándov* nfm, *Bánko* nb, *Bánkov* nfm, *Bánto* nb, *Bántov* nfm, *Bánčo* nb, *Bánčev* — *Bánčov* nfm (Ilčev).

Scr. *Bana* nb, cf. der. *Banetov* adj.; cf. hip. *Bane* (gen. *Baneta*) neatestat (RJA), *Bandić* nfm, *Bandino* Selo sat.

Cf. rus. der. *Banev* (Griška *Banev* 1683 Tupikov, p. 470), (cu suf. *-d-*) *Bandyk* (Danilo *Bandyk* 1783 *ibidem*, p. 39), *Bandin* (Juchno *Bandin*, 1495 *ibidem*, p. 470).

Pol. *Ban* (Ladislao *Ban* [dat.] 1390); cf. der. *Banasz* (Martinus *Banasz* de Varsouia 1480), *Banko* (Heynrich *Banko* 1407), *Banosz* (Nicolaus *Banos* 1398) (SNO).

Rom. *Ban*, *Bana*, *Banea*, *Banu(l)*, *Banica*, *Bănilă*, *Baniță*, *Bănița*, *Banc*, *Banco* zis și *Banul*, *Bancu(l)*, *Bancea*, *Banciu*, *Băncilă* (cf. *Bănescu*, *Băncescu*, top. *Bănești*, *Băneasa*, *Băncești*, *Bănicești*), *Bănișor*, *Bănișești* etc. sînt înregistrate în DOR (p. 189—190) s. v. *Ban*, explicat din subst. comun *ban*, titlul dregătoriei; dîndu-și însă seama de unele dificultăți formale, autorul DOR presupune că uneori numele ar fi o „scurtare” din *Șerban*, „precum ar dovedi femininul *Bana* < *Șerbana*, altfel inexplicabil” (p. 190). Dar *Bana* ca nume de bărbat (*ibidem*) cum se explică? Pe de altă parte, *Ban*, *Banu(l)* a fost (nu știu dacă sînt și în prezent) prenume. Astfel, într-un ispisoc, fără dată, de la Ștefan cel Mare, se spune: „jumătate din hotarul Sănăteștilor ... să o stăpînească Neaga și verii ei, Ioan, Petre și sora Lenca, fiii Banului” (Costăchescu, *Dm. T.*, p. 217); И азъ, Бан, ежк писак „Și eu, Ban, care am scris” (1494)

DRh, B, I, p. 406-407; v. *ibidem*, p. 270-271 : a. 1497); „Și eu, Ban, feciorul lui Ban vornic” (*ibidem*, p. 460 : a. 1498). Nu neg, bineînțeles, că *Ban, Banu, Banul* etc. ca supranume (nume de familie) pot proveni din substantivul comun, însă ca prenume ele trebuie raportate la antroponimele slave corespunzătoare : *Bano, Bane, Bana* (formate deci de la radicalul *Ba-* + suf. *-n-*) și la derivatele slave (cu diferite sufixe). Bineînțeles că unele antroponime pot fi formații românești (ca *Băniță, Băncilă* etc.).

Rom. *Bandu, Bandea* (DOR, p. 190) pot fi derivate românești, de la *Ban-* (v. *supra*), cu suf. *-d-* (cf. rom. *Coandă, Pordea*, față de *Conea, Pora*), dar și împrumutate de la slavi (v. *supra* : bg. *Bándo*); rom. *Bandiciv* (DOR, p. 190), cf. scr. *Bandicé* (v. *supra*).

În situație asemănătoare se găsește : (format cu suf. *-g-*) rom. *Banga* (comparat, greșit, cu ung. *bangó* „nerod”, în DOR, p. 191) — cf. rom. *Benga*, față de *Bena*, dar și bg. *Bángóv* nfam (v. *supra*); (cu suf. *-t-*) rom. *Baniș, Baniș* (DOR, p. 191) — cf. rom. *Boniș, Boniș*, față de *Bon(ea)*, dar și bg. *Bánto(v)* (v. *supra*); (cu suf. *-f-*) rom. *Baniță* (DOR, p. 191, considerat ca variantă a lui *baniță* [sic]) — cf. rom. *Oaniță : Onu, Onea, Oană* (nu cunosc antroponime corespondente slave, deși ele sînt posibile); (cu suf. *-z-*) *Banzea* (DOR, p. 191), căruia, de asemenea, nu-i cunosc un corespondent slav; cf. rom. *Borz(e)a : Bora*.

20. Suf. *-r-*. Bg. *Báror* nb (nu iau în considerare etimologia lui Ilčev : din țig. *baró* „mare, cunoscut, bogat”; v. *supra*); cf. der. *Bárov* nfam, (cu suf. *-g-*) **Bargo*, de unde *Bárgov* nfam, (cu suf. *-d-*) **Bárdó*, de unde *Bárdov* nfam, (cu suf. *-z-*) **Barzo*, **Barze*, de la care *Bárzov, Bárzev* nfam, (cu suf. *-k-*) *Bárko*, de unde *Bárkov* nfam, (cu suf. *-l-*) **Barlo*, **Barle*, **Barljo*, din care *Bárlev | Bárļjov* nfam, (cu suf. *-c-*) *Bárcó* nb, de unde *Bárcov* nfam, (cu suf. *-č-*) *Bárčo* nb, din care *Bárcov* nfam, (cu suf. *-an*) **Baran*, din care *Baránov* nfam (Ilčev).

Scr. *Báre* nb, *Báro* nb (în RJA se afirmă că provine de la un nume neatestat, din rădăcina *bhar* „a ridica, a duce, a ține”, de la care e format și *brat* „frate” și *braniti* „a apăra” și *baran* „berbece” — etimologie greșită [cele trei cuvinte nu sînt înrudite]; în al doilea rînd, că ar fi hipocoristic de la *Bartuo*, nume rar); cf. der. *Barevo* sat, *Baric* sat, *Baric* nfam, *Băriša* nb, *Bărišic* nfam, *Baran* nb, (cu suf. *-d-*) *Barda* sat.

Rus. *Bar* (Michajlo *Bar* 1684 Tupikov, p. 41); cf. der. (cu suf. *-ak*) *Barak*, numele unui pielar (cea 1491 Tupikov, p. 39), (cu suf. *-aș*) *Baraș* (*Baraș* Ivanon syn Ergal'skago 1565 *ibidem*, p. 40; Knjaz Ivan *Baraș* sec. XVII, *ibidem*, p. 40), (cu suf. *-b + aș-*) *Barbaș* nb (1668 *ibidem*, p. 40, 39), (cu suf. *-d-*) *Barda* (Fedor *Barda* Chodakovskij 1690 *ibidem*, p. 40), (cu suf. *-d + ak-*) *Bardak* (*Bardak* Popov, sec. XV *ibidem*, p. 40), (cu suf. *-d + ic-*) *Bardica* nb (1570 *ibidem*, p. 40), (cu suf. *-k + ov-*) *Bárkov* (Lev *Bárkov* 1649 *ibidem*, p. 471), (cu suf. *-l-*) *Barlo* (Gridja *Barlo* 1491 *ibidem*, p. 40), (cu suf. *-l + ov-*) *Barlov* (Semen *Barlov* 1538 *ibidem*, p. 471), (cu suf. *-m-*) *Barma* nb (sec. XV *ibidem*, p. 40; Fedka *Barma* 1649 *ibidem*, p. 40), (cu suf. *-s + an-*) *Barsan* (Gavrilo *Barsan* 1537 *ibidem*, p. 40), (cu suf. *-ch + at-*) *Barchat* (*Barchat* Ilferev syn Pleščeev 1566 *ibidem*, p. 40), (cu suf. *-š-*) *Barša* (Foma *Barša* Evseev syn 1562 *ibidem*, p. 41), (cu suf. *-yg-*) *Baryga* (*Baryga* Ondrejkov 1495 *ibidem*, p. 41), (cu suf. *-yš-*) *Baryš* (Ivaško *Baryš* 1682 *ibidem*, p. 41).

Pol. *Bar* (Ticz *Bar*, 1393), *Baro* (Nicolaus *Baro*, 1393); cf. der. (cu suf. -*d*-) *Bardo* (*Barbara*, uxor Nicolai *Bardo* de Kawiory 1432), (cu suf. -*d* + *sk*-) *Barńska* (contra dominam *Barńska* 1395) (SNO).

Într-un document moldovenesc, din 1456, este menționat și un polonez pan Țorim *Barc* (Costăchescu, *Dm*, II, p. 791, 795).

Rom. *Bara*, *Bară* sînt raportate, în DOR, la *bara*, care ar fi cuvînt vechi, ce coincide cu tracul *bara* [sic] (p. 191); autorul se gîndește la șl. *bara* „baltă, mocirlă” (cf. *ibidem*). „Etimologia” aceasta nu are nici un temei; ea este dealtfel contrazisă și de prezența antroponimului rom. *Bar* (*ibidem*), care nu se poate explica din *bara*; cf. der. *Baran* (comparat în DOR cu rus. *baran* „berbec” [sic]), *Băranul*, *Bărănescu*, *Bărănești* top., *Baranca*, *Barac*; *Barangă* nu are nimic cu un substantiv, necunoscut sau obscur, „zis și *baragă*” (DOR, p. 191), ei e format cu suf. -*g*- de la *Baran* (cf. *Hanga*, *Benga*, față de *Han*, *Haneș*, *Bena*); dacă *Barca* poate fi apropiat de subst. ard. (necunoscut mie) *barcă* „femeie proastă” (DOR, p. 192), o asemenea apropiere nu este posibilă în cazul top. *Barcul* (DOR, p. 192; autorul se vede nevoit să recurgă la ajutorul subst. ard. *bărc* „dumbravă”; dar diferența *a* — *ă*?), acestea, ca și *Barcea* nume de persoane (DOR, p. 192) și de localități, sînt sau derivate românești, sau împrumuturi din limbile slave (v. *supra*).

Bărcan este format cu suf. -*an* (și nu trebuie raportat la tc. *Barkan*, ca în DOR, p. 196), dar nu de la *bărcă* = bîrcă, oaie creastă (DOR, p. 196), ci de la *Barc*-. De la acest antroponim provine *Bărcănești*, numele cîtorva localități.

Bardea nu are nimic comun cu *bardă* (ca în DOR, p. 192), ei poate fi format românesc (cu suf. -*d*-; v. *supra*) sau împrumutat din slavă (cf. *supra*: bg. **Bardo*); cf. der. *Bardan*, *Bardașul*, *Barduiv*, *Barducilă* (DOR, p. 192).

Barla, considerat drept „seurtare din forma lat.-ung. *Barlaam* [?];” (DOR, p. 167, s. v. *Varlaam*), poate fi de origine slavă (cf. *supra*; bg. **Barlo*, rus. *Barlo*) sau format de români (cu suf. -*l*- din radicalul *Bar*-); cf. der. *Bărlan* (DOR, p. 167), (cu suf. -*ib*-) *Barliba*, (+ suf. -*aș*: *Barlibaș*), (cu suf. -*ig*-) *Barliga* (în DOR, p. 20, explicate complicat și inacceptabil).

Barna, nume frecvent la români, mai ales în Transilvania (unde poate fi și de origine maghiară, cf. ung. *barna* „brun, brunet”), nu este o „seurtare” din lat.-cat. (necunoscut de români) *Barnaba* (DOR, p. 167), ci sau format din radicalul *Bar*- + suf. -*n*-, sau este luat de la slavi (v. *supra*, deși nu-l am atestat în nici o limbă slavă). Din *Barn*- cu suf. -*at* par a fi format *Barnat*, *Bărnat*, nu provenit din *Bernard*, cum crede autorul DOR (p. 23).

Bg. *Barsánov* nfram este explicat, fără nici un temei, din rom. *barosan* (Ilčev); de fapt el presupune existența unui hipocoristic (obținut, cu suf. -*s*-, din radicalul *Bar*-) **Barso*, al cărui corespondent este rom. *Barsu*, consemnat în documente moldovenești: 1470 panu *Barsu* comisu (dat. sg.) (Bogdan, *D. Șt.*, I, p. 155), 1476 pan *Barsu* stolnic (*ibidem*, p. 209).

Împrumutat de la slavi (v. *supra*: pol. *Barc*) sau format de români este *Barșea* (DOR, p. 192), cf. și der. *Barșulea* (*ibidem*).

Nu au nici o legătură cu subst. *barză* (cum se afirmă în DOR, p. 192), ci sînt formate (cu suf. *-z-*) *Barzea*, *Barzu(l)*, *Barze* (înregistrate în DOR, p. 192).

21. Suf. *-s/ch/š-*. Voi urmări hipocoristicele formate cu aceste trei sufixe, deoarece *-ch-* în cele mai multe cazuri provine din *-s-*, iar *s* și *ch*, prin palatalizare, s-au prefăcut în *-š-*; *-ch-* și *-š-* au devenit însă sufixe să le zicem independente, în sensul că au format multe hipocoristice direct de la un radical, adică *Baše* = *Ba-* + *š-e*, nu numai *Bas* + *j-o*. Bineînțeles, nu poate fi negată originea sl. com. **Bacho* din **Baso*.

Bg. *Báse* nb, formă paralelă a lui *Baso* nb care este explicat stingaci de Ilčev: „din *Bačo*, *Bačo* cu alt sufix”; de fapt e din același radical ca și cele două hipocoristice menționate, dar ca și multe altele analizate de mine aici; cf. der. *Básov* nfm, *Básovski* nfm, *Básev* nfm (Ilčev).

Ser. *Base* nb (gen. *Baseta*, vechi *Basete*. RJA; formele de genitiv dovedesc că hipocoristicul a fost temă în *-et-*; în RJA se afirmă că ar fi hipocoristic de la *Basilius*, părere inacceptabilă, cred, nu numai din cauză că hipocoristicul e atestat din secolul al XIV-lea [RJA], ci mai ales pentru că *Basilius*, nume evident nou, este foarte rar; cf. *Bas*, sat (*Rm*, II p. 13); *Bast* m., nume de sat (RJA), pare și el la origine un antroponim, format din radicalul *Bas-* cu suf. *-t-*; un sufix în plus (*-ié*) conține *Bástié* m. nfm (RJA).

Rus. *Bas* prn 1559, *Basa* prn (sec. XV); cf. der. (cu suf. *-aj-*) (Senka) *Basaj* 1495, (cu suf. *-man*) (Levko) *Basman* 1536 (Tupikov, p. 41)

Rom. *Bacea* (Бак), arhimandrit, este menționat în două documente de la Mircea cel Bătrîn (din 1391-1392) (DRh, B, I, p. 34, 40), un altul (очина Басока „ocina lui Bacea”) într-un document din 1421 (*ibidem*, p. 98, 99), iar un sat *Băsești* (Бъсещи), pe Tazlău, este menționat în anul 1443 (Costăchescu, *Dm*, II, p. 155; într-un document din 1488 se arată că un Bîlco *Băsăscul* vinde jumătate din satul *Băsăști*, *ibidem*, p. 159).

Dealtfel numele *Băsești* îl poartă mai multe localități din Oltenia, Muntenia, Moldova și Transilvania; cea din jud. Maramureș apare la început sub nume maghiarizat: 1391 *Bassafalva*, 1470 *Bazafalva*, 1733 *Bazești* (Suciu, I, p. 65); cea din Banat (căreia i s-a schimbat recent numele în Begheiu Mic, jud. Timiș) apare mai târziu: 1690-1700 *Basiestj* (Suciu, I, p. 67). Împrumutat de la slavi (cf. *supra*: ser. *Bast*) sau format de români (cu suf. *-t-*) este *Baste(a)* (cf. și der. *Bastachi*), raportat, forțat, la subst. *baștă* „redută” (< pol. *baszta*) în DOR, p. 192.

Bg. *Bách* nb nu are nici o legătură cu pers. *-tc. bakt* „noroc”, cum presupune Ilčev, iar *Bacho* nb nu provine prin „lărgire” din *Bach*, cum afirmă Ilčev (v. *supra*), ci acesta din urmă face parte din categoria masculinelor teme în *-o-*, pe cînd *Bacho* este un fost neutru temă în *-o-*; cf. der. *Bachan* nb, *Bachánov* nfm, *Báchov* nfm, *Báchovski* nfm (Ilčev).

Ser. *Báhoje* m. nb (sec. XV) pare a fi un derivat față de *Báh* m., nume de sat (atestat în RJA); cf. și der. *Báchovo*, sat (*Rm*, II, p. 14).

Rus. *Bachta* (*Rozmečič* 1552 Tupikov, p. 42) pare a fi un derivat (cu suf. *-t-*) față de **Bach*; cf. *Bachtin* otv 1616 (Tupikov, p. 474).

Pol. *Bach* (civis de Grojec 1450); cf. der. (Petrum) *Bachacz* 1498, *Bachay* (de Grochowce 1426), (domina) *Bachna* 1662, *Bachotha* 1398 (SNO).

Rom. *Bah* nb, *Bahu* nb nu au, desigur, nici o legătură cu lat. *Bachus* (cum se afirmă în DOR, p. 166, s. v. *Vach* [!]). De asemenea, *Bahnă* nb și mai ales *Bahnea* nb (explicate în DOR, p. 187, din subst. *bahna* „mlaștină”), cred că sînt derivate (cu suf. *-n-*) de la *Bah-* (cf. *supra*: pol. *Bahna*).

Bg. *Báso* nb (inexact explicat de Ilčev: „din *Bačo*, *Baco* cu altă terminație [okončanie]”), *Báša* nf (Ilčev); cf. der. *Bášev* nfam, *Bášov* nfam, *Bašin* nb, *Bašinovski* nfam (Ilčev).

Nu sînt atestate scr. **Baš*, **Baše*, **Baša*, ci numai derivate ca: *Bášov* adj. „al lui *Bašo*” (RJA); *Bášić* nfam; *Bášin* sat; *Báška* sat; (cu suf. *-i* + *ić-*) *Baštić* nfam (RJA).

Rus. (Malyk) *Baša* 1552 (Tupikov, p. 43); cf. der. *Bašev* otv 1495, *Bašin* otv (sec. XV), *Baškin* otv 1547 (Tupikov, p. 474).

Pol. (Mathias dictus) *Bas* (= *Baš*) 1388; (Bartholomaeus alias) *Bass* 1411; *Basso* 1404 (SNO); cf. der. *Basko* (= *Baško*) 1396, *Baschno* (= *Bašno*) 1432, *Basta* (= *Bašta*) 1471 (SNO).

Ceh. (der.) *Bašek* nb (Svoboda, p. 32). Cred că tot aici se încadrează (format cu suf. *-t-*) *Bašti* nb, considerat de Svoboda că provine din Sebastian (p. 182).

Numele corespunzătoare românești sînt raportate, hazardat, în DOR, la tc. *baš* „căpetenie”, cu mențiunea că antroponimul apare în Moldova înaintea influenței turcești [!] (p. 193). Într-adevăr *Bașa* este atestat la 1447 (Costăchescu, *Dm*, II, p. 273, 274, 280), iar într-un document de la 1502 este pomenit satul *Bășeni* „unde a fost *Bașa*” (Bogdan, *D. Șt.*, II, p. 194, 195). Probabil format de români este *Bașota*, atestat la 1428 (Башота Башно), după care a fost numit satul *Bașoteni* (Башоткни) (Costăchescu, *Dm*, I, p. 228); cf. der. *Bașco*, *Bășcoiu* (DOR, p. 193).

Neîndoielnic că aici se încadrează și *Baștea* (v. *supra*: scr. *Baštić*, pol. *Bašta*, ceh. *Bašt*), care, deși atestat și ca prenume, este raportat (ca și *Baste*, v. *supra*) la subst. *baștă* „redută” < pol. *baszta*, în DOR, p. 192.

De la *Bašt* -(cu suf. *-ur*-²⁴) este format *Bașturea* (*Baștiurea*), antroponim și toponim (cf. și *Baștureacu*), comparate, inutil, de autorul DOR, cu un subst. *boștur* (p. 193).

22. Suf. *-t-*. Bg. *Báto* nb este considerat de Ilčev ca formă paralelă a lui *Bátjo* nb, iar aceasta este explicat — procedeu obișnuit — din *bátjo* „nene”; cf. der. *Batán* nb, *Batánov* nfam, *Batěško* nb, *Batěškov* nfam; *Bátko* nb, *Bátkov* nfam; *Batój* nb, *Batóev* (= *Batojev*) nfam; *Batúš* nb, *Batúšev* nfam; *Bátov*, *Bátev*, *Bátjov* nfam (Ilčev).

Scr. *Bata* nb (sec. XIII: *Pro Bata et Toma, filiis eiusdem Bata* „pentru *Bata* și *Toma*, fiii aceluiași *Bata*”) considerat, greșit, în RJA că provine din radicalul *bha* „a lovi”, *Báto* nb; cf. *Bata*, numele unui teren și a cinci sate (RJA); cf. *Batalo* nb (sec. XVI), *Batić* nb (sec. XV) nfam, *Bátković* nfam, *Batović* nfam (sec. XIX) (RJA); cf. top. *Bătășevo*, *Bătășina*, *Bătote* pl. f. (RJA), *Batín*, *Batína*, *Batínac*, sat (anchetat pentru ALR I), *Batiniće*, *Batinska*, *Batke*, *Batković*, *Bato*, *Batovo* (*Rm*, II, p. 13—14).

²⁴ Pentru suf. *-ur-*, v. I. Pătruț, *Note de onomastică română*, în „Analele Societății de limba română”, nr. 3—4, Panciova—Zrenjanin, 1972—1973, p. 369—370.

Rus. *Bataș* (Lapatin) 1460, (Sergej) *Batečko* 1590, (Fegnast) *Batman* 1504, *Batylo* (Nazarovič) 1535 (Tupikov, p. 41—42), (Klimko) *Batanov* 1566, (Ivanko) *Batašov* 1539, (Gridja) *Batin* 1493, (Fedko) *Batov* 1495 etc. (*ibidem*, p. 473).

Pol. (Provid(us)) *Batej* 1495, *Batko* (de Drochcza) 1499, (Petrus) *Bathowicz* 1399 (SNO).

Corespondentele la români *Batul* nb, *Bata* nb, *Batin* prenume [!] sînt grupate în DOR s.v. *Bat* „temă în care se întîlnesc mai multe origini” : vb. *a bate*, subst. *bată*, sl. *batŭ* „tată”, bg. *bate* „nene”, ung. *bátya* „bade”, tătar. *Bati* (p. 193). Autorul DOR nu s-a întrebat cum s-a putut ajunge de la aceste etimoane la rom. *Batul* și, în al doilea rînd, dacă poate avea prenumele *Batin* vreuna dintre originile propuse? Cîteva dintre numele înregistrate în DOR par a fi derivate românești : *Batica* nfm, *Bătica* nb, *Batinaș* nb (DOR, p. 193). *Batcă* (pe care DOR îl explică din subst. *batcă*, p. 193) poate fi tot derivat românesc, dar și împrumutat de la slavi (v. *supra* : bg. *Bátko*). *Batin* este, fără îndoială, luat de la slavi (v. *supra*; derivat cu suf. *-in*); apare, din vechime, și ca supranume : 1497 *Ion Batin ot Suceava* (Bogdan, *D. Șt.*, II, p. 108). De la *Batin* este derivat toponimul *Bătinești* (1469), sat pe rîul Putna (*ibidem*, I, p. 137, 138).

Localitatea *Batin* (com. Unguraș, jud. Cluj) a putut fi numită astfel de români sau de slavi (de est). Toponimul a devenit, în limba maghiară, 1405 *Bathon*, 1618, 1854 *Báton*, 1760-1762 *Batton*, 1913 *Báthony* (Suciu, I, p. 58), datorită armoniei vocalice, caracteristice acestei limbi.

Un supranume *Batiște* apare la 1630 (C-tin *Batiște* DOR, p. 20) și la 1643 (Nistor *Batiște* Costăchescu, *Dm*, I, p. 181). Numele nu are nici o legătură cu lat.-cat. *Baptista*, cum se afirmă în DOR (p. 20), ci este un derivat românesc cu suf. *-ișt-* (ca *Braniște*, *Udriște*, față de *Bran[ea]*, *Udrea*, v. *supra*).

Bata, comună în jud. Arad, apare în scris sub formele : 1367 *Kethbata*, 1479 *Balthanagra*, *Balthanegre*, 1508 *Baaltha*, 1578 *Batha*, 1592 *Baltha*, 1622 *Balta*, 1690-1700 *Bata*, 1793 și după aceea *Batta* (Suciu, I, p. 58).

Judecînd după formele din 1479, 1508, 1592 și 1622, s-ar putea presupune că numele vechi românesc al localității să fi fost *Balta* (< *baltă*), de la care s-a ajuns în actele cancelariei maghiare la *Bata* sau *Batta* prin rostirea grupului *-lt-* ca *-t(t)-* fenomen cunoscut și astăzi în limba maghiară (cf. *volt* „a fost”, *bolt* „prăvălie” rostite curent *vót*, *bót*). În cazul acesta ar însemna că toponimul românesc actual *Bata* ar fi împrumutat din maghiară. E greu însă de crezut ca românii să fi abandonat un nume atît de obișnuit (populația localității și a regiunii înconjurătoare este românească). Formele cu *-lt-*, menționate anterior, cred că pot fi explicate astfel : necunoscînd originea toponimului *Bata*, scribul, obișnuit cu fenomenul amintit, rostirea grupului *-lt-* ca *-t(t)*, și cunoscînd limba română, printr-un fel de etimologie populară a notat numele satului *Balt(h)a* (în loc de *Bata*) și această formă a fost utilizată, în scris, în continuare. De fapt, după cum s-a văzut, formele cu *-lt-* alternează cu cele fără *-l-* (*Balt[h)a* / *Bat[t)a*, v. *supra*).

Forma din 1367 *Kethbata* (ung. *két* „două”) se explică în felul următor : cu trei ani înainte, posesiunea numită, într-un document latinesc

din 1366, *Balthahaza* (cu *-lt-*) fusese împărțită în două: „Possessionem Balthahaza vocatam similiter in duas partes divisissent...” (*Doc. Val.*, p. 194).

Localitatea a purtat deci numele unei persoane, *Bata*²⁵, din care provine și *Bătești*, sat nu prea îndepărtat (com. *Făget*, jud. Timiș).

23. Suf. *-z-*. Bg. *Bázov* nfm este explicat de Ilčev din dial. *baz* = lit. *báz* „boz”; el ar putea fi însă și derivat de la tema unui **Bazo* (sau **Baze*) (neînregistrate de Ilčev), de la care poate fi derivat (cu suf. *-oj*, v. Ilčev, p. 25) *Bázój* nb (Ilčev), fără să excludă posibilitatea ca acesta să fie împrumutat de la români (v. *infra*: *Băzoi*), mai ales că *Bázóev* (< *Bázój* + *ev*) nfm este notat în regiunea Vidinului (Ilčev), unde există și populație românească. Cred că și *Bazákov* nfm (explicat de Ilčev din numele comun *bázak*) e un derivat din **Bazak* < *Baz-* + *ak*.

Un **Bazo* (**Baze*) trebuie să fi existat și în rusă, după cum arată derivatele (cu suf. *-uj*) (Fedko) *Bazuj* (1495) (Tupikov, p. 36) și (cu suf. *-in*) (Fedko) *Bazin* (1471) (*ibidem*, p. 468).

Rom. *Bazu* nu poate avea, din cauza formei, nici o legătură cu *Abhaza* (cum se presupune în DOR, p. 193), ci el trebuie să fie împrumutat dintr-o limbă slavă (v. *supra*). De la un *Bazu* sau *Baza* provine *Băzești*, sat al comunei Sohodol, jud. Alba. Derivate românești mai pot fi *Băzan*, *Băzaci*, *Băzici* (*Băzicești*), *Băzoi* (înregistrate în DOR, p. 193).

Derivate românești (căci nu cunosc corespondente în limbile slave) par a fi *Bazga* (< *Baz* + suf. *-g-*, cf. *supra*: *Baranga*, *Hanga*, *Benga*), de la care s-a format *Băzguță* (DOR, p. 193), numele purtat și de două localități, din jud. Bacău și (sat unificat cu Răducăneni) jud. Iași.

ABREVIERI

BOGDAN, D. Șt.	Ioan Bogdan, <i>Documentele lui Ștefan cel Mare</i> , I—II, București, 1913.
COSTĂCHESCU, Dm	<i>Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare</i> , publicate de Mihai Costăchescu, I—II, Iași, 1931, 1932.
<i>Doc. Val.</i>	<i>Documenta historiam Valachorum in Hungaria illustrantia usque ad annum 1400 p. Christum</i> , curante Emerico Lukinich et adiuvante Ladislao Gáldi, ediderunt Antonius Fekete Nagy et Ladislaus Makkai, Budapesta, 1941.
DOR	N. A. Constantinescu, <i>Dicționar onomastic românesc</i> , Editura Academiei, București, 1963.
DRh, B	<i>Documenta Romaniae historica</i> , volumul I (1247—1500), întocmit de P. P. Panaitescu și Damaschin Mioc, Editura Academiei, București, 1966.
Ilčev	Ștefan Ilčev, <i>Rečnik na ličnite i familni imena u bălgarile</i> , Sofia, 1969.
<i>Indicator</i>	Ion Iordan, Petre Găștescu, D. I. Oancea, <i>Indicatorul localităților din România</i> , Editura Academiei, București, 1974.
Iordan, T.	Iorgu Iordan, <i>Toponimia românească</i> , Editura Academiei, București, 1963.
Mikl.	Franz Miklosich, <i>Die Bildung der slavischen Personen- und Ortsnamen</i> , Heidelberg, 1927.
nb	nume de bărbat
nf	nume de femeie
nfm	nume de familie
otv	(rus.) otčestvo „numele după tată”

²⁵ Vezi și Kniezsa I., *Keletmagyarország helynevei*, în Deér József—Gáldi László, *Magyarok és románok*, I, Budapesta, 1943, p. 232.

Petrovici, <i>Studii</i>	Emil Petrovici, <i>Studii de dialectologie și toponimie</i> , Editura Academiei, București, 1970.
Petrovskij prn RJA	N. A. Petrovskij, <i>Slovaŭ russkich ličnyh imen</i> , Moscova, 1966, prenume <i>Rječnik krvatskoga ili srpskoga jezika</i> . Na svijet izdaje Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1880 și urm.
Rm	<i>Rečnik mesta. Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca</i> , vol. I—II, Belgrad, 1925.
SNO	<i>Słownik staropolskich nazw osobowych</i> . Pod redakcją i ze wstępem Witolda Taszyckiego, I — (în curs de publicare), Wrocław-Warszawa-Kraków, 1965 și urm.
sprn	supranume
Suciu	Coriolan Suciu, <i>Dicționar istoric al localităților din Transilvania</i> , vol. I—II, Editura Academiei, București, [1967, 1968].
Svoboda	Jan Svoboda, <i>Staročeská osobní jména a naše příjmení</i> , Praga, 1964.
Tupikov	N. M. Tupikov, <i>Slovaŭ drevnerusskich ličnyh sobstvennyh imen</i> , St.-Peterburg, 1902.

РЕЗЮМЕ

Согласно принципам, изложенным в другой статье (в этом же журнале, XVIII, 1973, стр. 75—84), автор анализирует производные славянские гипокористы (с различными суффиксами) от радикала *Ба-* (выделенный в таких антропонимах как *Bajislav, Balomir*), имеющие соответствия в румынском языке (см. болг. *Бачо*, русск. *Бачо*, рум. *Vaciu*/!/, *Vacea*). Некоторые из подобных гипокористов встречаются в славянских языках и в румынском языке и в качестве топонимов.

Iunie 1975

Institutul de lingvistică și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

DIN TOPONIMIA COMUNEI LUPȘA (JUD. ALBA)

DE

SABIN VLAD

Localitatea Lupșa, reședința comunei cu același nume, este situată într-una dintre cele mai frumoase și pitorești deschideri naturale de pe valea Arieșului.

Comuna are 23 de sate, dintre care 4 sînt așezări mai mari și concentrate: Lupșa, Mușca, Valea Lupsii și Geamăna, iar celelalte, adică: Birdești, Birzan, Curmătura, După Deal, Hădărău, Holobani, Lazuri, Lunca, Mănăstirea, Mărgaia, Pițiga, Piriu Cărbunării, Poșogani, Șasa, Trifești, Valea Holhorii, Valea Șesii, Văi și Vința, sînt așezări moștești de tip crînguri (adică grupuri de case) răsfirate pe cîteva văi și dealuri lîne.

După ultimul recensămînt, comuna are 5682 de locuitori, ale căror ocupații sînt creșterea vitelor, agricultura și mai ales mineritul.

Lupșa și celelalte sate mai mari sînt așezări vechi. Pentru prima dată, Lupșa este atestată într-un document din 1366: *Villa Lwpsa*¹.

Numele satului provine din antroponimul *Lupșa*², în prezent dispărut din localitate, dar atestat în anii 1496 și 1507³.

Mușca este atestat documentar din 1733: *Muska*⁴. Valea Lupsii, sat vechi dar atestat abia din 1850⁵, a împrumutat numele apei pe lîngă care este așezat, iar Geamăna⁶ numele unei păduri de brad „care are două virvuri egale, gemene”.

¹ Csánki Deszö, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak karáiban*, Budapesta, 1913, vol. V, p. 719—720.

² Acesta a fost explicat de către Nicolae Drăganu (*Numele proprii cu suf. -șa*, Cluj, 1933, p. 21—22) din np *Lupu* + suf. rom. *-șa*, etimologie acceptată și de I. Pătruț (*Studii de limba română și slavistică*, Cluj, 1974, p. 199). Părerăa lui Kniezsa (*Keletmagyarország helynevei*, I, p. 283, în *Magyarok és románok*, Budapesta, 1943) că poate proveni din np slav *Ljubša*, *Ljubiša* nu se susține.

³ Csánki, *op. cit.*, vol. V, p. 202—204, 719—720.

⁴ Vezi Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. I, București, [1966], s. v.

⁵ Idem, *ibidem*, vol. I, s.v. *Lupșa*.

⁶ Sub acest nume, localitatea nu este atestată în documente. Vezi C. Suciu, *op. cit.*, vol. I, s.v.

Celelalte sate, de fapt cătune și crînguri, aparțin de Lupșa, Mușca, Valea Lupșii și Geamăna. Numele lor vor fi tratate în cuprinsul diferitelor subcapitole, împreună cu celelalte toponime ⁷.

Materialul toponimic din comuna Lupșa a fost adunat în acest an, în timpul mai multor anchete pe teren ⁸, de la subiecte din fiecare localitate (mare)⁹. Fiind bogat și deosebit de variat, în contribuția de față vom discuta doar o parte din el.

Numele topice vor fi prezentate în ordine alfabetică, grupate în diferite categorii. Cele care se repetă sînt explicate o singură dată, de obicei la forma de bază sau în ordinea apariției în text. Toponimele care au prezentat dificultăți de literarizare au fost date în transcriere fonetică. De asemenea, s-a precizat pronunțarea locală (după forma literarizată) în cazul numelor interesante din punct de vedere fonetic.

1. Hotarul comunei fiind întins și foarte accidentat, este firesc ca numele topice care se referă la formele de relief să fie cele mai numeroase.

Blidu (VL), groapă în forma unui blid pe un deal.

Cîtera [*ci'tera*] (G), „on dîmb, pantă nu prea abruptă; deal”; **Cîtera** (CL), „vîrv de deal”; **Cîteră** sau **Virvu Cîterii** (VL), „on vîrv în *Dosu Leșuli*”; **Cîtera Ganii** (L), „coastă și vîrv”; **Su Cîteră** (VL), finaț. — După *cîteră* (variantă a lui *chiceră*) ‘(vîrf de) deal (înalț) conic, mai înalț decît o colină’ (DA).

Pă Clin s. **Clînu Hájmmii** (L), „on clin, o ascuțitură pîntre pîraie pînă la **Fîntîna Hájmmii**”. — După *clîn* ‘un petec de pămînt (loc) în formă triunghiulară’ (DA).

Coásta Cîotuli (VL), coastă; **Coásta li Budigău** (L), „coastă, pantă mare”. — *Budigău* [*bud'igău*], por; **Coásta Măriúții** (VL), „coastă mare pînă în șosea”; **Coásta Roșchii** (G), „coastă cu o mulțime de ripi”. — După *coastă* ‘versant de deal sau de munte’.

Cólțu Bălăciuli (L), „colț într-on vîrv de munte”; **Cólțu Chímuli** (VL), „colț în vîrvu dealului”. — *Chimu*, hip de la *Ioachim*; **Cólțu Cîmpeánuli** (VL); **Cólțu Cúții** [*cólțu cúti*] (L). — *Cute*, antroponim local; **Cólțu Cúții** (VL), „colț la **Gúra Cúții**”; **Hoánca Cúții** (VL), „o hoană în pădure”. — Cf. *cute* ‘gresie’; **Colțu li Bogdán** (VL), „colț”; **Cólțu Rîșuli** (VL), „on colț mare în dricu [mijlocul] pădurii”; **Cólțu Róschii** (G), „stîncă”; **Cólțurile Góșii** (L), „colțuri”; **Cólțurile Hárului** s. **Piétrele Hárului** (VL), „colțuri mai mărunte”. — *Harcu*, por; **Cólțurile Hárdéștilor** (VL). — *Harda*, nfam. — După *colț* ‘stîncă’.

Curmătúrá (G), „îi locul exact ca o șa; de acolo se împart cinci drumuri”. — După *curmătúrá* ‘depresiune care curmă continuitatea

⁷ În cuprinsul lucrării, localitățile au fost abreviate: G = Geamăna, L = Lupșa, M = Mușca, VL = Valea Lupșii. Au mai fost folosite următoarele abrevieri: hip = hipocoristic, nfam = nume de familie, np = nume de persoană, por = poreclă, prn = prenume, sprn = supranume.

⁸ La efectuarea anchetelor am fost ajutați de către colegii I. Mării și D. Loșonți, cărora le aducem și pe această cale mulțumirile noastre.

⁹ Au fost chestionați: Barstan Gheorghe, 60 de ani, agricultor; Bădău Ioan (Tutulea), 68 de ani, agricultor; Ploața Petru, 68 de ani, agricultor (din Lupșa); Buran Andronică, 54 de ani, minier și agricultor (din Mușca); Popa Irimie, 52 de ani, agricultor și minier; Vlad Nicolae, 38 de ani, agricultor, pensionar-miner (din Valea Lupșii); Hentea Petru (Roșca), 60 de ani, fost pădurar, pensionar-miner, și Răsunei Vasile, 28 de ani, agent veterinar pe raza comunei (din Geamăna).

unui munte, adîncitură transversală pe culmea unui deal s. munte, ce serveşte ca trecătoare' (DA).

Deálu Buránuli (M). — *Buran*, nfm; **Deálu Hărdeştilor** (VL); **Deálu li Mihái** (L), „deal cu drum pe vîrv”; **Deálu Máreuli** (G), „e în hotaru cu Mogoşu”; **Deálu Pópii** (L). — *Popa*, nfm; **Deálu Múşchii** (L), deal către satul Muşca; **Deálu Stînii** (G), „on deal cu fineţe”; **Deálu Şésii** (G), deal spre satul Şasa.

Dîmbu Bânciuli (L), dîmb. — *Banciu* nfm; **Dîmbu Cîruli** (VL); **Dîmbu Crişánuli** (VL), „dîmb lung; aici e şi Fintîna Crişánuli”. — *Crişan*, nfm; **Dîmbu li Dubúe** (L), „o avut loc acolo unu la care-i zicea, pe ciufală, *Dubuc*”; **Dîmbu li Toáder** (VL); **Dîmbu Lúchii** (L). — *Iuca*, nfm; **Dîmbu Lung** (L), „on dîmb aşa mai lung, lungureţ şi cu colţi”; **Dîmbu Mîriştii** (G). — După *mîrişte* ‘loc pe care s-a cultivat, cu un an înainte, păioase’; **Dîmbu Mîtuli** (L); **Dîmbu Olóşuli** (G). — *olôş* ‘uriaş’; **Dîmbu Răchîţii**, s. **Dîmbu Răchîţilor** (G); **Dîmbu Sátuli** (L), „dîmb în sat”; **Pe Dîmburi** (L), „mobile, dîmburi, scoţituri de la mină”.

Dósu (M), „pădure de brad”; **În Dósu s. Dósu Mărgăii** (L), „pădure; doştină cu tîrşari”; **Dósu Fintînii Reei** (L), pădure de fag; **Dósu Măgurii** (L), „pădure şi finaţ”; **Dósu Tîndrelor**, „finaţe”. — Cf. *ţundră* ‘haină de lînă, albă’. — După *dos* ‘versant neînsorit al unui deal sau munte’.

Dóştina (VL), „poiană”; **Dóştina de la Măgura Dóbrii** (L), „îi doştină, dă soarele mai tîrziu”. — După *doştină* ‘versantul mai umbros al unui deal’.

Fáţa (G), „pantă dulce spre miazăzi”; **Fátă s. Fáţa Mărgăii** (L), finaţ. — După *faţă* ‘versant însorit al unui deal sau munte’.

Frúnţi (M), „un deal ridicat cu pădure pe el”. — După *frunte* ‘partea mai ridicată a unui loc’.

Fundoáia (M), „pădure de brad”. — După *fundoaie* ‘loc dosit prin fundul munţilor, pădurilor etc., i n f u n d ă t u r ă’ (DA).

La Grînd (L), „şes”. — Cf. *grînd* ‘loc mai ridicat’ (cf. şi DA).

Gurgoiáta (G), „o stîncă abruptă, înaltă, ca o bisericuţă”. — După adj. *gurgoiat(ă)* ‘incîrligat ca gurguiul opinicii’ (DA, s. v. *gurgui*).

Hoánca Bráduului (VL), „hoancă mare”; **Hoanca Căldă** (G), „e caldă tare; e către răsărit şi miazăzi, se termină cu un părau”; **Hoánca Cozméştilor** (VL). — *Cozma*, nfm; **Hoánca Făfăliguli** (VL). — *Făfăligu*, por; **Hoánca Góghii** (L), „o hoancă, o groapă”. — *Goga*, antroponim; **Hoánca Góii** (VL). — *Goiá*, nfm; **Hoánca Grécii** (L), „hoancă; cînd plouă se formează un părau: **Părau Grécii**”; cf. şi *La Greci*, parte de sat (L). — *Grecu*, nfm; **Hoánca Meteoáii** [*hónca meteuóii*] (VL), „acolo o stat *Meteoaie*; se zice că o fost o vrăjitoare”; **Hoánca Notărăşîţii** (L). — *Notărăşîta*, sprn (notărăşîţá ‘soţie de *notarş*’ [= notar]); **Hoánca Sîrbuli** (L), „hoancă pe o coastă în jos”. — *Sîrbu*, nfm; **Hoánca Vîjuli** (VL), hoancă cu finaţ. — *Viju*, nfm; **Hoáncele Albéştilor** (VL), *honci*. — *Albu*, nfm. În graiul din Munţii Apuseni, *hoancă* are sensul de ‘afundătură naturală mai mare sau mai mică, între două dealuri sau dîmburi’ (DA). Se pare că **Hoánca Andólii** (L) („dincoace-i deal, dincolo deal şi pe mijloc vale; pantă mare”) este o numire tautologică, *hoancă* şu *andolie* fiind sinonime.

Lúnea Hădărăuli (L), „case, pomărie, teren arabil și finaț” în dreapta Arieșului; **Lúnea Sătuli** (L), șes lângă Arieș. — După *luncă* ‘loc șes pe marginea unei ape’; **Luncúța s. Luncúța Muhăuli** (L), luncă. — *Muhău*, por.

Măgulicea (G), „on vîrv de deal rotund cu cîteva case pe el”. — După *măgulice*, diminutiv al lui *măgură*; **Măgură** (L), „dîmb; on deal”; **Măgura Albilor** (G, L), „deal”; **Măgura Dóbrii** (L), deal spre satul Dobra (com. Bistra); **Măgura Părăielor** (L), vîrf de deal; **Părău Măgurii** (L). După *măgură* ‘movilă, delușor izolat’ (CADE)¹⁰.

Muncelús, „deal rotund” între hotarul satelor Geamăna, Lupșa și Mușca; **Șésu Muncelúșului** (L), „șes tumna în vîrvu dealului”. — După **muncelúș*, diminutiv al lui *muncel*.

Munúni (L), culme de deal cu finaț; **Cólțurile Munúnilor** (L), „în colțuri, stînci mari”. — După *munună* ‘culme de deal sau de munte’ (DLR).

Múntele Măre (L, VL), „munte; îi mai mare ca celelalte dealuri”; **Cápu Múntelui** (M), „finaț; o fost tăt munte, adică pășune”; **Șésu Múntelui** (M), finaț. Apelativul *munte* are în grai sensul de ‘teren care se pășunează în comun’.

Nétedu (L), platou. — După adj. *neted* ‘loc drept, șes’.

Obîrșe 1. (VL), „loc supt o pădure”; **2.** (G), „un pic de deal cu pădure; de acolo izvorăște Părău Obîrșii”. — După *obîrș(i)e* ‘loc unde începe să se formeze albia unei ape curgătoare’.

Piátra Cáprii (M), „on colț ascuțit”; **Piátra cu Láptele** (G), „stîncă pe Dealu Certéjului; are o coptă [= peșteră] ca o galerie; din tavan picură apă ca laptele”; **Piátra Ciútii** (G), „o parte îi acoperită cu pădure, iar o parte îi abruptă”. — După *ciută* ‘căprioară’; **Piátra Spártă** (G), „loc acoperit cu pădure și cu mai multe vîrfurile de stîncă”; [*pt’átra t’ișîlor*] (G), „îi o stîncă abruptă, fără pădure pe ea, goală”.

Picióru Múntelui (M), „picioar; e ca o coamă de deal”. — După *piciór* ‘ramificație de deal sau munte între 2 părăie (vâi)’.

Cólțu Piciorágului (VL), stîncă; **Izvoru Picioráguli** (VL), „izvor mare”. — Cf. *piciorac* ‘coamă plecată a unui deal’ (DLR).

Podiréu (VL) mic platou arabil. — După *poderei* ‘platou’.

În Pódu Crúcii (L), „loc mai dulce”.

Príporă, art. **Prípora** (VL), loc costiș; **Su Dósu Príporii** (VL), „finaț su o pădure”; **Troáșu Príporii** (VL), „troaș mare, cosesc oamenii în fiecare an acolo”. — După *príporă* ‘versant mai abrupt de deal sau de munte’ (variantă feminină a lui *prípor*); *troaș* ‘finaț îngredit’.

Prízlop (VL), loc în formă de șa; **Cólțu li Prízlop** (VL), stîncă mare; **Șésu li Prízlop** (VL), șes pe vîrv de deal. — După *prízlop* ‘loc în formă de șa; curmătură’, apelativ dispărut din grai¹¹.

Între Rípi (VL), „s-o tăt rupt pămîntul”.

Rotóndu (M), „munte, e acoperit cu păduri de brad”.

Șása, sat; **Coásta Șésii** (G), coastă; **Válea Șésii** (G), vale și sat; **Pe Șes** (L), „loc arător, șes”; **Șésu Bustánuli** (VL), „un pic de șes”; **Șésu**

¹⁰ Pentru etimologia apelativului *măgură*, vezi N. Drăganu, *Toponimie și istorie*, Cluj, 1928, p. 123, și I. Pătruț, *op. cit.*, p. 105–107.

¹¹ Pentru răspîndirea și originea numelui, vezi Emil Petrovici, *Studii de dialectologie și toponimie*, București, 1970, p. 225–236.

Góșii (VL), „o preluță”, **Șésu Ciréșilor** (L), „șes”; **Șésu Oléștilor** (L), „șes cu mușuroaie”; **Șésu Părăielor** (L), „on șes cum ieși deasupra în Părăie”; **La Șésuri** (VL).

Stărminoăsa [*stărhinôsa*] (G), „cel mai rău teren”, loc pietros și prăpăstios. — După adj. *stărminos* ‘abrupt, prăpăstios’¹².

Tărniță (VL), „dîmb gropit cum îi tărnița pe cal”. — După *tărniță* ‘curmătură, șa’.

Vîrvu Prelúciilor (G), „on pic de stîncă”.

Zăpódea (G), „on teren dulce; e mai întins”; **Zăpózi** (G), „finaț între două dealuri”. — După *zăpodie* ‘șes puțin scufundat față de regiunea înconjurătoare’ (DM).

2. Hidronime. În acest capitol vom grupa numele date izvoarelor, fîntînilor, pîraielor, văilor, mlaștinilor, bălților, lacurilor etc., adică toate numele care se referă la ape:

Ápa Réce (L, VL), izvoare cu apă foarte rece; **La ~**, terenul din jurul izvoarelor.

Bálta Crăciúnii; **Bálta Fluriii**; **Bálta Grohótaruli** (VL), „îs trei bălți mari în Arieș”. — *Crăciúma*, *Fluria*, prn, *Grohotaru*, sprn („strămoșii lor o stat între grohote [sg. *grohotă* ‘grămadă de pietre’]”). **Bálta Mărgăii** (L), „acolo apa din rîu e mai adîncă”; **La Báltă** s. **La Bálta Mărgăii** (L), luncă lângă Baltă. — După *baltă* ‘loc adînc în albia unei ape curgătoare; bolboacă’.

La Feredéu (G), „un izvor sub o stîncă; la Sf. Constantin mergea acolo popa și făcea feredeu (= sfințea apa)”; **Părău Feredéilor** (VL), pîriu și teren cu mocirle din care ies aburi. — După *feredeu* ‘baie (de aburi)’, apelativ viu în grai.

Fintîna Albéștilor (L); **Fintîna Bóții** (VL); **Fintîna Búului** (VL); **Fintîna Ciruli** (VL); **Fintîna Crișánuli** (VL); **Fintîna Cúrtuli** (L); **Fintîna Góșii** (VL); **Fintîna Hájmii** (L); **Fintîna Hórhii** (VL); **Fintîna Lespedáruli** (VL); **Fintîna li Bălábán** (VL); **Fintîna li Flodorean** (VL); **Fintîna Mărgăianuli** (L); **Fintîna Moméilor** (VL); **Fintîna Motroánii** (L); **Fintîna Neágrá** (M); **Fintîna la Pițirea** (M); **Fintîna la Tinjálá** (L); **Fintîna li Huhúli** (VL); **Fintîna Máneciuli** (VL); **Fintîna Móghii** (VL); **Fintîna Ólii** [*fintîna uálii*] (L); **Fintîna Poálelor** (VL); **Fintîna Porculéții** (VL); **Fintîna Réce** (L); **Fintîna Tálii** (VL); **Fintîna Țărcilor** (VL); **Fintîna Țiráuli** (VL); **Fintîna Úrsuli** (VL); **Fintîni** (VL). — După *fintîna* ‘izvor (uneori amenajat)’. Precedate de prepoziția *la* (La **Fintîna Albéștilor**, **La Fintîna Ciruli** etc.), numele acestor fîntîni se referă la locul din jurul izvoarelor. *Albu*, *Bălăban*, *Buiu*, *Cir*, *Crișan*, *Curtu*, *Flodorean*, *Goșa*, *Horga*, *Huhui*, *Manciu*, *Moga*, *Momeu*, nfm; *Mărgăianu*, *Motroana*, *Pițirea* și *Olea* sînt porecle sau supranume.

Hălăstáie (M), „acolo sînt părăie, dar lacuri nu”. — După *hălăstău* (pl. *hălăstăie*), variantă a lui *heleșteu*.

Izvóru Bitícilor (L); **Izvóru cel Máre** (L), izvoare; **Izvóru Mușcánilor** (L), „un fel de apă care curge din creierul muntelui”; **Izvóru Vádánuli** (L), „părău vine pînă în vale”. — Apelativul *izvor* are în grai și sensul de ‘mic pîriu’; **Gúra Izvóru** (L), „aici intră în vale **Izvóru Vádánuli**”.

¹² Vezi alte toponime similare la Iorgu Iordan, *Toponimie românească*, București, 1963, p. 129, 376 și 473.

— După *gură* 'locul unde se varsă o apă mai mică într-una mai mare, confluență'; **Izvoruț** (L), „on izvor, o vale ce curge dintre lupșeni și bistreni”. — După *izvoruț*, diminutiv al lui *izvor*.

Mlăca (G), „on teren cu multe rîpi și cam abrupt; este o țî de tău”.

— După *mlacă* 'loc apăsos, mocirlos; mlaștină, smîrc' (DLR).

Mocirle (G), „on teren arător, cositor ... nu-i prea mocirlos”.

Părău Brăduți (G); **Părău Bătii** (VL); **Părău Căuculi** (G), „o fost un cetățean *Căucu*; și acum îi spune la casa aia: *a Căuculi*”; **Părău Cleanuli** (VL) „se varsă în *Vălea Lúpsii*”. — **Cleanu**, por; **Părău Crăciunii** (L), „la gura lui și-o făcut casă unu (Popa Ion) *a Crăciunii*”; **Părău de la Orbăni** (G), „părău mic în formă de hașpor; mai mult mîncătură de ape”. — **Orban**, nfm; **La Părău-i Cioară** (VL). — **Cioară**, nfm; **Părău Fúrilor** (M), se varsă în *Valea Mușchii*. — Cf. *fur* (pl. *furi*) 'hoț' (DA); **Părău Grohotăruli** (L), „e o hoancă și pe ea vine apă”; **Părău Horbăștilor** (G); **Părău (li) Lichii** (VL). — **Lica**, hip de la *Veselica* (< *Vasile*); **Părău li Nan** (L, VL). — **Nan**, nfm; **Părău Máre** (VL), afluent al Arieșului; **Părău Mărinii** (VL). — **Marina**, nfm; **Părău Mihăileșii** [*părău mînhelési*] (VL), afluent al *Văii Lúpsii*. — Cf. *Mihăileasa*, antroponim; **Părău Modrigănilor** (VL), un afluent al *Văii Orăștilor*. — **Modrigani**, poreclă atribuită locuitorilor satului vecin, Orăști; **Părău Óchiuli** (G), izvorăște de sub poalele dealului Geamina; „are mlaștini și ochiuri de apă”; **Părău Ploății** (VL). — **Ploața**, nfm; **Părău Pirciuli** (G). — Cf. *Pirci*, poreclă azi necunoscută, sau *pirci* 'țap' cuvînt viu în grai; **Părău Surupóstuli** (G), „se varsă în *Vălea Vinții*”; **Părău Ţigănuți** (G); **Părău Úrsuli** (L), „sînt iară urși acolo”.

Răstoăca 1. (L), „e o luncă lingă satul Hădăru între on șanț și Arieș”; **2.** (L), „on fel de inzulă; să-mparte Arieșul; se poate lua apa dincoace și se poate băga dincolo”; **La Răstóci** (L), „cred că acolo o răstocit, o luat apa de pe terenul ăla”. — După *răstoacă* (pl. *răstoci*) 'braț de rîu, abătut din matca lui și secat, spre a putea prinde peștii din el' (CADE).

Rîu (G, M, L, VL), numele local al Arieșului¹³; **La ~** (L, VL), teren cultivabil, de o parte și de alta a Arieșului.

Rugină (G), „o hoancă cu un fel de apă care e ca rugina”.

La Scóe (L), „pe acolo au adus apă de la munte pă scocuri”.

Tău (G), „o baltă așa mare, acuma acoperită cu verdeață; o fost tău”; **Tău Búiuți** (VL), șes mocirlos cu un ochi de apă; **Tău Góșii** (L), „on tău sus în deal; băltoacă”. — După *tău* 'lac'.

La Trócă (VL), „era o trocă mare acolo”. — După *trocă* 'jgheab (făcut dintr-un trunchi de copac scobit) din care beau vitele’.

Ţirău-i Crutoáie (L), izvor care curge pe un scoc. — **Crutoáie**, antroponim; **La Ţiráie** (L), loc pe coastă cu mai multe izvoare. — După *Ţirău* (pl. *Ţirăie*) 'scoc de lemn pe care curge apa dintr-un izvor', apelativ viu în grai.

Vad (L, VL), „pe acolo se trece cu carul, cu picioarele, prin Arieș”; **Lúnea Văduți** (L, VL), luncă lingă Arieș.

Vălea Álbă (VL), „vale de munte, merge în Poșaga”; **Vălea Cáselor** (L), izvorăște din munte, curge prin mijlocul satului Lupșa și se varsă în

¹³ Pentru etimologie, vezi N. Drăganu, *op. cit.*, p. 59.

Arieș; **Vălea Holhórii** sat și apă. — *Holhorea*, antroponim din localitate; **Vălea Lărgă** (VL), izvorăște de la **Poarta Șerbóiu**; **Vălea Mănească** (M), izvorește din *Fundoaia*. — *Man*, nfm; **Vălea Mică** (G), afluent al **Văii Șesii**; **Vălea Múșchii** (M), străbate satul Mușca, vărsându-se în Arieș; **Vălea Ștefăneii** (M), vale între satul Mușca și Bistra; **Între Văi** (L), „acolo se întîlnește două văi”.

3. Și toponimele care se referă la despăduriri sînt relativ numeroase, ele reliefînd intensitatea procesului de defrișare și modalitățile prin care aceasta s-a făcut:

La Bîțici (L), „se tăiasă pădurea acolo și o rămas bîțici”; vezi și **Izvoru Bîțicilor** (L); **Butúci Mușcănilor** (VL), „acolo s-o tăiat pădurea și o rămas butuci”; **Șésu Butúciilor** (VL), „șes; o fost pădure și s-o tăiat”. După *butuc* sau *bîțic* (pl. *butuci*, *bîțici*) ‘buturugă’.

La Certěj (VL), finaț și pășune; **La Certěj s. Deálu Certėjuli** (L), „îi cu tufe, mai mărăcini...”; **Deálu Certėjului** (G), „on deal nu prea abrupt; finețe, puține păduri și locuri arătoare”. — După *certej* ‘tăietură de pădure, curătură’ (< sl. *čertez* ‘idem’).

Ciúngi (VL), pășunat; **Su Dósu Ciúngilor** (VL), „finaț; deasupra e pădure mare”. — După *ciung* (pl. *ciungi*) ‘copac cu ramurile ciuntite, cojiți ca să nu mai vegeteze’; **Cingitúra** (L), poiană. — Din *cingitură* ‘pădure de ciungi’ (DA).

Cólțu Lěșuli (VL), „colț mic într-un virv de delușel”; **Dósu Lěșuli** (VL), coastă cu pădure; **Fîntîna Lěșuli** (VL), izvor; **Părău Lěșuli** (VL). — Cf. *leş* ‘pădure tăiată și oprită’ (M. Homorodean, *Toponimia satelor Cinciș și Vălea Ploștii*, în *Studii și materiale de onomastică*, București, 1969, p. 88).

Frintúra (VL), „pădure de brad, fag; o groapă mare; o fost tăieri mari acolo”. — Cf. *frîntură* ‘teren defrișat’ (I. Iordan, în BPh, III, 1936, p. 176—177).

Lázu (VL), finaț și tufiș [= aluniș]; **Cólțu Lázuli** (VL), „colț; pe lîngă el este pădure”; **Șésu Lázuli** (VL), „finaț și tufe”; **Lázuri**, sat. — După *laz* ‘curătură’.

Poiána (G), poiană; **Póinițe** [*póiniță*], art. **Póinițele** (G), „mai multe preluci prin pădure”.

Pojére [*pojére*] 1. (G), „pădure de brad, o fost tă pădure”; 2. (L) „pădure de brad”. — Cf. *Pojar*, *Pojorîta* etc. citate de I. Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963, p. 24.

Prelúca Běștii (VL), poiană. — *Beștea*, nfm; **Prelúcele Búiu** (VL), preluci; **Prelúca Cúrtuli** (L), „prelucută, prelucă su pădure”; **Prelúca Góșii** (L), prelucă; **Prelúca li Cántor** (L), prelucă. — *Cantor*, sprn (< *cantor* ‘cîntăreț la biserică’); **Prelúca li Lázăr** (VL); **Prelúca li Șári** (L), prelucă. — *Șari*, por; **Prelúca Lúngă** (VL), **Prelúca Pópii** (VL). — Cf. nfm *Popa*, existent în comună, sau *popă* ‘preot’; [*prelúca tómpuli*] (L), „o fost prelucă la un om ce i-o zís a tómpuli”; **Prelúca Útrii** (L). — *Útreă*, nfm; **Prelúca Vlădúțuli** (VL). — *Vlăduț*, antroponim din sat.

Rúne (VL), „on finaț mare printre păduri”; **Rúncu 1** (G), „o pantă dulce cu finețe”; 2 (M), „finaț și arător; coastă”; **Cúru Rúnculi** (M), „dos; are formă ascuțită; se termină o pantă în Arieș”; **Părău Rúnculi** (VL); **Rúncuri** (G), „finaț și pădure”; **Rúncurile** (L, VL), „pantă de deal cu finaț și pădure”; **Dósu Rúncurilor** (L), „o fost pădure; acum e finaț,

pășune"; **Sésu Rúnecurilor** (L), „șes deasupra Rúnecurilor”. — După *runc* (pl. *runcuri*) ‘curătură, laz’ (cf. DLR, ms), apelativ dispărut din grai; **Runcurele** (L), „o pantă mai dulce; o țarină pentru iarbă”. — Din *runcurel* (pl. *runcurele*), diminutiv al lui *runc*; **Runșór** (L), față de deal cu teren arabil și pîlcuri de pădure; **Dósu Runșóru** (L), „vreo câteva preluți; is fagi pe acolo, pădure”. — După **ru(n)șor*, diminutiv al lui *runc*.

Tîrsa (G), „teren mai domol”; **Hoánca Tîrsii** (VL), „hoancă mare”. — Cf. *tîrsă* ‘loc într-o pădure unde s-au tăiat copacii; curătură’ (DLR).

Urícu Lábii (VL), „e pe dunga Citerii; o uricit [= au defrișat] *Lăbeștii* acolo; acum e finaț”.

4. Alte toponime se referă la vegetația care a existat sau există cu preponderență pe terenurile respective:

Acáții Lábii, pădurice de acáți [= salcîmi] (VL). — *Laba* por.

Alunéi, finaț (M); **Pădúrea Alunéilor** s. ~ **Alunéiuli**, „pădure frumoasă” (M). — După *alunel* (pl. *aluneî*) ‘alun mic, alunăș’ (DA).

La Aríni (VL), „sînt arini destui”; **Cólțu Arínilor** (VL), „colț în Aríni”.

(La) Brădói (G), „coastă cu teren arabil și puțină pădure”. — După *brădoaie* (pl. *brădoi*) „on fel de lemn cu cetina mai verde și mai moale; se folosește la poduri; în apă ține mult” (VL). (< *brad* + suf. *-oaie*).

La Brusturéi (VL), „un loc pe care cresc brusturei lați, micuți”.

Cocázis (G), „acolo sînt mulți coacăzi”. — În grai *coacáz* este numele agrișului (*Ribes grosularia*).

Cucutișu (VL), „dîmb lung”. — Probabil din **cucutiș* ‘loc unde crește multă cucută’.

Dudău (G), „dîmb”. Cf. *dudău* ‘cucută; p. ext. buruieni, bălării’ (DM).

Dîmbrávă (VL), „pășunat de vite”; **Dîmbu Dîmbrávii** (VL), „on dîmb, o coamă de deal”; **Mocírele Dîmbrávii** (VL), „is mocirle multe”; **Picíóru Dîmbrávii** (VL), „de acolo începe Dîmbráva”. — După *dîmbravă* (variantă a lui *dumbravă*) ‘pădure tinăra și nu prea deasă; pădure de stejar’ (DM).

Hoánca Tísii (VL), adîncitură în formă de V pe o coastă de deal; **Dósu Hoáncei Tísii** (VL), finațe; **Fáța Hoáncei Tísii** (VL), teren arabil. — După *tisă*, numele arborelui *Taxus baccata*.

La Cîrêșu Húlpîi (L) „o avut *Hulpea* on cîreș acolo”.

Liváda (VL), „loc cu mulți pomi”. — După *livadă* ‘plantație de pomi fructiferi’.

Leórda (VL), pășune; **Vîrvu Leórzii** (VL), vîrf; **Cólțu Leórzii** (G), colț — După *leurdă*, numele plantei *Allium ursinum*.

La Páltin (VL), „on finaț frumos”; **Părău Páltinului** (VL), pîriu.

Pădurea Crînguli (L), „pădure de carpen”. — *Crîng*, antroponim din localitate; **Pădurea li Flodoreán** (VL), pădure; aici este și o fîntînă; **Fîntîna li Flodoreán**. — **Flodoreán**, nfm din comună.

La Plêș (L), „o coastă mare; îi plantație; înainte o fost și arător”; **Plêșa** (VL), „finaț, coastă; mai este și pădure puțină”; **Plêșa Bónii** (VL), „finaț”; **Cólțu Plêșii** (VL), „on colț în pădure”; **Vîrvu Plêșii** (VL), „șes”. — După adj. *pleș*, *pleasă* ‘(despre dealuri, munți etc.) lipsit de vegetație, (de copaci), gol, sterp’.

La Plópi (L), „o fost plopi înalți”.

Răchîta, 'pantă foarte dulce, palină'.

La **Sîlhă** (VL), „o silhă rotundă, un brad”; **Silha Rotundă** (L), „on fel de pădure”. — În graiul local, ca, dealtfel, și în alte sate din Munții Apuseni, *sîlhă* are sensul de ‘molid’.

Stereogaia (G), „podină în care se ară”. — După *stereogaie*, numele plantei (vezi CADE).

La **Susai** (L), „loc mai deschis și pădure puțină”. — Cf. *susai*, numele plantei.

5. După cum s-a văzut pînă acum, sînt foarte numeroase toponimele în componența cărora intră antroponime. Există, însă, și toponime formate dintr-un antroponim precedat de prepoziție, denumind o proprietate, un crîng sau o parte de sat: **La Andreșești** (L). — Din *Andreș* („ei stau în sat, dar acolo au avere, pruni”); **La Bățâgi** (L), „sînt acolo vreo două familii *Bățaga*”; **La Băci** (L), grup de case. — Din *Băciu*, antroponim; **Bîrdéști**, sat; **Dealul Bîrdéștilor** (G). — Din *Bîrdea*, nfm; **Bîrla** (L, VL), deal; **Córnu Bîrlii** (L, VL), „on șes mare”. — Din *Bîrlea*, nfm din Lupșa; **La Bîrzâni**, sat. Din *Bîrzan*, nfm; **Buhéști** (M), cătun. — Din *Buhă*, por; **La Cepéști** (L), parte de sat; **Șésu Cépîi** (L), șes pe deal. — Din *Ceapa*, nfm; **La Cercél** (L), grup de case. — Din *Cercel*, nfm; **La Ciúia** (L), parte de sat. — Din *Ciuvia*, por; **La Cocéști** (L), parte de sat. — Din *Cocu*, nfm; **La Dréla** s. **Dúbele Drélie** (L). — Din *Drela*, por; **La Fîlăr** (L). — Din *Fîlăr*, antroponim; **La Gréci** (L), parte de sat; **Coásta Grécúli** (L); **Dîmbu Grécúli** (L); **Hoanca Grécii** (L), **Părău Grécii** (L). — Din *Grecu*, nfm; a *Grecii* sprn; **La Holobáni**, sat: „îs mulți pe care-i cheamă *Holobuț*”; **La Hozánei** (L), parte de sat. — Din *Hozancu*, antroponim; **Huhurézu**; **La ~** (VL), „o poiană mare cu pomi; acolo a stat cineva”. — După *Huhurez*, poreclă azi necunoscută în sat, sau (mai puțin probabil) după *huhurez*, numele păsării; **La Iobágiu** (L), „acolo a fost o muietoare [= adăpost pentru vite și oameni în perioada pășunatului]”. — Din *Iobaگیu*, antroponim; **La Lobonțești** (L), grup de case; **Cólțu Lobonțúli** (L). — Din *Lobonț*, nfm; **Lócu li Tónei** (VL). — Din *Tonci*, antroponim; **La Mánciu** (VL), pășunat. — Din *Manciu*, antroponim; **Maxínu**; **La ~**; **Dealul Maxínuli** (L), „virv de deal cu fînaț”. — Din *Maxin*, antroponim; **La Moráru** (L), loc arător pe șes. — Din *Morararu*, nfamsau sprn; **Picéști**; **La ~** (L, VL), parte de sat. — Din *Piciu*, por; **Poșogáni**, sat, „sînt acolo șapte-opt căs”. — Din *poșogani*, sprn (oameni din satul Poșaga); **La Purdești** (L), parte de sat. — Din *Purdea*, nfm; **La Răbuléști** (G), „sînt cîteva case și finețe, poieni”. — Din *Răbulea*, nfm; **La Sămăila** (L). — Din *Sămăilă*, prn; **Șerbănéști**; **La ~** (VI), grup de case în afara vetrei satului. — Din *Șerban*, nfm; **La Teóci** (G), **Părău Teóciilor** (G). — Din *Teoc*, nfm; **Triféști**, sat. — Din *Trif*, nfm; **La Țápi** (G), „on mic cătun”. — Din *Țap*, por; **Țarci**; **La ~** (VL), „e o hoancă plină de tufe [= aluni]”; **Șésu Țárciilor** (VL). — Cf. *țarcă* (pl. *țarci*) ‘coțofană’, sau (mai probabil) *Țarcă*, antroponim, azi necunoscut în sat; **Vádánu** (G), „îi tăt on gof, o groapă”. — Din *Vădanu*, antroponim.

Într-o altă contribuție vom prezenta celelalte nume topice, precum și unele constatări de ordin lingvistic bazate pe analiza întregului material.

NOTE LEXICALE ȘI ETIMOLOGICE

DE

IOANA ANGHEL

răgăci²

La cele câteva adjective derivate de la verbe cu ajutorul sufixului *-aci*, înregistrate de G. Pascu în *Sufixele românești*, București, 1916, p. 197, indicînd posesiunea unei calități și posesorul prin excelență: *împungaci* (despre vite) 'care împunge', *chitaci* 'țintaș (bun)', poate fi adăugat și *răgaci* (despre vite) 'care scurmă pămîntul cu piciorul dinainte sau cu coarnele și boncăie', bazat pe o comunicare făcută pentru *Dicționarul limbii române* al Academiei (DLR) de un informator din Lisa, jud. Brașov.

* rămîg, rămîguri

În DLR, tomul IX, litera *R*, sînt înregistrate două cuvinte în care poate fi recunoscut sufixul *-ig* (sufix care nu a fost inclus de G. Pascu în lucrarea sa *Sufixele românești*): *rămîg* 'bucățică, rămășiță' (Hațeg) după R. Todoran, *Mic glosar dialectal*, Cluj, 1949, și *rămîguri* 'rămurele mărunte și uscate, căzute din pomi' (Păușești-Otăsău, jud. Vîlcea) după P. Coman, *Glosar dialectal*, București, 1939¹.

Sufixul *-ig* conferă derivatelor o valoare diminutivală, după cum reiese și din definiția celor două cuvinte amintite mai sus. S. Pușcariu îl consemnează în *Die rumänischen Diminutivsuffixe*², deși în cuprinsul paragrafului respectiv se referă numai la derivate în *-igă* (și compuse ale sufixului *-igă*). Finuța Hasan³ îl încadrează într-o serie mai largă de sufixe diminutive, optînd pentru explicarea originii lui în interiorul limbii române, prin sonorizarea lui *-ic*.

răschéie

O formație rară, ocazională, de la *cheie* cu pref. *răs-* e *răschéie* (cu varianta *recheie*) înregistrată în răspunsurile la *Chestionarul II. Casa al*

¹ Cu același sufix s-a format și *zămîg* 'piine muiată în zeamă', cunoscut în aceeași localitate.

² Jb., VIII, 1902, p. 228.

³ În legătură cu etimologia sufixelor *-ac*, *-ec*, *-ic*, *-oc*, *-uc* și *-ag*, *-eg*, *-ig*, *-og*, *-ug*, în SMFC, VI, 1972, p. 45-54.

Muzeului limbii române, în Lugașu de Jos, jud. Bihor, și respectiv în Tusa, jud. Sălaj. Valoarea prefixului nu e clară și nici sensul derivatului, deși a fost definit în DLR, tomul IX, litera R 'clanță, ivăr'. Informatorii răspunzând la întrebarea: 'pe ce apeși ca să deschizi ușa?' prin *pe recheia ușei, pe răscheie*, s-au gândit probabil la sistemul vechi și primitiv (destul de diferențiat după regiuni) de închidere a ușii la casele de la țară.

răskoáce¹, răscoáce²

Două omonime derivate cu prefixul *răs-*. Primul, *răscoace*¹, termen literar, înregistrat în dicționare, cu mai multe sensuri, dintre care cele mai importante: (despre alimente) '(a se coace mai mult decât trebuie, a rămâne prea mult expus la foc', (despre fructe, semințe) 'a se coace prea tare, nefiind culese la timp' etc., are la bază verbul *a coace*. Al doilea *răscoace*², neînregistrat decât în DLR, e cunoscut mai ales în Moldova și izolat prin Transilvania, cu sensul 'a încălzi la foc laptele acru pentru a-l închege și transforma în brânză': *Răscoc ualiile sî fac brînză dă vacă*. ALR I 1823/584. *Laptele acru ... se pune la foc să se răscoacă... astfel obținem scoaca (brînza dulce)*. CHEST. V 86/27, și se raportează la *a scoace*. Din aceeași familie pot fi amintite: *răscopt* s. n. 'scopt', și sintagma *brînză răscoaptă* = brânză de vacă. CHEST. V 97/94. Varianta *răscoci* e semnalată din Broscari, jud. Mehedinți, cu un sens specializat legat de *răscocit* 'datină care se practică la trei zile după ce fată o vacă, constind din împărțirea unui colac, care este mîncat cu laptele muls pe loc'.

răscocină¹, răscocină²

Alte două omonime formate cu prefixul *răs-*: *răscocină*¹ 'adăpost pentru purcei' (Stelnică, jud. Ialomița) după *Chestionarul II. Casa*, derivat de la *cocină*, și *răscocină*², 'parte a morii' (Tufești, jud. Brăila), după răspunsurile la *Chestionarul Hasdeu*. Ultimul a fost apropiat de *soc* 'canal, jgheab prin care curge apa pentru a pune în mișcare roata morii'.

E greu de precizat valoarea prefixului *răs-* în aceste formații; el apare mai degrabă lipsit de sens, iar derivatele păstrează aproximativ același înțeles ca și cuvîntul de bază⁴.

răspeitură

Răspeitură a fost definit în DLR, tomul IX, litera R 'ruptură de apă', reproducînd răspunsul ocazional al unui informator din Monor, jud. Bistrița-Năsăud, care se referea probabil la un teren rupt de ape, de puhoaic, la un loc prăpăstios în curs de surpare (v. r u p t u r ă). Deși ca formație cuvîntul e un derivat sigur cu *răs-*, prefixul nu a putut fi indicat, la etimologie făcîndu-se doar o apropiere de *pieri*, căci *pieritură* (v. DLR, tomul VIII, litera P, partea a 2-a) nu are o variantă *peitură*, nici un sens

⁴ Vezi Gh. Bulgăr, *Prefixul răs- în limba română*, în SMFC, I, 1959, p. 26-27.

apropiat (se putea face eventual o legătură cu sensul 'teren sărac, neroditor'?).

răvădui

A. Scriban, în *Dicționarul limbii românești*, inserează verbul *răvădui*, cunoscut în Moldova (Fălciu), cu sensul 'fur tot', gândindu-se la o apropiere etimologică de magh. *rávágyáni* 'a te uita cu poftă'.

DLR, tomul IX, litera R înregistrează un verb *revedui* cu varianta *răvădui*, cu un sens (învechit) 'a verifica, a revizui' și cu altul (regional) 'a alege oile care dau lapte de cele sterpe'. Cuvântul se bazează pe atestări din Moldova și a fost întrebuintat mai ales în limba-jul de cancelarie⁵. Ca etimon s-a indicat germ. *revidieren*⁶. Atât forma, cât și aria de răspîndire ne fac să vedem în *răvădui* 'a fura' (cu toată diferența destul de pronunțată de sens) același cuvînt cu *revedui*.

răzbăte

DLR, tomul IX, litera R înregistrează verbul *răzbate*, indicînd la etimologie pref. *răs-* + *bate*, cf. s t r ă b a t e. Sensul 7 (rar) 'a se zbućiuma, a se agita': *Ne răsbatem în nebunii pe teatrul vieții*. S. Marcovici, *Culegere din cele mai frumoase nopți ale lui Yung*, București, 1835, p. 64, și mai ales rombul plin de la sensul 6 'a munci mult, a se strădui mult în viață': *P-atunci te răzbăteai, te speteai muncind toată viața și tot sărac rămîneai* (Stănești, jud. Argeș). LR, VIII, 1959, nr. 3, p. 67, sînt derivate cu ajutorul prefixului *răs-*, cu valoare de intensificare de la *zbate* 'a face tot ce-i stă în putință, a se strădui din răputeri pentru a realiza ceva', și ar fi trebuit să fie consemnate în cadrul unui articol aparte: *răzbate*².

războti

Verbul *războti* e menționat de A. Scriban, în *Dicționarul* său, din Oltenia (Gorj), și e glosat 'a se răsti': *se războtește la mine*. Preluat de DLR, el poartă mențiunea 'etimologia necunoscută'. A. Scriban îl apropiase de scr. *bobotiti* 'a murmura'. Sensul verbului ne conduce mai degrabă la o legătură cu substantivul *bot*, cu sensul peiorativ 'gură' (v. DA). Cf. și expresia *a închide botul cuiva* 'a-l sili să tacă' (CADE).

rédie¹

Termen din zoologie care denumește stadiul larvar în dezvoltarea gălbezei (v. *Dicționar enciclopedic român*, vol. IV, București, 1966, și *Mic dicționar enciclopedic*, București, 1972). Etimonul e fr. *rédie*, cu același sens, format de la numele naturalistului italian Francesco Redi (1626—1698).

⁵ Cf. V. Bogrea, recenzie la Alecu Russo — *Cîteva date nouă cu privire la viața și familia lui de T. Ichim*, DR, III, 1923, p. 862.

⁶ Felicia Șerban, *Cîteva împrumuturi lexicale din franceză, germană, latină și italiană în limba română*, LR, XX, 1971, nr. 6, p. 577.

rotáp

Rotap 'uncaltă de depănat' înregistrat în DLR, tomul IX, litera R după T. Alexi, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, 1906, cu etimologia necunoscută, ar putea fi o variantă a cuvântului *rodan* (< ngr. ροδανι) lucrat în DLR cu același sens, sau, mai degrabă, o greșeală de tipar, *rotap* în loc de *rotan*, variantă a lui *rodan*.

rucărel, -eă

Înregistrat în DLR, tomul IX, litera R, cu sens neprecizat și cu citate din Jipescu, *Opincaru, cum este și cum trebuie să hie săteanu*, București, 1881, p. 48: *Mieii ... oacheși, pistruiți, rucărei...*, și din Teodorescu, *Poesii populare române*, București, 1885, p. 513: *Bine seama să băgați La mioare mititele Ca să nu piară din ele, Și la oaia rucărea, Cum n-a fost, nici s-o vedea*. Lă etimologie se face o apropiere de *oacă*. E posibil însă să avem o formație de la numele localității *Rucăr*, în trecut cunoscut centru de creștere a oilor⁷ și vitelor. Cf. *bîr s a n*, -ă 'din Țara Bîrsei' (ținut vestit odinioară pentru oierit), și *bîr s ă n e l*, -eă (v. DA).

Iunie 1975

Institutul de lingvistică și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

⁷ Peste 40 000 de oi (în 1904). Cf. C. Diaconovich, *Enciclopedia română*, tomul III, Sibiu, 1904.

GÎNDI. POLISEMIE ȘI OPOZIȚIE SINONIMICĂ

DE

DOINA NEGOMIREANU

Funcția de reflectare superioară a realității, aparținând prin excelență ființei umane, reprezintă, din punct de vedere psihic, înmănușarea concomitentă a unor operații care se presupun reciproc și acționează unitar, funcție exprimată lingvistic prin intermediul lexemului *a gândi*¹.

Totalitatea operațiilor mintale: a gândi, a analiza, a se concentra, a pricepe, a raționa ș.a.m.d., indiferent de natura, felul sau scopul lor, nu sînt posibile fără „a se lua act de realitate prin intermediul intelectului” — nota ontico-semantică comună (S)² tuturor acestor termeni³.

¹ Privitor la aspectul psihologic și logico-filozofic al problemei, precum și la relația limbă-realitate, vezi: F. de Saussure, *Cours de linguistique générale*, Paris, 1962; *Psychologie du langage*, Paris, 1933; *Studii de logică*, București, 1960, p. 65—87 și 379—391; A. Martinet, *Éléments de linguistique générale*, Paris, 1966; E. Arcaïni, *Semantica e lessico*, în „Lingua e stile”, II, 1967, nr. 3, p. 291—335; E. Buysens, *La communication et l'articulation linguistique*, Bruxelles, 1967; *Le langage*, Paris, 1968; Gheorghe Enescu, *Semantica logică*, în *Limbaș, logică, filozofie*, București, 1968, p. 158—213; Alexandru Boboc, *Probleme filozofice ale limbajului*, în *Limbaș, logică, filozofie*, București, 1968, p. 213—261; Paul Miclău, *Le signe linguistique*, București — Paris, 1968; *Tratat de lingvistică generală*, București, 1971, p. 9—32; *Mic dicționar de filozofie*, București, 1973.

² Trăsătură semantică distinctivă definind realizarea facultății „in sine” în accepțiunea noastră redată prin *gîndi* (V) ca formă neutră, nemarcată (cu valoare de arhilexem). Întrebăm următoarele simboluri:

- V(1...n) = *gîndi* (1...n)
- (1...n) = sememele corespunzătoare verbului
- P(i) = sfera intelectului
- P(a) = sfera afectului
- P(v) = sfera volitivului
- S = sem comun
- T(1...n) = trăsătură semantică distinctivă referențială
- 0 = paradigmă sinonimică
- R = obiect al realității
- = operator relațional al acțiunii

Exemplele și siglele aparțin dicționarelor întrebunțate (vezi nota 6).

³ Semele, prin natura și funcționalitatea lor specifică analizei componentiale, diferențiază structural sensurile corespunzătoare unui cuvînt polisemantic. Vezi și: D. Apresjan, *K voprosu o strukturnoj leksikologii*, în „Voprosy jazykoznanija”, 1962, nr. 3, p. 38—47; E. Coseriu, *Pour une sémantique diachronique structurale*, în TLL, II, 1964, p. 139—187; B. Pottier, *Vers une sémantique moderne*, în TLL, II, 1964, p. 108—137; E. H. Bendix, *Componential analysis*

1. Cuvînt derivat din substantivul *gînd* (< mgh. *gond*), *gîndi* concurează îndeaproape un alt termen sinonimic, mai vechi, moștenit din latină, *cugeta*⁴.

Analiza microstructurii semantice⁵ a verbului *gîndi*⁶ evidențiază prezența a trei sfere semantice corespunzătoare: a) intelectului (Pi), b) afectului (Pa) și c) volitivului (Pv), dintre care îi este specifică doar prima (a), celelalte două fiindu-i nespecifice.

Ne oprim, în cele ce urmează, asupra unor aspecte relevante din microsemantica și macrosemantica lexicului *gîndi*, privitor la „intelect”.

Exprimînd realizarea facultății „în sine”, a procesului de reflectare superioară, pe calea intelectului a realității, *gîndi*, în cadrul clasei sale lexico-gramaticale, reprezintă baza de referință pentru toți termenii care indică procese ale intelectului (ex.: *memora*, *raționa*, (a-și) *aminti* ș.a.m.d.).

Operațional, din punct de vedere formal, disociem: s u b i e c t u l (omul), i n s t r u m e n t u l (facultățile mintale) și o b i e c t u l (realitatea extralingvistică) — componente principale ale acțiunii, față de care și prin care se pot defini atît rezultatul, cît și scopul ei.

2. Acțiunea (V) se realizează din perspectiva i n s t r u m e n t u l u i și anume a „capacității”⁷ acestuia, care poate să fie: (2.1.) suficientă (grad pozitiv), în vederea „formării unei idei despre ceva”: a *gîndi*₁, a-și da seama, a înțelege, a pricepe (accentuîndu-se uneori „atenția” subiectului față de obiect: a lua în considerare): *Aproape să ameteșc cînd mă gîndesc că nu voi putea urca*. Camil Petrescu, U.N. 404, și (2.2.) creatoare (grad superior), construind o „altă” realitate, cu un rezultat nou (presupunîndu-se și un „efort” corespunzător), de ex.: *Am gîndit o casă confortabilă; Numai aceste cuvinte le putea gîndi*. Drăghici, R. 47.

3. În funcție de natura i d e a l ă (nematerializată) sau, dimpotrivă, materializată a rezultatului și instrumentului acțiunii, seria sinonimică a acestui semem include diferențiat termeni ca: a *gîndi*₂, a concepe, a crea, a inventa, a imagina, a naște, a ciopli, a făuri ș.a.m.d. În contexte

of general vocabulary, Indiana University, Bloomington, 1966 [trad. fr.], în „Langages”, 20, 1970, p. 101—128; E. Coseriu, *Teoria del linguaggio e linguistica generale*, Bari, 1971; Gerd Wotjak, *Untersuchungen zur Struktur der Bedeutung*, Berlin, 1971; Gábor O. Nagy, *Abriss einer funktionellen Semantik*, Budapesta, 1973; Jean Dubois și colaboratorii, *Dictionnaire de linguistique*, Paris, 1973; Ivan Evseev, *Semantica verbului*, Timișoara, 1974.

⁴ Frecvența mai mare a lui *gîndi* față de *cugeta* se observă în diversele stiluri ale limbii și în limbațe (deosebirea fiind de natură stilistică și de răspîndire geografică). Pentru opozițiile stilistico-funcționale ale sinonimelor, vezi Silviu Berejan, *Opoziții stilistico-funcționale între unități lexicale sinonimice*, în *Actele celui de al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică*, București, 1970, p. 847—853; pentru caracteristicile semantice ale verbului din punctul de vedere al clasei sale lexico-gramaticale, vezi Ivan Evseev, *Semantica...*, p. 45 și urm.

⁵ Terminologia este diferită.

⁶ După I. A. Candrea și Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea românească”*, București, 1931; *Dicționarul limbii române literare contemporane*, București, 1955—1957; *Dicționarul limbii române moderne*, București, 1958; *Dicționarul limbii române (DLR)*, tomul VI, litera M, București, 1968, și tomul IX, litera R, București, 1975.

⁷ Cu privire la cîmpul conceptual al inteligenței, vezi Alexandra Vlăduț, *Le champ conceptuel de l’ „intelligence” en français et en roumain*, în *Actele celui de al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică*, București, 1970, p. 829—834; pentru relația cîmp conceptual — semantică, vezi și K. Baldinger, *Sémantique et structure conceptuelle*, în „Cahiers de lexicologie”, volume VIII, 1966, nr.1, p. 3—46.

cu valori stilistico-funcționale, lexemul este însoțit adesea de precizări : *a naște (a făuri) cu mintea, a zămislî un gînd (o idee)*.

4. Relația subiect \approx obiect este un element de raportare :

(4.1.) în funcție de modul de acționare (\rightarrow) a subiectului asupra obiectului (ex. a gîndi₃, a chibzui, a cugeta, a judeca, a cumpăni) „în toate alternativele și amănuntele”, adesea precedind o altă acțiune a cărei desfășurare o întîrzie : *M-am gîndit în fel și chip, dar fără rezultat; Eu i-am spus că m-oi gîndi, Și-apoi mă voi hotărî*. Jarník-Bîrseanu, D. 44. Sememul este frecvent asociat cu altul privitor la „nivelul adîncimii obiectului” (T_1)⁸ (cf. citatul de mai sus), componentă semantică distinctivă pentru o altă paradigmă sinonimică (0) : $0_1 = (1)$ a gîndi₄, (2) a cugeta, (3) a medita, (4) a reflecta.

Semul temporal (T_2) asociat lui T_1 , ca parametru al acțiunii, atunci cînd primează, disociază o altă ordine a seriei : $0_2 = (1)$ a gîndi₄, (2) a cugeta, (3) a reflecta, (4) a medita. Rezultatul se definește, calitativ, superior gradului pozitiv.

Incluse⁹ în (3) și (4) din 0_1 și 0_2 , T_1 și T_2 sînt necesar indicate (morfologic, sintactic) pentru (1) și (2) atît în 0_1 , cît și în 0_2 : *a medita* [V(T)], dar *a gîndi îndelung (adînc)* [V + T], de ex. : *Mult stau eu și mă gîndesc în mintea mea*. Creangă, P. 162; *Mergea el gîndindu-se*. Ispirescu, L. 43;

(4.2.) în funcție de poziția și atitudinea subiectului față de obiect corelată adesea cu „reacția (afectivă)” a subiectului față de natura obiectului, privind și rezultatul acțiunii : (1) a gîndi₅, a fi cu gîndul la ceva, a avea ceva în minte, a-i sta gîndul la ceva și (2) a gîndi₆, a se întoarce cu gîndul la ceva [aspect reversiv], a-i veni în minte, a-și aminti.

Starea afectivă corespunzătoare se exprimă prin : a-i pîsa de cineva, a se îngriji, avînd semul distinctiv „privitor la interesul pentru cineva (sau ceva)”. Identificat și în microsemantica verbelor corespunzătoare din franceză (*penser*), portugheză (*pensar*) sau catalană (*pensar*), semul îl regăsim atît în aria abstractă a afectului (situație identică cu cea din limba română), cît și în sfera concretă a manifestării : „a îngriji un animal”¹⁰. „Persistența în minte a obiectului față de subiect” în seria (1) este înlocuită în seria (2) cu „actualizarea în minte a unui obiect cunoscut anterior”. Pentru (2), relația este posibilă din ambele direcții : R \approx Subiect : *Cînd gîndesc, mîndră, la tine Nu mai am inimă-n mine*. Jarník-Bîrseanu, D. 114; *Tu poate mai gîndești și acum în căpșorul mic Cum ne-am plîmbat într-o sară amîndoi*. D. Botez, P.O. 77; *De fata împăratului Roș nici nu gîndiți!* Creangă, P. 232. Pe baza unor elemente deja cunoscute cu un anumit „grad de siguranță” subiectul individualizează o „realitate posibilă” : a gîndi₇, a avea o părere, a presupune, a-și închipui, a i

⁸ Definit ca un nivel „non-dimensional” al „volumului”, vezi R. Balzarotti, *Semantica e linguaggio*, în „Lingua e stile”, VI, 1971, nr. 1, p. 102.

⁹ Vezi, despre categoriile acestor seme, precum și despre semele cuantificatorii : Agricola Erhard, *Semantische Relationen im Text und im System*, Halle, 1972, p. 80 și urm.; E. Coseriu, *Teoria...*, p. 296 și urm.; Sorin Stati, *Trăsături semantice adjectivale*, în SCL, XXIV, 1973, nr. 2, p. 149; Richard Sirbu, *Analiza semică a unor antonime care denumesc sentimente în limba română*, în SCL, XXV, 1974, nr. 3, p. 281.

¹⁰ V. García Yebra, *Tres acepciones de „pienso” (Contribución al estudio de la familia „pensar (pesar))”*, în *Actele celui de al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie omanică*, București, 1970, p. 941.

se părea, a crede, a socoti, de ex. : *Gîndeam c-am iubit un înger*. Conachi, P. 221; *Ea gîndește că mi-i dragă*. Jarník-Bîrseanu, D. 106.

Foarte adesea „reacția” subiectului transpune planul intelectului în cel al afectului sau volitivului : a se îndoi (sem, „privitor la gradul de siguranță”), a dori, a spera, a nădăjdui, a intenționa, a plănui (sem „privitor la aspirații”) ș.a.m.d.

5. Microstructura și macrostructura semantică a verbului *gîndi* (V) evidențiază coexistența intelectului (P_i), afectului (P_a) și volitivului (P_v), planuri de referință apropiate prin semul comun „reflectare psihică a realității” (S), care mediază, dealtfel, interferența constantă și uneori greu sesizabilă a celor trei planuri, dintre care doar (P_i) este specific lui (V); de aici rangul și valoarea informațională diferită al lui (V) față de (P_i), (P_a) și (P_v).

5.1. Sememele verbului *gîndi* sînt dominate de semul comun „reflectarea realității prin intermediul intelectului” și clasează cuvîntul în serii sinonimice distincte, conform semelor componente, parametrii acestei diferențieri fiind : relația subiect-obiect (calitatea acționării, modalitatea acționării, poziția subiectului față de obiect), caracteristicile instrumentului și caracteristicile obiectului. Funcțional, disocierea acestora nu este posibilă, marcîndu-se doar elementul principal al relației care primează în comunicare.

5.2. Locul diferențiat al lui (V₁ . . . n) în scara gradualității sinonimice în seria corespunzătoare este definit de felul și modul de realizare a semelor de referință (T); astfel, istoric se delimitează unele modificări survenite în natura sau frecvența sememelor relevante. Cuprinzînd inițial sfera „intelectului”, „afectului” și „volitivului”, *gîndi* și-a îngustat aria întrebunțării la sfera intelectului (P_i), devenind nespecific pentru (P_a) și (P_v), unde probabilitatea apariției lui este scăzută¹¹.

Diacronic, microsemantica lui (V) dispune virtual de anumite seme, fără ca acestea să fie active în „langue” prin lexemul *gîndi*, dar actualizate în „parole”¹².

5.3. Funcționalitatea sensurilor și realizarea lor lexicală în perspectivă istorică arată că :

5.3.1. la nivelul „langue”, diversificarea inițială (sec.al XVI-lea)¹³ devine o problemă de specializare, particularități înregistrîndu-se doar în stiluri și în limbajul popular (sau familiar)¹⁴;

¹¹ Particularitățile stilistico-funcționale din „parole” (variantele) nu modifică concomitent situația la nivelul „langue” (invarianta).

¹² Limbajul popular mai atestă unele sensuri vechi, ieșite actualmente din uz (de pildă, *a se teme*). Un studiu comparativ privitor la micro- și macrostructura semantică a verbului *gîndi* (și a altor cuvinte) în limbațe ar oferi, poate, date semnificative asupra funcționalității limbii.

¹³ Frecvența lui *cugela* (cuvînt moștenit) în secolul al XVI-lea este net superioară față de cea a lui *gîndi* (vezi Florica Dimitrescu, *Contribuții la istoria limbii române vechi*, București, 1973, p. 143 și 159; pentru perioada contemporană, vezi Alphonse Juilland, *Frequency dictionary of rumanian words*, Hague, 1965).

¹⁴ Vezi I. Coteanu, *Stilistica funcțională a limbii române*, București, 1973, p. 58—59 și p. 91—93. Asupra valorilor stilistice ale verbului, la Iorgu Jordan, *Stilistica limbii române*, ediția a II-a definitivă, București, 1975, p. 127—154 și 305—345.

5.3.2. modificările intervenite în ceea ce privește rangul lui *gîndi* în seriile sinonimice aferente lui (Pi) vizează cu deosebire seme raportate la relația subiect-obiect și la caracteristicile instrumentului;

5.3.3. seriile sinonimice ale lui *gîndi* reflectă și schimbările survenite pe plan lexical, de pildă, preferința pentru împrumuturi din limbi cu care limba română a venit în contact. Față de (Pi) acestea au o micro-structură semantică mult mai specializată (*a reflecta*, *a imagina* etc.). Astfel, de pildă, sememul „a pătrunde profund, adînc”, existent și în semantica lui *gîndi*, se exprimă prin *reflecta* sau *medita*. Valoarea distribuțională a lui *profund* din *a reflecta profund* este diferită față de cea din *a gîndi profund*. Implicat dar și redundant (justificat eventual stilistic) în primul caz, este distinctiv și necesar în al doilea caz.

5.4. În mod deosebit, remarcăm existența și viabilitatea expresiilor atît pentru exprimarea unor sememe, dintre care unele sînt redatate actualmente prin unități lexicale (*a reflecta*), cît și pentru unele nuanțări (*a sta pe gînduri*, *a sta la chibzuială*, *a-și frămînta* sau *a-și bate capul*, *a-și măcina mîntea*, *a-i trăsni prin cap* ș.a.m.d.).

5.5. În ceea ce privește unitățile lexicale întrebuițate în exprimarea sememelor (cf. componența seriilor sinonimice), constatăm preferința pentru împrumuturi (din franceză, germană etc.) și nu pentru mijloace interne de formare (derivare sau compunere). Acestea din urmă sînt caracteristice, de pildă, limbii germane¹⁵: *denken* „a gîndi”, *bedenken*, dar și *meditieren* „a medita”, *überdenken* „a chibzui”, *nachbedenken* — cu dublă prefixare — „a gîndi din nou, a răzjudeca” etc.¹⁶

5.6. Valorile semantice nuanțate, neutralizate la nivelul trăsăturii semantice distinctive, realizate prin intermediul caracteristicilor morfologice (pentru verb — diateză, tranzitivitate, reflexivitate etc.)¹⁷, sînt, de asemenea, specifice și altor limbi, cum este de pildă germana: *sich bedenken* „a sta la îndoială” și *etwas bedenken* „a se gîndi îndelung (la cineva sau ceva)” sau *ausdenken* „a gîndi pînă la capăt, complet” și *sich ausdenken* „a concepe, a imagina” ș.a.m.d. În limba română, potențial putem exprima (perifrastic) ideea de a „gîndi pînă la capăt, complet”, dar, privind din perspectiva nivelelor (neutre) posibile¹⁸ ale paradigmei, această trăsătură semantică este specifică (reală) limbii germane, și nespecifică (dar posibilă) limbii române. Situație identică există și față de componenta semantică privitoare la „capacitatea de pătrundere” → non-existența creativității, specifică limbii germane (*nüchtern*) și exprimată în limba română prin „a gîndi fără imaginație, fără fantezie”.

¹⁵ Există în mare măsură similitudine de sememe între *denken* și *gîndi*. Vezi Mihai Isbășescu, *Dicționar german-român*, București, 1969; *Synonym-Wörterbuch*, Leipzig, 1973; *Wörterbuch zur Valenz und Distribution deutscher Verben*, Leipzig, 1969.

¹⁶ Sinonimia ca fenomen comparativ între limbi, la János Juhász, *Zur Problematik des Zwecks linguistischer Forschungen-dargestellt am Beispiel der interlingualen Synonymie*, în „Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung”, Band 27, 1974, Heft 1—3, p. 73—92.

¹⁷ Vezi Ivan Evseev, *Semantica...* Indicarea aspectului o întîlnim mult mai frecvent în expresii, de pildă: *a se pune pe gînduri*, *a i se ridica o pînză de pe ochi* ș. a. m. d.

¹⁸ E. Coseriu, *Teoria...*

RÉSUMÉ

L'article envisage certains aspects significatifs de la microstructure et de la macrostructure du lexème « *gindi* », concernant l'« *intellect* ».

Pour l'analyse sémantique on part de l'information fondamentale du mot examiné tout en montrant que les sémèmes du verbe *gindi* sont dominés par le sème commun « la réflexion de la réalité par l'intermédiaire de l'intellect » et on classe ensuite le mot en séries synonymiques distinctes selon les sèmes qui le composent.

Iunie 1975

*Institutul de lingvistică și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21*

TREI ARII BĂNĂȚENE : *do(-)*, *pro-*, *ză-*

DE

EUGEN BELTECHI

0.1. Citate, invocate sau menționate doar, fie în discuțiile mai generale asupra aspectului verbal în limba română (= dialectul dacoromân)¹, fie ca elemente derivative de origine slavă², fie, în sfârșit, în materiale (glosare, culegeri de folclor) și studii despre subdialectul bănățean³, *do(-)*, *pro-*, *ză-* au fost recunoscute ca particularități ale acestuia⁴. Maria Clopoțel și I. Rizescu s-au oprit mai pe îndelete asupra lor, iar recent, studiind sintaxa graiului din zona „Porțile de Fier”, Magdalena Vulpe stăruie și asupra lui *do(-)*⁵.

¹ C. Poghire, *Cu privire la aspectul verbal în limba română*, în LR, II, 1953, nr. 6, p. 21, nota 1 (*ză-* și *do-*); Andrei Mișan, *Problema prefixelor „aspectuale” în limba română*, în CL, XVIII, 1973, nr. 1, p. 109—111; Ivan Evseev, *Semantica verbului*, Timișoara, 1974, p. 93.

² Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, București, 1968, p. 320, 321; cf. și Max Auerbach, *Die Verbalpräfixe im Dakorumänischen*, în Jb., XIX—XX, 1913, p. 261 (*ză-*); Max Křepinský, *Influence slave sur le verbe roumain*, în „Slavia”, XVI, 1939, nr. 4, p. 505—506, 511—514, 523—524.

³ Vezi, între altele, Gustav Weigand, *Der Banater Dialekt*, Leipzig, 1896; Enea Hodoș, *Cinteece bănățene*, Caransebeș, 1898; Emilian Novacovicu, *Cuvinte bănățene*, Oravița, 1924; Lucian Costin, *Graiul bănățean (Studii și cercetări)*, 1926; Emil Petrovici, *Folklor din Valea Almăjului*, în AAF, III, 1935, p. 25—138; D. Șandru, *Enquêtes linguistiques du Laboratoire de phonétique expérimentale de la Faculté des Lettres de Bucarest. V. Vallée d'Almăj (Banat)*, în BL, V, 1937, p. 125—189; Emil Petrovici, *Note de folklor de la românii din Valea Mlavei*, în AAF, VI, 1942, p. 43—75; I. Pătruț, *Folklor de la românii din Sirbia*, *ibidem*, p. 329—384; Radu Flora, *Rumunski banatski govori u svetlu lingvističke geografije*, Belgrad, 1969(1971), *Prilog: Karte*, h. 42 etc.

Intrucit avem în vedere numai dialectul dacoromân, amintim doar studiul Galinei Klepikova, *Funcțiile prefixelor de origine slavă în dialectul istroromân*, în FD, II, p. 160—207. Pentru dialectul istroromân, cf. și Iosif Popovici, *Dialectele române din Istria*, partea 1, Halle a. d. S., 1914, p. 112; Sextil Pușcariu, *Studii istroromâne*, vol. II, București, 1926, p. 205—206, 251—253; August Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, București, 1971, p. 125, iar pentru cel meglenoromân, Th. Capidan, *Meglenoromânii*, vol. I, București, 1925, p. 196—198, 201—202.

⁴ Cf. I. Coteanu, *Elemente de dialectologie a limbii române*, București, 1961, p. 95: „Un element distinctiv pentru dialectul bănățean [s. n.] este întrebuintarea, sub influența slavă, a trei preverbe care exprimă nuanțe de aspect: *do*, *pro*, *ză* [...]”.

⁵ Maria Clopoțel, *Despre „aspectul” verbal în graiurile bănățene*, în StUBB, series Philologia, fasc. I, 1964, p. 122—128; I. Rizescu, *Prefixele pro- în limba română*, în SMFC, IV, 1967, p. 23—30 (*pro-*, p. 28—30); idem, *Prefixele regionale dacoromânești ză- și do-*, *ibidem*, p. 31—36; Magdalena Vulpe, *Observații asupra sintaxei graiului din zona „Porțile de Fier”*, în Cornelia Coțuț, Magdalena Vulpe, *Graiul din zona „Porțile de Fier”. I. Texte. Sintaxă*. București, 1973, p. 374—380. (În continuare, volumul va fi citat: *Porțile de Fier*.)

0.2. Se pare că în ceea ce privește valoarea aspectuală a acestor prefixe (ca și în general în legătură cu existența sau non-existența aspectului verbal în limba română) părerile rămân încă împărțite ⁶.

0.3. Asupra provenienței lor — din împrumuturi lexicale sîrbești prefixate — nu s-au ridicat obiecții ⁷.

0.4. I. Rîzescu și Magdalena Vulpe disting și definesc, alături de prefixul *do-*, și un adverb *do* ⁸.

0.5.1. Enea Hodoș susținea, la sfîrșitul secolului trecut, că *do* „e destul de răspîdit în tot Banatul”, nefiind propriu doar pentru „o Gemeinden” (= Mehadica, Verendin, Bănia), cum afirmase Weigand ⁹. Mai tîrziu, Iosif Popovici admitea că se întîlnește „pe la Oravița și în Almăj” ¹⁰, fapt confirmat și de culegeri de texte dialectale sau de folclor bănățean apărute ulterior.

⁶ Vezi, de exemplu, C. Poghire, *loc. cit.* : „O urmă de aspect verbal în graiul bănățean o constituie prefixul *do* (luat din sîrbă), care are într-adevăr valoare perfectivă [...]”; I. Coteanu, *op. cit.*, p. 95 : „[...] exprimă nuanțe de aspect [...]” (cf. și Dorin Gămulescu, *Elementele de origine sîrbocroată ale vocabularului dacoromân*, București-Pančevo, 1974, p. 45, nota 66); I. Rîzescu, *Prefixele regionale...*, p. 36 : „[...] pot marca în graiurile limbii române perfectivarea acțiunii — valoare aspectuală — și anumite subspecte ca: iterativitatea, intensitatea [...]”; Marin Petrișor, *Graiul de la Ciudanovița (Valea Carașului)*, în „Philologica”, I, 1970, p. 97 (par. *Aspectul verbal*). Maria Clopoțel, *op. cit.*, admite că, „în dialectul dacoromân, categoria aspectului se poate lua în discuție doar cînd ne referim la graiurile bănățene”, căci aici „se remarcă întrebuițarea unor prefixe verbale [*do-*, *pro-*, *ză-*] pentru o diferențiere de sens” (p. 124), convenind, peste două pagini, că, asemenea limbii germane, și în graiurile bănățene din sud „cel mult [...] se poate vorbi de așa-numitul subspect (*Aktionsart*)”, „[de] acea categorie a determinării — indeterminării”, de care amintea G. Klepikova în studiul citat mai sus, pentru dialectul istroromân. În titlul studiului Mariei Clopoțel, dealtfel, cuvîntul *aspect* e între ghilimele. (Cf. și R. Todoran, *Particularități dialectale bănățene într-un manuscris de la începutul secolului al XIX-lea* (I), în CL, XIV, 1969, nr. 2, p. 300 : „prefixe aspectuale”.) În două studii despre *Categoria gramaticală a aspectului verbal* (I. *Aspectul verbal în limbile slave*, în CL, XIV, 1969, nr. 2, p. 265—268; II. *Există aspect verbal în limba română?*, în CL, XV, 1970, nr. 1, p. 131—143) și, recent, în studiul amintit despre prefixele „aspectuale”, Andrei Mișan neagă categoric și convingător (vezi și A. Zacordonet, *Problema existenței aspectului verbal în limba română*, în AUI, secțiunea III, t. VII, 1961, p. 89—98; I. Pătruț, *Studii de limba română și slavistică*, Cluj, 1974, p. 70—71, 96—98) existența aspectului verbal în limba română, ca și valoarea aspectuală a prefixelor în discuție : „Limba română nu are categoria morfologică a aspectului verbal, ea are numai categoria lexical-gramaticală de *Aktionsart*, iar prefixele servesc numai pentru formarea noilor verbe, pentru formarea și exprimarea diferitelor tipuri de *Aktionsart*” (*Problema...*, p. 110).

⁷ Părerăa lui Weigand, *Der Banater Dialekt*, p. 35, că, în ceea ce privește sensul, *do* ar corespunde și ar fi o influență a magh. *meg* („[...] entspricht genau dem magyarischen *meg*, z.B. după ce au doplekat = minekutánna ók megtértek volna”), părere reluată și în Jb., VII, 1900, p. 48—49, este singulară și neconcludentă. (În notă, dealtfel, Weigand trebuia să admită că : „An und für sich ist das Wort slavisch : do = bis, Präposition, und Vorsilbe : doido = ich gehe bis (ganz) hin = ich komme.”) Ar fi dispus să-i admită altă origine doar dacă aria de răspîndire ar depăși Banatul și Oltenia (Jb., VII, p. 48—49). Chiar dacă magh. *meg* are valoare asemănătoare lui *do-*, nu poate fi vorba, în nici un caz, de o influență. Părerăa lui Weigand a fost combătută încă de Enea Hodoș, *op. cit.*, p. 15—16, în termeni destul de drastici. Cf. și Maria Clopoțel, *op. cit.*, p. 125, și I. Rîzescu, *Prefixele regionale...*, p. 34, nota 13.

Pentru chestiuni de principiu în legătură cu originea afixelor și desinențelor, vezi I. Pătruț, *Studii...*, p. 153—160.

⁸ I. Rîzescu, *Prefixele regionale...*, p. 34; M. Vulpe, *loc. cit.*, p. 374—380. M. Gregorian, *Graiul și folklorul din Oltenia nord-vestică și Banatul răsăritean*, în „Arhivele Olteniei”, XVIII, 1939, nr. 101—103, p. 111—112, 118, identifica doar adverbul *do*.

⁹ Enea Hodoș, *op. cit.*, p. 16.

¹⁰ *Dialectele române din Istria*, p. 112.

0.5.2. G. Weigand îl atestă pe *do-* și în Oltenia de nord-vest, în punctul 277 (Godeanu) al Atlasului său¹¹, iar M. Gregorian¹² și, mai ales, *Texte dialectale — Oltenia, Glosar dialectal — Oltenia*¹³ conturează mai precis aria lui (*do-*), *pro-*, *ză-* în această regiune.

0.6. Am urmărit răspîndirea teritorială și unele probleme legate de *do(-)*, *pro-*, *ză-* în rețeaua *Noului Atlas lingvistic român, pe regiuni — Banat* (NALR-Ban.)¹⁴.

1.1.1. Prefixul *do-* dă acțiunii exprimate de verb un caracter finit și definitiv, indică îndeplinirea în întregime, totală a acțiunii, atingerea punctului ei final — în timp, în spațiu, cantitativ: *am dofăcăt = am gătăt dă făcăt* (10/Șopotu Nou¹⁵); *găta, am doșicăt-o* [cartea] 'am terminat de citit' (1/Jupalnic); *am domîncăt* 'am terminat de mîncat' (28/Secășeni); *o doplicăt* 'a plecat de tot, definitiv' (15/Bănia, 28/Secășeni). Contextul situațional — durata acțiunii, desfășurarea ei continuă sau cu întreruperi, măsura în care date despre ea și desfășurarea ei sînt cunoscute sau nu interlocutorilor etc. — condiționează, de cele mai multe ori, întrebuițarea formelor prefixate.

1.1.1.1. În fața unui verb de mișcare, *do-* indică terminarea în spațiu a acțiunii, sosirea la destinație după străbaterea în timp a unei distanțe: *o doazăs* 'a ajuns la țintă' (4/Plavișevița etc.); *mă doduc* (în context:) 'mă duc pînă la capăt' (pînă unde merge mașina și nu cobor, ca de obicei, aici) (26/Cornereva).

1.1.1.2. Sensului 'de tot, pînă la capăt' îi este inclus și unul cantitativ — 'tot, în întregime', implicînd și obiectul acțiunii, mai ales în cazul verbelor terminative: *am doșicăt-o = am terminat de citit + toată cartea*; *am dogătăt = am gătăt tot lucrul* (11/Dalboșeț); *am dogătăt* [zic] *atîșa cînd am tîrminat cu tot* [lucrul] (21/Plugova) etc.¹⁶

1.1.1.3. Cel mai frecvent și cu valoarea semantică cea mai clară, *do-* se atașează verbelor terminative, ca și verbelor care exprimă acțiuni durative, acțiuni care se desfășoară cu întreruperi, sînt pregătite sau sînt rezultatul altora de durată, marcînd momentul final al acestora: „Cînd am terminat o parte din lucru o 'sau' m-am lăsat de el [provizoriu], spun că *am gătăt aștăd*. Cînd l-am terminat de tot, spun că *l-am dogătăt*” (31/Bu-

¹¹ *Die rumänischen Dialekte der kleinen Walachei, Serbiens und Bulgariens*, în Jb., VII, 1900, p. 48.

¹² *Graiul și folklorul...*, p. 111—112, 118 (*do*), 116 (*ză-*). Cf. pentru sud-vestul Transilvaniei, idem, *Graiul din Clopotiva*, în GS, VII, 1934, p. 149, 186 (*do*).

¹³ TD-Olt., București, 1967; Gl.-Olt., București, 1967.

¹⁴ P. Neiescu și I. Faițuc au avut bunăvoința de a ancheta pentru tema aci în discuție: 5/Berzasca, 6/Sichevița, 65/Munar, 66/Sacoșu Mare. P. Neiescu, originar din Berzasca, ne-a dat și unele sugestii. Le mulțumim și pe această cale.

¹⁵ Cifra din fața numelui localității indică numărul punctului cartografic din rețeaua NALR-Ban. Considerații asupra sensului lui *do(-)* vezi la M. Gregorian, *Graiul și folklorul...*, p. 111—112; I. Rîzescu, *Prefixele regionale...*, p. 33—35; M. Vulpe, *loc. cit.*

¹⁶ Sensul apare clar și într-un exemplu din Novacovicu, *op. cit.*, p. 9: *ai doadas?* 'ai adus totul?' (Răcășdia, 19 în NALR-Ban.). Întrebat direct, informatorul NALR-Ban. confirmă forma și o explică la fel. Novacovicu glosează: „Do », Adecă: « tot »”. Cf. și L. Costin, *Graiul bănățean*, p. 100; la p. 147, un exemplu din Cornereva (26 în NALR-Ban.): „N-o do fost ca să do fie = nu a fost deajuns ca să ajungă” (ortografia autorului). Implicarea obiectului acțiunii sau a unor circumstanțe ale ei este evidentă și în unele situații de sub 1.1.1.6.

coșnița); o mers mult, ș-acú o doazús (69/Turnu-Ruieni); a fost becág și-a domurít (7/Pescari); o kinuiít, ș-acúma o domurít (18/Berliște); o domurít, o scápát, sárácu, s-o kinuiít dástúl (29/Váliug). Sau, în context mai larg, în *Porțile de Fier*: ástáz ... când m-ă sculát | m-am așázát prinzu la foc | mai áe dimińáta | c-am avút o șed'ínțá || și m-an dus jos la șed'ínțá | am proveńít și m-an doterminát mńcára. . . || (p. 147)¹⁷. De asemenea, poate marca momentul luării hotărârii de a îndeplini acțiunea, după eventuale ezitări sau aminări: „— Nu te duci (căci ai tot spus că te duci)? — Ba acuma [= în sfârșit] mă dodúe” (5/Berzasca); „am dőșepút = m-am apucat de-a binelea de lucru” (30/Armeniș).

1.1.1.3.1. *Do-* nu poate prefixa verbe care exprimă acțiuni momentane: o trichít 'a tresărit', dar nu și *o dotrichít; o fulzerát, dar nu și *o dofulzerát (5/Berzasca, 25/Luncavița).

1.1.1.4. Cum e și firesc, forma negativă a verbelor cu *do-* nu se referă la acțiune în totalitatea ei (ca în *nu fac* = nu fac nimic, nu fac deloc), ci doar la atingerea punctului ei final, la îndeplinirea ei — cantitativă, în timp, în spațiu — în întregime. În *nu dofác* (20/Borlovenii Vechi), de exemplu, nu se neagă săvârșirea acțiunii ca atare (pot să fac, totuși, o parte din lucrare), ci doar terminarea ei: 'nu termin de făcut'. La fel și în: *n-am dopús cucurúdu* 'n-am terminat de semănat (tot) porumbul' (10/Șopotu Nou); *cărbúne* 'tăciune' [rămîne atunci] *cînd l'émnu n-o doárs* 'nu a ars în întregime, de tot' (24/Brădișoru de Jos); *măi stai, că n-am domíncát* 'mai așteaptă-mă, pentru că n-am terminat de mîncat' (28/Secășeni) etc. În ALR II, vol. I, p. 18, MN 6932 MUSCĂ [la barbă]: *ai lăsát la bərbă[. . .] nu l-ai dorás* 'nu ai ras tot părul' (2 = 16/Pecinișca). Acțiunea se poate desfășura în continuare — *n-am dopús cucurúdu* . . . dar mîine îl *dopun*, sau se poate opri la starea atinsă — *nu l-ai dorás* . . . dar nici nu-l vei rade pe cel rămas, căci vrei să-ți lași muscă. Deci momentul următor al acțiunii va fi consemnat prin forma verbală respectivă preceea dată de *do-*: *nu dofác* 'nu termin de făcut' — *dofác* 'termin de făcut'.

1.1.1.5. În funcție de sensul verbului sau de context, forma negativă precedată de *do* își asociază valoarea semantică 'nu chiar', care primează asupra celorlalte. Astfel, forma negativă *nu dő știu*, ca răspuns la o întrebare de felul: — Știi ce s-a întîmplat?, înseamnă: 'nu știu prea bine, (mai) trebuie să întreb pe cineva' (11/Dalboșeț, 14/Slatina-Nera, 15/Bănia, 16/Pecinișca, 22/Pîrvova), 'nu știu precis' (18/Berliște), '*nu am pră dăplín cunoșcínțá*' (35/Lătunaș). Adică: 'nu chiar știu, nu știu prea bine'. Momentul următor al acțiunii va fi (sau ar putea fi): *știu* (nu: *doștiu*, căci un răspuns *doștiu* la întrebarea de mai sus nu este posibil; vezi *infra* 1.3.).

¹⁷ Vezi și p. 265, 292, 327. La p. 65, un exemplu în care terminarea acțiunii presupune un efort: [pe cal] *nu l-a mai finút pișúárite[[a]și]a l-am impins cu *úmáru d'e l-am dobúgát a]í]s-a-n *obór/ in cúrce]]*

Radu Flora, *Rumunski banatski govori* . . . , p. 466, citează, pentru unele puncte din ALBI, forma *a se doda*, cu sensul 'a se obișnui, a se deprinde cu cineva, cu ceva': *s-o dodat cu n'oi* 'privikao se s nama', în care *do-* are sens durativ (cf. și p. 333). Pentru alte puncte atestă forma *a se deda*: „u nekim tačkama i de-: *dedat*'. Vezi și anexa lucrării — *Prilog: Karle*, h. 42, unde aria lui (*s-o*) *dodat* corespunde, în general, cu cea a lui (*o*) *doázuns*, (*o*) *dovińít*. *Doda e*, însă, verbul *deda* (< lat. *dedere*), în care prima silabă, fiind simțită ca prefix, a fost înlocuită cu *do-*, în aria în care acest prefix este productiv. Cf. și Novacovicu, *op. cit.*, p. 9: „*dodat* = acimatizat'".

În asemenea cazuri, *nu + do* tind să formeze o unitate cu sensul 'nu chiar', *do* determinînd adverbial verbul.

1.1.1.6. Dar, în *nu do știu* se poate subînțelege adverbul *bine* (deci: *nu do știu bine*) și atunci *nu do* 'nu chiar' se poate referi (= poate determina) fie la *știu* (nu chiar știu), fie la *bine* (nu chiar bine). Altfel spus, determinarea verbului de către *nu + do* e uneori doar aparentă (căci *do* precedă verbul) sau presupune cel puțin (= implică) și un alt determinat¹⁸. Situații de acest fel identifică, în *Porțile de Fier*, și discută Magdalena Vulpe, loc. cit., p. 297: *noi l-am lăsat acolo | că nu do era mort* 'nu era chiar mort' (sau, mai just, 'era nu chiar mort', căci vezi *infra* 1.1.2.1.); *nu do era vedere bună* 'nu era vedere chiar bună'; [fata] *s-o măritat de șaisprezece ani | n-o do avut șaisprece* 'n-a avut chiar șaisprezece' (cf. și M. Gregorian, *Graiul și folklorul ...*, p. 112: „nu do are un an, măi are cîta = nu are chiar un an, mai are puțin”; Prisăcina, în Oltenia de nord-vest). Sau: *gîngășit* 'bilbiit' [e cel care] *nu dă poace să spună bině vorba* = 'nu chiar poate să spună' sau 'nu chiar bine' (23/Vărădia). Posibilitatea de dublă determinare pe care o are *do* se poate constata și din distribuția lui: *nu-î do bună*, dar și *nu do iera bună* (4/Plavișevița).

1.1.1.7. Tot o unitate, exprimînd iminența îndeplinirii acțiunii, formează *mai + do* 'aproape, pe punctul de a...'¹⁹: *am măi do gătăt* (21/Plugova); *măi do că m-am săturăt* (33/Cîlnic); *măi do eră să gat* (7/Pescari); *măi do să vină* (13/Lescovița); *măi do (eră) să cad* (1/Jupalnic... 11/Dalboșeț... 27/Gîrlîște etc.). Și în această situație *do* (precedat de *mai*) determină adverbial verbul. El întărește ideea de iminență a efectuării acțiunii, pe care o exprimă *mai* (*mai să cad* = 'aproape să cad, era să cad'). Aceasta este subliniată și mai puternic prin repetarea construcției: *măi do, măi do să cad* (1/Jupalnic etc.). Iar cînd după *do* apare și imperfectul *era* (semiauxiliar), expresia devine tautologică, *mai do* avînd aceeași valoare semantică cu *era* (cf. și repetiția *era, era să...*)²⁰.

1.1.2.1. Operîndu-se un transfer din planul acțiunii duse pînă la capăt în cel al însușirii, al calității ca rezultat al acțiunii, *do* poate preceda un participiu cu valoare adjectivală: *apă dofiartă* (5/Berzasca, 21/Plugova); „[...] foarte puține [sate] *nedoarse* scăpară” (la Nicolae Stoica de Hațeg, apud N. Iorga, *Observații și probleme bănățene*, București, 1940, p. 106), sau, mai puțin, un adjectiv la forma afirmativă: *îi dosătul* 'e sătul de tot' *nu-î măi trăbușă* [mîncare]; „*kimișea* *îi doalbă* dacă ai spălat-o bine, dacă *ai doalbit-o*' (28/Secășeni). Calitatea presupune, deci, acțiunea

¹⁸ Cf. și *Gramatica limbii române*, Edit. Academiei R. S. România, ed. II, vol. II, București, 1963, p. 87: „[...] adverbe de felul lui *tocmai, chiar, și* [...] pot apărea pe lingă orice parte de propoziție”.

¹⁹ Atribuind lui *do* doar valoare de adverb, M. Gregorian, *Graiul și folklorul ...*, p. 111, îi înșiră semnificațiile în ordinea: „aproape, aproape de tot, aproape în întregime, de tot, de-a binelea, chiar”, deși sensul 'aproape' (deci iminența îndeplinirii acțiunii) este dat de *mai do*. În exemplul: „*să-m do îe și cazanu* = aproape să-m ia și cazanul” (*ibidem*), evident, a fost omis *mai* (*mai să...*) Cf. și idem, *Graiul din Clopotiva*, p. 189 — „do = aproape, aproape în întregime”. Atestarea în textul de la p. 177 (*î-a mai do omorit cu bătaia*) arată, însă, că sensul este al lui *mai do*. Vezi și D. Gămulescu, *op. cit.*, p. 127, care greșește însă, la p. 213, cînd îl trece pe *do* între adverbele de loc (și nu de mod).

²⁰ M. Vulpe, *op. cit.*, p. 379, nota 66, consideră că „nuanța aspectuală a fi pe punctul de...” este redată de semiauxiliar, nu de adverbul *do*.

de durată a verbului, acțiune prezentată ca terminată în întregime, ajunsă la punctul final (*dofierbe* — *dofiartă*, *doalbi* — *doalbă*). Prefixul consemnează prezența însușirii în grad maxim — ‘de tot, foarte’, consecință a unui proces.

Totuși, forme în care *do-* precedă un adjectiv la forma afirmativă nu sînt obișnuite în vorbire. În afară de cele două exemple citate, date de informatorul din Secășeni, întrebați direct, informatorii ceilalți au negat existența sau posibilitatea unor forme ca *dobun*, *doalb*, *dofrumos* etc., admitînd doar formele simple, neprefixate *bun*, *alb*, *frumos* etc., chiar cînd contextul în care erau plasate (însușirea = consecință a unui proces) le-ar fi făcut posibil. Nu am întîlnit astfel de forme nici în textele dialectale sau în culegerile de folclor din Banat²¹.

1.1.2.2. Firești și frecvente sînt, însă, construcțiile în care adjectivul este precedat de *nu + do* ‘nu chiar, nu de tot’: [bilbuitul] *nu rûpe tîina*, *nu do pîdăe să rîpă rîndu*, *nu-î do mut* (7/Pescari); *nu-î do albă* (8/Pojena, 9/Cărbunari, 13/Lescovița, 14/Slatina-Nera, 18/Berliște, 37/Ferendia⁺: *măi trîbă spălătă* etc.); *nu-î do bun* sau *nu do-î bun* (25/Luncavița, 27/Gîrliște, 28/Secășeni); *nu mis do cărînt* sau *nu do mis cărînt* (21/Plugovă); *nu-î do mort* (1/Jupalnic, 2/Ieșelnița, 15/Bănia, 20/Borlovenii Vechi, 27/Gîrliște etc.); [cherchelit e cel care] *nu-î do biat* (26/Cornerava).

În construcția *nu + do + adjectiv* nu se neagă calitatea (ca în *nu e bun* = e rău, nu e deloc bun), ci doar prezența ei deplină, realizarea ei fiind apropiată, pe cale de a se îndeplini. Iar acțiunea, care va avea drept consecință o calitate sau care vizează îndeplinirea unei calități (exprimate printr-un adjectiv la gradul pozitiv și nu printr-un adjectiv precedat de *do*), este presupusă în desfășurare (*nu-i do bun*, deci se mai poate lucra pînă va fi *bun*) sau ca nerealizată în întregime (*nu-i do mut*, deci *nu* a muțit de tot).

1.1.2.3. Încă mai frecvent întrebuintată este construcția *mai + do* ‘aproape’ precedînd un adjectiv: *mis măi do alb pră cap* (33/Cîlnic); *îi măi do albă* (1/Jupalnic, 2/Ieșelnița, 3/Ogradena, 12/Sasca Română, 30/Armenis⁺: *îi nîma măi do ș. a.*); *mis măi do sătul* (19/Răcășdia, 23/Vărădia); *apa îi măi do fiartă* ‘aproape fierbinte’ (21/Plugova); *îi măi do mort* (1/Jupalnic ... 39/Berecuța, 68/Delinești — 73/Glimboca, 75/Zgribești, 79/Sacoșu Mare, 81/Lugojel): ‘cînd îi ții lumînările, aproape mort’ (14/Slatina-Nera), ‘trăzē să moară’ (17/Prilipeț, 21/Plugova), ‘îi pră ducă’ (18/Berliște), ‘nu mai are nici o scăpare’ (35/Lățunaș), ‘bicăg rău, trăzē să moară’ (37/Ferendia), ‘îi măi d-a muri’ (71/Băuțar) etc.

Raportul între acțiune și însușire este același ca mai sus (*supra* 1.1.2.2.), locuțiunea redînd iminența realizării unei calități rezultate din îndeplinirea acțiunii unui verb.

1.1.3. În aceleași formule (*nu + do* și *mai + do*) și cu aceleași valori ca la adjectiv, *do* poate determina și adverbe: *nu-î do binē* ‘nu e chiar

²¹ La D. Șandru, *Vallée d'Almăj*, p. 121 nota 1, forma și glosarea *ty doalb* „il est entièrement blanc” trebuie interpretate prin contextul din care forma a fost extrasă: *kind-ty may doalb apăy zîși k-o sivil* (Chestiunea 193 Cărunt, p. 171). Deci: *mai do alb* = ‘aproape alb’. La fel și la E. Petrovici, *Folklor din Valea Almăjului*, p. 149: „doplin = plin de tot, doras = = plin ras”; în text însă: „Niș paharu nu do plin, /Zumătaçi cu viîn. /Niș pãharu nu do ras, /Zumătaçi cu năcaz” (p. 71) (vezi *infra* 1.1.2.3.),

bine' (13/Lescovița, 15/Bănia etc.); *îi măi do bine* 'e aproape bine' (5/Berzasca, 6/Sichevița, 11/Dalboșeț) etc.²².

1.1.3.1. Prin întinderea ariei și frecvența în vorbire, trebuie remarcate construcțiile *do* + adverbul *gata*, care se referă la o acțiune durativă terminată — *mis dogăta* 'am terminat în întregime, de tot' sau pe cale de a se sfârși — *nu mis dogăta* 'n-am terminat în întregime, de tot' și mai ales — *mis măi do gata*: '*măi, măi do-î gata*' (6/Sichevița), '*măi am cita*' (15/Bănia, 31/Bucoșnița), '*am măi dă gătăt*' (21/Plugova), '*nu mis dogăta*' (32/Doman), '*nu mis gata dă tot*' (37/Ferendia), '*acuș miz gata*' (39/Berecuța), '*măi am puțin dă lucrăt*' (46/Berini).

1.2. Magdalena Vulpe rediscută, în studiul citat, distincția *do*- (prefix) — *do* (adverb), conchizînd: „[...] cele două elemente sînt apropiate ca înțeles, totuși nuanțate semantic și distincte prin particularitățile lor sintactice și distribuționale. *Do*- adaugă temei sensul « de tot, pînă la capăt, pînă la terminare », funcționează numai ca prefix verbal și, ca orice prefix al limbii române, nu este separabil. Adverbul *do* are sensul « de tot, chiar », determină alte părți de vorbire decît verbul (cel mai adesea adjective), admite intercalarea altor elemente ale propoziției între el și termenul determinat și poate fi, la rîndul său, determinat de *mai* « aproape ». Ortografierea lui *do* va trebui să țină seama de această distincție” (p. 377). Deși criteriile avute în vedere sînt operante în majoritatea cazurilor cercetate, autoarea admite, totuși, posibilitatea unei duble interpretări atunci cînd criteriului semantic nu i se adaugă și indicații distribuționale.

Oricum, disocierea este dificilă și limite tranșante nu se pot trage în toate cazurile, căci interferări între cele două valori ale lui *do* se produc mereu, mai ales în ceea ce privește sensul, care nu e strict delimitat. Distincția și criteriile propuse de Magdalena Vulpe ni se par acceptabile. Vom încerca doar o nuanțare a distincției potrivit situațiilor enumerate mai sus.

1.2.1. Atașat unui verb care exprimă o acțiune durativă — în timp, în spațiu, cantitativ — sau unui verb terminativ (= rezultativ, finitiv), *do*- formează cu acestea o unitate, nuanțîndu-le sensul (1.1.1. — 1.1.1.3.). Forma negativă a unor astfel de verbe precedate de *do*- indică neîndeplinirea totală a acțiunii, neatingerea punctului ei final (1.1.1.4.). Adverbul *gata* și participiile verbelor durative precedate de *do*- se găsesc în aceeași situație, atît la forma afirmativă, cît și la cea negativă (1.1.2.1., 1.1.3.1., mai puțin *mai do gata*).

În toate aceste cazuri (*am dofăcut, am doajuns, am dogătăt; n-am dofăcut, n-am doajuns, n-am dogătăt; mis dogata, nu mis dogata; apă dofiartă, lemne nedoarse*), calitatea de prefix a lui *do*- este, credem, incon-

²² La R. Todoran, *op. cit.*, p. 300, nota 45, apare, în titlul unui *Bucvariu* de la 1781, tradus în nemțește de un bănățean, o lămurire care conține un substantiv însoțit de *do* :, „[...] Cu dovoirea stăpînitorilor. S-au tipărit [...]” = ‘cu voia deplină.. Cf. și, în 29/Văliug, *m-i măi do fğame*. Exemplul din Weigand, *Jb.*, VII, p. 83 — *măi do biserikă* ‘nahe an der Kirche’ (Gorj), în care lui *do* i se atribuie valoare de prepoziție, cu sensul ‘bis’ (= pînă la), este confuz și, probabil, trunchiat citat. Trebuie să fie vorba (cf. și specificarea „wird nur in Verbindung mit mai gebraucht”) tot de locuțiunea *mai do*.

testabilă, el ținând formal de cuvintele la care e atașat, adăugându-le o nuanță semantică nouă față de formele neprefixate²³.

1.2.2. Adjectivele, adverbele și unele verbe (acestea din urmă cel puțin în anumite contexte nedurative și neterminative) nu pot fi precedate de *do-* (socotim neconcludente cele două exemple din Secășeni, ele — și altele — fiind negate de informatorii ceilalți). Ele pot fi însă însoțite de *nu + do* și *mai + do*, construcții care exprimă negarea prezenței în întregime a calității, privită ca o consecință a unei acțiuni în desfășurare, sau redau ideea de proximitate, idee care apare și în cazul verbelor durative sau terminative precedate de *mai + do*.

Deci, în situațiile de sub 1.1.1.5. — 1.1.1.7., 1.1.2.2., 1.1.2.3., 1.1.3., *mai do gata* de la 1.1.3.1., credem că *do* trebuie interpretat ca adverb. Precedat de adverbele *nu* și *mai*, *do* nu mai formează o unitate cu părțile de vorbire pe care, de astă dată, doar le determină adverbial, cîștigînd o independență formală (*nu-i do bun*, dar și *nu do-i bun* sau *nu do era bun*; *mai do să gat*, *mai do am gătat* etc.) și semantică față de ele. Se stabilește, însă, o corelație între *nu* și *do*, și, încă mai strînsă, între *mai* și *do*, care devine locuțiune adverbială de proximitate²⁴.

1.3. Formele verbale prefixate alternează adeseori cu formele neprefixate în funcție de context. În cazul verbului *a muri*, de pildă, dacă folosirea formei prefixate presupune o acțiune anterioară de durată (*a fost becăg și-a domurit*), cea neprefixată se întrebuintează atunci cînd faptul se produce subit: *l-o călcăt trénu, o murit* (dar nu: *o domurit*) (25/Luncavița). De asemenea, în context situațional: — Cine a murit? (dar nu: — Cine a domurit?), la care se poate răspunde: — A murit cutare (dacă nu știu cum s-a întîmplat), dar și — A domurit cutare (dacă știu că era de mai mult timp pe moarte); și întrebarea poate fi — A domurit cutare? atunci cînd interlocutorii știu că respectivul era pe moarte. Sau, dacă la — Știi ce s-a întîmplat? se poate răspunde: — Știu (= da); — Nu știu (= nu); — Nu do știu (= nu chiar), o formă *doștiu* consemnează consecința, punctul final al unei acțiuni de durată (deci alt context): „Am învățat mult și acuma doștiu” (5/Berzasca); *doșétu, núma dáca-î mîltă dăzbăcere* (30/Armeniș).

1.4. Verbele prefixate cu *do-* pot fi folosite la toate modurile și timpurile. Prezentul indicativ nu are valoare de prezent istoric, cum presupune Maria Clopoțel (*art. cit.*, p. 126), ci, eventual, valoare de viitor, fapt destul de obișnuit în subdialectul bănățean și nu numai acolo. Firese, timpurile trecute, îndeosebi perfectul compus, au o frecvență mai mare.

²³ Cazurile puse sub semnul întrebării de M. Vulpe, *op. cit.*, p. 377, ca echivoce aparțin acestei situații: în *nu știu/da o ajuns la loc* sau *nu o do ajuns la loc*, cele două interpretări posibile „a ajuns de tot, a terminat să ajungă la loc?” și „a ajuns chiar la loc?” nu se exclud, ci se presupun — e vorba de atingerea țintei în spațiu, după parcurgerea, în timp, a unei distanțe; *s-o fi do dus pin-acas / nu s-o fi dus* înseamnă, evident, „s-o fi dus chiar pînă acasă?”, și nu „s-o fi dus de tot pînă acasă?”, căci și continuarea textului (*Porțile de Fier*, p. 301) confirmă interpretarea: *și pi-ôma a viîlt inapóî* (deci nu „de tot”). În ambele cazuri avem de-a face cu verbe de mișcare, *do-* implică atingerea punctului final în spațiu și este prefix; deci: *nu o doajuns, s-o fi dodus*. Sensul ‘chiar’ este dat de caracterul dubitativ al comunicării.

²⁴ M. Vulpe, *op. cit.*, p. 377, consideră că adverbul *do* e dezvoltat pe teren românesc din prefixul *do-*, în timp ce D. Gămulescu, *op. cit.*, p. 217, îi vede etimologia în prepoziția sîrbocroată *do*. Formele din subdialectul bănățean pot explica firese și comod atît semantic, cît și formal, apariția pe teren românesc a adverbului *do*, așa încît invocarea prepoziției scr. *do* nu se justifică.

1.5. Vezi harta 1. Prefixul *do-* este răspândit pe o arie din sudul Banatului, avînd ca puncte nordice: 35/Lăţunaş, 37/Ferendia (unde nu toţi informatorii îl admit pe *do-*), 28/Secăşeni, 27/Gîrlişte, 29/Văliug, 31/Bucoşniţa, 69/Turnu-Ruieni. În această arie *do-* este productiv, putînd fi ataşat la verbe de origini diferite. Fireşte, e prezent aici şi adverbul *do*. Acesta, mai ales în locuţiunea *mai do* (+ adjective, adverbe), depăşeşte graniţa nordică a ariei lui *do-*, ajungînd pînă către Lugoj. În cîteva puncte din continuarea spre nord a acestei arii apare doar construcţia *mis mai do gata*. Graiurile din nord-vestul şi nordul Banatului nu îl au pe *do(-)*²⁵, folosind doar formele verbale neprefixate, iar ca echivalent semantic al lui *mai do*, adverbele *aproape*, *mai 'aproape'* sau perifraze. Din trei sate de bufeni din sudul Banatului cuprinse în reţeaua NALR-Ban., graiul a două (7/Pescari şi 29/Văliug) cunoaşte atît prefixul *do-*, cît şi adverbul *do*, iar cel al unuia (9/Cărbunari); informatorii precizează că doar în Almăj se zice *am dogătăt* etc.; la ei, *aŋ_găcît*, dar şi *măi du_gata*, *măi du_mort*, *măi du_ălbă* etc.) doar adverbul *do*. Către est, 72/Rusca Montană (cu populaţie amestecată: bufeni, ardeleni, toţi aşezaţi aici de mai multă vreme, şi bănăţeni) îl are pe *do* adverb, iar 56/Comloşu Mare (bufeni), pe nici unul.

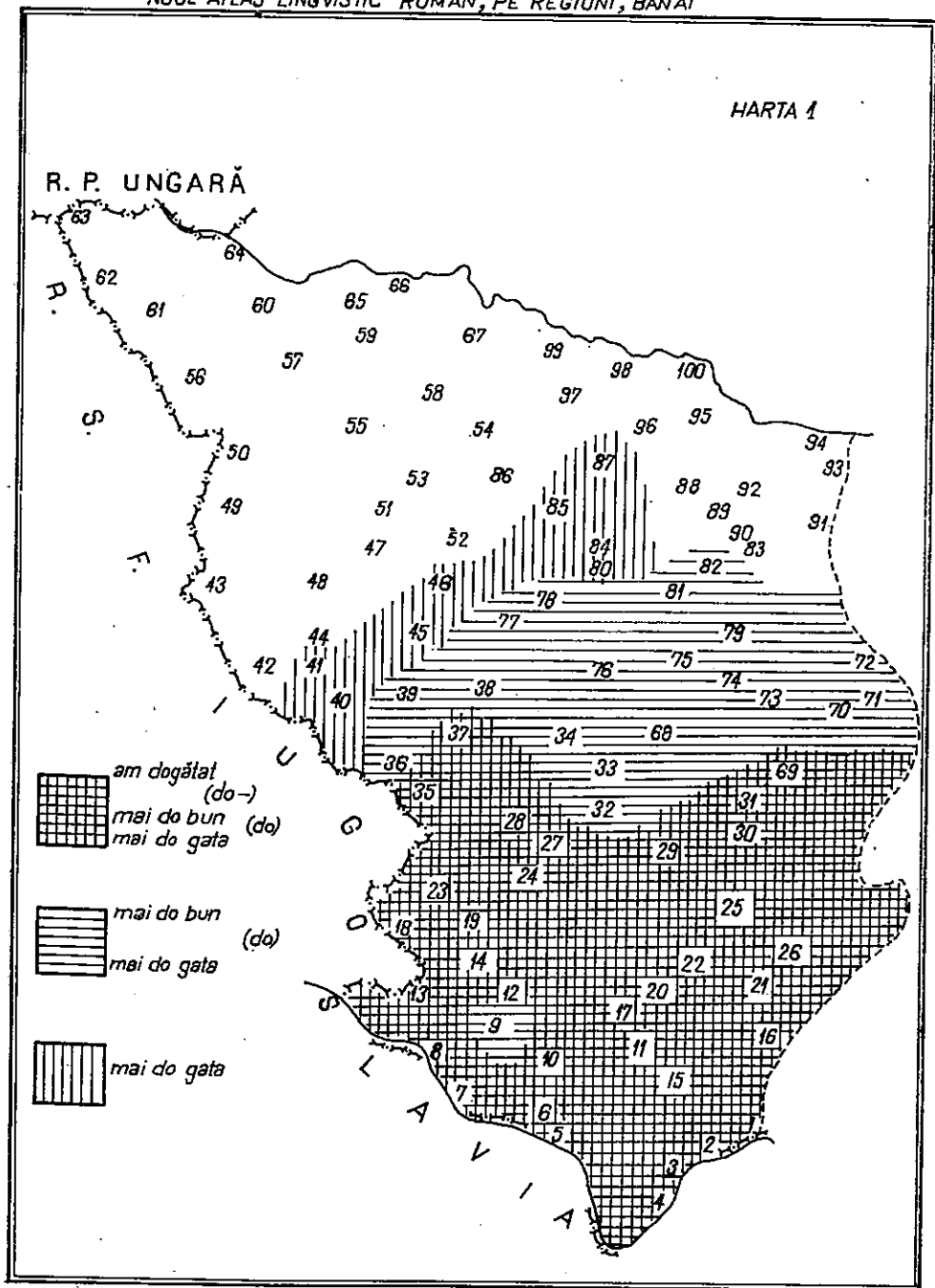
2.1.1. Ataşat verbului, prefixul *pro-* (*pră-*, *prio-* etc.) indică iterativitatea, repetarea acţiunii — 'din nou, a doua oară, iarăşi, încă o dată', fie în aceleaşi circumstanţe, fie în circumstanţe diferite: *proăr* 'ar încă o dată, din nou' (8/Pojejena); *pròspùn* 'mai spun o dată, repet' (10/Şopotu Nou, 15/Bănia etc.); *ne pròntînim* 'ne mai întîlnim o dată, ne întîlnim a doua oară' (11/Dalboşet); *prîòsiécêsc* [cartea] 'citesc a doua oară, recitesc' (30/Armeniş); *îăr aî prăveñit?* (28/Secăşeni); *provin* 'vin iarăşi, din nou' (10/Şopotu Nou); *preupl'éc unde_am_fost* 'mă întorc de unde am plecat'; *mă duc şi prėvin* = străbat a doua oară acelaşi drum ca la ducere (21/Plugova); *am prăveñit napóî* 'm-am întors' (= am plecat şi acum am revenit) (27/Gîrlişte); *pròpléc* 'plec a doua oară' (fie unde am fost, fie în altă parte) (15/Bănia); *l-am prăfăcútu-l* 'l-am mai făcut o dată, l-am refăcut' (28/Secăşeni); *m-am prăncăltăt* 'm-am încălţat din nou' (36/Gherman) etc.

2.1.2. Cum se vede din unele exemple de mai sus, *pro-* redă şi revenirea la starea anterioară (iniţială) sau la punctul de plecare. Mai clar în: *Cît o tăiat dîn ia* [din pită], *o procriscut pita* (E. Petrovici, *Folklor din Valea Almăjului*, p. 82); *m-o pròntòrs bqála* 'am recidivat' (5/Berzasca). Verbul *a se întoarce* este precedat adeseori de *pro-*, deşi valoarea lui semantică e aceeaşi ca şi a formei simple: *m-am dus şi m-am pròntòrs* = m-am dus şi m-am întors (dar nu a doua oară) (4/Plavişeviţa, 10/Şopotu Nou, 17/Prilipeţ etc.). Ideea ar fi aceea a parcurgerii, a doua oară, a aceleiaşi drum.

²⁵ Informatorul din 53/Bucovăţ admite că „*ăia* [forme cu *do-*] *zie sirbi din colé*: Stanciova, Petrovaselo", sate din apropiere, cu populaţie sirbească; cel din 67/Firiteaz ştie că pe la Parţa, sat în sudul Timişoarei, necuprins în aria lui *do(-)*, se zice *am dogătăt*; în Coşteiu de Sus forme cu *do(-)* se întîlnesc doar în graiul celor veniţi aici (prin căsătorie) din jurul Caransebeşului. Într-o poezie în grai bănăţean, a lui Marius Munteanu, originar din Murani, sat în nordul Timişoarei, apare „*Mai s-o do-mpung*" (*Ano, Ano, Logojano. Versuri în grai bănăţean*. Selecţie de Gabriel Tepelea, 1974, p. 131).

NOUL ATLAS LINGVISTIC ROMÂN, PE REGIUNI, BANAT

HARTA 1

2.1.3. *Pro-* poate indica și caracterul intensiv al acțiunii verbului : *Și iar m-am proscotit / Să nu mă las de iubit* (Prigor, în Almăj ; L. Costin, *Graiul bănățean*, p. 170)²⁶ sau repetarea ei de mai multe ori la rînd : *prō-méstăc* (vinul) (2/Ieșelnița) ; *promūt* (vinul) 'îl mut dintr-un vas într-altul de mai multe ori, îl pritolesc' (8/Pojejena)²⁷ ; *mă proîmbu* (la care e de presupus, cel puțin, o contaminare cu formele cu *pro-*), *mă propört* (*pră-pört*) 'mă plimb, plimb (pe cineva, calul etc.)' (10/Șopotu Nou, 15/Bănia, 16/Pecinișca, 25/Luncavița, 48/Petroman etc. ; vezi și ALR I, vol. I, h. 96 *Mă plimb*).

2.2. Accentul secundar pe care îl poartă, de obicei, *pro-* (vezi între exemplele de mai sus) subliniază, scoțîndu-l mai puternic în evidență, caracterul iterativ al acțiunii.

2.3. Uneori, deși valoarea semantică a lui *pro-* este clară pentru vorbitor (deci în aria în care *pro-* este productiv), ideea de repetare a acțiunii este reluată pleonastic prin determinări adverbiale : *l-am prō-sămănat iără* (17/Prilipeț) ; *propun cucuridu a dōi'l'a uără* (20/Borlovenii Vechi) ; *o prōvinūt a dōdua gără* (24/Brădișoru de Jos) ; *prosămān ā dăuără* (27/Gîrliște) ; *o prāvīnūt dā nou* (37/Ferendia) etc., sau chiar : *iar prōișe-pădu din nou* (*Porțile de Fier*, p. 128). Efectul este același cu al accentului secundar (*supra* 2.2.).

2.4. Într-un text din 15/Bănia, ca și într-unul din 1/Jupalnic, apare construcția *pro din nou* : [a doua zi la fel ca în cea anterioară] *pro-dānou fac mîncare ș-o-mpart* (E. Petrovici, *Folklor din Valea Almăjului*, p. 142, cu ortografia de aici) ; *am pus găiina să fiărbă [...] și dūpă s-a fert / am strecurūt cărneā / mōrcovi de-acōlo / ș-am pus să feărbă prō din nou / ... sūpa* (*Porțile de Fier*, p. 103). Construcția are valoare adverbială și individualizează circumstanțial acțiunea verbului. A rezultat, desigur, din reluarea pleonastică a lui *iar* (*supra* 2.3.), *pro-* detașîndu-se de verb.

2.5.1. Vezi harta 2. Prefixul *pro-* (*prio-*, *pră-*, *preu-*) este obișnuit în vorbire și productiv în aceeași arie ca a lui *do-* ; foarte mici diferențe apar către nord. În restul Banatului el apare fără a fi simțit ca prefix, și deci fără a fi productiv, în (*răchie*) *profriptă* (*prēfriptă*, *prāfriptă* etc.), (*pro*) *întoarsă* ('țuică) fiartă a doua oară' — general în Banat, și *prosămān*, *propun* (*cucuruz*) 'seamăn (porumb) unde n-a răsărit, cîrlesc locul', care nu mai apare însă în nordul și nord-estul Banatului²⁸. De data aceasta, dintre satele de bufeni, doar în graiul din 7/Pescari apare *pro-* ; în cele din 9/Cărbunari, 29/Văliug, 56/Comloșu Mare, 72/Rusca Montană nu apare decît (*răchie*) *profriptă* (*prēfriptă*), *preîntoarsă*.

2.5.2. Fonetice, *pro-* are, în aria sudică, următoarele forme : *pro-* (1—8, 10—15, 17—20, 22, 24, 27, 31), *prjo-* (1, 16, 25, 26, 30), *pră-* (23, 35—37), *pră-* și *prea-* (28), *preu-* (21).

3. Păstrat doar în cîteva cuvinte, *ză-* nu mai este simțit ca prefix în Banat și nu este, deci, productiv.

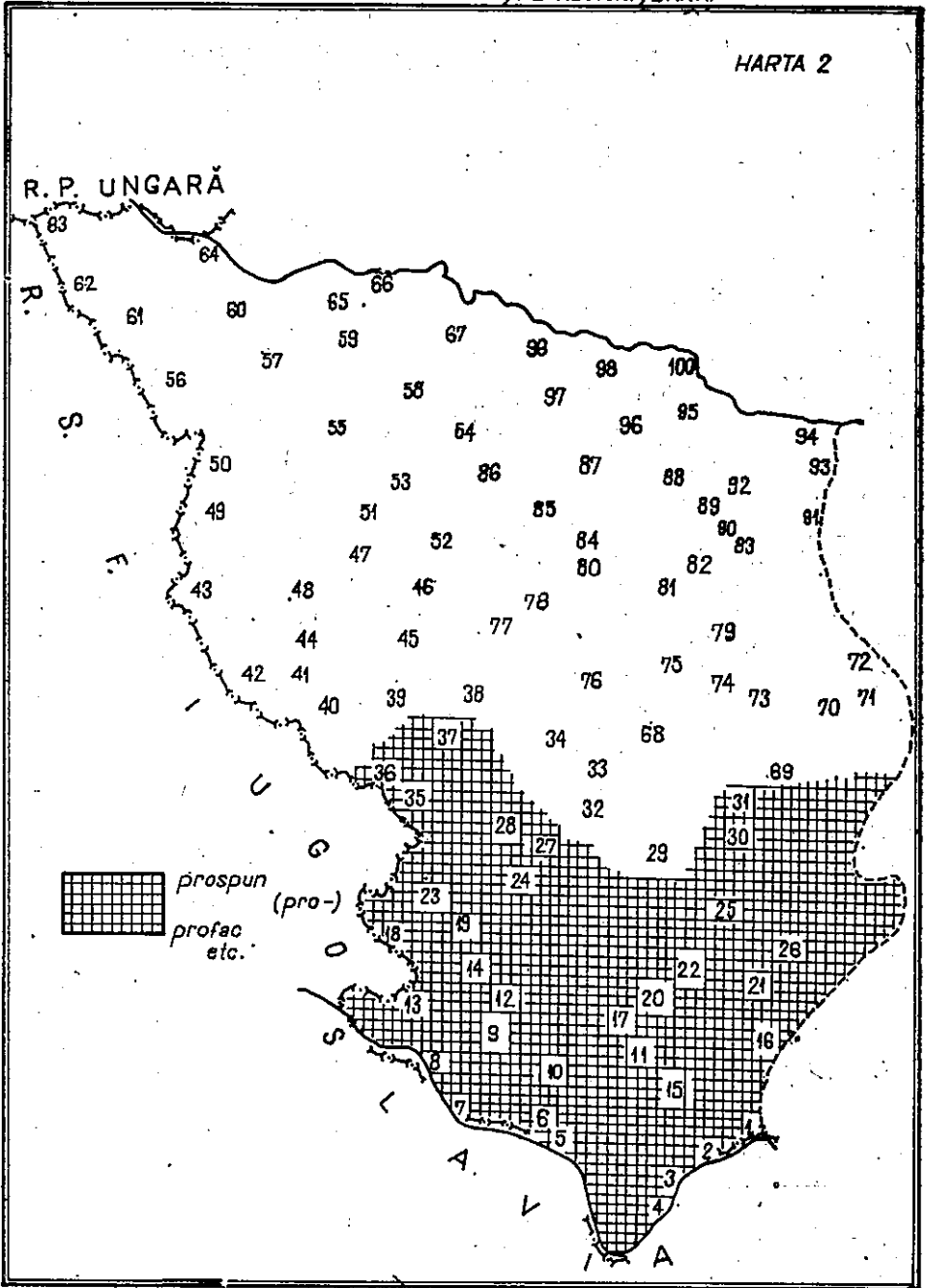
²⁶ Vezi și I. Rizescu, *Preftzele pro...* Cf. și rom. lit. *proslăvi*.

²⁷ Băn. *protosesc* (12/Sasca Română), *priotosesc* (1/Jupalnic), *prātosesc* (35/Lățunaș) 'pritolesc, vîntur vinul' reproduc scr. *prētōcīti*, alternînd însă cu forma neprefixată, în alte localități, *tosesc* 'idem' (2/Ieșelnița, 3/Ogradena, 18/Berliște, 19/Răcășdia, 36/Gherman, 43/Foeni ; vezi și ALR II s.n., vol. II, h. 246).

²⁸ Cf. și ALR II s.n., vol. I, h. 252 și 95.

NOUL ATLAS LINGVISTIC ROMÂN, PE REGIUNI, BANAT

HARTA 2

3.1. Dacă inițial *a (se) zăuita* (*a se zuita*, *a se zoita*) ‘a uita, a nu ține minte, a nu-și aduce aminte’ și *a zăgoni* (*a zogoni*) ‘a goni, a alunga (cel mai adesea un câine)’ reproduceau, probabil, nuanța de sens terminativ a modelelor din sîrbocroată, cu timpul aceasta s-a pierdut²⁹. Formele prefixate au înlocuit, în subdialectul bănățean, pe cele simple — *a uita*, *a goni*. La impunerea lui *a (se) zăuita* (și reflexiv în graiurile din Banat) cu sensul ‘a nu ține minte, a nu-și aduce aminte’ a contribuit, desigur, și omonimia cu *a se uita* ‘a privi’³⁰.

3.2. Ză- are valoare incoativă în *zăpost* (*zăpostit*, *zăpostire*) ‘inceputul, ajunul postului’ (1/Jupalnic, 2/Ieșelnița ... 8/Pojejena etc., 67/Firiteaz, 74/Căvărăan — 87/Suștra etc.; vezi și ALR II, vol. I, h. 193, ca și p. 106, MN 2785). După *zăpost* urmează *postul*. În unele localități însă (92/Răchita, 93/Coșteiul de Sus, 98/Șiștarovăț etc.) *zăpost* înseamnă ‘post’, iar în altele (25/Luncavița, 70/Măru, 71/Băuțar, 72/Rusca Montană, 73/Glimboca etc.) *zăpost* nu apare³¹.

3.3. Întinsă peste tot Banatul, aria lui *a se zăuita* depășește granițele acestuia către Crișana, Transilvania de sud-vest și Oltenia (vezi ALR I, vol. I, h. 64 *Uitue*); *zăpost* (*zăpostit*, *zăpostire*) lipsește sau are sensul ‘post’ în est-nord, iar *a zăgoni* (*a zogoni*) nu formează arie compactă, ci doar arii discontinue, deși e întins pe o mare suprafață a Banatului, în sud apărînd sub forma *a zgoni*³². Și *zăpost* și *a zogoni* depășesc granițele Banatului.

4.1. Atașate verbului, prefixele *do-* și *pro-* conferă acestuia nuanțe semantice care lipsesc formelor respective neprefixate. *Do* este și adverb, iar la *pro-* apare o tendință de adverbializare. Faptul că ele au sau tind să aibă independență formală și semantică, determinînd circumstanțial verbe, adjective, adverbe, e un argument în plus pentru apartenența la categoria de *Aktionsart* a verbelor însoțite de aceste prefixe. Ză- nu este productiv.

4.2. Verbul poate fi precedat concomitent de două din aceste prefixe, primind nuanțele de sens ale amîndurora: *am dăpropus cucurădu* ‘am terminat de pus a doua oară porumbul unde n-a răsărit, am terminat de cîrpit locul’ (15/Bănia), *am dopreusămănat* ‘idem’ (21/Plugova). Sau: *m-am przožităt* ‘am uitat a doua oară’ (15/Bănia).

4.3.1. În Banat, *do-* și *pro-* sînt proprii graiurilor din sud, acoperind arii coincidente. Aria adverbului *do* (mai ales locuțiunea *mai do*) este mai întinsă decît cea a prefixului *do-*, la fel ca cea a lui *prosămăn*, *propun* (*cucuruz*) față de *pro-*; generale sînt (*răchie*) *profriptă*, (*pro*)*înțoarsă* și *a (se) zăuita*.

Ele sînt rezultatul unor contacte în timp între graiurile bănățene și cele sîrbocroate. Aria lui *do-* și *pro-* nu coincide cu aria de sud-vest a Banatului, care prezintă densitatea cea mai mare a împrumuturilor

²⁹ Maria Clopoțel, *op. cit.*, p. 126: *ză-* în *zăuita*, *zăgoni*, nu mai are acum nici o influență asupra înțelesului lor’.

³⁰ *A se zăuita* cu sensul ‘a privi, a se uita’ apare răzleț, în Celar—Romanai: ‘Ci Ia zăuște-te, mă, să vede ceva-n urma noastră?’ (*Graiul nostru*, vol. I, București, 1906—1907, p. 88, 89), sau în 872 Măceșul de Jos — Oltenia: SE ZĂUITĂ (ALR II, vol. I, p. 4, MN 6828).

³¹ Alte forme cu *ză-* (*zăgrăi*, *zăduce*, *zăurd* etc., vezi la I. Rizescu, *Prefixele regionale...*, p. 32—33) nu au fost atestate în ancheta noastră.

³² Pentru etimologia căruia vezi Al. Graur, *Notes d'étymologie roumaine*, în BL, IV, 1936, p. 118—119.

lexicale de origine sîrbocroată, stabilită de Dorin Gămulescu pe baza hărților ALR³³. Cum e vorba de un fapt situat la granița dintre gramatică și lexic, prefixarea verbelor cu *do-*, *pro-* și *ză-* este, desigur, un proces vechi în graiurile bănățene de sud.

4.3.2. *Do-*, *pro-*, *a (se) zăvita*, *zăpost* și *a zogoni* apar și în graiurile din Oltenia de nord-vest: 936/Obrșia-Cloșani, 937/Călugăreni-Cloșani, 940/Izverna-Siliștea, 944/Prejna-Costești, 945/Cireșu, 948/Vîrciorova-Ilovița (în rețeaua NALR-Olt.)³⁴. Locuțiunea *mai do* este atestată și în Transilvania de sud-vest, în zona limitrofă Banatului³⁵. În ambele cazuri este vorba de o influență a graiurilor bănățene de sud.

4.4. Literatura populară orală din sudul Banatului atestă o mulțime de forme cu *do(-)*, *pro-*, dovadă a frecvenței lor în graiurile din această zonă.

Iunie 1975

Institutul de lingvistică și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

³³ *Împrumuturi lexicale sîrbocroate în Banat (pe baza ALR)*, în Rsl., X, 1964, p. 225, h. 4.

³⁴ Cf. TD-Olt și GI-Olt. Pentru interferențele dintre graiurile bănățene și cele oltenesti de nord-vest, ca și pentru condițiile care le-au favorizat, vezi M. Gregorian, *Graiul și folklorul...*, în „Arhivele Olteniei”, XVII, 1938, nr. 97–100, p. 221–275; XVIII, 1939, nr. 101–103, p. 97–122; idem, *Graiul din Oltenia nord-vestică; și Banatul răsăritean. Fonetica. Hărțile dialectologice*, în LL, 23, 1969, p. 135–154; 24, 1970, p. 189–206.

³⁵ M. Gregorian, *Graiul din Clopotiva*. În Țara Hațegului (Ov.Densusianu, GTH, p. 2996) apare *prevind*.

O ARIE ARHAICĂ ÎN SUBDIALECTUL BĂNĂȚEAN

DE

PETRU NEIESCŪ

Ocupându-ne de rostirea silabică a lui *u* final în formele nearticulate ale unor substantive ca *ókju*, *múškju*, *vékju*, *zúggju* etc., paralel cu rostirea lui *-i* silabic la formele nearticulate de plural, în unele graiuri bănățene¹, am arătat că ea reprezintă un arhaism, din perioada când acest *u* se găsea după grupurile consonantice *cl'*, *gl'*, păstrate în Banat un timp mai îndelungat decât în alte provincii românești. Am dovedit acest lucru cu nume de locuri sau de persoană extrase din documente istorice și cu rostirea velară, nepalatală, a lui *c* și *g* în astfel de forme.

Atestările istorice ne arată că *l* intervocalic latinesc, ca și grupurile *cl*, *gl*, rostite *l'*, *cl'*, *gl'*, s-au păstrat în Banat și în zona învecinată a Țării Hațegului, unde există multe caracteristici ale subdialectului bănățean, pînă la începutul secolului al XVI-lea. Forma *kleje* din *Anonymus caransebesiensis*² arată păstrarea în rostire a grupului *cl* pînă în secolul al XVII-lea.

Faptul că documentele istorice nu atestă mai tîrziu aceste rostiri nu constituie o dovadă că fonomenul nu ar mai fi existat. E posibil că rostirile *cl'*, *gl'* să se fi menținut un timp mai îndelungat în unele graiuri arhaice, din care nu avem documente, sau, pur și simplu, să nu fi fost notate deși existau.

În articolul în care ne-am ocupat de acest arhaism am arătat că formele cu *u* final silabic au fost notate în mod sporadic prin partea sudică a Banatului, fără a putea stabili cu precizie aria lor de răspîndire, subliniind necesitatea ca autorii *Noului atlas lingvistic român pe regiuni* să urmărească în spațiu fenomenele care abia au fost semnalate în cercetările anterioare.

Materialul cules pentru NALR-Banat aduce precizări în privința fenomenului. El a fost surprins în ancheta indirectă în alte localități decât cele cunoscute înainte de anchetă și a fost urmărit, într-o anchetă

¹ P. Neiescu, *Un arhaism în fonetismul din graiul bănățean*, în CL, VIII, 1963, nr. 1, p. 45-57.

² *Dictionarium valachico-latinum*, ed. Gr. Crețu, în „Tinerimea română”, vol. I, fasc. III, București, 1898, p. 346.

directă, în toate cele 100 de localități anchetate. Pe baza datelor oferite de aceste anchete se poate stabili cu mai mare precizie aria în care se rostesc *u* final silabic în exemple ca cele citate mai sus. Ea cuprinde partea sudică și centrală a Banatului, cu excepția a două sate de bufeni, Pescari (7) și Cărbunar (9), din sudul Banatului.

S-a confirmat faptul că forme ca *ókju*, *múșkju*, *žúggju* coexistă în graiul acelorași vorbitori alături de forme ca *okⁱ*, *mușkⁱ*, *žúggⁱ*. Uneori informatorii îl rostesc pe *u* final silabic într-un cuvânt, ca în altul să nu-l rostească. Au fost și cazuri în care, întrebați direct dacă în sat se zice *ókju*, informatorii au negat (13, 17), dar au aprobat forme ca *múșkju* și *žúggju* (13), *žúggju* (17).

Pe baza a trei hărți din *Noul atlas lingvistic român pe regiuni — Banat*, vol. I³, am întocmit o hartă de frecvență, pe care se poate urmări și aria de răspândire a rostirii lui *u* final silabic (vezi h. 1).

În anchetele pentru NALR-Ban, s-au mai notat unele forme care pot interesa fenomenul în discuție, care ar putea constitui dovezi în privința păstrării mai îndelungate a grupurilor *cl'*, *gl'*. Ele au fost notate incidental, fără a se urmări existența lor printr-o anchetă directă. Este vorba de forma *íngl'ět*, înregistrată de I. Faiciuc, în 1970, pe o bandă de magnetofon, într-un context, în comuna Lățunaș (35), jud. Caraș-Severin: *járna când cădi háuă múltă și víne íngl'ět, zér máre, copíi au sáhnj prí la noi*. Forma *íngl'ět*, întrebată direct în anchetele de verificare, izolat, a fost negată, doi ani mai târziu, de același informator (Gh. Zgîrdea, de 44 de ani).

Alte forme care rețin atenția sînt *gl'imp*; *gl'impⁱ* 'bulgăr de pămînt colțuros, pe care îl răstoarnă plugul cînd pămîntul e tare' (10, 11, 15, 17, 20, 34), 'bulgăr de pămînt înghețat' (73), ca și adjectivele *gl'impós* (10), *gl'impurós* (17), care se referă la pămîntul cu astfel de bulgări.

În legătură cu termenii din harta *Colț de masea*⁴ s-a notat și verbul *mă ínglímpă* (5, 6, 9—11, 14, 15, 18, 27, 30, 31, 34, 36, 37) și *mă ínglímpă*, cu depalatalizarea lui *l'* (51, 52), cu sensul 'mă înțepă, mă ínghimp'⁵.

Evident că e vorba de aceleași cuvinte *ghimpe* și *ínghimpa* din celelalte graiuri românești. Aria pe care se rostesc astfel de forme este aproximativ aceeași cu cea în care se rostesc *-u* și *-i* silabic, la formele nearticulate ale unor substantive sau adjective de felul lui *ókju*; *ókⁱ*, *múșkju*; *múșkⁱ*, *vékju*; *vékⁱ* etc., cu ceva mai restrînsă (vezi h. 2)⁶.

³ Sub conducerea lui P. Neiescu, de Eugen Beltechî, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu. Lucrarea se află sub tipar.

⁴ *Noul atlas lingvistic român pe regiuni — Banat*, vol. I, h. 69.

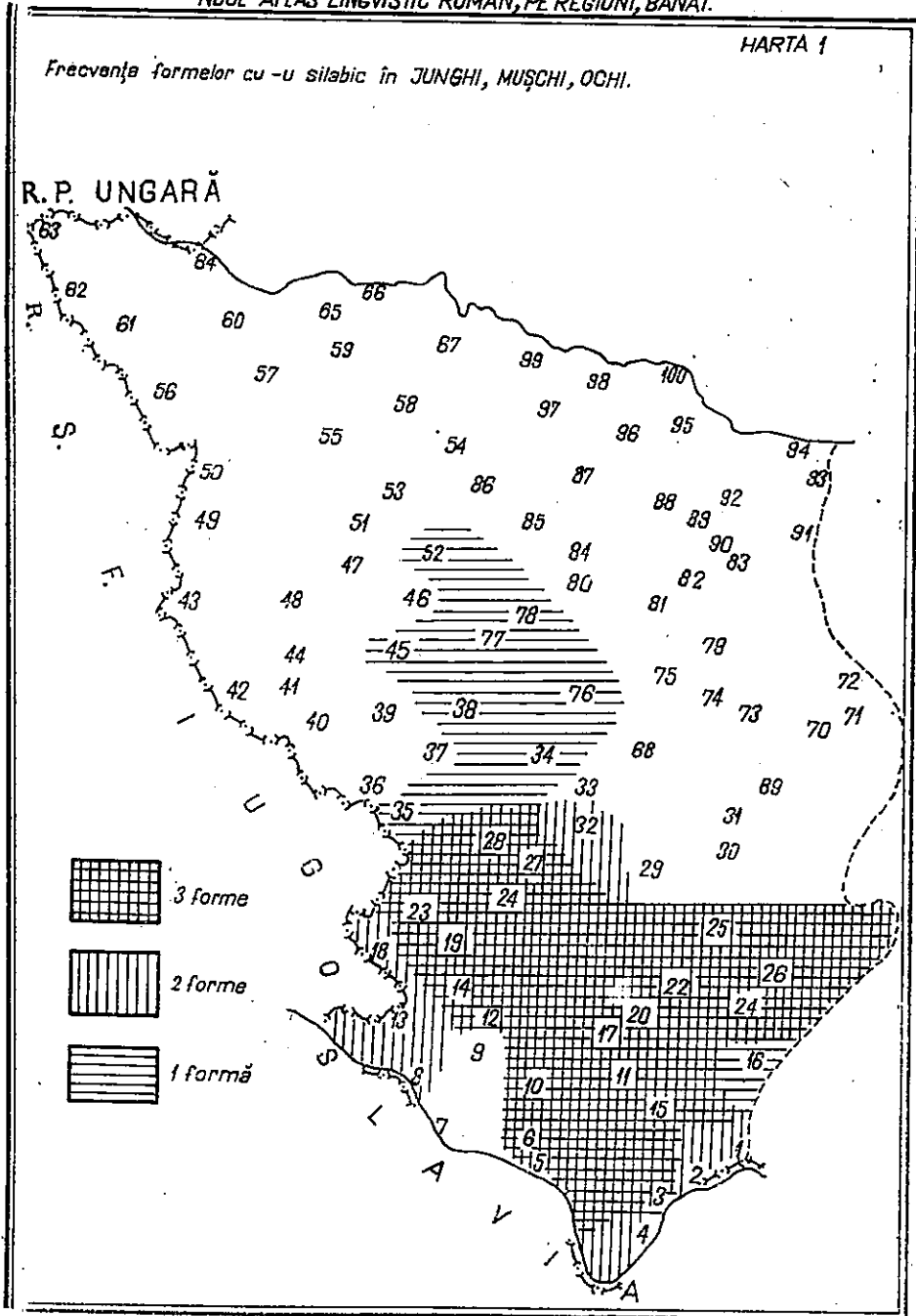
⁵ O formă asemănătoare, *gl'impă*, a fost notată în Oltenia, com. Padeș, de M. Gregorian, *Graiul din Oltenia nord-vestică și Bănatul răsăritean*, în „Arhivele Olteniei”, XVII, 1938, p. 264; cf. și „Limbă și literatură”, XXIV, 1970, p. 199.

⁶ Aria acestor termeni poate fi mai mare. Răspîndirea lor în întreg Banatul nu a fost urmărită direct.

NOUL ATLAS LINGVISTIC ROMÂN, PE REGIUNI, BANAT.

HARTA 1

Frecvența formelor cu -u silabic în JUNGHI, MUȘCHI, OCHI.

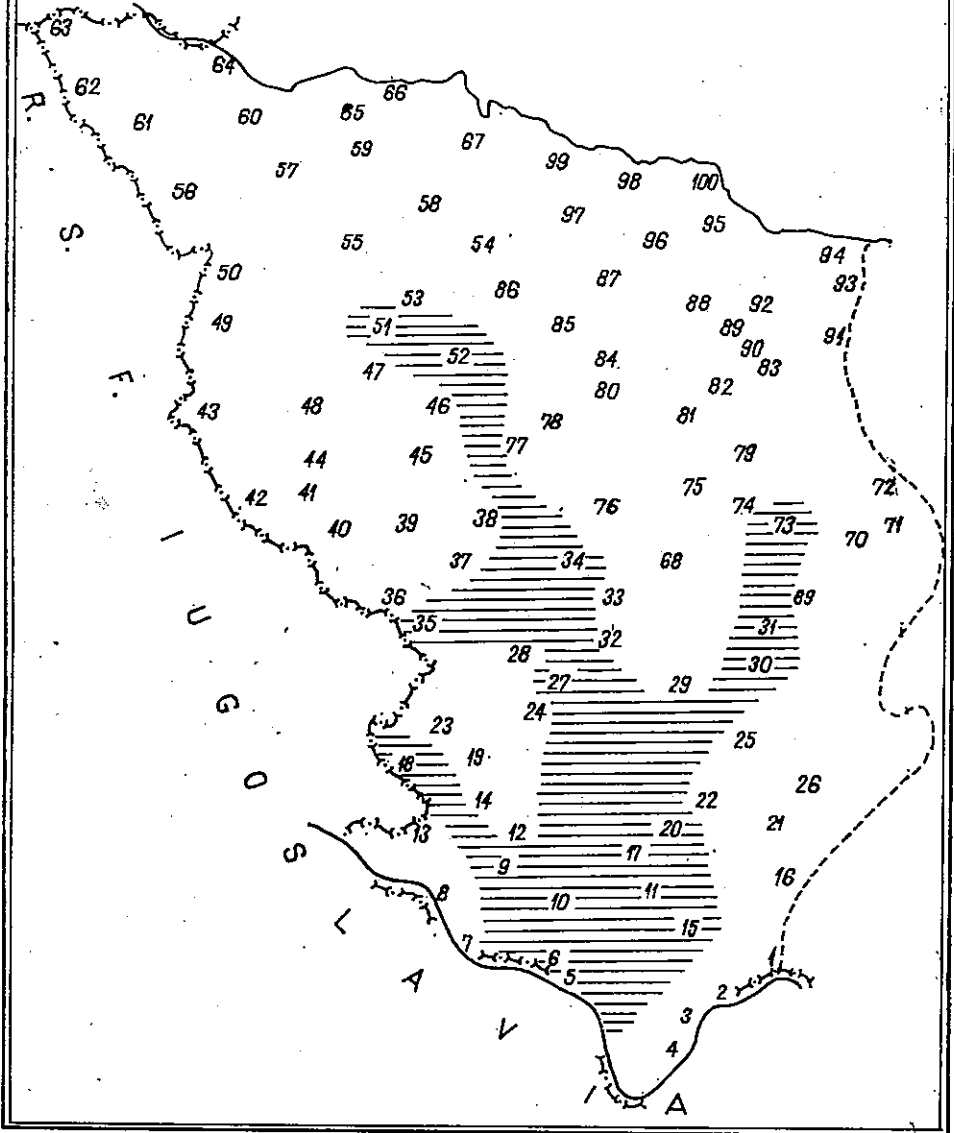

NOUL ATLAS LINGVISTIC ROMÂN, PE REGIUNI, BANAT

HARTA 2

Aria în care s-a notat *mă îngl'impă, gl'imp, gl'impós, gl'impurós*

R. P. UNGARĂ

Indiferent de originea cuvîntului în limba română (element de substrat, albanez sau latinesc), trebuie reținut faptul că în Banat, pe aria menționată, el se pronunță diferit, cu *gl'* în loc de *g'*, față de celelalte graiuri dacoromânești.

Păstrarea grupului *gl'* în cuvîntul *gl'imp* și în derivatele sale poate constitui un element nou în controversata discuție referitoare la originea cuvîntului în limba română⁷.

Iunie 1975

Institutul de lingvistică și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

⁷ În sprijinul originii autohtone se situează Al. Philippide, *Originea românilor*, vol. II, Iași, 1928, p. 713-714; Al. Rosetti, *Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, București, 1968, p. 261, 270; Gr. Brâncuș, *Probleme ale reconstrucției elementelor lexicale autohtone în româna comună*, în SCL, XVII, 1966, nr. 2, p. 210. Originea albaneză este susținută de A. Cihac, *Dictionnaire d'étymologie dacoromane*, vol. II, Frankfurt/Main, 1879, p. 717; G. Meyer, *Etimologisches Wörterbuch der albanesischen Sprache*, Strasburg, 1891, p. 140; *Dicționarul limbii române*, tomul II, partea I, F — I, București, 1934, s. v. *ghimpe*; Eqrem Çabej, *Unele probleme ale istoriei limbii albaneze*, în SCL, X, 1959, nr. 4, p. 530; *Istoria limbii române*, vol. II, București, 1969, p. 341-342, etc. Alejandro Cioranescu, *Diccionario Etimológico Rumano*, fasc. 2, Universidad de La Laguna, 1960, s. v. *ghimpe*, îl consideră moștenit din limba latină.

ASPECTE ALE COMPLEMENTIZĂRII ÎN ENGLEZĂ ȘI ROMÂNĂ

DE

MIHAI M. ZDRENGHEA

Sarcina principală a acestei lucrări este de a stabili o schemă generală pentru a descrie mecanismul care generează structuri de suprafață diferite, pornind de la construcții de adîncime similare. Aceasta poate ajuta studentul român să evite unele greșeli de tipul *I felt the house to shake* cînd asimilează construcții-complement englezești generate de complementizatorul *for — to*. Pentru a îndeplini sarcina pe care ne-am propus-o, am decis să adoptăm regulile pe care Peter Rosenbaum¹ le descrie cînd analizează complementizarea grupului nominal și verbal englez.

Avem în vedere două exemple de complementizare a grupului nominal :

(1) *I wanted John to bring the book.*

(2) *I saw John bring the book,*

și un exemplu de complementizare a grupului verbal :

(3) *I forced John to bring the book.*

Regulile transformaționale sugerate ca necesare pentru construirea de structuri derivate înrudite ne ajută să tratăm condițiile care guvernează aplicarea transformărilor în (1), (2) sau (3) și în echivalentele românești :

(4) *Am vrut ca Ion să aducă cartea.*

(5) *L-am văzut pe Ion că aduce cartea.*

(6) *L-am forțat pe Ion să aducă cartea.*

În cele ce urmează vom analiza justificarea introducerii unei reguli de transformare în (2), obligatorie în descrierea complementizării predicative în engleză. Această regulă poate fi definită ca o regulă de transformare obligatorie, care se aplică numai în (2) pe lângă regulile de transformare definite ca obligatorii în generarea lui (1) sau ca o regulă de transformare facultativă care se aplică în :

(7) a. *I helped Mary to write the lesson.*

b. *I helped Mary write the lesson.*

Deși singura traducere pentru (1) în română este (4), ea nu este un echivalent transformațional pentru (1), ci unul translațional. În (1) și (3) verbele *want* și *force* determină selecția morfemului *for — to* și, deși structurile lor de suprafață par a fi la fel, structurile de adîncime

¹ Peter S. Rosenbaum, *The Grammar of English Predicate Complement Constructions*, Editura M.I.T., Cambridge, Massachusetts, 1967.

sînt diferite, și procese de generare diferite duc la structurile de suprafață din (1) și (3). De fapt în (1) marca verbului *want* stipulează că ea precedă un grup nominal care trebuie el însuși să domine S. În (3) marca *force* cere ca verbul să precedă constituentul S deoarece este un exemplu de complementizare a grupului verbal. Prin urmare structurile de adîncime ale celor două formulări precum și procesele de generare sînt diferite. Una din caracteristicile complementelor predicative, care le deosebesc de alte tipuri de complemente, este un set unic de mărci luînd forma de morfeme simple sau perechi. Peter S. Rosenbaum sugerează că „mărcile sînt o funcție de complementare predicativă”². Astfel de mărci sînt numite morfeme complementizatoare, sau simplu complementizatoare. P. Rosenbaum clasifică complementizatoarele într-o ierarhie binară de caracteristici, care conține următoarele reguli redundante :

(8) [+ C] [± D]³

[+ D] [± E]

După părerea noastră există și în română un set de 3 morfeme complementizatoare. Ele sînt :

(9) *ca* — *să*, *că*, *-ind*.

Ele pot fi clasificate într-o ierarhie similară cu cea a lui P. Rosenbaum :

(10) *ca* — *să*, *că*, *-ind* [+ C]

ca — *să* [- D]

că, *-ind* [+ D]

Astfel

(11) *ca* — *să* este realizat morfematic [+ C] [- D]

-ind este realizat morfematic [+ C] [+ D] [+ E]

că este realizat morfematic [+ C] [+ D] [- E]

Deși verbele pe care le analizăm în engleză sînt marcate de caracteristici comune specifice [+ D] [- E] care cer complementizatorul *for* — *to* în amîndouă cazurile, ele sînt caracterizate și prin însușiri specifice care determină un tip diferit de complementizare a grupului nominal, în prima, și de complementizare a grupului verbal în a doua.

Structura de adîncime în (1) este :

(12) NP AUX V [[NP AUX V NP]_S]_{NP}

Procesul de generare este :

(13) propoziția (1)

² *Ibid.*, p. 24.

³ *Ibid.*, p. 26—27.

Primul ciclu :

— fără operațiuni

I PAST WANT [[IT]_N [[JOHN]_{NP} PAST[BRING THE BOOK]_{VP}]_{NP}]_{NP}

BASE Ciclu doi :

I PAST WANT [[IT]_N [FOR [JOHN]_{NP} [TO BRING THE BOOK]_{VP}]_{NP}]_{NP} T_{CP}

I PAST WANT [[IT]_N [[JOHN]_{NP} [TO BRING THE BOOK]_{VP}]_{NP}]_{NP} T_{CD}

I PAST [[[JOHN]_{NP} [TO BRING THE BOOK]_{VP}]_{NP}]_{NP} T_{PR}

Post ciclu :

I WANTED [[[JOHN]_{NP} [TO BRING THE BOOK]_{VP}]_{NP}]_{NP} T_{TS}

În (3) structura de adîncime este :

(14) NP AUX V NP [[NP AUX V NP]_{VP}]_{VP}

Procesul de generare este :

(15) propoziția (3).

Primul ciclu :

— fără operațiuni

I PAST [FORCE [JOHN]_{NP} [[JOHN]_{NP} PAST[BRING THE BOOK]_V]_{VP}]_{VP}

BASE

Ciclu doi :

I PAST [FORCE [JOHN]_{NP} [FOR [JOHN]_{NP} [TO BRING THE
BOOK]_{VP}]_{VP}]_{VP} T_{CP}

I PAST [FORCE [JOHN]_{NP} [FOR [TO BRING THE BOOK]_{VP}]_{VP}]_{VP} T_{END}

I PAST [FORCE [JOHN]_{NP} [[TO BRING THE BOOK]_{VP}]_{VP}]_{VP} T_{CD}

Postciclu :

I FORCED [[JOHN]_{NP} [[TO BRING THE BOOK]_{VP}]_{VP}]_{VP} T_{TS}

Vedem că sau grupul nominal sau grupul verbal domină S în structura de adîncime. Prin urmare, procesul de generare a propoziției (1) implică următoarele etape : 1. plasarea complementizatorului ; 2. suprimarea complementizatorului ; 3. suprimarea pronumelui ; 4. introducerea mărcii timpului, pe cînd propoziția (3) este generată de :

1. Plasarea complementizatorului ; 2. suprimarea echivalentului grupului nominal ; 3. suprimarea complementizatorului ; 4. introducerea mărcii timpului. Totuși putem spune că derivarea acestor propoziții depinde de marca verbului în propoziția principală.

Dacă propoziția (1) este un echivalent translațional al propoziției (4), atunci (16) este un echivalent transformațional al propoziției (4) :

(16) *I wanted that John should bring the book.*

Structura de adîncime este comună :

(17) NP AUX V [[NP AUX V NP]_S]_{NP}

iar procesul de generare este :

(18) propoziția (16)

Primul ciclu :

— fără transformări

I AUX WANT [[IT]_N [[JOHN]_{NP} AUX [BRING THE BOOK]_{VP}]_S]_{NP} BASE

Ciclul doi :

I PAST WANT [[IT]_N [THAT [JOHN]_{NP} [SHOULD BRING THE BOOK]_{VP}]_S]_{NP} T_{CP}

I PAST WANT [[THAT [JOHN]_{NP} [SHOULD BRING THE BOOK]_{VP}]_S]_{NP} T_{PR}

Postciclu :

I WANTED [[THAT [JOHN]_{NP} [SHOULD BRING THE BOOK]_{VP}]_S]_{NP} T_{TS}

(19) propoziția (4)

Primul ciclu :

— fără transformări

Ciclul doi :

EU AUX VREA [[ASTA]_N [[ION]_{NP} AUX [ADUCE CARTEA]_{VP}]_S]_{NP} BASE

EU AUX VREA [[ASTA]_N [CA [ION]_{NP} [SĂ ADUCĂ CARTEA]_{VP}]_S]_{NP} T_{CP}

EU PAST VREA [[CA [ION]_{NP} [SĂ ADUCĂ CARTEA]_{VP}]_S]_{NP} T_{PR}

Postciclu :

EU AM VRUT [[CA [ION]_{NP} [SĂ ADUCĂ CARTEA]_{VP}]_S]_{NP}

Verbul *see* în (2) nu este un verb modal, și totuși structura de suprafață a propoziției (2) este ușor diferită de structura de suprafață a propoziției (1). Este (2) un exemplu de construcție infinitivală sau nu? Faptul că propozițiile (1) și (2) sînt exemple ale complementizării grupului nominal ne face să le raportăm la o structură de adîncime comună. Aplicînd același considerent care ne-a îndrumat să raportăm (6) lui (4), observăm că, dacă analizăm structura de adîncime în (2), ea este identică cu structura în (1), ele fiind generate de același proces derivațional.

Structura de adîncime este comună :

(20) NP AUX V [[NP AUX V NP]_S]_{NP}

Procesul de generare arătat în (13) pentru propoziția (1) este aplicabil la propoziția (2):

(21) propoziția (2)

Primul ciclu:

— fără operațiuni

I PAST SEE [[IT]_N [[JOHN]_{NP} PAST [BRING THE BOOK]_{VP}]_{NP}]_{NP} T_{CP}
BASE

Ciclul doi:

I PAST SEE [[IT]_N [FOR [JOHN]_{NP} [TO BRING THE BOOK]_{VP}]_{NP}]_{NP} T_{CP}

I PAST SEE [[IT]_N [[JOHN]_{NP} [TO BRING THE BOOK]_{VP}]_{NP}]_{NP} T_{CD}

I PAST SEE [[IT]_N [[JOHN]_{NP} [BRING THE BOOK]_{VP}]_{NP}]_{NP} T_{SCD}

I PAST SEE [[[JOHN]_{NP} [BRING THE BOOK]_{VP}]_{NP}]_{NP} T_{PR}

Postciclu:

I SAW [[[JOHN]_{NP} [BRING THE BOOK]_{VP}]_{NP}]_{NP} T_{TS}

Aceasta dovedește că procesul derivațional care generează ambele propoziții este similar: 1. plasarea complementizatorului; 2. suprimarea lui; 3. suprimarea pronumelui; și 4. introducerea morfemului timpului. Pentru generarea propoziției (2) se aplică o transformare obligatorie care suprimă partea a doua a complementizatorului, urmat de suprimarea complementizatorului *for*.

Este relativ ușor pentru români să asimileze structura (16) pentru, că are un echivalent transformațional în română (prop. (4)), precum și un echivalent translațional în engleză (1). În acest caz morfemul complementizator românesc *ca — să* este corect asimilat complementizatorului englezesc *that* și complementizatorului *for — to*, existind un transfer pozitiv din limba-bază⁴. Acest transfer este stimulat și de structurile de adâncime comune din (16) și (1).

Asimilind structura englezească a propoziției (1) vorbitorul român va fi sub o dublă influență — aceea a limbii-bază în care morfemul complementizator este *ca — să* și aceea a sistemului de aproximare în care complementizarea infinitivală cere complementizatorul *for — to*. Astfel, dacă structura propoziției de bază (principală) implică un V_{S_1} , vorbitorul român va emite enunțuri incorecte:

(22) **I saw him to enter the room.*

(23) **I felt the house to shake,*

⁴Am considerat limba română limbă-bază și limba engleză limbă-țintă.

în loc de propozițiile corecte :

(24) *I saw him enter the room.*

(25) *I felt the house shake.*

în care partea a doua a complementizatorului este suprimată.

Legătura dintre (1) și (2) este parțial reflectată de faptul că amândouă propozițiile au o structură de adîncime comună, arătată în (3), și folosesc același complementizator. Acest lucru înseamnă că verbele sînt marcate de caracteristicile [+D] [-E]. Dacă verbul din propoziția principală este marcat cu caracteristicile [+D] [-E], „atunci aceste caracteristici sînt introduse în grupul verbal al propoziției complement precedînd grupul nominal inițial sub dominația S”⁵.

Deși (1) și (2) sînt exemple de complementizare infinitivală, procesul de derivare este diferit în sensul că (2) implică o regulă de transformare adițională care suprimă al doilea membru al complementizatorului.

Dacă aplicăm succesiunii :

(26)... WANT [FOR [JOHN]_{NP} [TO BRING THE BOOK]_{VP}]_{NP}

regula de transformare ce suprimă complementizatorul obținem secvența :

(26 a)... WANT [∅ [JOHN]_{NP} [TO BRING THE BOOK]_{VP}]_N

iar succesiunii :

(27) ... SEE [[IT]_N [FOR [JOHN]_{NP} [TO BRING THE

BOOK]_{VP}]_{NP} regula de transformare ce suprimă complementizatorul îi este aplicată în două etape. Întîi este suprimat *for* :

(27 a)... SEE [[IT]_N[∅[JOHN]_{NP}[TO BRING THE BOOK]_{VP}]_{NP}

și apoi este aplicată o transformare obligatorie care suprimă partea a doua a complementizatorului :

(27 b)... SEE [[IT]_N[∅[JOHN]_{NP} [∅ BRING THE BOOK]_{VP}]_{NP}

Observăm că grupul verbal al propoziției încorporate reține *to* în (26 a), dar îl omite în (27 b), în ciuda faptului că ambele reprezintă același exemplu de complementizare infinitivală. Cu alte cuvinte, derivarea în (2) trebuie să urmeze procesul de derivare arătat mai înainte în (21). Procesul de generare în (13) și (21) dovedește că (1) și (2) au structuri de adîncime similare cărora, însă, li se aplică reguli de transformare diferite. Cu alte cuvinte, verbul *see* este marcat în așa fel încît procesul de generare include obligatoriu o regulă de transformare care omite și a doua parte a complementizatorului. Acest fapt indică o anumită subgrupă de verbe care cer omiterea ambelor părți ale complementizatorului în complementizarea infinitivală. Fără nici o îndoială că suprimarea lui *to* este dependentă de „o caracteristică idiosincretică a unui număr de verbe extrem de redus”⁶.

⁵ Peter S. Rosenbaum, *op. cit.*, p. 29.

⁶ *Ibid.*, p. 97.

Deci putem afirma că verbele prezintă caracteristici care indică ce fel de complementizator să se folosească și care sînt regulile de transformare obligatorii într-o complementizare de grup nominal.

Aceasta demonstrează că verbul principal este acela care determină regulile de transformare cerute în cazul cînd complementizatorul este *for - to*. Analizînd situația se poate vedea că o grupă de verbe tranzitive, printre care se numără și verbe denotînd percepții fizice (*see, hear, feel, notice, observe*), pe care le vom numi de acum încolo $V_{(S)}$, verbe cauzative (*make*) și altele (*let, bid, help*⁷), pe care le vom numi $V_{(C)}$, participă în construcții infinitivale și cer omiterea părții a doua a complementizatorului :

(28) *I heard him explain the whole story to a policeman.*

(29) *I noticed John enter that building.*

(30) *I made him understand that he was mistaken.*

(31) *I let them go the way they wanted.*

Verbele denotînd percepții fizice $[V_{(S)}]$ cer și în română un complementizator : *că*.

Structura de adîncime este similară cu cea din engleză.

$V_{(S)}$ implică :

(32) NP AUX V $[[NP\ AUX\ V\ NP]_S]_{NP}$

Procesul de generare este :

(33) propoziția (5)

Primul ciclu :

— fără operațiuni

EU PAST VEDEA $[[ASTA]_N [[ION]_{NP}\ PAST\ [ADUCE\ CARTEA]_{VP}]_S]_{NP}$
BASE

Ciclul doi :

EU PAST VEDEA $[[ASTA]_N [CA[ION]_{NP}\ [ADUCE\ CARTEA]_{VP}]_S]_{NP} T_{CP}$

EU PAST VEDEA $[[CĂ\ [ION]_{NP}\ [ADUCE\ CARTEA]_{VP}]_S]_{NP} T_{PR}$

Postciclu :

AM VĂZUT $[[CĂ\ [ION]_{NP}\ [ADUCE\ CARTEA]_{VP}]_S]_{NP} T_{TS}$

Pe cînd în :

(34) *L-am lăsat pe Ion să plece acasă.*

avem un exemplu de complementizare a grupului verbal, iar verbul în propoziția principală este $V_{(C)}$. În acest caz, în română, verbul este marcat de caracteristicile $[+D]$ $[-E]$ și folosește complementizatorul

⁷ Am indicat verbul *help* printre verbele $V_{(C)}$ pentru că poate cere suprimarea ambelor elemente ale complementizatorului, dar această cerință este facultativă.

ca — să, dar, în acest caz, prima parte a complementizatorului poate fi omisă (după preferință).

Structura de adâncime este :

(35) NP AUX V NP [[NP AUX V LOC]_S]_{VP}

și procesul de generare implică :

(36) propoziția (34)

Primul ciclu :

— fără operațiuni

EU PAST [LĂSA [ION]_{NP} [[ION]_{NP} PAST [PLECA ACASĂ]_{VP}]_S]_{VP}

BASE

Ciclul doi :

EU PAST [LASĂ [ION]_{NP} [CA [ION]_{NP} [SĂ PLECE ACASĂ]_{VP}]_S]_{VP} T_{CP}

EU PAST [LASĂ [ION]_{NP} [CA [SĂ PLECE ACASĂ]_{VP}]_S]_{VP} T_{END}

EU PAST [LASĂ [ION]_{NP} [[SĂ PLECE ACASĂ]_{VP}]_S]_{VP} OPTIONAL T_{CD}

Postciclu :

L-AM LĂSAT [PE ION]_{NP} [[SĂ PLECE ACASĂ]_{VP}]_S]_{VP}

Procesul de generare în (2) ne arată că se face distincție între structuri care omit prima parte a complementizatorului și o mențin pe a doua (*to*) și structuri care omit ambii termeni ai complementizatorului. Asta face ca ambele structuri (1) și (2) să fie ușor înțelese ca niște construcții infinitivale.

Este necesar însă să adăugăm că aplicarea regulii obligatorii care omite partea a doua a complementizatorului depinde și de alte motive pe lângă caracteristicile [+ D] [- E] ale verbului în propoziția principală; în ambele propoziții (1) și (2) *bring* este un exemplu de complementizare infinitivală.

Englezii fac această selecție în mod automat, pe când studentul român trebuie să înțeleagă caracteristicile verbului principal, caracteristici care determină selectarea celor mai adecvate reguli de transformare care trebuie aplicate structurii de adâncime dacă vor să formeze propoziții infinitivale corecte.

★

Cele de mai sus demonstrează că structurile discutate pot selecta complementizatori și în engleză și în română.

Dacă în română :

(37) V_(w) selectează complementizatorul [CA — SĂ]

V_(s) selectează complementizatorul [CA]

[-IND] și

V_(c) selectează complementizatorul [CA — SĂ],

în engleză :

(38) $V_{(w)}$ selectează complementizatorul [THAT]

[FOR — TO]

$V_{(s)}$ selectează complementizatorul [FOR — TO]

[POSS -ING] și

$V_{(c)}$ selectează complementizatorul [FOR — TO].

Am văzut că selectarea acestor complementizatori este determinată de un set de însușiri care caracterizează verbul principal. Asociind însușirile verbului principal și ale complementizatorilor care sînt aleși în concordanță cu aceste însușiri obținem următoarea diagramă :

(39)

nr.	verb	limba	trăsături		complementizator	
1.	verb (W)	română	+C+D		ca — să	
2.		engleză	+C+D	+D —E	that	for — to
3.	verb (S)	română	+D —E	+D +E	ca	— ind
4.		engleză	+D —E	+D +E	for — to	POSS -ing
5.	verb (C)	română	+C+D		ca — să	
6.		engleză	+D —E		for — to	
			a	b	c	d

Din această diagramă este ușor de observat unde întîmpină greutăți vorbitorul român. Vedem că structurile care conțin $V_{(w)}$ vor fi asimilate mult mai ușor cînd verbul englezesc este marcat de caracteristicile din [2 a] pentru că verbele românești sînt marcate de aceleași însușiri [1 a]. Verbul englezesc marcat de caracteristicile din [2 b] face ca structurile generate de complementizatorul corespunzător [2 d] să fie mai greu de asimilat pentru că nu există un echivalent în [1 b], $V_{(w)}$ -ul românesc neavînd însușiri pentru a selecta un complementizator în [1 d]. Este totuși relativ ușor de asimilat deoarece se poate stabili o echivalență între morfemul complementizator *for — to* și *ca — să* în română :

(40) *Vreau ca Ion să aducă cartea.* (4)

I want [✓]that John should

bring the book. (12) → *I want John to bring the book.* (1)

Observăm că în prima etapă *ca—să* este asimilat cu *that*, verbele fiind marcate cu aceleași însușiri, apoi prin sistemul de aproximare *ca—să* este asimilat cu *for — to*.

(41) *ca — să* → *that* → *for — to*

Cînd structura implică $V_{(S)}$ marcat prin însușirile în [4 b] care selectează complementizatorul în [4 d] — sînt ușor asimilate pentru că verbul în română are aceleași însușiri [3 b], deci selectează același complementizator [3d].

Românii preferă să construiască astfel de structuri folosind acest morfem — deoarece atît echivalența translațională cit și cea transformațională este perfectă⁸.

În

(42) *I saw John entering the room.*

și

(43) *L-am văzut pe Ion intrînd în cameră.*

avem o structură de adîncime comună, și procesul de derivare implică în ambele cazuri : a. suprimarea grupului nominal echivalent ; b. pre-dicativizarea ; și c. schimbarea sufixului.

Dificultatea va fi mai mare cînd structura în engleză implică un $V_{(S)}$ marcat cu însușirile în [4 a] care selectează complementizatorul în [4 c] — deoarece sînt marcate în română cu aceleași însușiri [3 a], dar complementul nu este un exemplu de complementizare infinitivală. Fiindcă aceleași însușiri caracterizează ambele structuri, ele ar putea fi ușor asimilate dacă nu ar exista o interferență cu limba-bază și cu sistemul de aproximare.

În cazul $V_{(W)}$ complementizatorul în [2 d] a fost asimilat complementizatorului în [1 c] în concordanță cu procesul în (41), și așa vorbitorul român va asimila complementizatorul în [2 d] complementizatorului în [4 c] :

$$(44) \begin{array}{ccccc} \left[\begin{array}{c} ca - să \\ 1 - c \end{array} \right] & \longrightarrow & \left[\begin{array}{c} that \\ 2 - c \end{array} \right] & \longrightarrow & \left[\begin{array}{c} for - to \\ 2 - d \end{array} \right] \\ \downarrow & & & & \downarrow \\ \left[\begin{array}{c} ca \\ 3 - c \end{array} \right] & \dashrightarrow & & & \left[\begin{array}{c} for - to \\ 2 - d \end{array} \right] \end{array}$$

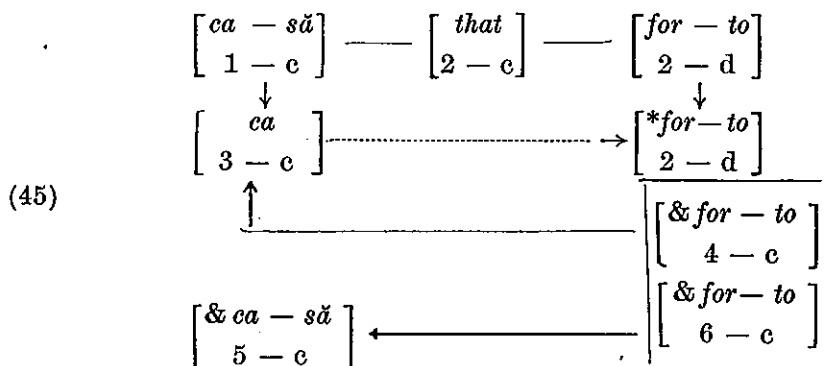
Vedem că greșeala provine de la o dublă influență : a. aceea a limbii-bază [1 c] prin [3 c] și b. aceea a sistemului de aproximare [2 d].

Acest lucru este posibil pentru că complementizoarele în [4 c] și [6 c] sînt identice, deoarece sînt determinate de aceleași însușiri &[+ D]⁹ [- E] și el corespunde la două complementizoare în română : [că] și [ca - să]. Deși [5 c] este caracterizat [&] indicînd că e diferit de [1 c], această însușire [&] este cîteodată ignorată și astfel [5 c]

⁸ Această echivalență perfectă este indicată de Alexandra Petrovan, in *Aspects of Nominalization in English and Romanian*, in *Reports and Studies. The Romanian-English Contrastive Analysis Project*, București, 1971, p. 157.

⁹ [&] indică suprimarea obligatorie a părții a doua a complementizatorului.

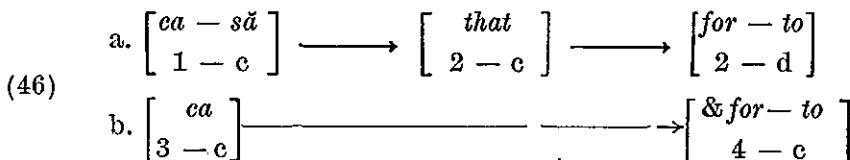
este acceptat ca [1 c]. Deoarece complementizatorul [&]^r[for — to] corespunde lui [3 c] și [5 c]; [3 c] este asimilat lui [1 c] și generează greșeala folosirii complementizatorului [2 d] în loc de [4 c].

Verbul englezesc marcat cu însușirile din [4 b] are și o altă însușire care cere omiterea părții a doua a complementizatorului în [4 c] — deci marcăm însușirile în [4 a] și complementizatorul în [4 c] cu o însușire adițională [&].

Analogia pe care o face între [2 d] și [4 c] va face ca studentul român să genereze structuri similare cu cele din (22) și (23), deoarece el nu va omite partea a doua a complementizatorului, așa cum o cere însușirea specială la $V_{(s)}$.

Profesorul trebuie să explice două procese distincte de asimilare :

Atât selectarea complementizatorului din (a) cât și a complementizatorului [& for — to] din (b) este determinată de însușiri ale verbului principal, ceea ce justifică clasificarea noastră în $V_{(w)}$ și $V_{(s)}$. Acest lucru cere ca în procesul de explicare să se facă distincție între cele două clase de verbe, astfel încât tendința de a menține partea a doua a complementizatorului după $V_{(s)}$ să fie evitată.

Contrastul este atât de evident încât dacă sînt predate separat nu există nici un pericol de interferență. Cea mai mare greutate este produsă de structurile care implică $V_{(c)}$ — deoarece verbele sînt marcate de structuri diferite și deci complementizatoarele sînt total diferite.

Complementizatorul românesc în [5 c] este asimilat complementizatorului [1 c] ca în (45), cu toate că însușirile în [5 c] au o însușire specială [&] care permite o omitere opozițională a primei părți a complementizatorului, însușire ce nu e prezentă în [1 a].

Deoarece complementizatorul în [1 c] a fost asociat cu cel în [2 d] prin procesul din (41), el va fi prin urmare asimilat cu complementiza-

torul din [6 c] — cu toate că ultimul este și el marcat cu [&] indicînd o însușire specială care cere omiterea părții a doua a complementizatorului.

Structuri ca :

(47) *I let him to go.

(48) *I made him to write the lesson.

sînt des întîlnite printre românii care învață engleza ca a doua limbă. Procesul poate fi ilustrat după cum urmează :

$$(49) \quad \begin{array}{ccc} \left[\begin{array}{c} ca - să \\ - 1 - c \end{array} \right] & \longrightarrow & \left[\begin{array}{c} that \\ 2 - c \end{array} \right] & \longrightarrow & \left[\begin{array}{c} for - to \\ 2 - d \end{array} \right] \\ & \downarrow & & & \\ \left[\begin{array}{c} *ca - să \\ 5 - c \end{array} \right] & \text{-----} & & & \left[\begin{array}{c} *for - to \\ 6 - d \end{array} \right] \end{array}$$

în locul procesului corect :

$$(50) \quad \left[\begin{array}{c} \& ca - să \\ 5 - c \end{array} \right] \longrightarrow \left[\begin{array}{c} \& for - to \\ 6 - d \end{array} \right]$$

Datele de mai sus dovedesc că trebuie făcută o distincție între $V_{(w)}$, $V_{(a)}$ și $B_{(c)}$ în procesul de învățare, lucru ce permite profesorului să predea separat însușirile verbelor menționate.

Cînd însușirile verbelor sînt cele descrise în [1 a], [2 a], [3 b], [4 b] există un transfer pozitiv din limba-bază.

Greutățile apar cînd însușirile sînt descrise de [1 b], [2 b], [3 a], [4 a], [5 a] și [6 a] pentru că există o tendință de a asimila însușirile verbelor din engleză cu cele din română, sau există o interferență cu sistemul de aproximare, aceste însușiri fiind asimilate însușirilor aparținînd altor verbe din engleză.

Verbele care în engleză sînt caracterizate prin însușirile în [2 b], [4 a] și [6 a] trebuie predate separat în trei etape diferite :

$$(51) \quad \begin{array}{l} \text{a. } \left[\begin{array}{c} ca - să \\ 1 - c \end{array} \right] \longrightarrow \left[\begin{array}{c} that \\ e - c \end{array} \right] \longrightarrow \left[\begin{array}{c} for - to \\ 2 - d \end{array} \right] \\ \\ \text{b. } \left[\begin{array}{c} ca \\ 3 - c \end{array} \right] \longrightarrow \left[\begin{array}{c} \& for - to \\ 4 - c \end{array} \right] \\ \\ \text{c. } \left[\begin{array}{c} \& ca - să \\ 5 - c \end{array} \right] \longrightarrow \left[\begin{array}{c} \& for - to \\ 6 - c \end{array} \right] \end{array}$$

CONTRIBUȚII LA STUDIUL COMPETENȚEI LITERARE

DE

CARMEN VLAD

Apariția *gramaticilor textului*, ca teorii elaborate pentru descrierea unor sisteme idealizate ale limbajelor¹, se justifică în mare măsură prin resurrecția semanticii, căreia i se acordă tot mai frecvent rolul unui component de bază în structura gramaticii.

În timp ce gramaticile transformaționale răspund necesității de a formaliza sistemul *unei limbi* (sau al unui posibil sistem universal al limbilor), gramaticile textului, prin chiar natura obiectului cercetării, trebuie să accepte să introducă sau să descopere factorii diferențiatori ai *tipurilor de texte* și condițiile generale pentru utilizarea lor.

Asemenea cerințe au condus nu numai la reordonarea componenților în cadrul gramaticilor textului, ci și la suplimentarea lor. Componentul semantic asigură generarea *structurilor textuale de adâncime* (cu caracter semantic abstract), devenind component de bază, iar componentul *pragmatic* al unei gramatici² „specifică REGULILE generale (sau chiar universale) care descriu relațiile dintre uteranțe, situații și elementele lor” (ca, de pildă, protagoniștii actului de vorbire).

Distincția : *texte poetice* și/sau literare — *texte nepoetice* și/sau neliterare, aceeași pe care o putem regăsi, divers formulată și soluționată, de-a lungul întregii istorii a gândirii lingvistice, s-a impus și în cele mai recente orientări, de îndată ce, fiind elaborate ipoteze ale structurii și funcționării sistemului general al limbii, atenția s-a concentrat și asupra altor factori. „Nu există nici un motiv de a nu studia interacțiunea mai multor factori implicați în actele mentale complexe și care sînt reuniți în actul efectiv al vorbirii”, afirmă Noam Chomsky³, dar adaugă imediat, ca o condiție ce se cere satisfăcută într-o asemenea alternativă, necesitatea înțelegerii corecte și a descrierii prealabile a acestor factori.

¹ Cf. Teun A. Van Dijk, *Some Aspects of Text Grammars*, Mouton, The Hague — Paris, 1972, p. 316.

² Idem, *ibidem*, p. 315.

³ Cf. *Le langage et la pensée*, Paris, 1970, p. 47.

Cadrul (teoretic) cel mai adecvat unei cercetări complexe pare a fi *teoria comunicării*. Ea urmărește procesul comunicativ cu toate componentele lui : verbal (strict lingvistic), sociologic și psihologic, constituindu-se „într-o teorie a interacțiunii verbale și sociale idealizate”⁴. Ideea, comună autorilor la care ne referim în continuare : Van Dijk⁵, János Petöfi⁶ și Siegfried J. Schmidt⁷, reprezintă la unii punctul de pornire, la alții concluzia unor dezvoltări ce, pe alocuri, se deosebesc substanțial. Comentariile care urmează se vor limita la câteva aspecte :

1. Sensul termenului *text* ;
2. Raportul dintre *teoria textului* și *teoria textului literar* ;
3. *Competența textuală* și *competența literară (poetică)*.

1. Comparând definițiile termenului *text* în variantele înregistrate de autorii amintiți și adăugînd-o și pe aceea a Juliei Kristeva⁸, se constată că accepțiunile diferă, grupîndu-se în două categorii. De o parte se află sensul schițat de Petöfi, implicînd calificarea ca *text* a obiectelor verbale pe baza unei motivări intuitive (p. 38). De cealaltă parte se înscriu, aproximativ alături, sensurile în care *textul* e pus în relație cu *discursul* fie potrivit opoziției formal-nonformal (la Van Dijk, p. 324), fie prin opoziția proces de producere a sensului vs. obiect de schimb (la Julia Kristeva, p. 298—299).

2. Pentru elaborarea *gramaticilor textului* cea mai avantajoasă pare a fi o definiție a textului în termeni formali, în sensul preconizat de Van Dijk („textele pot fi concepute ca avînd o structură de suprafață a propozițiilor și o structură de adîncime globală”, p. 140).

Textele literare alcătuiesc o clasă distinctă și se identifică cu „intersecția a două mulțimi : mulțimea tuturor textelor (posibile) ale limbajului natural și mulțimea tuturor obiectelor estetice ale culturii umane” (Van Dijk, p. 168). Sistemul specific al acestei clase nu poate fi determinat decît în cadrul *teoriei generale a textelor* (sau a comunicării lingvistice și sociale), care conține o gramatică explicită a textului (sau, mai exact, gramatici explicite), alături de o tipologie textuală efectuată prin confruntarea cu anumiți factori ai procesului comunicativ, teoretic definiți (Schmidt, p. 22). În concepția lui Petöfi, teoria generală a textelor (literare) trebuie să aibă două componente : componenta *co-textuală* și componenta *con-textuală*, cea dintîi reunind două subcomponente : o gramatică explicită a textului și o teorie explicită (non-gramaticală) a *formei* (Petöfi, p. 38), în timp ce teoria *con-textuală* se interesează de totalitatea relațiilor exterioare textului, al căror efect se materializează în diferite „funcții”.

O optică modificată și amplificată în sensul îmbogățirii subcomponentelor teoretice se găsește în lucrarea lui Van Dijk. Pentru autor, cer-

⁴ Cf. Siegfried J. Schmidt, *On the Foundation and the Research Strategies of a Science of Literary Communication*, în „Poetics”, 7, 1963, p. 23.

⁵ Cf. *op. cit.*, p. 324.

⁶ Cf. *Text Grammars, Text-Theory and the Theory of Literature*, în „Poetics”, 7, 1973, p. 38.

⁷ Cf. *op. cit.*, p. 22—24.

⁸ Cf. *Problèmes de la structuration du texte*, în *Théorie d'ensemble*, Éditions du Seuil, Paris, 1968, p. 298—299.

cetarea teoretică a literaturii trebuie să formuleze teorii și ipoteze privind „sistemul (sau sistemele) care stă (stau) la baza diferitelor proprietăți ale textelor literare și ale comunicării literare în GENERAL” (p. 170). De aici, o primă distincție între: *teoria textelor literare* (sau *gramatici* ale acestora) și *teoria comunicării literare*. Ultima conține: teorii ale *producerii literaturii*, teorii ale *receptării* și teorii ale *performanței literare*, studiind manifestările concrete ale sistemului.

Pentru a înlesni lectura, vom încerca să prezentăm schematic cele trei soluții teoretice comentate sumar mai sus:

Schmidt

Teoria generală a textelor = Gramatică textuală + Tipologie textuală

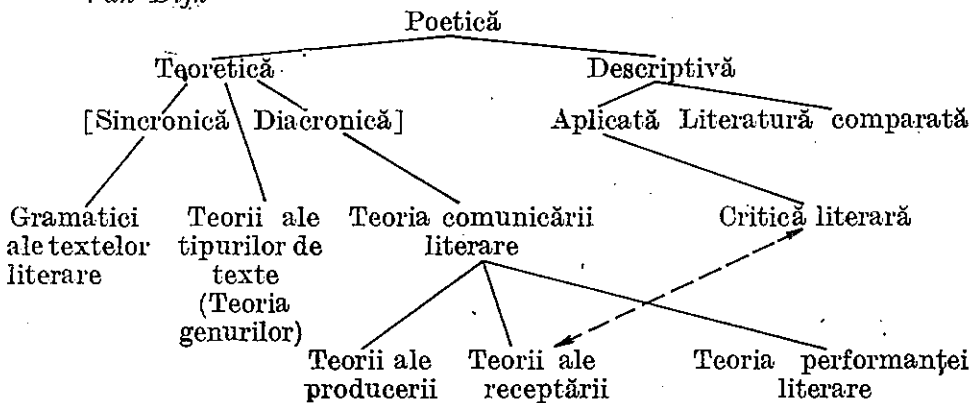
Petőfi

Teoria generală a textelor = Teorie co-textuală + teorie con-textuală

Gramatică explicită a textelor

Teorie explicită a 'formeii'

Van Dijk

Deoarece *gramaticile* nu se subordonează *teoriei comunicării* (în interpretarea lui Van Dijk), ci colaborează, de la același nivel, la construirea poeticii teoretice, pentru a putea surprinde și determina caracterul specific al sistemului textelor literare și regulile care determină *adevarea* la proprietățile situației extralingvistice, gramatica trebuie extinsă printr-un *component pragmatic*.

3. În măsura în care o gramatică reprezintă o ipoteză formală a *competenței*, extinderea gramaticii nu poate fi determinată decât de lărgirea conceptului de *competență*, când se aplică în domeniul *textului*. Astfel, *competența lingvistică* nu mai înseamnă doar a) capacitatea (abilitatea) umană de a produce și a înțelege un număr infinit de propoziții sau texte, ci și b) cunoașterea implicită a ce tipuri de texte pot fi folosite în diverse tipuri de situații (Van Dijk, p. 314—315). De această latură de sub b) a competenței noastre „textuale” dă socoteală *componentul pragmatic* al gramaticii, care ne permite să stabilim o relație a textelor cu funcțiile lor posibile (Van Dijk, p. 192). Deci, pe baza *competenței lingvistice*

(*textuale*), orice individ vorbitor-cititor al unei limbi e capabil să distingă global textele neliterare de textele literare.

3.1. Față de încercările de a transpune în domeniul *stilisticii* (*poeticii*) *generative* conceptul de competență, printr-o simplă parafrază a acestuia — cum remarcă Liliana Ionescu⁹ — *gramaticile textului literar* oferă un punct de vedere substanțial nou, cu precizări ce pot contribui la o rafinare teoretică ulterioară.

Competența literară (*poetică*), ca parte a *competenței textuale*, definește capacitatea ideală „internalizată” a vorbitorilor de a *produce* și a *interpreta* textele literare ale unei limbi, pe baza cunoașterii proprietăților generale ce stau la baza procesului comunicativ literar.

Pornind de la acest mod de a înțelege *competența literară*, comentariile ce urmează se vor rezuma la relevarea unor aspecte teoretice cu posibile consecințe de ordin aplicativ.

3.1.1. Considerăm firesc ca doar în cadrul unor teorii ale *textului* problema raportării la *situații* să găsească soluții valabile. Gramatica generativă ca teorie a propoziției — frazei nu poate și nu trebuie să dea socoteală de „adevarea la situație”, condiție pe care numai *textul* considerat ca structură globală (sau „macro-structură”) o poate satisface sau încălca.

3.1.2. *Competența literară* (*poetică*) face parte din *competența lingvistică textuală*, dar, spre deosebire de ea, se „dobândește” printr-un proces *conștient* de însușire a sistemului de reguli, fiind comparabilă prin acest fapt cu învățarea unei limbi străine¹⁰.

3.1.3. Dacă, printr-o convenție¹¹, *competența lingvistică* este aceea a unui individ „ideal”, emițător și receptor în egală măsură, într-o comunitate lingvistică complet omogenă, *competența literară* în schimb nu se poate reduce la un singur model (sistem de reguli) pentru ambele „roluri”; ele sînt deținute simultan de două grupuri distincte, cititori și scriitori, sau alternativ, de un singur grup, acela al scriitorilor (vezi și Liliana Ionescu, p. 628). Din punctul de vedere al evoluției literaturii, al creației literare, calitatea și de receptor a scriitorului este foarte importantă, pentru că ea asigură „internalizarea” unor noi reguli ce pot genera noi performanțe și pot explica filiații sau propagarea „modei literare” într-un anumit moment.

3.1.4. Dar, așa cum emițătorii-scriitori reprezintă o categorie bine determinată în procesul complex al comunicării literare, tot astfel receptorii specializați alcătuiesc o clasă distinctă, detașându-se de receptorul

⁹ Cf. *Cîteva puncte de vedere asupra aplicării gramaticii generative în cercetarea stilisticii*, în SCL, XXIII, 1972, nr. 6, p. 627—635.

¹⁰ Ideea se regăsește și la James Peter Thorne, *Stylistics and Generative Grammars*, în Donald C. Freeman (ed), *Linguistics and Literary Style*, [New York], 1970, p. 182—196, care pune la baza similitudinii dintre competența poetică și învățarea unei limbi străine capacitatea de a avea intuiții asupra unei structuri. Vezi și comentariile Liliane Ionescu, *op. cit.*, p. 630.

¹¹ Cf. Noam Chomsky, *Aspects of the Theory of Syntax*, Cambridge, Massachusetts, 1965, p. 4.

„mediu” prin *grad de competență*, iar de un alt grup de receptori specializați, „consumatorii” textelor științifice, de exemplu, prin *codul specific* al textelor receptate.

3.1.5. Postularea a două grupuri de modele în cadrul *competenței literare* (pentru emitere — act de „creație” pe de o parte și receptare — act de „interpretare” pe de altă parte) se întemeiază nu numai pe argumente psihologice (sau psiholingvistice) și sociologice, ci și pe argumente strict lingvistice, vizînd sistemul regulilor operante în textele „recipient”¹². Ne referim, deocamdată, la textele de critică literară. *Competența literară* se concretizează deci atît în „acte de creație” — performanțe literare — texte literare, cît și în „acte de interpretare” — performanțe „critice” — metatexte.

3.1.6. O gramatică a textelor de critică literară, pentru a putea da socoteală de natura lor „interpretativă”, adică de condiția de referință la un alt text, va trebui să includă în inventarul de simboluri categoriale un simbol *ML* (meta-L). Acesta va apărea sub dominanța calificativului textual (*Tq*)¹³, ca un operator modal al propoziției nucleare.

3.1.7. Performanțele „critice” au un statut ambiguu în cadrul poeziei: ele formează o ramură a *poeziei descriptive aplicate*, dar pot servi, ele înseși, drept material de confruntare în elaborarea unei *teorii a receptării literare*. (În schema ce sintetizează concepția lui Van Dijk am indicat acest lucru prin săgeata punctată.) Iată un domeniu în care comentarii și contribuții viitoare pot aduce noi precizări.

RÉSUMÉ

Modifier l'acception du concept de *compétence* — c'est là une des conséquences de l'application de la grammaire portant sur l'étude de la phrase et sur celui du texte. La *compétence littéraire* — en tant que composante de la compétence textuelle — suppose deux groupes de modèles, vu qu'elle se réalise aussi bien dans *des actes de création* (performances littéraires textes littéraires) que dans *des actes d'interprétation* (performances de critique littéraire métatextuelle). Afin de rendre compte de leur nature interprétative, toute grammaire des textes de critique littéraire doit comprendre des règles de référence à un autre texte. L'inventaire des symboles catégoriels sera donc complété par le symbole ML (méta-L), ce qui est un moyen de récrire le qualificateur textuel.

Decembrie 1974

Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de filologie
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

¹² Vezi diagrama 3b de la pagina 27 a lucrării lui Siegfried J. Schmidt citate mai înainte.

¹³ Pentru *Tq* vezi Van Dijk, *op. cit.*, p. 149.

sont nombreuses”², fiind împotriva celor care privesc semiocluzivele „comme des articulations composées et les représentent par deux lettres”³, de exemplu *ts*, *dz* etc.

1.2. „Majoritatea foneticienilor consideră aceste consoane (africatele) ca fiind alcătuite din două sunete și adesea le și notează astfel în transcrierile fonetice” — arată L. V. Șcerba⁴. Același autor susține că din punct de vedere fiziologic africatele constau din două elemente; curbele chimografice demonstrează că în timpul articulației lui /tʃ/ se produce o ocluziune completă și că elementele acestui sunet sînt asemănătoare, în ce privește locul de articulație, cu cele ale sunetelor /t/ și /s/ obișnuite. Așadar, L. V. Șcerba consideră africatele „de natură complexă — fiziologic și simple — « psihologic »” (= fonologic).

1.3. Vorbind despre sunetele /tʃ/ și /č/, V. A. Bogorodickij susține că acestea sînt explozive, dar explozia primului component nu este singulară, ci se produce printr-o îngustare spirantă /s/ în cazul lui /tʃ/, și /š/ în cazul lui /č/, adică virful limbii trece, în momentul exploziei, în poziția lui /s/ sau /š/, fapt în urma căruia se obține un sunet întreg, inseparabil⁵.

1.4. Spre deosebire de ocluzive, la rostirea africatelor — constată M. Grammont — „les organes ne se séparent pas brusquement et violemment pour donner lieu à une explosion, mais mollement, de manière à produire l'ébauche d'une fricative ou spirante. Naturellement cet élément spirant a le même point d'articulation que celle d'une ocluzive ordinaire”⁶.

1.5. Alf Lombard este de părere că în limba română africatele /č/ și /ǰ/ nu sînt echivalente cu /t + š/ și /d + ž/, nici în ce privește elementul exploziv, nici în ce privește elementul fricativ, ci ele reprezintă o nuanță ușor muiată, care nu redă exact pe /t, d/ sau /š, ž/ obișnuiți⁷.

1.6. Africatele, după R. I. Avanesov, nu sînt o îmbinare a unei ocluzive cu o fricativă, ci reprezintă o articulație unică, indivizibilă⁸, explicînd astfel procesul lor fiziologic: „la formarea africatelor, limba, apropiindu-se de palat, formează o ocluziune completă, dar deschiderea nu se face brusc ca la explozive, ci prin trecerea de la ocluziune la fricțiune, după care limba își reia poziția inițială”⁹.

1.7. Semiocluzivele sînt „sunete intermediare între ocluzive și constrictive (produse prin închiderea canalului vorbitor, urmată de o deschidere treptată care formează o constricțiune”) se susține în *Limba română*¹⁰.

1.8. Sextil Pușcariu face mai multe referiri la africatele românești: sunetele /tʃ/ și /č/ sînt combinate din ocluzivele /t/, /tʃ/ și fricativele /s/,

² J.-P. Rousselot, *op. cit.*, p. 628.

³ *Ibid.*, p. 583.

⁴ L. V. Șcerba, *op. cit.*, în *Izbrannye raboty po jazykoznaniju i fonetike*, [Leningrad], 1958, p. 105.

⁵ V. A. Bogorodickij, *op. cit.*, p. 143.

⁶ M. Grammont, *op. cit.*, Paris, 1965, p. 105.

⁷ Alf Lombard, *op. cit.*, p. 111.

⁸ R. I. Avanesov, *op. cit.*, p. 141.

⁹ *Ibid.*

¹⁰ Vezi *Limba română...*, București, 1956, p. 56.

/š/ ¹¹; „la /t̥/ sau /g̊/ cele două elemente constitutive nu se urmează unul după altul ca la /t + s/ sau /d + ž/, ci se îmbucă unul într-altul...” ¹². În cazul africatelor, susține S. Pușcariu, „oclusivetele /t/ sau /d/ nu au o exploziune atât de precis articulată ca în alte cazuri, ci destinderea în articularea lor coincide cu studiul de tensiune al fricativei următoare /s/ sau /ž/” ¹³. În ce privește durata africatelor, autorul susține că „un /t̥/ și un /č/ românesc nu durează mai mult decât o consonantă simplă normală” ¹⁴.

1.9. L. R. Zinder este de părere că africatele conțin două elemente: unul oclisiv, dar nu exploziv, și unul fricativ. Aceste elemente nu reprezintă însă o îmbinare de două consoane, ci este vorba de o singură consoană, deși modul ei de formare este complex. Ca argument suplimentar la cele afirmate, L. R. Zinder aduce faptul că în limbile indo-europene africatele nu au apărut ca urmare a îmbinării a două consoane, ci ca rezultat al dezvoltării oclusivelor ¹⁵.

1.10. Cu ajutorul unui segmentator, Bohuslav Hála studiază natura fonetică a consoanelor africcate, printre care și cea a consoanelor din limba română. El ajunge la următoarele concluzii: a) contactul limbii cu palatul nu este deplin și egal pe toată durata africcatei (semioclusivei); la început se manifestă elementul oclisiv, apoi acesta slăbește și devine fricativ; b) trecerea de la elementul oclisiv la cel fricativ este lentă și continuă, fără a avea posibilitatea de a fixa precis punctul de trecere; c) fazele de rostire ale unei africcate sînt trei: la început elementul oclisiv, apoi cel fricativ, după care din nou apare un element oclisiv, adică limba se apropie iarăși de palat, canalul se contrage, tensiunea musculară crescînd spre final ¹⁶.

1.11. Acad. Al. Rosetti arată că africcatele „nu sînt un sunet simplu, dar nici două sunete, ci o reuniune de două sunete, articulate fiecare mai slab decât fiecare sunet izolat: ocluziunea primului element [...] nu e completă, iar al doilea element e format cu explozia primului. Așadar elementul oclisiv e urmat de un element spirant” ¹⁷. Autorul citat susține că elementele constitutive ale africatelor, comparativ cu rostirea lor în alte contexte, au suferit modificări „atît în ceea ce privește forța lor mușchulară și articulatorie, cît și în durata lor, care a fost redusă” ¹⁸. În cazul africatelor, „sunetele au fost modificate pentru a putea fi articulate împreună” ¹⁹.

1.12. Vorbînd despre africcata /t̥/, M. V. Panov arată că aceasta trebuie considerată o unitate sonoră absolut aparte și nu o îmbinare între /t/ și /s/ ²⁰ și că în general africcatele sînt sunete indivizibile, mai ales că nici durata lor nu este mai mare decât a unui sunet /t/ sau /s/ ²¹.

¹¹ S. Pușcariu, *op. cit.*, p. 24.

¹² *Ibid.*, p. 25.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ L. R. Zinder, *op. cit.*, p. 141—142.

¹⁶ B. Hála, *La nature des consonnes mi-occlusives...*, p. 887—897.

¹⁷ Al. Rosetti, *op. cit.*, p. 71.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ *Ibid.*, p. 72.

²⁰ M. V. Panov, *Russkaja fonetika*, Moscova, 1967, p. 33.

²¹ *Ibid.*, p. 34.

1.13. Maria Mărdărescu e de părere că, fiziologic, semioclușivele sînt rezultatul combinării „a două sunete deosebite: o oclisivă și o fricativă”²².

Măsurînd durata africatelor /č/ și /ǰ/ comparativ cu a sunetelor /t/+/š/ și /d/+/ž/, autoarea ajunge la concluzia că elementele oclusive din africatele respective au o durată mai mare decît cele fricative, că durata medie a africatelor studiate este mai mică decît a consoanelor /t/+/š/ și /d/+/ž/, precum și că consoana africată sonoră /ǰ/ este mai scurtă decît perechea ei surdă /č/. În *Semioclușiva prepalatală...*, autoarea face „o primă încercare de sinteză programată” a consoanei /č/ în contextul VCV, spre a verifica datele obținute prin măsurătorile spectrografice, încercare reușită, datorită procentului ridicat de recunoaștere a sunetelor sintetice (vezi p. 121—127).

1.14. Africata, după J. Marouzeau, este un sunet compus, considerat de obicei drept rezultat al îmbinării unui sunet oclisiv cu unul fricativ, sunete care au unul și același punct de articulație. Pentru africată este caracteristică o ocluziune incompletă, de aceea este și numită semioclușivă²³. După părerea lingvistei O. S. Achmanova, africata este un sunet consonantic cu recursie fricativă în loc de una explozivă, care apare de obicei ca rezultat al alăturării (unirii) unui sunet oclisiv cu unul fricativ următor omorganie și tautosilabic²⁴.

2. Din cele arătate mai sus rezultă o diversitate de păreri cu privire la natura fonetică a africatelor²⁵. Astfel, africatele sînt privite ca sunete simple și compuse; cu elementele compozante asemănătoare, identice cu cele din alte contexte sau total diferite; constau dintr-un sunet exploziv și fricativ sau din unul oclisiv fără explozie și altul fricativ; sînt sunete intermediare între oclusive și fricative; destinderea la oclisivă coincide cu stadiul de tensiune al fricativei; sînt sunete simple cu un mod complex de formare; au două sau trei faze de articulație; cele două elemente „se îmbucă unul într-altul”; au o ocluziune incompletă; au o nuanță ușor muiată; durata africatelor este egală cu cea a unui sunet simplu sau cu a două sunete etc.

3. Studiînd, pe baza metodelor foneticii experimentale²⁶, natura fiziologică și acustică a africatelor /t, č, ǰ/ din limba română și /t, č/ din limba rusă, am ajuns la următoarele concluzii: africatele /t, č, ǰ/ din limba română literară sînt sunete indivizibile, caracterizate prin trei faze de articulație, primele două asemănătoare cu ale oclusivelor surde sau sonore /t, d/, iar a treia cu a fricativelor /s, š/²⁷; locul de formare

²² Maria Mărdărescu, *Durata semioclușivelor...*, p. 59.

²³ Vezi J. Marouzeau, *Slovar' lingvističeskich terminov*, Moscova, 1960.

²⁴ Vezi O.S. Achmanova, *Slovar' lingvističeskich terminov*, Moscova, 1966.

²⁵ Vezi și analiza punctelor de vedere ale lui R. Lenz, J. -P. Rousselot, G. I. Ascoli și F. M. Josselyn, făcută de Pier Goidànich în *Saggi Linguistici*, [Roma], 1940, p. 253—265.

²⁶ Cercetările experimentale au fost realizate în Laboratorul de fonetică al Facultății de filologie din Cluj-Napoca, la Institutul oncologic din Cluj și la Universitatea „Lomonosov” din Moscova. Materialele sînt cuprinse în cadrul tezei noastre de doctorat; aici arătăm doar concluziile la care am ajuns.

²⁷ Vezi și A. Martinet, *Elemente de lingvistică generală*, București, 1970, p. 84: „prin termenul de *africate* (sau *semioclușive*) se desemnează articulațiile oclusive al căror al treilea timp poate fi identificat cu o fricativă”.

a celor trei africcate este diferit : hotărâtoare pentru conturarea africcatelor este cea de-a treia fază de articulație, dentală la /t/ și prepalatală la /č/ și /ğ/. La acestea se poate adăuga, și nu în ultimul rând, faptul că africcatele din limba română nu au luat naștere prin combinarea a două elemente, unul de natură oclisivă și altul de natură fricativă, ci prin dezvoltarea elementului oclisiv²⁸. Africcatele din româna standard nu au încorporat în sine nici un fel de sunet palatal, ci sînt ușor palatalizate de către vocalele anterioare /e, i/, ca și în cazul altor consoane urmate de vocalele anterioare.

4. Aspectul fonologic.

4.1. Caracterul mono- sau bifonematic al africcatelor din limba română literară nu mai constituie o problemă de rezolvat în fonologie : africcatele au caracter monofonematic²⁹. Ceea ce ne interesează de data aceasta este distribuția africcatelor în cadrul sistemului fonologic al limbii române standard și implicațiile acesteia în morfologie.

4.2. În ce privește statutul fonologic și prin urmare distribuția fonemului /t/, împărtășim punctul de vedere exprimat de Emanuel Vasiliu³⁰.

4.3. Emanuel Vasiliu susține că segmentele /če+, ģe+, či+, ģi+/ sînt monofonematice și trebuie interpretate ca variante ale segmentelor /č/, /ğ/, întrucît /e/, /i/ +V, C pot apărea independent de /č/, /ğ/, pe cînd /č/, /ğ/ apar întotdeauna însoțite de /e+/, /i+/. La fel și în poziția finală absolută, din aceleași considerente. Cuvinte ca *ceas*, *geam*, *maci*, *mergi* sînt alcătuite, după același autor, din fonemele /čas, gam, mač, merğ/³¹.

4.4. Nu încapă nici o îndoială că în cuvintele *centru* — *pentru*, *cine* — *bine*, *cizmă* — *pizmă*, *gen* — *ren*, *gir* — *șir*, transcrise fonologic /centru — pentru, čine — bine, čizmă — pizmă, ģen — ren, ģir — șir/ se pot stabili opozițiile : /č/ — /p/, /č/ — /b/, /č/ — /p/, /ğ/ — /r/, /ğ/ — /ș/. Ca atare, elementele opoziționale menționate sînt foneme.

4.5. În segmentele sonore transcrise fonetic /čeafă — leafă, čeară — seară, čeată — beată, točeam — topeam, geamă — seamă, geam — neam, geană — peană / se pot reliefa unitățile minimale perechi /č/ — /l/, /č/ — /s/, /č/ — /b/, /č/ — /p/, /ğ/ — /s/, /ğ/ — /n/, /ğ/ — /p/, prin care se disting perechile de cuvinte inserate mai sus. Deci, pe plan fonologic, segmentele /če/, /ge/ sînt bifonematice la fel cu /le/, /se/, /be/, /pe/, /ne/, adică

²⁸ Vezi și Florica Dimitrescu, *Introducere în fonetica istorică a limbii române*, București, 1967, p. 69, 106—107.

²⁹ Vezi și L. V. Șcerba, *op. cit.*, p. 106—109; Em Vasiliu, „Phoneme or Cluster” and *the Phonemic Statute of the Rumanian Affricates*, în „Proceedings of the Ninth International Congress of Linguists”, 1964; idem, *Fonologia limbii române*, București, 1965, p. 121—123.

³⁰ Em. Vasiliu, *Fonologia...*, p. 121, 123.

³¹ I. Pătruț, în *Despre componența cuvintelor flexibile ale limbii române*, în LR, IV, 1956, 6, și în *Note asupra sistemului fonologic al limbii române*, în CL, XVII, 1972, 1, recunoaște diftongul „ea” în limba română : „sufixul imperfectului la conj. II—IV este « a » sau « ea »” (*Despre componența...*, p. 70). După africcate însă „elementul palatal s-a încorporat în consoana precedentă palatală” (*Note...*, p. 182). F. B. Agard e de părere că /ğ/ din /gea/ este un alofon al fonemului /e/. Vezi mai pe larg în *Struktural Sketch of Rumanian*, în „Language”, 34, 1958, nr. 3, part. 2; vezi și Emil Petrovici, *Trăsăturile distinctive ale fonemelor românești*, în CL, VII, 1962, 2, articol în care este combătută poziția lui F. B. Agard. Vezi și la Em. Vasiliu, *Fonologia...*, p. 122.

avem fonemele /č, ġ, l, s, b, p, n/ + fonemul /e/ realizat prin substanța fonică /e/ ³².

4.6. În segmentele sonore transcrise fonetic /sărači — sărați, urči — urși, calči — calzi, ruği — ruși, roği — roți/ aplicînd legea comutării se pot obține opozițiile minimale: /č/ — /t/, /č/ — /š/, /č/ — /z/, /ġ/ — /š/, /ġ/ — /t/, prin care se disting cuvintele menționate. Deci, segmentele /či/, /ti/, /ši/, /zi/, /ği/, sînt bifonematice: /č, t, š, z, ġ/ + fonemul /i/, realizat prin varianta sa /i/. Așadar, /č, ġ + i# / au caracter bifonematic la fel cu /t, š, z + i# /.

4.7. Să luăm segmentele sonore transcrise fonetic /plop_i/, /arici_i/, /fağ_i/. În lanțul vorbirii putem avea /doi plop_i/, /doi arici_i/, /doi fağ_i/; /doi plop_i-s plantați mai la dreapta/, /doi arici_i-s acolo/, /doi fağ_i-s mai frumosi dintre toți/; /doi plop_i-au tăiat/, /doi arici_i-au prins/, /doi fağ_i-au fost tăiați/. Se observă imediat că fonemul /i/ din cuvîntul *plop_i* se realizează diferit: prin /i/, /i/ și /i/ ³³. Situația este similară și în cuvintele *arici* și *fagi*. Segmentele *ci* și *gi* pot cuprinde /č + i, i, i/ și /ġ + i, i, i/, diferențiindu-se deci în funcție de poziția în care apare /i/. Ca urmare, fonemele /č/ și /ġ/ sînt urmate de fonemul /i/, realizat prin variantele sale poziționale. Atît fonemele /p/, /b/, /m/, /n/ etc. cît și /t/, /č/, /ġ/ se realizează similar în poziția /+i#/. Din cele afirmate rezultă, credem, suficient de clar că /č+i# / și /ġ+i# / au caracter bifonematic și nu monofonematic cum au fost interpretate de Emanuel Vasiliu în *Fonologia limbii române* ³⁴.

4.8. Segmentele sonore transcrise fonetic /tači — tače, fači — fače, fuği — fuğe, aleg_i — alege/ se diferențiază prin opozițiile minimale reliefabile în toate cazurile /i/ — /e/ în poziția /č, ġ + i#/, /č, ġ, +e#/. Deci atît /i/ cît și /e/ în această poziție sînt foneme, iar îmbinările /č+i#/, /ġ+i# / și /č+e#/, /ġ+e# / au caracter bifonematic.

4.9. Pînă acum am văzut pozițiile: /č+i+O/, /ġ+i+O/, /č+e+O/, /ġ+e+O/, /č+e+a/, /ġ+e+a/, /č+i#/, /ġ+i#/, /č+e#/, /ġ+e# / în cadrul cărora /či/, /če/, /ği/, /ge/, indiferent de locul lor în segmentele sonore, au caracter bifonematic.

5. Argumente de natură morfologică.

5.1. Încadrarea verbelor românești *a plăcea* și *a tăcea* la conjugarea a II-a ³⁵ implică în mod direct recunoașterea caracterului bifonematic al îmbinării /č+e/ și negarea caracterului monofonematic al acesteia.

³² Vezi și Andrei Avram, *Contribuții la studiul fonologiei limbii române*, în SCL, VII, 1956, nr. 3-4, p. 193, care susține că semivocalele /ɛ/ și /ɔ/ au același rol fonologic ca *i* și *u* scurți finali.

³³ Vezi și Al. Rosetti, *Considerații asupra sistemului fonologic al limbii române*, în SCL, VIII, 1957, în care își exprimă părerea că „i final este un fonem” și că „în *lupi* există patru elemente distincte” (p. 45); Matilda Caragiu-Marioțeanu, *Fonologia în predarea limbii române străinilor*, în LR, XV, 1966, 2, unde analizează realizarea în mai multe variante a fonemului /i/ în pronumele *mi* și *ti*, în funcție de poziția în care se află acesta; I. Pătruț, în *Note...*, recunoaște caracterul bifonematic al îmbinărilor de tipul /-pi/ din cuvîntul *lupi* sau /-ti/ din cuvîntul *băteți*.

³⁴ Em. Vasiliu, *Fonologia...*, p. 122.

³⁵ Vezi *Gramatica limbii române*, I, Editura Academiei, București, 1966, p. 264; Al. Graur, *Tendințele actuale ale limbii române*, București, 1968, p. 229.

Deci, fonologic avem /plăcea, tăcea/ realizate prin substanța sonoră /plă-
cea, tăcea/ și nu /plăca, tăca/.

5.2. Verbele de conjugarea a II-a, a III-a și a IV-a au la modul indicativ timpul imperfect desinențele: /-eam/, /-eai/, /-ea/, /-eam/, /-eai/, /-eau/ ³⁶. Exemple: /vedeam, vedeai, vedea, vedeam, vedeai, vedeau/; /credeam, credeai, credea, credeam, credeai, credeau/; /vorbeam, vorbeai, vorbea, vorbeam, vorbeai, vorbeau/. Aceleași desinențe au și verbele de conjugarea a II-a: *a plăcea, a tăcea*, și cele de conjugarea a III-a și a IV-a: *a merge, a alege, a sparge, a fugi, a toci, a iubi, a munci* etc: /tăceam, tăceai, tăcea, tăceam, tăceai, tăceau/; /mergeam, mergeai, mergea, mergeam, mergeai, mergeau/; /munceam, munceai, muncea, munceam, munceai, munceau/. Desinențele sînt similare, indiferent dacă înainte de segmentul /ea/ se află o altă consoană sau /č/, /ğ/.

5.3. Cele semnalate la 5.2. sînt valabile și pentru modul conjunctiv prezent: /să vorbească/, /să iubească/ și /să muncească/, /să tocească/. Similitudini se observă și în /să ceară/, /să țeasă/ cu /să creadă/, /să meargă/.

5.4. La formarea numeralelor ordinale de la cele cardinale se pot reliefa aceleași paralelisme între /č/, /ğ/ și restul consoanelor. Exemple: /șapte — a șaptea — al șaptelea/ și /zece — a zecea — al zecelea/. Observăm deci că îndată ce secvența /če/ din /a zecea/ apare în alt context, /al zecelea/, devine /če/.

5.5. În corelația singular-plural se observă aceleași alternanțe indiferent de caracterul consoanei din temă: /seri/—/seară/, /negre/—/neagră/ și /cepe/—/ceapă/, /genți/—/geantă/. Deci fonologic urmează să transcriem /ceapă/, /geantă/ și nu /čapă/, /ğantă/.

5.6. Formarea adjectivelor de la substantive proprii se face cu ajutorul sufixului *-ean*, la masculin: *Cluj — clujean, Iași — ieșean* etc. Același sufix îl au și adjectivele *tulcean* < *Tulcea*, *tecucean* < *Tecuci*, *dobrogean* < *Dobrogea*. Așadar, fonologic vom transcrie /tulcean/, /tecucean/, /dobrogean/ și nu /tulčan/, /tecučan/, /dobroğan/.

5.7. Numărul plural al substantivelor românești se formează, în majoritatea cazurilor, prin adăugarea la temă a desinenței *i*, indiferent dacă tema se termină în altă consoană sau /č/, /ğ/: *vulpe — vulpi, furcă — furci, minge — mingi; plop — plopî, măr — meri* ³⁷ și similar *fulg — fulgi, colac — colaci*. Deci fonologic vom transcrie /furci/, /mingi/, /fulgi/, /colaci/ și nu /furč/, /mingč/, /fulğ/, /colač/.

6. Un alt argument al tratării b fonemateice a secvențelor /če, ğe/ și /če+a/, /ğe+a/ este chiar evoluția cuvintelor, cuprinzînd îmbinările respective, din latină sau alte limbi. Astfel, lat. *sera* > *seară*, *credat* > *creadă*, slav. *mrena* > *mreană*. Același proces fonetic s-a realizat și în situația cînd pe teren românesc înainte de *e* se află o africată: lat. *cera* > *ceară*, *caepa* > *ceapă*, *caecia* > *ceață*, slav. *ceta* > *ceată*; lat. *geminus* > *geamăn*, **genna* > *geană*; tc. *cam* > *geam*, *cellât* > *gealat* etc. Deci este vorba

³⁶ Există, desigur, și excepții: *a cobori, a contribui* etc.

³⁷ Vezi și I. T. Stan, *Despre sistemul fonologic al limbii române*, în CL, XVIII, 1973, I, p. 164.

de transformări fonetice similare indiferent de natura consoanei premergătoare.

7. Mai dificil de tratat fonologic sînt pozițiile /č+i+o/, /č+i+u/, /ğ+i+o/, /ğ+i+u/. Se știe că pozițiile /č+ă, i/, /ğ+ă, i/ și /č+i+ă/, /ğ+i+ă/ nu sînt ocurente în limba română literară.

7.1. Pentru poziția /č+i+u/ considerăm că este valabilă, fonologic, opoziția /č/-/0/ (zero) din perechile minimale /čjută/-/iută/, /čjute/-/iute/, /čjudă/-/iudă/ etc., iar pentru poziția /ğ+i+u/ opoziția /ğ/-/0/ (zero) de tipul /ğjubea/-/iubea/.

7.2. Pentru poziția /č+i+o/ opoziția /č/-/0/ (zero) din perechile minimale /čjot/-/jot/, /čjoc/-/joc/(DM) etc. determină distingerea cuvintelor de acest tip.

7.3. Că perechile minimale sînt reduse ca număr pentru pozițiile menționate la 7.1. și 7.2. nu trebuie să ne mire, deoarece și în poziția /cons. lab. + i, e, a/ la cuvinte de tipul /mierlă/, /pierde/, /viață/ opozițiile minimale ale consoanelor inițiale sînt foarte reduse în limba română. Dar, luînd în considerare faptul că frecvența îmbinărilor de tipul /če, či, ģe, ģi/, /če+a, ģe+a/ și /č, ģ+i#/ este ridicată, considerăm că este mai avantajos pentru fonologia limbii române ca acestea să fie interpretate bifonematic, fiind totodată și mai aproape de substanța sonoră.

8. Din cele relatate mai sus reiese, credem, suficient de clar că în fapt fonemele /č/ și /ğ/ nu sînt ocurente în limba română în nici o poziție în afară de segmentele /+e, i/, indiferent de poziția acestora în cadrul cuvîntului. Ca urmare, considerăm că segmentele /če, či, ģe, ģi/, în orice poziție s-ar afla ele, nu pot fi interpretate ca variante ale fonemelor /č/, /ğ/ deoarece, cum s-a văzut, au caracter bifonematic.

9. Distribuția fonemelor /č/ și /ğ/ în limba română literară trebuie considerată defectivă. Fonemele /č/ și /ğ/ sînt ocurente numai în pozițiile /č+e/, /č+e/; /č+i/, /č+i/ ³⁸, /č+i/, /č+i/; /ğ+e/, /ğ+e/; /ğ+i/, /ğ+i/, /ğ+i/, /ğ+i/ : /čer, ceară, cină, čjută, čjolan, furniči, ģer, ģeam, ģinere, ģjol, ģjubea, faģi/ în cuvintele *cer, ceară, cină, ciută, ciolan, furnici, ger, geam, ginere, giol, giubea, faģi*.

10. Concluziile noastre de ordin fonologic sînt aplicabile și la situațiile din *Gramatica limbii române* ³⁹, în care se vorbește despre formarea pluralului prin palatalizarea consoanelor finale ⁴⁰.

Substantive ca *lup, moș, muncitor, soț, urs, faģ, sac, arbore, frate, popă, vlădică, coajă, ladă, luncă, vulpe, buturugă, bancă* etc. nu au la forma de plural o consoană palatalizată, ci desinența *i*, adică fonemul /i/ realizat prin varianta sa /j/ ⁴¹. Fonologic, aceste cuvinte urmează a fi transcrise astfel, la plural: /lupi/, /moși/, /muncitori/, /soți/, /urși/, /faģi/, /sači/, /arbori/, /frați/, /popi/, /vlădiči/, /cozi/, /lăzi/, /lunči/, /vulpi/.

³⁸ E vorba de poziția /C+j+V/ din /čjută/ *ciută*. În text am utilizat numai semnul /j/.

³⁹ Vol. I, Editura Academiei, București, 1966, p. 71.

⁴⁰ *Ibid.*, p. 71-73.

⁴¹ Vezi și realizarea fonemului /i/ prin alte sunete în alte poziții, la Em. Vasiliu, *Fonologia...*, p. 111; Matilda Caragiu-Marioțeanu, *op. cit.*; I. T. Stan, *op. cit.*

/buturuḡi/, /bănĉi/. E suficient să adăugăm articolul enclitic, adică să schimbăm poziția, pentru a demonstra că acest *i* final devine plenison: /luṅcă/—/luṅĉi/—/luṅĉile/, /buturugă/—/buturuḡi/—/buturuḡile/, /vulpe/—/vulpi/—/vulpile ș.a.m.d. Considerăm că acest *i* final nu apare și dispare, ci se realizează diferit în funcție de poziția sa în lanțul vorbirii. Aceasta cu atât mai mult cu cât substanța sa fonetică a fost dovedită și prin cercetări experimentale⁴².

Cuvintele cu tema terminată în /ĉ/, /ḡ/, cum reiese din cele afirmate mai sus, nu fac excepție de la regula generală de formare a pluralului.

Octombrie 1973

Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de filologie
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

⁴² Vezi Valeriu Șuteu, *Cu privire la i final în limba română*, în FD, II, 1960, p. 71—73; idem *Despre natura acustică a lui [-i] final din limba română*, în FD, VII, 1971, p. 123—129.

SEXTIL PUȘCARIU, *Cercetări și studii*. Ediție îngrijită de Ilie Dan. Prefață de G. Istrate, București, Editura Minerva, 1974; XXX + 626 p.

Apariția unui volum antologic din studiile și articolele lui S. Pușcariu este semnificativă pentru valorificarea și revalorificarea activității sale științifice. După încetarea sa din viață, în 1948, s-au publicat două lucrări postume (*Limba română*, vol. II: *Rostirea*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1959, și *Călătore pe două veacuri. Amintiri din tinerețe (1895—1906)*, București, Editura pentru literatură, 1968), dar nu s-a republicat nimic din moștenirea sa științifică, a cărei valoare a fost și este unanim recunoscută. Volumul de față este primul în care se retipărește o parte din opera sa, după o perioadă de peste douăzeci și cinci de ani de la moarte. Prin el se pun în circulație o serie de studii și articole, cu o problematică foarte variată, apărute de-a lungul aproape a patru decenii, în periodice literare, de cultură și de specialitate (lingvistică și filologie), românești sau străine, precum și în volume omagiale, atât unele cit și altele fiind aproape accesibile unui public cititor care însumează un număr tot mai mare de cadre didactice, cercetători și studenți. În plus, unele studii, publicate de autor numai în limbi străine, sînt reproduse în traducere românească, dîndu-li-se astfel o mai largă accesibilitate și răspîndire.

S. Pușcariu este unul dintre cei mai de seamă lingviști români. Începîndu-și activitatea la sfîrșitul secolului trecut, s-a afirmat de timpuriu ca o remarcabilă personalitate în cultura română. Precum se știe, cea mai bogată perioadă a activității sale a fost cea interbelică, cînd, ca profesor la Universitatea din Cluj, a întemeiat Muzeul limbii române, în cadrul căruia s-a înjghebat, sub conducerea sa, așa-numita școală lingvistică clujeană. Scriitor, critic și istoric literar, publicist și filolog, S. Pușcariu este înainte de toate lingvist. Activitatea sa lingvistică este cea mai importantă, nu numai prin întinderea ei, ci și prin varietatea problemelor abordate și a soluțiilor originale propuse.

Prezentul volum este reprezentativ pentru activitatea lingvistică a marelui învățat, deși oricînd s-ar putea face observația că ar fi putut fi mai cuprinzător. În el, cititorul găsește o mulțime de probleme privind: romanitatea limbii române, formarea limbii și a poporului român, originea dialectelor românești, raporturile limbii române cu limbile romanice, istoria limbii române și dialectele ei, fonetica, fonologia și lexicul limbii române, lexicologia românească, istoria lingvisticii românești și a lingvisticii generale ș. a. Trebuie să reținem că, în bună parte, ceea ce ni se oferă în acest volum poate servi la cunoașterea evoluției concepțiilor lingvistice ale lui S. Pușcariu. De asemenea el este reprezentativ pentru preocupările sale de critic și istoric literar. Contribuțiile reproduse aici sînt dintre acelea care constituie elemente de referință pentru studiul unor poeți ca O. Goga, Șt. O. Iosif și, mai ales, L. Blaga.

Îngrijitorul lucrării, Ilie Dan, și-a dovedit, ca și în alte ocazii, priceperea, stăpînînd o bună metodă filologică¹, iar G. Istrate, cel ce semnează prefața, a reușit să reliefeze linii

¹ Desigur, cum arată Ilie Dan însuși, în *Notă asupra ediției*, alegerea studiilor și articolelor care alcătuiesc prezentul volum s-a făcut întîmpinînd anumite dificultăți; elementul subiectiv nu a putut fi înlăturat pe de-a-ntregul.

Ne exprimăm nedumerirea în legătură cu schimbarea formei unor cuvinte care reflectă o pronunțare existentă în epocă (ca de exemplu: *sint*, *feminin*, *recenziune*, *decisiv*, *extremă*, *ipocril*, *riscul* pentru *sunt*, *femenin*, *recenziune*, *decisiv*, *estremă*, *hipocril*, *rizicul* ș. a. — vezi p. XXIII), mai cu seamă că — precum ne spune — grija sa „a fost mereu aceea de a respecta cit mai fidel cu putință formele limbii lui Pușcariu” (p. XXII).

Considerăm că traducerea termenului de *Urrumänischen* (p. 57 ș. u.) ar fi fost mai potrivită prin *străromână*, în loc de *română primitivă*, deoarece acesta este termenul întrebuintat de S. Pușcariu.

definitorii pentru profilul științific al lui S. Pușcariu, lingvistic în primul rând, așa cum ele se desprind mai cu seamă din studiile și articolele cuprinse în volum. Afiț unuia cît și altuia trebuie să le fim recunoscători pentru acțiunea întreprinsă, care nu s-ar fi putut realiza fără sprijinul substanțial al Editurii Minerva.

Ne exprimăm speranța că volumul de față constituie doar un început. Ar fi de dorit ca el să deschidă calea republicării altor lucrări ale lui S. Pușcariu, dintre care, cu prioritate, se impune *Limba română* (vol. I—II), fiind cea mai importantă pentru concepția savantului român și pentru rezultatele cercetării sale în domeniul limbii române.

Iulie 1975

R. Todoran
Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de filologie
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

IORGU IORDAN, *Stilistica limbii române*. Ediție definitivă, București, Editura științifică, 1975, 405 p.

În frământatul an 1944 apărea prima ediție a lucrării, căreia timpul nu-i poate estompa valoarea inițială. Stilistica, înțelesă ca studiu al faptelor expresive de limbă, intra în lingvistica românească cu o sinteză care înregistrează, descrie, analizează și clasifică fenomenele, pornind de la o cunoaștere aprofundată a posibilităților de exprimare ale limbii române, cu un spirit de observație deosebit de receptiv la nuanțe, care-și impune însă consecvent o maximă obiectivitate.

Desigur, în răstimpul de peste trei decenii, limba a evoluat, accelerarea dinamicii ei fiind determinată de condițiile social-istorice; schimbările afectează, inerent, și mijloacele expresive. Considerată ca o „monografie a fenomenelor stilistice” (după cum definește J. Marouzeau acest gen de studii¹), lucrarea ar fi putut să se extindă și asupra acestei perioade. Pentru a da o imagine mai clară asupra evoluției limbii, este însă de preferat ca cercetarea să-și delimiteze perioada abordată, ca secțiune într-o etapă dată. Pentru un interval destul de mare din istoria limbii noastre, *Stilistica limbii române* va rămâne lucrarea clasică, așa încît retipărirea ei, fără modificări însemnate, este binevenită. Fenomenele stilistice ale limbii române actuale, în ceea ce prezintă ele nou, multe înregistrate în diferite articole răzlețite, își așteaptă încă sinteza. De altfel, cu toată abundența de studii stilistice din ultimele două decenii, avem încă prea puține mari sinteze românești. Întrebările „ce este stilul” și „care este domeniul stilisticii” continuă să fie la ordinea zilei, fără a se ajunge la un consens general. Între timp stilistica, în dezvoltarea ei, dovedește mereu tendința de a fi o știință interdisciplinară, cu mai multe ramificații. În introducerea scrisă în urmă cu treizeci de ani, Iorgu Iordan considera că nu trebuie să facă o opțiune între concepția lui Ch. Bally și cea a lui Leo Spitzer, ci să le coroboreze, „ținînd seama de factorul estetic, în măsura în care face impresia unei apariții spontane, firești. În schimb trebuie să lăsăm la o parte limba scriitorilor, adică stilul propriu-zis” (p. 24). Iată deci că ideea de a avea în vedere și receptorul în examinarea faptelor de expresivitate nu este atît de nouă. Astfel, trecerea de la ceea ce este neintenționat, spontan în expresie, ca obiect exclusiv al stilisticii, la ceea ce pare spontan a fost făcută încă atunci. Limite sînt însă greu de fixat, deoarece și vorbitorul sau, mai bine zis, unii vorbitori, în anumite situații, își concentrează atenția asupra mesajului, urmărind să producă impresie asupra ascultătorului; afectivitatea nu domină întotdeauna, iar verva povestitorului este uneori dublată — chiar cînd e vorba de persoane puțin cultivate — de arta povestirii.

În prefața din 1973, Iorgu Iordan trece succint în revistă noile concepții asupra stilului și stilisticii, înregistrînd disocierea care se conturează între cele „trei trepte stilistice, privite din punctul de vedere al ierarhiei lor în sistemul limbii: stil(uri) individual(e) sau idostil(uri), stil(uri) funcțional(e) și stilul general al limbii sau stilul limbii comune” (p. 6). Dintr-o asemenea perspectivă este greu să acordăm prioritate uneia sau alteia dintre categoriile de studii, după treapta pe care o abordează, pentru a purta denumirea de stilistică. Rezultă de aici un vechi adevăr, și anume că obiectul stilisticii este stilul²: (1) al limbii în ansamblul ei; direcție în care s-au îndrep-

¹ J. Marouzeau, *Précis de stylistique française*, ed. V, [f. l.], 1963, p. 16.

² Cf. și P. Miclău, *Stilurile limbii*, în *Tratat de lingvistică generală*, sub redacția: acad. Al. Graur, S. Stati, Lucia Wald, București, 1971, p. 369.

tat prea puțini cercetători; adăugăm la regretul exprimat de eminentul ei promotor și pe acela de a nu vedea figurînd limba română într-un studiu comparativ de amploare; (2) al stilurilor funcționale (chiar dacă Ion Coteanu, intitulîndu-și cartea *Stilistica funcțională a limbii române*, preferă să le numească „limbaje”); (3) al diferitelor stiluri în care expresia lingvistică este, deliberat sau nu, rezultatul unei opțiuni, din partea unui scriitor sau vorbitor (idiostil) sau a unui grup pentru care se pot preciza anumite trăsături comune; numeroase asemenea studii sînt consacrate unui scriitor, unei opere, chiar unei poezii, evidențînd ceea ce este caracteristic autorului ei (particularități existente și în alte opere) și ceea ce este specific textului analizat; în această a treia categorie obiectul este de cele mai multe ori, fiind vorba de scriitori, nu numai expresivitatea, ci și factorul estetic; analiza rămîne cu precădere în domeniul lingvisticii, atîta timp cît metoda utilizată aparține acestei științe și cît obiectivul principal este limba textului sau a textelor cercetate. Privită din acest unghi de vedere, poetica se poate integra stilisticii, acelei părți care depășește zona lingvistică fără a se rupe de ea și despre care P. Guiraud spune că este „o doua stilistică”, înrudită cu critica literară³. Dar stilul nu poate fi urmărit în domeniul artei literare numai cu mijloace lingvistice; o ilustrare elocventă este cartea lui G. Bachelard, *La poétique de l'espace*⁴. Asemenea studii pot fi îmbinate cu analize ale procedurilor de limbă prin care se realizează un anumit fenomen estetic, dar se pot și dispensa de serviciile lingvisticii.

În ansamblul stilisticii românești, ale cărei orientări se reflectă cu fidelitate în bibliografia cronologică întocmită de Aurel Nicolescu și inserată în volum, reeditarea *Stilisticii limbii române* de Iorgu Iordan își are deosebita însemnătate prin valoarea ei intrinsecă, dar și prin direcția pe care o reprezintă.

Iunie 1975

Felicia Șerban
Institutul de lingvistică și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

CHRISTIAN IONESCU, *Mică enciclopedie onomastică*, București, Editura enciclopedică română, 1975, 332 p.

În colecția A/Z au apărut pînă în prezent trei lucrări cu profil lingvistic. Ultima, cea pe care o prezentăm, *Mică enciclopedie onomastică*, „se adresează unui public foarte larg” (p. 5). Acest deziderat al autorului a impus, credem, structura lucrării. Din sfera onomasticii, autorul s-a oprit asupra antroponimiei, lucrarea fiind de fapt un „dicționar de prenume românești”. Cartea este însoțită de un studiu semnat de autor, care are ca scop să familiarizeze pe cititorul lucrării cu probleme de onomastică. Ar fi fost binevenită explicarea unor termeni de strictă specialitate (hipocoristic, etimologie populară), fie într-un subcapitol aparte, fie în cadrul studiului introductiv.

Dicționarul cuprinde prenume cu o frecvență foarte mare, dar și unele mai rare. Christian Ionescu folosește o tehnică de redactare care să-l ajute să reducă la maximum spațiul, adoptînd criteriul *pre numelui-bază*. Tehnica aceasta își are avantajele, dar și dezavantajele ei. Gruparea unor prenume pe lângă *pre numele-bază* este hotărîtă de etimologia acceptată de autor. Or, autorul recunoaște că aici a întîmpinat foarte multe greutăți, pe de o parte în selectarea etimologiei celei mai argumentate din cele propuse, pe de altă parte în apropierea etimologiei de cuvintele românești. Aici autorul ar fi putut să indice ultima sursă, adică sursa directă, din care a fost luat prenumele respectiv sau să fi urmărit o filieră a pre numelui pînă ce a intrat în sistemul antroponimic românesc. Ar fi fost folositor atît pentru cel care redactează o lucrare de onomastică, cît și pentru cititorul care folosește acest dicționar cu scop informativ. Este bine că autorul explică ce înseamnă în ebraică sau greacă un anumit prenume, dar se putea menționa și *de unde* și *cînd* a intrat în onomastica românească, mai ales că la unele prenume sînt date astfel de lămuriri.

Un capitol aparte la fiecare *pre nume-bază* este prezentarea corespondentului din alte limbi, iar la prenumele răspîndite și frecvente în antroponimia noastră se dau și hipocoristicele și diminutivele. Ultimele două paragrafe ale fiecărui articol au ca scop „înțelegerea popularității

³ Cf. P. Guiraud, *La stylistique*, Paris, 1954, p. 42.

⁴ Paris, 1958.

unui nume" (p. 5), exemplificând răspîndirea cu personalități celebre purtătoare ale unui prenume sau ale altuia. De un real folos în consultarea lucrării este indicele de la finele dicționarului.

Lucrarea este prima de acest fel în onomastica și lexicografia românească și, desigur, va fi consultată de un număr mare de cititori.

Iunie 1975

G. Vasiliu
Institutul de lingvistică și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

IVAN EVSEEV, *Semantica verbului. Categoriile de acțiune, devenire și stare*, Timișoara, 1974, 182 p.

Prima lucrare cu caracter monografic consacrată semanticii verbului românesc atrage atenția atât prin rezultatele analizei sferei semantice a verbului românesc, cât și prin metoda aplicată. Autorul și-a propus să analizeze categoriile semantice ale verbelor de acțiune, devenire și stare. În economia lucrării însă, pe lângă cele trei capitole (II, III, IV) rezervate tratării acestora, mai mult decât o treime ocupă introducerea și alte două capitole (I și V). Extinderea relativ mare a introducerii (p. 7—26) și a capitolului întâi (p. 27—44) este explicabilă, deoarece autorul, înainte de a intra în tratarea propriu-zisă, în analiza celor trei tipuri principale de verbe corespunzătoare celor trei forme ale procesualității, era obligat să clarifice termenii pe care îi folosește, cât și metoda aplicată în analize. De la bun început precizează că operează cu metoda analizei semice sau componențiale, dar într-o variantă neformalizată. Dacă în această privință nu aplică integral metoda semanticii structurale, valorifică integral un alt procedeu al acestei semantici, anume includerea în planul semantic atât a semanticii lexicale, cât și a semanticii gramaticale (v. p. 9—14, 19—20). În capitolul I, *Verbul, corelat lingvistic al procesualității ontice*, autorul tratează pe rînd, în cîte un subcapitol, locul verbului în gramatică, din punctul de vedere al tradiției gramaticii, verbul într-o viziune antropogenetică, verbul în ansamblul părților de vorbire, nota de „proces”, caracteristică semanticii fundamentale a verbului, și apoi acțiunea, devenirea și starea — forme calitativ diferite ale proceselor. Este regretabil că nu o dată se limitează la o privire panoramică, foarte sumară. Astfel, vorbind despre verb în tradiția gramaticii, în cele două pagini, după o trimitere la *Gramatica românească* a lui D. Eustatievi-Brașoveanu și la *Observații sau băgări de seamă asupra regulilor și orânduierilor gramaticii românești* ale lui Tenăchiță Văcărescu, mai amintește pe A. A. Potebnea, W. von Humboldt și H. Steinthal, Sextil Pușcariu și L. Tesnière, ca în ultimul alineat să vorbească despre virtuțile expresive ale verbului. Credem că numai atîta nu este un suport suficient pentru justificarea subcapitolului 1, rezervat pentru tema „verbul în tradiția gramaticii” (p. 27—29). Nu ne îndoiim că spațiul și-a spus cuvîntul. Lucrarea cîștiga dacă acest subcapitol se contopea cu subcapitolul al 3-lea, *Verbul în ansamblul părților de vorbire* (p. 30—33). Ultimele două subcapitole sînt de mai mare importanță pentru tematica generală a lucrării și servesc de fapt drept preambul pentru următoarele trei capitole. Lămurește ce înțelege prin „proces” (germ. *Vorgang*), se ocupă de categoriile gramaticale ale verbului (modul, timpul, tranzitivitatea etc.). Ultimul subcapitol, în care se ocupă de diferite forme calitative ale proceselor, acțiunea, devenirea și starea, ridică și probleme de lingvistică generală. Apellînd și la A. Meillet, S. Karcevski, Jan Safarewicz, soluționează bine problema, precizînd în încheierea acestei părți că „în limba română, ca dealtfel în toate limbile indo-europene actuale, categoriile stării, devenirii și acțiunii nu se află la «suprafața» sistemului limbii, întrucît nu dispun de mijloace uniformizate și constante de redare” (p. 44). Bineînțeles problema nu putea fi epuizată.

Cel mai extins și analitic capitol este cel de-al II-lea (p. 45—93), intitulat *Verbele de acțiune*. Se ocupă pe rînd în cîte un subcapitol de spectrul semantic al verbelor de acțiune, caracterul orientat al acțiunii și tranzitivitatea, diatezele verbale — forme morfologice de exprimare a orientării acțiunii în raport cu subiectul, caracteristicile spațiale ale acțiunii, verbele de mișcare, determinările calitativ-cantitative în sfera semantică a verbului, categoria modului de acțiune (*Aktionsart*). Ocupîndu-se de spectrul semantic al verbelor de acțiune, precizează că „caracteristica semantico-sintactică fundamentală a verbelor de acțiune ... este tranzitivitatea. Cu excepția verbelor de mișcare... (*a merge, a se plimba, a alerga, a veni, a sosi, a pleca* etc.), restul verbelor de acțiune sînt tranzitive” (p. 45). Formularea e prea categorică. Fără mare efort putem găsi în DM verbe de acțiune care, deși sînt de acțiune, totuși nu sînt tranzitive, de exemplu *a debarca*, „a coborî pe mal de pe o navă”, *a acționa*, „a întreprinde o acțiune”

etc. E drept că autorul precizează că „prin tranzitivitate nu înțelegem numai o însușire formal-sintactică manifestată în capacitatea verbului de a avea un complement direct (substantiv în acuzativ fără prepoziție). Tranzitive sînt și verbele care au obiectul acțiunii exprimat prin forme indirecte: *medicii luptă împotriva cancerului; pictorul privește la tabloul său; vorbim despre un coleg; eleva ajută colegului la matematică etc.*” Această precizare însă nu este multumitoare. Autorul și-a propus să opereze cu categorii lexicalgramaticale, prin urmare analizele semantice mai profunde ar trebui consecvent legate de categoriile gramaticale precise. În acest subcapitol, autorul se ocupă printre altele și de *verba factitiva* (p. 55). Cu toate că în capitolul III, *Verbele de devenire* (p. 94—114), reia problema verbelor factitive-cauzative, ea rămîne insuficient clarificată. Ar fi fost necesară și o armonizare mai atentă. Dealtfel ar fi fost de așteptat ca autorul, care cu atîta competență tratează problemele verbului, să aducă noi precizări în ce privește verbele factitive-cauzative. Discutînd opoziția factiv/eventiv în structura semantică, apelează pe lîngă limba română și la alte limbi, ca de exemplu maghiara, araba, georgiana etc. Aceste analize confruntative sînt bine făcute și duc la constatări în general valabile. Uneori însă formularea este exclusivistă. „Verbele factitive maghiare, afirmă autorul, sînt derivate de la verbe intransitive cu sens eventiv, membrul marcat al opoziției fiind verbul factitiv” (p. 106). Vorbînd despre diferența dintre cele două limbi, această afirmație nu satisface întru totul. Este știut că în maghiară verbele factitive pot fi derivate și de la verbe tranzitive, și în maghiară tocmai acestea sînt adevăratele verbe factitive: *ás* „sapă” — *ás-al* „a pune să sape”, *olvas* „citește” — *olvas-tal* „a pune să citească” etc. (cf. *A mai magyar nyelv rendszere*, vol. I, Budapesta 1971, p. 355).

La tratarea verbelor de stare, în capitolul IV (p. 115—139), face o convingătoare interpretare a acestor categorii de verbe. Unde se cere, ia poziție. Astfel nu acceptă părerea conform căreia folosirea termenilor *verb de stare*, *verb de acțiune* este convențională. Demonstrează cu exemple că atît în limba română, cît și în alte limbi indo-europene există chiar „o formă verbală specializată pentru redarea stărilor ce rezultă de pe urma unei acțiuni” (p. 116). Este vorba despre forma analitică a verbului format din *a fi* + *participiu*: *a fi obosit*, *a fi plecat* etc., precum și despre construcțiile cu verbele *a fi*, *a sta*, *a se afla* + *gerunziu*. Pe lîngă aceste forme analitice, limba are și forme sintetice pentru redarea stării, de exemplu *a bolii*, *a flămînzii* etc. (p. 116—118). În continuare analizează următoarele grupuri ale verbelor de stare: verbe existențiale, verbe poziționale, verbe de comportament, verbe de relație (p. 119—139).

Capitolul V (p. 140—163) este rezervat polisemiei verbelor. Este un capitol cu multe implicații de lingvistică generală. Polisemia lexicală este o categorie semasiologică proprie tuturor limbilor naturale, deci este o categorie universală a limbilor naturale. „Polisemia lexicală își are izvorul și cauza în particularitățile cunoașterii umane, care urmează un drum ascendent și mereu reversibil” (formulează clar I. Evseev), fapt care este baza acestei universalii lingvistice. La fel de binevenită este o altă precizare a autorului: „Dar existența unor universalii în domeniul polisemiei nu neagă specificul noțional al acestei categorii” (p. 145). Această constatare este în consonanță cu părerea lui St. Ullmann conform căreia polisemia este „o variabilă dependentă de mulți factori”.

Concluziile autorului sînt cuprinse în 7 puncte concis redactate, care reliefează contribuțiile noi ale autorului la semantica verbului.

Lucrarea se încheie cu o bibliografie bogată și cu rezumate în limbile rusă și engleză.

Nu ne îndoim că lucrarea va fi nu numai o unealtă bună de lucru, dar va contribui și la învierea lucrărilor de semantica. Așteptăm însă ca în primul rînd autorul să-și continue cercetările și să dea și alte valoroase lucrări în acest domeniu.

Iulie 1975

B. Kelemen
Institutul de lingvistică și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

JEAN DUBOIS, MATHÉE GIACOMO, LOUIS GUESPIN, CHRISTIANE MARCELLESI, JEAN-BAPTISTE MARCELLESI, JEAN-PIERRE MÉVEL, *Dictionnaire de linguistique*, Paris, Librairie Larousse, 1973, 516 p.

Avînd în vedere multitudinea direcțiilor actuale de cercetare lingvistică, progresul general înregistrat de știința limbii în ultimele decenii, precum și crearea unei vaste terminologii lingvistice, publicarea acestui dicționar constituie, fără îndoială, un fapt deosebit de important și de binevenit, o contribuție valoroasă și necesară pentru toți cei care se ocupă cu studiul problemelor de limbă.

În condițiile cînd lingvistica cunoaște o mare diversificare și specializare, elaborarea unui dicționar de lingvistică, care să cuprindă întreg domeniul, ridică probleme dificile de concepție și de metodă. De acest lucru au fost conștienți și autorii lucrării de față. În *Prefața* dicționarului se formulează câteva considerații teoretice, interesante și utile pentru cititor (caracterul științific și tehnic al dicționarului, tipul de definiție, modul de redare a exemplurilor etc.).

Un astfel de dicționar, cuprinzînd un număr mare de termeni, presupune din partea autorilor consultarea și cunoașterea unor numeroase lucrări de specialitate, dicționare de diferite feluri etc. Sub acest aspect, bibliografia *Dicționarului de lingvistică*, o importantă sursă de informare pentru cititor, este foarte bogată, constituind un capitol aparte, care precedă partea propriu-zis lingvistică a dicționarului. Ea cuprinde titluri de lucrări, din limba franceză și din alte limbi, printre care și câteva lucrări românești. Ne-am fi așteptat ca dintre dicționarele menționate în lista bibliografică să nu lipsească nici dicționarul lui Paul Robert *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*, vol. I—VI, Paris, 1966.

Dicționarul tratează, în ordine alfabetică, un număr mare de cuvinte din terminologia lingvistică de azi, cea aparținătoare unor domenii ale lingvisticii (fonetică, morfologie, gramatică comparată etc.), terminologia celor mai importante școli și curente lingvistice sau chiar termeni sau concepte proprii unor lingviști (G. Guillaume, A. J. Greimas, A. Martinet, B. Pottier, N. Chomsky, Z. Harris și alții), fără a fi însă expresia exhaustivă a terminologiei acestora. Lucrarea se încadrează, așadar, în anumite limite, lucru recunoscut dealtfel și de autori, care motivează aceasta prin extensiunea mare a domeniului lingvistic, prin legătura disciplinei lingvistice cu alte științe, dar și prin faptul că „ce dictionnaire ne vise pas à être l'expression exclusive d'une école, d'une tendance, d'un personne, encore moins d'une simple opinion” (p. VIII). Termenii aparținînd științelor cu care lingvistica se înrudește ocupă în dicționar o poziție redusă față de termenii propriu-zis lingvistici: „ce dictionnaire de linguistique ne vise pas à être un dictionnaire de toutes les sciences de l'homme” (p. VIII).

Originalitatea dicționarului constă în modul de analiză a termenilor. După cuvîntul-titlu se dau definiția și comentariile, care, după cum spun autorii, „se mêlent pour fournir un énoncé complet sur la notion que recouvre le mot” (p. VI). Prin aceasta, dicționarul primește un caracter enciclopedic și contribuie în același timp la formarea lingvistică a celui care îl consultă.

Informația asupra termenilor tinde în mod constant să distingă totalitatea și diversitatea semnificațiilor lor nu numai raportat la specificul unei școli, unui curent sau unei metode, ci și din perspectiva diferențelor oferite de clasa lexico-gramaticală. De exemplu, în articolul *sémantique* (n. f.) se tratează substantivul, ca mijloc de reprezentare a sensului în enunț, prilej de a se prezenta succint accepțiunile acestui termen și orientarea actuală în cercetările semantice. În continuare, la *II. sémantique* (adj.) se analizează și valoarea adjectivală în formulările sintagmatice curente și constante (*ctmp semantic, reguli semantice*), iar al treilea articol-titlu este rezervat semanticii generative (*III. sémantique générative*).

La unele cuvinte-titlu, discuțiile sînt ample, întinzîndu-se uneori pe mai multe pagini (*classe, etymologie, famille (de langue), information, langue, lexicographie, lexicologie, parole, redondance, signe* etc.). Definițiile sînt adesea ilustrate și prin exemple.

Acolo unde e cazul, noțiunile sînt privite de pe poziții atât tradiționaliste, cît și structuraliste sau din punctul de vedere al gramaticii generative (*cas, mot, nom, objet, phrase* etc.).

Sensurile termenilor sînt marcate prin cifre arabe, ceea ce denotă că autorii au ținut seama de toate accepțiile posibile (*bruit, dynamique, état de langue, mixte* etc.).

Este utilizat sistemul de trimiteri care întregesc imaginea asupra sensurilor cuvintelor în discuție. Notarea trimiterilor se face prin asterisc. De exemplu, la cuvîntul-titlu *abessif* se face trimiterea la *cas*. Întrucît *cas* figurează de două ori (articole separate notate prin cifre romane), trimiterea trebuia făcută dîndu-se și cifra indicatoare a articolului alături de asterisc. Ar fi fost necesară mai multă atenție față de problemele de tehnică redacțională. La *acception* există trimiterea la *polisémique*; acesta din urmă însă nu figurează la ordinea alfabetică respectivă. La *anomalie*, sensul 1, din antichitatea greacă, „désignait le caractère d'irrégularité de la langue (opposé à l'analogie)... (V. analogie)”, dar la *analogie* nu se spune nimic despre *anomalie*, astfel că la o lectură care privește numai *analogie* cititorul nu află nimic despre opusul acesteia. Același lucru la *actualisateur*; aici nu se spune nimic despre Ch. Bally, care a studiat actualizarea fenomenelor de limbă în vorbire, în schimb el este amintit cu acest lucru la *vir'ael*.

Tot în cadrul definirii unor noțiuni semnalam faptul că uneori în corpurile articolelor se vorbește despre anumiți termeni care nu figurează în dicționar, ca articole la ordinea alfabetică respectivă, de exemplu: *signification*, care trebuia introdus cu atât mai mult cu cît el reprezintă una dintre noțiunile tratate diferit de școlile lingvistice care au dezvoltat-o, precum și termenul *bilingue*.

În general, termenii înregistrați sînt de circulație internațională. Lucrarea ar fi cîștigat dacă la cuvîntul-titlu s-ar fi indicat corespondentele și din alte limbi de largă circulație.

Ca orice lucrare de acest gen, nici dicționarul acesta nu poate fi socotit ca încheiat definitiv. Prin însăși natura domeniului de referință, perenitatea termenilor este o problemă de relativitate. Termeni care la un moment dat nu se găsesc în limbajul lingvistic curent pot să devină cu timpul consacrați.

Dicționarul are meritul de a insera atât terminologia socotită tradițională, cât și terminologia modernă.

Iunie 1975

Valentina Șerban

Institutul de lingvistică și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

Synchronischer und diachronischer Sprachvergleich. Bericht über die Wissenschaftliche Arbeitstagung zu Ehren des 150. Geburtstages von August Schleicher. Herausgegeben von: Prof. Dr. Harry Spitzbardt. Sektion Sprachwissenschaft. Friedrich Schiller Universität, Jena, 1972, 222 p.

Volumul cuprinde comunicările prezentate în sesiunea din 25—27 mai 1971, organizată la Jena cu prilejul aniversării a 150 de ani de la nașterea lui August Schleicher. Autorii celor 22 de comunicări, în cea mai mare parte lingviști din R. D. Germană, U.R.S.S., R. P. Polonă și Republica Arabă Egipt, pun într-o nouă lumină opera indo-europenistului August Schleicher, profesor la Universitatea din Jena.

Volumul este deschis de studiul lui Eugen Seidel, *Die Persönlichkeit Schleichers*. Din prezentarea personalității lui Schleicher se evidențiază ținuta progresistă a lingvistului de la Jena în viața publică. În această ordine de idei, Seidel se referă printre altele la atitudinea lui în disputele politice de la Bonn, unde în 1849 a lucrat în calitate de corespondent de ziar. Toată viața lui a fost antiprusac.

Este cunoscută concepția naturalistă a lui Schleicher, concepție în care a fost influențat de biologul Ernst Haeckel, coleg cu Schleicher la Universitatea din Jena. Acesta era reprezentant al evoluționismului și al unui materialism naturalist-științific și a elaborat o concepție monistă cu caracter ateist militant. Sub influența acestuia, Schleicher consideră schimbările fonetice ca pe niște procese care se produc pe baza unor legi fixe, identice cu legile naturii. „Sprachwissenschaft ist Naturwissenschaft”, spune Schleicher. Greșeala lui Schleicher este explicabilă. El și-a formulat concepția cu zece ani înainte de a elabora Engels teza despre limbă ca fenomen social, teză care abia cu treizeci de ani mai târziu a fost publicată. Noi am mai adăuga și constatarea lui Iorgu Iordan: „Acum un secol, legile istoriei, știința cea mai înrudită cu lingvistica, nu erau cunoscute, și de aceea reprezentanții acesteia din urmă au trebuit, în chip oarecum inevitabil, să recurgă la științele naturii, care izbutiseră să descopere regularitatea, cu caracter de lege, a proceselor organice” (*Lingvistica romanică. Evoluție, curente, melode*, București, 1962, p. 20).

Agnja V. Desnitskaja, în studiul intitulat *August Schleicher als Sprachtheoretiker*, subliniază elementul materialist în concepția acestuia. În alt loc Desnitskaja relevă că comparării tipurilor de limbă i se acordă un loc important în teoria schleicheriană. Situându-se pe un plan de cercetare sincronică, Schleicher a considerat diferitele tipuri morfologice ca un moment al unui sistem universal, care cuprinde în el toate limbile lumii. Pe planul diacroniei le-a aranjat într-o ordine de evoluție și a formulat o teorie despre stadiile morfologice, care au o evoluție de la treptele lingvistice cele mai joase pînă la cele mai înalte. Desnitskaja conchide că, din păcate, Schleicher n-a putut să cunoască pe creatorii materialismului științific, pe Marx și Engels, deși ar fi putut să înlătime marxismul cu înțelegere, fiind capabil pentru aceasta ca nici un alt lingvist al secolului trecut.

De studiul precedent se apropie, în tematică, cel al lui Harry Spitzbardt, *August Schleichers materialistische Sprachauffassung im Licht der marxistisch-leninistischen Sprachtheorie*. Se arată că Schleicher este materialist în ceea ce privește interpretarea filozofică a problemelor. Pentru el limba este o realitate nemijlocită, un înveliș material al gândirii.

Sub titlul *August Schleichers Leistung als Slavist*, Ioachim Dietze pune în lumină realizările cele mai de seamă ale primului slavist german. Din volumul închinat și slavistului Schleicher, nu puteau lipsi nici lucrările care vizează preocupările lui privind limbile slave. Studiul lui Karl Gutschmidt *Zur Frage der Stellung der ostslawischen Sprachen unter diachronischen und synchronischen Aspekt* este o contribuție la cunoașterea situației limbilor slave de est, sub aspect diacronic și sincron. Georg Uschmann, în articolul *August Schleicher und Ernst Haeckel*, eluci-

dează bazele naturaliste ale concepției schleicheriene. Merită o atenție și contribuția scurtă a lui Rainer Eckert la cunoașterea cercetărilor diacronice și sincronice ale lingvistului din Jena și ale celor de astăzi: *Zum Verhältnis von Diachronie und Synchronie bei August Schleicher und heute*, precum și cea a lui Heide Dietzel, *August Schleicher und die Sprachpflege seiner Zeit*. Autorul precizează atitudinea pozitivă a lui Schleicher față de graiuri. În concepția lingvistului din Jena, acestea reprezintă formele naturale care au apărut după legile lingvistice ale limbii germane. Critica adusă de Schleicher limbii literare ca limbă standard se referă mai ales la „artificiile de limbă”. Unitatea dintre logic și istorie în teoria marxist-leninistă a limbii este urmărită prin prisma diacroniei și sincroniei în articolul lui Gottfried Meinhold, *Die Einheit des Logischen und Historischen in der marxistisch-leninistischen Sprachtheorie*. Peter Suchsland, în studiul intitulat *Einige Bemerkungen zur „cartesianischen“ Fundierung der Sprachwissenschaft bei Chomsky als Ausdruck des philosophischen Idealismus in der spätbürgerlichen Linguistik*, subliniază aspectul ideologic al problemei enunțate în titlu. Din articolul lui Wolfgang Motsch, *Zur Verwendung der Begriffe „System“, „Funktion“, „Veränderung“ und „Entwicklung“ in der Sprachwissenschaft*, din lipsă de spațiu reținem numai două idei. Deosebirea dintre sistem în limbă și sistem în natură își găsește expresia, de exemplu, în caracterul transformării și evoluției limbii. În timp ce organismele naturale se dezvoltă pe baze și principii biologice relativ stabile, cauzele schimbărilor și evoluția limbii se găsesc în afara acestora. O altă idee privește determinarea tendinței de dezvoltare a sistemelor limbii, care ar trebui să pornească de la funcțiile limbii, și anume de la două tipuri, cea cognitivă și cea comunicativă. Aleksander Szulc în *Zum Realismus der Rekonstruktion* se ocupă și de reconstrucția protolimbilor. Problema tipologiei este discutată în articolul lui Hilmar Walter, *Zu Problemen der Typologie und der Sprachbünde*. Dacă în articolul precedent nu se fac referiri la Schleicher, Martin Rockel a putut să-și axeze studiul despre noțiunea de lege *Zum Gesetzesbegriff in der Linguistik* pe opera lingvistică a lui Schleicher. Volumul mai cuprinde un studiu consacrat construcțiilor sintactice în limbile romanice (Bruno Kress, *Zum Vergleich syntaktischer Konstruktionen in verwandten Sprachen*), unul privind diferențierea limbii după generații într-o regiune bilingvă (Friedrich Redlich, *Zum Problem des Sprachvergleichs zwischen der älteren und der jüngeren Generation im zweisprachigen Gebiet der Lausitz*) și altul fiind destinat cercetării diacronice a lexicului (Gerhard Kettmann, *Zur Problematik frühneuhochdeutscher Wortschatzuntersuchungen*). Studiul lui Rüdiger Hoppe, *Fragen im Zusammenhang mit einer vergleichend-gegenüberstellenden semantisch-syntaktischen Untersuchung deutscher und englischer Verben (Mit Beispielen aus dem Bereich von deutsch „nehmen“ und englisch „take“)*, aparține domeniului cercetărilor comparative semantico-sintactice. De domeniul lingvisticii aplicate ține studiul lui Ernst Walter *Zum synchronischen und diakronischen Vergleich verwandter Sprachen im Fremdsprachenunterricht an Hochschulen*. Un studiu semantic comparativ semnează Gert Jäger, *Zum Problem der Erklärung und Wertung von Übereinstimmungen und Unterschieden zwischen den Sprachen im semantischen Bereich*. Tot domeniului cercetărilor comparative și contrastive aparține și ultimul studiu al volumului, *Der Dativ in seiner Verwendung im Deutschen und seine Entsprechung im Arabischen*. Autorul, cu o metodă modernă de lucru, evidențiază asemănările și deosebirile dintre cele două limbi.

Volumul, prin varietatea și noutatea multora dintre problemele tratate, este o bună sursă de informare pentru specialiști.

Iulie 1975

B. Kelemen

Institutul de lingvistică și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

RADOVI SIMPOZIJUMA o jugoslovensko-rumunskim uzajamnostima u oblasti narodne književnosti — ACTELE SIMPOZIONULUI dedicat reciprocității iugoslavo-române în domeniul literaturii populare (Pančevo, 28.IX—1.X.1972), Pančevo, Libertatea, 1974, 658 p.

Deși Simpozionul a avut ca tematică literatura populară, consider că apariția volumului (pe care îl anunțăm în *Cronica* din fascicula precedentă a revistei noastre, p. 113) merită să fie consemnată, deoarece folclorul, cum se știe, furnizează material și pentru cunoașterea mai detaliată, îndeosebi sub raport lexical, a graiurilor populare. Se cuvine deci a releva una dintre preocupările de bază ale Societății de limba română din P. S. A. Voivodina, aceea de a aduna (și, deci, a păstra) folclorul local, care urmează a fi studiat în contextul mai larg al folclorului.

românesc, în corelare cu cel srbesc și chiar balcanic. În acest scop membrii Societății grupați în Comisia de folclor au inițiat o vastă acțiune de culegere și publicare a producției populare din toate satele românești din Banatul iugoslav.

Dintre cele peste 50 de comunicări prezentate la Simpozion, de către cadre didactice și cercetători din Iugoslavia și România, câteva, total sau parțial, interesează lingvistica (vor fi enumerate în ordinea în care apar în volum): Cezar Apreotesei, *Valențe semantico-stilistice ale elementelor sârbești în literatura populară română* (p. 79—94), Radu Flora, *Lat. calendae, v. sl. kolęda, român. colindă* (p. 191—208, cu 3 hărți), Mirjana Maluckov, *Klotalica kod Srba i Rumuna u Banatu, odnosri termini i prigodni stihovi* (Obiectele de colindat la sirbi și la români în Banat, termenii respectivi și versurile de circumstanță) (p. 341—356), Marin Petrișor, *Elemente lexicale sârbești în folclorul din nord-vestul Olteniei. (Observații în legătură cu raporiurile interdialectale.)* (p. 483—490), Momčilo D. Savić, *Neke jezičke podudarnosti u srpskom i rumunskom narodnom pesništvu istočne Srbije* (Unele paralelisme lingvistice în poezia populară srbă și română din Serbia de răsărit) (p. 537—546).

Volumul, apărut sub îngrijirea unui comitet de redacție, în frunte cu prof. dr. Radu Flora, cuprinde și o bună parte din discuțiile purtate asupra comunicărilor prezentate (al căror text este urmat de rezumate, unul în română sau sîrbocroată, altul într-o limbă de largă circulație). El se înscrie ca încă un succes de prestigiu pe linia colaborării dintre cele două țări vecine și prietene.

Iulie 1975

I. Pătruș

Institutul de lingvistică și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21,

INDICELE VOLUMULUI AL XX-LEA*

(1975)

INDICE DE MATERII

A

ADVERB: ~ele *tare, puternic, mult, intens* complinind verbele 57-65; ~ul *do* în graiurile bănățene 174-180, 185
 AFRICATE; ~le și statutul lor fonologic 211-219
 AKTIONSART 224
 ALR II; ~ 7; ~ și lingvistica generală 8; ~ și istoria limbii române 8; ~ și cunoașterea graiurilor maghiare din România 29-30
 ANTONIME; dicționar de ~ 96-97
 ARHAIC; *arie* ~ă în graiurile bănățene 187-192
 ARHAISM; ~ și inovație în paradigma verbului *a fi*: indicativ prezent 47-50
 ARIE; *arii* de toponime slave în România 24-26; ~ arhaică în graiurile bănățene 187-192
 ATLASE LINGVISTICE; ~le ~ și monografiile dialectale 9; Atlasul lingvistic al dialectelor române sud-dunărene 8-9, 11
 ATRIBUT; ~ circumstanțial 77

C

CATEGORII GRAMATICALE, ~le ~ de relație și de opoziție ale limbii române 67-77; ipostaze ale ~lor ~ 68-70
 CAZ 69-70, 72-75
 COMPETENȚĂ; competența literară 205-209; raportul dintre competența literară și competența textuală 206, 209
 COMPLEMENTIZARE; ~a în engleză și română 193-204
 COMPLINIRE; factorul semantic (*adverbele tare, puternic, mult, intens*) în ~a verbelor 57-65
 CONECTIVE 68
 COMUNICARE; teoria comunicării 206
 CONȘOANE; ~ dure și moi în română 17-18; ~ rotunjite și nerotunjite în română 18
 CONTRAGERE 75-76
 CULTIVAREA LIMBII 83, 84, 128

D

DIACRONIE 227, 228
 DIALECT; limbă și ~ 10-11; Atlasul lingvistic al ~lor sud-dunărene 8-9, 11; ~ele în literatură 84; ~ul aromân 84-85

DIALECTAL; repartiția ~ă a dacoromânei 9-10; atlasele lingvistice și monografiile ~e 9; textele ~e 9
 DIALECTOLOGIE; ~ 7-13; ~ structurală 12
 DIATEZĂ 69-71

E

EXPRESIE; ~ proverbială 105; dicționar de expresii proverbiale 105-106

F

FONETIC; sistemul ~ al româniei comune 20
 FONETICĂ; ~ și fonologie 16; fonetica istorică a româniei 20
 FONOLOGIC; analiza ~ă și morfologia 20
 africatele și statutul lor ~ 211-219; sistemul ~ al româniei 16-20
 FONOLOGIE; fonetică și ~ 16
 FUNCȚIONAL; semantică ~ă 104-105

G

GEN 69-71
 GENERATIV; stilistică ~ă 208
 GRAI; ALR II și cunoașterea ~urilor maghiare din România 29-30; *adverbul do* în ~urile bănățene 174, 176-180, 185; ~u în ~urile bănățene 187-192
 GRAMATICĂ; gramaticile textului 205, 206; gramaticile transformaționale 205

H

HIPOCORISTIC; ~e formate din radicalul *Ba-* în limbile slave și în limba română 137-151.

I

INDICATIV (modul ~); arhaism și inovație în paradigma verbului *a fi*; ~ prezent 47-50
 INOVAȚIE; arhaism și ~ în paradigma verbului *a fi*: indicativ prezent 47-50
 ISTORIA LIMBII ROMÂNE; ALR II și ~ ~ ~ 8

* Din tomul XIX, 1974, nu a apărut decât nr. 1.

L

LEXIC; ~ul eminescian în lumină statistică 91-92; elemente de origine sîrbocroată în ~ul dacoromân 92-94
 LIMBĂ; ~ și dialect 10-11
 LIMBĂ LITERARĂ; unitatea limbii române literare 126
 LINGVISTICĂ GENERALĂ; ALR II și lingvistica generală 8
 LITERAR; competența ~ă 205-209; raportul dintre competența ~ă și competența textuală 206-209

M

MOD; ~uri verbale 69-72, 75
 MONOGRAFII DIALECTALE; atlasele lingvistice și ~le ~ 9
 MORFEM; ~e 67; ~e de relație 68; evasi- (semi-, pre-) ~e 67
 MORFOLOGIE; analiza fonologică și morfologia 20

N

NALR; ~ 8; ~ Olt. 87-90
 NAMENGEBER; ~ în toponimia românească 24
 NOMINAL; grup ~ 193
 NUMĂR 69-71
 NUME; ~ de persoane 98-99, 101-102; ~ proprii 100-101

O

OMONIMIE; un caz de ~: *talant* 51-56
 OMOSEMIE 103
 OPOZIȚIE; categoriile gramaticale de relație și de ~ ale limbii române 67; ~ sinonimică 167

P

PARADIGMĂ; arhaism și inovație în paradigma verbului *a fi*: indicativul prezent 47-50
 PARASEMIE 103
 PEDOLINGVISTICĂ 109-110, 111
 PERSOANĂ 69-71
 POLISEMIE 167
 PREFIX; ~ele *do-* 175-182, 185, 186, *pro-* 181, 183, 184-186, *ză-* 183, 185, 186
 PRENUME; ~ bază 223
 PREZENT (timpul ~); arhaism și inovație în paradigma verbului *a fi*: indicativul ~ 47-50

R

RELATIE; categoriile gramaticale de ~ și de opoziție ale limbii române 67; morfeme de ~ 68
 ROTACISM 15-16

S

SEM 169, 170
 SEMANTIC; factorul ~ în complinirea verbelor 57-65; microstructură ~ă 168
 SEMANTICĂ; ~ funcțională 104-105; semantica verbului românesc 224
 SENS; ~ relațional 68
 SINCRONIE 227, 228
 SINONIMIC; opoziție ~ă 167-172; serie ~ă 168
 SINONIMIE 102-103
 SISTEM; ~ul fonologic al românei 16-20
 S > Ș; ~ în grupările consonantice ale limbii române 33-37, 40-45; ~ în grupul *st+e, i* 33-36; ~ în grupul *sn+e, i* 36; ~ în grupul *s+consoană palatală* 36-37; ~ în grupuri consonantice din dublete etimologice 40-41; vechimea și explicația fenomenului 41-45
 STATISTICĂ; lexicul eminescian în lumină ~ 91-92
 STILISTICĂ; ~ generativă 208; stilistica limbii române 222-223
 STRUCTURAL; dialectologie ~ă 12
 STRUCTURĂ; micro ~ semantică 168; ~ de suprafață 193, 196; ~ de adîncime 194-196, 199, 200; ~ textuală de adîncime 205

T

TERMINOLOGIE; terminologia agricolă moldovenească 97-98
 TEXTUAL; raportul dintre competența literară și competența ~ă 206-209; structură ~ă de adîncime 205
 TIMP 70-71
 TOPONIM; arii de ~e slave în România 24-26; forma populară a ~elor 26; ~e maghiare în România 27
 TOPONIMIC; interferențe ~e 27
 TOPONIMIE; toponimia românească 23-28; toponimia și documentele istorice; 27; Namengeber în toponimia românească 24

V

VERB; arhaism și inovație în paradigma ~ului *a fi*: indicativul prezent 47-50; factorul semantic în complinirea ~elor 57-65; semantica ~ului românesc 224
 VERBAL; grup ~ 193
 VOCALA; vocale nazalizate în română 15
 VOCATIV 73-74

Z

Z > J; ~ în grupurile consonantice ale limbii române 33, 37-45; ~ în grupul *zd+e, i* 38; ~ în grupul *zn, zl+e, i* 38; ~ în grupul *z+consoană palatală* 38-40; vechimea și explicația fenomenului 41-45

INDICE DE AUTORI

A

Achmanova, O. S. 214
 Adamescu, Gh. 168
 Agard, F. B. 215
 Agîrbiceanu, I. 115
 Alecsandri, V. 85, 91
 Alexi, T. 166
 Anghel, Ioana 115—116, 163—166
 Apreotesei, Cezar 229
 Apresjan, D. 167
 Arcaini, E. 167
 Arvinte, V. 56
 Asachi, Leon 53
 Asan, Finuța 72, 77
 Ascoli, G. I. 214
 Auerbach, Max 173
 Avanesov, R. I. 17, 211, 212
 Avram, A. 36, 216

B

Bachelard, G. 223
 Bacovia, G. 91
 Bakos Ferenc 31
 Balassa József 30
 Baldinger, K. 168
 Bally, Ch. 51, 67, 68, 73, 77, 222, 226
 Balzarotti 169
 Banciu, Axente 33, 34, 36, 37, 38, 39
 Barbu, N. I. 69, 77
 Bárczi Géza 30, 31
 Barișin, G. 126—128
 Bartha, Al. 132, 134
 Bartoš, L. 110
 Battisti, Carlo 131, 133, 134
 Becherescu, Letiția 115
 Beltechi, Eugen 92—94, 97—98, 116, 173—186
 Bendix, E. H. 167
 Beniuc, M. 54
 Benkő Lorand 31
 Berejan, S. G. 102, 103, 168
 Bianu, I. 115
 Bidlan, V. 116, 117
 Birlea, I. 54
 Birseanu, A. 169
 Blaga, Lucian 116, 221
 Bloch, Oscar 12
 Boboc, Al. 167
 Boccaccio, G. 107
 Hoers 111
 Bogdan, Al. 85
 Bogdan, D. 107

Bogdan, I. 142, 146, 149, 150
 Bogdan-Duică, G. 85
 Bogorodickij, V. A. 211, 212
 Bogrea, V. 165
 Bogza, Geo 91
 Bolu, Z. 125
 Bojincă, Damaschin 81, 82
 Botez, D. 169
 Braniște, V. 83
 Bratu, C. 211
 Brâncuș, Gr. 189
 Breazu, Ion 82
 Brehan, V. 115
 Brinzeu, F. 34
 Bucă, Marin 96
 Budai-Deleanu, Ion 94
 Bulgăr, Gh. 76, 164
 Burt, Marina K. 108, 109
 Buysens, E. 167

C

Căbej, Eqrem 189
 Camilar, Eusebiu 55
 Candrea, I. A. 94—96, 168
 Cantemir, D. 116
 Capidan, Th. 173
 Carabulea, Elena 71, 77
 Caragiale, I. L. 86
 Caragiu-Marioțeanu, Matilda 72, 75, 77, 216, 218
 Carrol, Lewis 111
 Cazacu, Boris 87
 Călinescu, G. 52, 116
 Cerdac, V. 86
 Chiricuiă-Marinovici, Rita 57—65, 115
 Chmura-Klekotowa, Maria 110
 Chomsky, Noam 205, 208, 226
 Cihac, A. 91, 188
 Cioculescu, Șerban 86
 Cioranescu, A. 55, 107, 189
 Cipariu, Timotei 126, 128
 Cimpeanu, Elena 116
 Cîrneel, Radu, 115
 Clopoțel, Maria 173, 174, 180, 185
 Close, Elisabeth 53
 Coșuț, Cornelia 173
 Coloși, V. 81
 Coman, P. 163
 Comșulea, Elena 117
 Conachi, C. 169

Constantinescu, N. A. 150
 Corder, S. P. 108, 109
 Coresi 52
 Cornell, I. 81
 Coseriu, E. 104, 167, 169, 171
 Costăchescu, M. 137, 140—142, 144, 146—150
 Costin, Lucian 173, 175, 183
 Costin, M. 115
 Coşbuc, G. 85, 91
 Coteanu, I. 48, 50, 67, 68, 77, 116, 170, 173,
 174, 211, 223
 Creangă, Ion 91, 169
 Creţu, Gr. 187
 Cristureanu, Al. 115
 Csák, L. 101—102
 Csánki Dezső 153
 Curticeanu, Valentina 115

D

Dalcoviciu, C. 131, 136
 Dalcoviciu, H. 135
 Dan, Ilie 221
 Dan, Pavel 91
 Dante 107
 Dăuza, A. 72, 77, 132, 133
 Deér József 150
 Deme László 31
 Densusianu, O. 41, 42, 43, 54, 85, 86, 136, 186
 Desnitzkaja, V. 227
 Dezső, L. 110
 Diaconescu, Paula 68, 69, 73, 77
 Diaconovich, C. 166
 Diculescu, C. 136
 Dietze, Ioachim 227
 Dietzel, Heide 228
 Dijk, Teun A. van 111, 205—207, 209
 Dimitrescu, Florica 94—96, 170, 215
 Dodgson, G. 111
 Doms 111
 Dosoftei 115, 116
 Dragomir, N. 55
 Draşoveanu, D. D. 67—79
 Drăghici, R. 168
 Drăghici, V. 53
 Drăganu, N. 85, 136, 153, 156, 158
 Dubois, J. 72, 77, 167, 225
 Dulay, Heidi C. 108, 109
 Dumitrăcel, St. 211

E

Eckert, Reiner 228
 Edelstein, Frieda 69, 72, 75, 76, 78
 Eminescu, M. 91—92
 Enescu, Gh. 167
 Engel, C. 115, 116
 Eremija, A. 99
 Erhard, Agricola 169

Ernout, A. 73, 78
 Eršov, S. I. 211
 Eustatievici-Braşoveanul, D. 224
 Evseev, Ivan 57, 167, 168, 171, 173, 224

F

Falcu, Ioan 87—90, 116, 175, 188
 Fekete Nagy A. 150
 Ferenczi, Al. 131, 136
 Flora, Radu 113, 173, 176, 229
 Fodor, Jerry A. 57
 Frăţilă, V. 35, 36, 38
 Freeman, Donald C. 208

G

Gáldi László 31, 81, 150
 Gaster, M. 52
 Gămulescu, Dorin 92—94, 174, 177, 180, 186
 Găştescu, Petre 150
 Gentile, A. 132—134
 Ghergariu, L. 132
 Gherman, A. M. 115
 Ghefle, Ion 94, 211
 Giacomo, Mathée 225
 Giuglea, G. 93, 132
 Girda, George 84
 Goethe, J. W. 105
 Goga, O. 221
 Goldănech, Pier 214
 Goldea, Angela 107—108, 115
 Gombocz Zoltán 30
 Grammont, M. 211, 212
 Graur, Al. 16, 17, 40, 48, 55, 67, 69, 74,
 78, 91, 185, 216, 222
 Gregorian, M. 174, 175, 177, 186, 188
 Greimas, A. - J. 104, 226
 Grek-Pabisowa, Iryda 117
 Grozescu, Iulian 82
 Gudea, Rodica 115, 123—129
 Guespin, Louis 225
 Guillaume, G. 226
 Guţraud, P. 223
 Gutschmidt, Karl 227
 Guţu-Romalo, Valeria 69, 72, 73, 75, 78

H

Haackel, Ernst 227
 Hálo, B. 11, 213
 Harris, Z. 226
 Hasan, Finuţa 163
 Hasdeu, B. P. 49, 55, 91, 94, 115, 124, 128,
 132, 164
 Háy, Ştefan 69, 78
 Hjelmslev, L. 72—74, 78
 Hodiş, V. 115
 Hodoş, Enea 49, 85, 173, 174
 Hodoşiu, Iosif 123

Homorodean, M. 131—136
Hoppe, Rüdiger 228
Hoops, R. 111
Humboldt, W. von 224

I

Jacob, Șt. 74, 78
Jakobson, Roman 111
Iancu, V. 44
Janota, P. 110
Iliev, Șt. 137, 139, 140—148
Ilieșiu, P. 81
Imbs., P. 67
Imreh, Ștefan 42
Ioanovici, D. 81
Ionescu, Christian 223
Ionescu, Eugen 115
Ionescu, Liliana 208
Ioneică, Ion 87
Jordan, Iorgu 11, 29, 47, 69, 72, 73, 75, 78, 116,
132, 135, 136, 140, 150, 157, 222, 223, 227
Iorga, N. 85, 95, 177
Iorgovici, Pavel 81
Iosif, Șt. O. 221
Isbășescu, Mihai 171
Ispirescu, P. 169
Istrate, Ioan 81—86, 115, 116
Istrate, G. 40, 43, 221
Ivireanul, Antim 52

J

Jäger, Gert 228
Jain, M. P. 109
Jarnik, V. 169
Jipescu, 166
Josselyn, F. M. 214
Juhász János 171
Juilland, Alphonse 170

K

Kakuk, Suzanne 106, 107
Kálmán Bela 31
Kercevski, S. 224
Katz, Jerrold J. 57
Kelemen Bela 29—31, 106—107, 115—117,
123—123, 224—225, 227—228
Kettmann, Gerhard 228
Klepikova, Galina 173, 174
Kloster-Jensen 110, 111
Kogălniceanu, M. 116
Knieszsa, I. 150, 153
Kosničanu, Maria 98
Kovačec, August 173
Křepinský, M. 173
Kress, Bruno 228
Kristeva, Iulia 206
Kunsi, Mathi 105

L

Lacea, C. 85
Laurian, A. T. 124, 127
Lăncrănjan, Ion 36
Lebrun, I. 111
Lemnar, Osear 116
Lenz, R. 214
Lessing 105
Lissens 111
Lombard, A. 47, 49, 211, 212
Losonezi, I. 115
Loșonji, D. 115, 117, 154
Lovinescu, E. 116
Lukinich, E. 150

M

Macrea, D. 7, 9, 12, 16, 91
Maior, Petru 81
Mălorescu, Titu 84, 85
Malsson, Al. 117
Makkai, L. 150
Mallk, Zoe 117
Maluckov, Mirjana 229
Marcellesi, Christiane 225
Marcellesi, Jean-Baptiste 225
Marcovici, S. 165
Marienescu, At. 85
Marouzeau, J. 73, 75, 78, 214, 222
Martinet, A. 115, 167, 214, 226,
Martonne, Emm. de 132, 133
Massim, I. C. 124, 127
Mauro, T. de 107, 108
Mării, I. 117, 154
Mărdărescu, Maria 211, 214
Meillet, A. 49, 224
Meinhold, Gottfried 228
Mével, Jean-Pierre 225
Meyer, G. 189
Meyer-Lübke, W. 132
Michăescu, Radu 94
Miclău, Paul 167, 222
Mleu, S. 81
Mihăilă, G. 45
Miklosich, F. 137, 150
Mioe, Damascin 150
Mișan, A. 69, 78, 115, 173, 174
Mitterand, H. 72, 74
Mîinea, Mihaela 57
Mocanu, Nicolae, 94—96, 116
Motsch, Wolfgang 228
Mourral, Daniel 132, 134
Mózes, H. 115, 117
Mumuleanu, B. P. 53
Munteanu, Marin 181
Muradin, L. 117
Mureșan, Camil 42
Murgu, Eftimie 81
Murnu, G. 85

N

Nagy Gábor O. 104, 105, 167
 Nandriș, O. 40, 43
 Nedioglu, G. 69, 78
 Neqomireanu, Doina 96—97, 115, 117,
 104—105, 167—172
 Nègre, Ernest 132, 135
 Neiescu, Ileana 91—92, 100—101, 115
 Neiescu, Petru, 7—13, 115, 117, 175, 187—191
 Nemser, W. 109
 Nicolescu, Aurel, 223
 Niculescu, Al. 69, 72, 73, 75, 78
 Nikonov, V. A. 99
 Nilsson, Elsa 69, 78
 Novacoviciu, E. 173, 175, 176

O

Oancea, D. I. 150
 Obradović, D. 93
 Ochșanu, Rodica 72, 78
 Ohnesorg, K. 109, 110
 Olariu, S. 83
 Onișor, V. 81
 Onițiu, V. 83—85
 Ördög Ferenc 101
 Oros, Marius I. 23—28
 Orza, Rodica 47—50, 115—117
 Oțetea, Andrei 82
 Oxenstern 53

P

Pais Dezső 31
 Palays, S. 133
 Pamfille, T. 56
 Panaltescu, P. P. 150
 Panov, M. V. 213
 Papahagi, Per. 49
 Papahagi, T. 54
 Pascu, G. 163
 Pașca, Ștefan 54
 Pavel, Vasile 97, 98
 Pavlović, M. 110
 Păcală, V. 34, 36, 37, 39, 55
 Pătruț, I. 5, 7, 19, 113, 114—117, 137—151,
 153, 156, 173, 174, 215, 216, 228—229
 Perrot, J. 67, 68, 78
 Petoŝi, János 206, 207
 Petrarca, F. 107
 Petrescu, Camil, 115, 168
 Petrișor, Marin 174, 229
 Petrovici, Emil 5, 7—13, 15—21, 23—31, 37,
 39, 44, 47, 50, 115, 140, 150, 156, 173, 178,
 181, 183, 211, 215
 Petrovna, Alexandra 202
 Petrovskij, N. A. 143, 150
 Pieot, Emile 49, 85

Philippide, Al. 85, 136, 189
 Pletosu, Gr. 83, 85
 Plomteux, Hugo, 117
 Poghirc, C. 94, 173, 174
 Pollzu, G. A. 52
 Pop, Maxim 132, 134
 Pop, S. 38
 Popa, Ath. 115
 Popa, M. 115, 116, 117
 Popa, Octavian F. 81
 Popescu-Sireteanu, Ion 94
 Popovici, Iosif 173, 174
 Porucic, T. 132, 136
 Potebnea, A. A. 224
 Pottler, B. 68, 78, 104, 167, 226
 Preda, Marin 55
 Prucha 110
 Pușcariu, S. 7, 15, 52, 69, 73, 78, 115, 128, 173,
 211—213, 221, 222, 224

R

Radu, Gh. 115
 Rebreanu, Liviu 115
 Rebreanu, T. 115
 Redi, Francesco 165
 Redlich, Friedrich 228
 Regula, M. 75, 78
 Richards, Jack C. 108, 109
 Riffaterre, M. 52
 Rizescu, I. 94, 173—175, 183
 Robert, Paul 226
 Rockel, Martin 228
 Röhrlich, Lutz 105, 106
 Roman, Al. 85
 Rosenbaum, Peter 193, 194, 198
 Rosetti, Al. 16, 17, 41, 44, 47, 95, 173, 189,
 211, 213
 Rostaing, Ch. 132
 Roșianu, I. 114—117, 116
 Roudet, L. 211
 Rousselot, I. P. 211, 212
 Ruke-Dravina, Velta 110
 Russo, Alecu, 91, 165
 Rusu, Gr. 15—21, 44, 115, 117, 211
 Rusu, Valeriu 37, 87, 88

S

Safarewicz, Jan 224
 Sala, M. 42, 44, 93
 Sampson, Gloria G. 109
 Sandesson, Stewart F. 117
 Sasu, A. 115, 116, 117
 Saussure, F. de 67, 78, 167
 Sauvageot, A. 55
 Savić, Momello D. 229
 Săteanu, C. 57
 Sbiera, Ion al lui G. 52
 Șcerba, L. V. 211, 212, 215

Schleicher, A. 227
 Schmidt, Siegfried J. 206, 207, 209
 Scriban, A. 53, 55, 165
 Schveiger, Paul 109—110, 111
 Seche, Luiza 91—92
 Seidel, Eugen 227
 Selinker, L. 109
 Sifilea, L. 37
 Simonyi Zsigmond 54
 Sirb, Gherasim 83
 Sirbu, Richard 169
 Slama-Cazacu, Tatiana 109, 110
 Slavici, Ioan, 83, 85, 115, 116
 Sochova, Zdenka 117
 Spitzbardt, Harry 227
 Spltzer, L. 222
 Stan, Aurelia 81—86, 91—92, 98—99, 116
 Stan, E. 81—96 115
 Stan, I. 12
 Stan, I. T. 116, 211—219
 Stati, Sorin 76, 169, 222
 Steintal, H. 224
 Stolea de Hateg, Nicolae 177
 Suehsland, Peter 228
 Suceu, C. 138, 140, 141, 147, 149, 151, 153
 Suceu-Schwartz, Titiana 117
 Sullea, N. 83
 Superanskaja, A. V. 99, 100
 Svoboda, J. 148, 151
 Szarvas Gábor 54
 Szász, L. 116
 Szule, Aleksander 228

S

Şuguna, Andrei 82
 Şandru, D. 34, 50, 183, 178
 Şâlneanu, Lazăr 53, 107
 Şerban, Felicia 51—56, 102—103, 115, 116, 222—223
 Şerban, Valentina 225—227
 Şuluţ-Cârpenişan, A. 83
 Şuteu, Valeriu 219

Talos, I. 105—106
 Tamas, L. 31, 35, 37, 40, 54, 105—106, 132, 134
 Taszycki, W. 151
 Taşcu, V. 115, 116, 117
 Tănase, E. 38
 Teaha, Teofil 87
 Teiuş, Sabina 115
 Teodorescu, Mirela 94
 Teodori, A. 81
 Tesnière, L. 74, 78, 224
 Theodorovici, I. 81,
 Thomas, Fr. 73, 78
 Thorne, James Peter 208
 Tiktin, H. 55, 94
 Todoran, R. 33—46, 69, 78, 87, 132, 163, 174, 179, 211, 221—222

Tripeea, Th. 93
 Trost, G. 73
 Truskowski, Witold 117
 Tupikov 137, 140—145, 147—150

T

Tepelea, Gabriel 181
 Tichindeal, D. 93

U

Udler, Rubin 87
 Ullmann, S. 51, 225
 Ursu, N. A. 53
 Uschmann, Georg 227

V

Vallant, V. 49
 Varlaam 52
 Vasici, Pavel 81
 Vasiliu, Em. 211, 215, 216, 218
 Vasiliu, G. 116, 223—224
 Vasiliu, Laura, 72, 77, 78
 Vatamaniuc, D. 83
 Vâslan, G. 93
 Vendryes, J. 67, 68, 78
 Vereş, Andrei 115
 Verne, Jules 115
 Vianu, Tudor 91
 Viclu, A. 54
 Vincent, Aug. 133, 134
 Vinţeler, O. 96
 Violon, Anita 111
 Vlad, Carmen 205—209
 Vlad Delamarina, V. 84
 Vlad, Sabin 153—161
 Vlăduţ, Alexandra 168
 Vulcan, Iosif 82, 85
 Vulpe, Magdalena 173, 174, 177, 179, 180

W

Wald, Lucia 222
 Walter, Ernst 228
 Walter, Hilmar 218
 Weigand, G. 33—35, 37, 49, 84, 85, 93, 136, 173—175, 179
 Wolf 95
 Wotjak, Gerd 167

X

Xenopol, A. D. 85

Z

Zacordoneş, A. 69, 78, 174
 Zagorska-Brooks, Maria 211
 Zamfirescu, Duiliu 55
 Zărenghea, Mihai M. 108—109, 193—204
 Zărenghea, Mircea 35, 43, 44, 73, 78
 Zleninkowa, Jadwiga 117
 Zinder, L. R. 211, 213
 Zveghinţev, V. A. 102

INDICE DE CUVINTE*

<p style="text-align: center;">BULGARĂ</p> <p><i>Babac</i> 139 <i>Bábev</i> 139 <i>Bábin</i> 139 <i>Bábov</i> 139 <i>báce</i> 141 <i>Báce</i> 141 <i>Bach</i> 147 <i>Bácho</i> 137, 147 <i>báco</i> 141 <i>Báco</i> 141 <i>Báčo</i> 141 <i>Báda</i> 141 <i>Báde</i> 141 <i>Bádo</i> 137, 141 <i>Bagev</i> 142 <i>Bagjo</i> 142 <i>*Bago</i> 142 <i>Bágov</i> 142 <i>baj</i> 143 <i>Bájko</i> 142 <i>Bájo</i> 142 <i>Bake</i> 143 <i>Báko</i> 137, 143 <i>Bálo</i> 137, 143 <i>Bámbov</i> 144 <i>ban</i> 144 <i>Bána</i> 144 <i>Báne</i> 144 <i>Bángov</i> 145 <i>Báno</i> 137, 144 <i>Báro</i> 145 <i>Barsánov</i> 146 <i>Báša</i> 148 <i>Báse</i> 147 <i>Báso</i> 137, 148 <i>bate</i> 149 <i>Bátjo</i> 148 <i>Bóto</i> 137, 148 <i>baz</i> 150 <i>Bazákov</i> 150 <i>Baže</i> 143 <i>Bazettev</i> 143 <i>Bázov</i> 150 <i>báz</i> 150 <i>bel</i> 143 <i>Bežo</i> 143 <i>Bižo</i> 143 <i>bjal</i> 143 <i>Bostjo</i> 140 <i>Lažo</i> 143</p>	<p><i>Ližo</i> 143 <i>Mosjo</i> 140 <i>Moso</i> 140 <i>Mostjo</i> 140 <i>Motjo</i> 140 <i>Moto</i> 140 <i>Nosco</i> 140 <i>Nostjo</i> 140 <i>Notjo</i> 140 <i>Paze</i> 143 <i>Pižo</i> 143 <i>Válcea</i> 26</p> <p style="text-align: center;">CEHĂ</p> <p><i>Baba</i> 140 <i>Bašek</i> 148 <i>Bašt</i> 148</p> <p style="text-align: center;">ENGLEZĂ</p> <p><i>for — to</i> 193, 199, 201, 203, 204 <i>that</i> 197, 201, 203, 204 <i>to</i> 198</p> <p style="text-align: center;">FRANCEZĂ</p> <p><i>bilingue</i> 226 <i>douille</i> 133 <i>douil</i> 132 <i>Les Eparres</i> 135 <i>esparre</i> 135 <i>Le Plan</i> 136 <i>oule</i> 134 <i>pot</i> 134 <i>repaus</i> 135 <i>Repaux</i> 135 <i>repos</i> 135 <i>sémanlique</i> 226 <i>signification</i> 226 <i>talent</i> 53 <i>tine</i> 133</p> <p style="text-align: center;">GERMANĂ</p> <p><i>ausdenken</i> 171 <i>bedenken</i> 171 <i>denken</i> 171</p>	<p><i>Instruktion</i> 41 <i>Langenau</i> 27 <i>Liste</i> 41 <i>meditieren</i> 171 <i>náchbedenken</i> 171 <i>nüchtern</i> 171 <i>Pistol</i> 41 <i>Schneider</i> 93 <i>Schuster</i> 93 <i>Spion</i> 41 <i>Spiritus</i> 41 <i>Stipendium</i> 41 <i>Student</i> 41 <i>Talent</i> 53 <i>überdenken</i> 171</p> <p style="text-align: center;">ITALIANĂ</p> <p><i>Camprocátino</i> 134 <i>catino</i> 134 <i>Catino</i> 134 <i>doglio</i> 132</p> <p style="text-align: center;">LATINĂ</p> <p><i>ascla</i>, 41, 43 <i>astérno</i> 44 <i>caeçia</i> 217 <i>caepa</i> 217 <i>caldaria</i> 133 <i>calendae</i> 229 <i>castigo</i> 44 <i>catinum</i> 134 <i>cera</i> 217 <i>crater</i> 133 <i>credat</i> 217 <i>disclavio</i> 41 <i>discludo</i> 41 <i>*disglabrare</i> 40 <i>disglaciäre</i> 39 <i>disglacio</i> 41 <i>*disglinare</i> 40 <i>*disgolino</i> 41 <i>*disglubicare</i> 40 <i>doga</i> 133 <i>doltum</i> 132, 133 <i>eram</i> 47 <i>esse</i> 47 <i>es(t)</i> 47 <i>*excloppus</i> 41</p>
--	--	---

* Lista de toponime de la p. 153—161 nu a fost inclusă în indice.

extērgo 44
feri 47
fio 47
folium 133
fui 47
geminus 217
**genna* 217
grossum 135
investire 44
Longo Campo 27
musc(u)lu 43
olae 134
planum 136
sclavus 41
sera 217
sessus 136
simus 47
**sittis* 47
stercus 44
sum 47, 49
talentum 53
tina 133

MAGHIARĂ

bacs 141
bangó 145
bátya 149
distancia 41
fedeles 134
gond 168
Hosszúmező 27
instrukció 40, 41
instruktor 41
keszkenő 36
konfiskál 41
korrespondencia 41
lista 41
malaszt 35
pistol 41
spekulál 40
spión 41
spirítusz 41
stáció 41
stipendium 41
talám 54
talán 54
talántán 55
telek 54
vágás 31
Várad 31
város 31

POLONEZĂ

Bach 147
Bak 143
Bal 144
Bala 144

Ban 144
Bar 146
Barc 146
Bas 148
baszta 147, 148
Batej 149
Batko 149

ROMÂNĂ

a) DIALECTUL AROMÂN

aşel'e 41
dîjgl'in/dîzgl'in 41
dîşel'id 41
dîşel'edzî 41
dîzgl'eşî 41
h'im 49
h'iu 49
şel'eau 41
şel'iop/sl'op 41

b) DIALECTUL DACO-ROMÂN

A

a 94
abate 60
aceşti 43
acompania 64
acri 58
Adăpoştele 35
mă adăpoştesc^v 34
adăuga 57
adinci 61
adnota 64
adora 59
adun 88
afundă 61
afurca 64
agăja 62
aglomera 59, 62
Agoştin 35
aişştia 34
alb 96
albăstri 58
albi 58
alege 217
alerga 64, 224
ăli 94
altică 90
altoi 90
alunga 61
am 48
amabil 97
ameltora 58
ameştecat^v 34
amînd 62
Ampoi 23

ancora 64
angaja 60
anina 62
aparent 97
apăsa 58, 61
Apostol 34
apropia 58, 62
aprovizionă 63
apuca 60, 64
ara 63
arbore 218
arcui 60
ardei 88
Argeş 23
arici 216
arséie 89
articula 64
arunca 60, 62
asorta 60
astâl 94
astupa 62
astupuş 34
asupri 60
aşeza 60
aşchie 43
aşchieaşchie 41
aştern 44
ataca 57
ataşa 58
auzi 60, 62
avea 48
azvirtî 62

B

Baba 140
babă 140
Babul 140
baboi 140
Baboiasa 140
Bac 143
Baca 141, 143
bace 94
Bacea 141
baci 141
bačistă; bačişče 37
Baciul 141
Bacu 141
Bacu(l) 143
Bad 141
bade 141
Bade(a) 141, 143
Badea 142
Bah 148
Bahnă 148
Bahnea 148
Bahu 148
bag 142
Bagiu 142
Bagu 142
Bagul 142

Baia 143
baie 143
Baie 143
Baiu 143
Baja 143
Baju 143
Bai 144
Bala 144
Balac 144
Balaci 144
Balc 144
Balca 144
Balcea 144
Balciu 144
Balcu 144
Balea 144
Balic(a) 144
Baliŝa 144
Balomir 137
Balomireasa 138
Balomireŝti 137
Baloŝ 144
Balotă 144
Balŝ 144
Balŝa 144
Balla 149
ballă 149
Balu(l) 144
Bambu 144
ban 144
Ban 144, 145
Bana 144, 145
bancă 218
Bancul 144
Bandea 145
Bandu 145
Banea 144
Banga 145
Banica 144
Banu 145
Banu(l) 144
Bar 146
bara 146
Bara 146
Bară 146
bardă 146
Bardea 146
Barla 146
Barna 146
Barsu 146
Barŝca 146
barză 147
Barze 147
Barzea 147
Barzu(l) 147
Basea 147
Baste(a) 147
Baŝa 148
baŝc 93
băŝce 93
baŝlă 147, 148
Baŝtea 148
Baŝturea 148

Bata 149, 150
bată 149
bate 149
Batin 149
batiste 34
Batiŝte 140, 149
Batuł 149
Baŝa 141
băŝă 94
Baŝcov 141
Baza 150
Bazga 150
Bazu 150
Băbotu 140
Bădiŝlava 138
Bădiŝlăvoaia 138
bădi 88
Băgea 142
Băgeni 142
Băgeŝti 142
băia 143
Bălcescu 144
Băiŝrad 26, 27
Bărcan 146
bărcă 146
Băseŝti 147
băŝceván 93
Băŝenii 148
Băteŝti 150
Băzeŝti 150
Belareca 26
berbec 90
berbéc 87
berbécŝ 87
Berbeŝti 27
Berliŝte 140
bic 90
biliŝă 88, 90
bine 215
blăŝni 38
blid 134
Blidu lu Pintea 134
Bliduŝ 134
boală 55
boboc 88, 90
boboc (de raŝă) 88
bolti 60
Bora 145
boroană 26
bosumŝta 63
Braŝiŝte 140
breazdă 38
brejă' 39
brejde 42—44, 46
brejdă 39
brejde; breazdă 38
Brejdea 38
brjăzdă; brjăjdjě 38
brjăzdjě 38
Budiŝti 27
Budeŝte 140
bumb 90
bumb de floare 88

bumbure 90
bulgăjě 87
bulgăjě 87
buturugă 218

C

Caliŝte 140
Capu Coŝti 35
care 90
ca — să 194, 201, 203, 204
cazma 90
că 194
căi 58
căjŝeŝte 38
căldare 133
Căldarea Mare 133
Căldarea Mică 133
Căltneŝti 27
căpie 93
cărăuŝ 87
căŝneŝte 36, 43, 44
căŝin 134
căŝină 134
Căŝtinu 134
Căŝtinu cu Butuci 134
Căŝtinu din Miŝloc 134
căzanie 88
ceacir 88
ceapă 217
ceară 217, 218
ceas 215
ceată 217
ceaŝă 217
centru 215
cer 218
chiŝtol 34
cierhuri 53
cină 218
cine 215
cinste 42
cinŝte 33, 35, 42
cinŝtėsc 35
cizmă 40, 215
cioe 93
ciocăniŝtoare 90
ciogniŝtoare 90
ciolan 218
ciomniŝtoare 90
ciŝrăŝă; — rėŝă 89
civilizat 97
ciută 218
Cimpulung 27
cine 88
ciŝtig 43, 44
ciacă 88
clădi 63
Clit 26
Cluj 217
cluŝean 217
clupsă 90
coajă 218

coaște 33—35
 Coaștele Sclatint 35
 cobori 217
 cocean 88
 colac 217
 colaci 217
 colindă 229
 colora 58
 combate 62
 concentra 59
 confisca 41
 confisca 41
 confiscațului 41
 contribui 217
 comină 88
 copilă 89
 copilă 89
 corespondență 41
 corespondență 41
 (măr) coricov 88
 coște 35
 Coștea 34
 Coștică 35
 Coșuștea 26
 Coșuștița 26
 coteș 88
 cotor 88
 Cotroape 132
 cotropi 132
 creadă 217
 Criș 23
 Cristian 33, 35
 Criștina 35
 crișnic 38
 cring 26
 cuibară 90
 cujo/răstă 90
 curaslă 90
 curaslă; curaste 34
 curătură 131
 Curături 131, 132
 cure 131
 curelnic 88
 curuelnic 88
 curugă 88
 cul(i)e 88

D

dafin 90
 dala 55
 Dalboșeș 26
 dăscuń-o 40
 dăscuń 40
 dăscuńi 45
 dăscuńi 40
 dăscuńe 40
 dăskidē 45
 dăoagă 88
 deal 26
 Dealu Grosului 134
 deapăn 88
 decisiv 221
 deciziv 221

deda 176
 dejgeș 46
 dejgeșă 39
 dejgeșu 39
 dejgheș/dezgheș 41
 dejgheșă 39, 41, 42, 44
 dejghin/dezghin 41
 dejgină 39
 dejleagă 38, 42
 dejleg 43, 44, 46
 dejliardă 40
 dejliardă 40
 De pește Vale 35
 descheia 43
 deschide 37, 41—43
 dēskidē 45
 descuia 40
 Desești 27
 desmiardă 37
 despica 36
 deschide 36, 39, 41—44
 deșchei/deschei 41
 deșcheia 43
 deșchid/deschid 41
 deșcănē 40, 45
 deșghin 38, 39
 deșime 89
 deșis 89
 deșkeiă 36
 să deșkeiē 36
 deșkiă 36
 deșkiē 36, 46
 s-a deșkiat 37
 deșniardă 37
 d-eștea 34
 să deșt'ie 37
 d'ēst'id'e 43
 să d'ēst'ie 36
 deștilină 37
 Deva 26
 dezgheșă 39, 42
 dezgheura 40
 dezghin 38, 39
 dezghina 39, 40
 dezghioca 40
 dezmiardă 40
 dezmieră 40
 dezmieră 40
 dijēānird 40
 dīsdāg 87
 distanță 41
 dișciplină 37
 dișcipol 37
 diștanță 41
 diviniza 59
 Dilboșeș 26
 Dimbova 26
 do(—) 173 — 182, 185, 186,
 Doaia lu Răstoarnă 132
 doate; doi 132, 133
 Dobrogea 217
 dobrogean 217

doda 176
 dogata 179, 180, 181, 182
 dogata 175
 dohot 26
 domuri 176, 180
 dopreusămănat 185
 dopropus 185
 dospî 36
 dospit 36
 doșchil 36
 doșkēște 36
 doșki 36
 dovleac 88
 dovlete 88, 90
 Dragomirești 27
 dragoste 33
 dumnivoști 35
 Dunăre 23
 După Ogrăzi 135
 dzeștīlińl 37

E

emanație 19
 epocă 19
 era să ... 67, 177
 eră 19
 —ești 27
 eștia 34
 —ete 90
 evoluție 19
 examen 19
 exploatare 19
 explozie 19
 extremă 221

F

fag 218
 fagi 216, 218
 fagur 88
 fasole 88
 fast 96
 Fața Șeasă 136
 fâli 61
 fărimița 60
 făsui 88
 făsuiță 88
 fecund 97
 fedeleș 134
 Fedeleș 134
 feminin 221
 feminin 221
 ferăstrău 88
 fi 47, 48, 50, 54, 55, 67
 fictiv 96
 firiz 88
 flutur 88
 foi 88
 frate 218
 frine 90

frîuri 87, 89
frîzurî 87
frunze 88
fugări 61
fugi 217
fulg 217
fulgi 217
furcă 217
furci 217
furnică 90
furnici 218
furnigă 88
fustă 40
fuștă; fuști 40
fuștă 45
fuștă; fuști 40
fuște 45
fuști 45

G

gajde; gazdă 38
găjdi 39, 42
găl'edă 89
găti 61
gealat 217
geam 215, 217, 218
geamăn 217
geană 217
gen 215
ger 218
gheonaie 90
ghiși 88
ginere 218
giol 218
gir 215
giubea 218
Giulești 27
gind 168
gindi 59, 167—172
glimp 188, 189
glimpos 188
glimpuros 188
glod 88
golimb 88
golumb 88
gorun 88
grădină 26
grea 97
greier 88
grel 88
gresie 88
greu 97
groažnică 38
gros 134
Groșefu 135
guște 34
guști 34

H

hipocrit 221
hirean 90
hleaburi 53, 54
hleab; hleaburi 54
hoare 90
hojșe 89
hoiște 88
holeab 53
horetenii 90
horotini 90
horutini 90
hrean 90

I

iarmă 94
iarnă 96
Iași 217
iepur 88
ieșean 217
iește 33—35
iește 35
ieștea 34
iești 34
ieștia 34
ijgăște 39
ijgi 39
ijgîtură 39
imaginar 96, 97
imposibil 97
- ind 194
inspecție 40
instituit 19
instrucție 41
instructor 41
inspecție 40
inștructor 41
intens 57—65
intimida 60
invita 61
ipocrit 221
ipoteză 19
iradia 19
ișghi 38
iștîf 35
iștîf 35
Iștina 35
iubi 57, 58, 217
izbește 39
izbi 38, 39
izbitură 39
izotop 19

I

imbăiera 62
imbălsăma 58
imbărbăta 60

imbăta 63
imbătrini 60, 62
imbăta 61
imbiesi 60
imblăti 63
imblinzi 60
imbogăși 57, 59, 60
imboldi 61
imbolnăvi 63
imbrățișa 61
imbrinci 61
imbrucă 88
imbucătăși 60
imbufna 63
imbuna 60, 62
impăduri 63
impăminteni 60
implini 57
implinta 61
impotmoli 60, 63
impotrivi 59
imprejmui 62
impreuna 64
imprieteni 60
inăbuși 63
indepărta 62
inainta 61
inamora 58
inălța 60, 61
incăleca 64
incețoșa 58
indopa 62
indrăjnedă 38
indrăjnește 38
indrăjneș 38
ingl'ef 188
mă ingl'impă 188
mă inglimpă 188
inmulți 59
innora 58
inspina 36
inșkimbă 36
inșkină 36
inșt'imba 43
in Tăuri 135
intors 89
invești 44
inzestra 63

J

Jaru cu Groșii 135
jger 43
jgeră 39
jgiară 39, 42, 46
jgeră 39
jgără 40
jneură 40, 42, 43
jnițele 40
jurebie 88

K

kiskineu 36
kişkinău 36
kleje 187

L

La Bhduri 134
La Căldări 133
La Conăci 135
ladă 218
La Hodină 35
La Tigăi 134
lăjne 38, 42, 46
lejne 40
lejfil 40
leşne 36
leşne 38
lîşjîş 38
lîşznîş 38
listă 41
lişlă; lişte 41
lişă 94
lovi 61
lubenijă 88
lucra 63
luncă 218
lup 218

M

maci 215
mai do 177, 178, 179, 180, 181,
186
mai dogata 179—182
mastăcă 34
măgărădă; - rîşă 89
măminke 89
măr 217
măstacăn 34
mejdină 88
melesi 35
meleşteu 35
meleşli 35
merge 64, 217, 224
mergi 215
meri 217
mestecătu 35
mestecă 34
meşteş 34
meştecă 35
meştecăm^h 34
meştecă 33, 34
meştecăm 35
meştecău 34, 35
meşteş^h 35
meşteleu 35

mi 49
miez 51, 90
miez de simbur 88
miezură 51
miezuri 51
minge 217
mingi 217
mişfi 61
mirodie 88
mis 49
ni-s 48—50
minăştire 33
minăştiri; -ştirîş 34
minđătăşce 89
mindru 26
minz 87
moară 87
Moigrad 26
moş 218
molcă 98
Motru 23
mreană 217
muară 87
Muceha cu Grosu 134
Muceha cu Tabla 134
Muceha Grosului 134
mugur 90
mult 57—65
mumăc 94
munci 63, 217
muncitor 218
Mureş 23
muşchi 43
muşkiu 187, 818

N

năneşti 27
neboneşte 59
nefast 96
negru 96
nepoliticos 97
nespus 59
neveşte 33
nevêşl'ă 36
nevêşte 34
nevêşl'ê 37
neveştele 34
ni 49
nis 49
ni-s 47—50
ni sãm 47—50
nisãm 49
nişvîştiş 34
nişvêşte 34
noaşte 34
noşti 34
nu do (-) 176, 177, 178, 180,
181

O

Oala Dracului 134
oală 134
oare 90
oaşte 33, 34
Obrişte 140
Odma 94
ogaş 31
ogradă 26
oişte 88
okiu 187, 188
olat 53, 54
olate 53
oleab 53
Olu 134
Oradea 31
oraş 31
orătării 90
Oreşiţa 26
os 88, 90
m-am ostinîl^h 34
ósu şkinări 36
oştenit 35
oteoş 88

P

pa 94
pacuşte 35
palancă 54
palant 54
Paraşchivă 36
Paraşkie 36
(măr) pădurel 88
Părău Grosului 134
pe 67
pentru 215
peste 36
peşte 33—35
Peşte 140
Peşte Mureş 35
piparcă 88
pistol 34, 41
pişte 36
Pişte-vale 36
piştol 41
pizmä 215
plaş 89
plăcea 216, 217
plăsmui 96
pleca 224
plejhi 40
pleşne 36
plimba 224
plop 217
plopi 217
Poiana cu Groşi 135
poiată 88

polog 88
 popă 218
 Popiște 140
 porsyără 89
 porumbel 88
 posed 48
 posibil 97
 post 34
 poștească 35
 povește 35
 poveștēm 35
 poveștescū 34
 o poveșt'it 36
 povarnă 88
 praf 90
 prau 88, 90
 pră- 181, 183
 prăfriptă 183
 prăștină 88
 precesta 34
 Predeal 26
 prefriptă 183
 preînloarsă 183, 186
 preocupă 64
 preu- 183
 prio- 181, 183
 priștin 35
 pro- 173, 174, 175, 181, 183,
 184, 185, 186
 proaște 33
 pro din nou 183
 profriptă 183, 186
 proștii 34
 pui (de rață) 88
 pup 88
 pulpă 88
 ră-o puoveșt'it 36
 puștie 35
 puștiu 33, 34
 puternic 57-65
 putinei 88
 Putna 26

R

Raciște 140
 Radimna 26
 rădiclă 88
 Răpaus 135
 răpaus 135
 Răpausu Morii 135
 răsniță 37
 rășchirat 36
 rășniriță 37
 răștel 34, 35
 răștigneste 35
 răzor 88
 real 96, 97
 recenstune 221
 recenzione 221
 regrela 58

ren 215
 Repaosu 135
 resimț 58
 Rica 26
 ridicle 88
 ridicul 221
 rișkitôr 90
 rizicul 221
 rișkii 90
 să rosteste 35
 rudă 88
 ruga 61
 rûje 90

S

s 48, 49
 sac 218
 salcă 88
 salcie 88
 salcim 90
 să 67
 săcui 88
 sălbatic 96
 sām 47-49
 săt 47
 săț 47-49
 sățl 49
 scamniș 135
 scăunel 135
 Scăunel 135
 Scăunelele 135
 Scăunelu Mare 135
 Scăunelu Mic 135
 scăuniș 135
 Scăunișu 135
 schiicios 36
 schilod 37
 schilodit 37
 schimba 41
 sculpta 63
 seară 217
 sedeancă 88
 sem 47, 49
 set 47
 seți 47, 49
 șfat 26
 șferi 40, 45
 șfială 36
 șfiicios 36
 șjimă 40, 45
 șjime 40
 șim 48
 șimbur 90
 șimbure 88, 90
 șint 48-50; 221
 șintām 47
 șintem 48-50
 șintef 47, 48
 șintefi 48-50
 șkic 36
 skiți; skiță 37
 slog 88
 smeură 37
 smeureț 37
 smicele 37
 smirdă 37
 Smirdeșteju 26
 Someș 23
 sosi 224
 Saț 218
 sparge 217
 speculă 40
 spic 36, 43, 45
 spin 36, 45
 spinare 36
 spinări 45
 spine 36
 spion 40
 spirt 41
 spital 36
 spiță 36
 Stan 34
 stup 34
 starpă 88
 stație 41
 stăpin 34
 st'ę 37
 stea 33, 34
 stea — steț 33
 să stje 35
 stejar 35
 stejar 88
 stele 33, 44
 st'ęț 37
 sterp 97
 stjăgu 34
 stjărpă; stjērpjē 34
 *sljerg 44
 stimula 58
 stipendiu 41
 stobor 34
 stric 43
 strig 43
 strugur 88
 student 41
 sucală 88
 suferi 58, 59
 sunt 221
 suspin 36
 sușkin 36
 suveică 88
 suveiche 88
 să șeșe 37
 să șeie 42
 șclerat 37
 șcenă 37
 șceptic 37
 șchitală 36
 șchitau/șchiau 41

S

se *șchilălăește* 36
șchilod 36
șchimă 36
șchimosăsc 36
șchin 36
șchinare 36
șchiop/șchiop 41
șchit 36
șchital 36
șchiță 36
șchitică 37
șcinda 37
șcip 37
șeasă 136
șes 136
Șesu 135
Șesu Cioarii 136
Șesu cu Aluni 135
Șesu cu Brinză 135
Șesu Mare 135
Șesu Zmizii 136
șezătoare 88
șfert 40, 45
șghicit 39
șghier 39
șghilțe 38
șir 215
șiru spinări 40
șketel 36
șkială 42, 44, 46
șkic 36, 42—44
șkidolit 37
șkilă; *șkile* 36
șkile 36
șkilod 37
șkilóg 37
șkimb 36
șkmonosít 36
șkin 36, 46
șkinăre 36
șkinărije; *șkinări* 36
șkinări 45
șkine 36
șkinós 36
șkip 37
șklpă 37
șklptj 37
șklřă 36, 37
șklři 37
șkřup 37
șmidă 37
șnaldăr 93
șneură 37
șneuret 37
șnicele 37
șnidă 37
șnirdă 37
șocite 88
șoric 90
șpeculă 40
șpinări 45
șpton 41

șpir(t) 41
șl'ărpă; *șl'ěrpe* 36
ștafte 41
ște 34, 35
să ște 35
ștea 33—35, 44
ștca; *ștcle* 35
să ștea 34
șteag 33—35, 44
șteag 35
șteag 35; *șteăgurț* 34
șteărpă; *ștěrpe* 35
ștejar 45
ștcle 33—35, 42—46
ștele 35
șl'ele; *ștę* 36
șterpe 35
șterc 44
șterg 44
ștjărpă 34
ștjăuă; *ștcle* 35
ștję; *ștjęlę* 34
ștjęlřă; *ștjăuă* 34
șl'inăre; *șl'inări* 36
șl'ip 37
șlipendin 41
șlirică 88
șl'řa 36
șl'řă 36, 37
ștudent 41
șuștăr 93
șușter 93

T

talan 55
talant 51—56
talantul apei 56
talantj 56
talaș 56
talent 53, 55
tare 57—65
taor 87
tăur 87
taur(e) 90
taure 87
tăcea 216, 217
tătab 54
tătaburi 53, 54
tătam 54
tătant 55
tăteaburi 54
tăteac 54
tărtașuri 53
tău 133
teuceean 217
Tecuci 217
telechi 54
tertecușă 88
tescovină 88
tiğie 134
tiğvă 88

Timiș 23
l'ișl'iriéu 37
l(i)ugă 88
tliv 88
țimp 136
țimpa 136
țimpă 136
țimpu 136
țirnava 27
țivan 88
toaie 133
toci 217
toporașul pădurii 90
tort 88
trandafir 88
trăgulă 88
trăjnește 38, 43, 44
trăjnel 38
trăjnit 40, 42
trășnit 36
trășni 38
treștie 34, 35
treștikę 34
trist 34
tristetă 34
triști 43
trintor 88
troacă 88
troc 88
trochiță 88
Tulcea 217
tulcean 217

U

Udriște 140
uger 88
Ugri 26
ungureanu 88
uște 35
urs 218
ursuăică 89
urș 89

V

Valea Căldărilor 133
Valiște 140
vară 96
văcărie 90
vătaf 88
vekiu 187
veni 224
vește 33, 34
veverișă 88, 90
vi 49
viezuină 88
viezur 88

viezurime 88
 viezurină 88
 virotic 88
 vis 49
 vi-s 47—50
 visăf 49
 vi săf 47—50
 Viștian 35
 Vițcan 26
 virdare 90
 Virfu Groșefului 135
 Virfu Ripaosului 135
 vlădică 218
 voaște 34
 voșli 34
 vrabie 90
 vrji 90
 vrejuri 90
 Vulcan 26
 vulpe 90, 217, 218
 vulpi 217
 vûlpije 90

Z

ză- 173, 174, 175, 185, 186
 zăgoni 185
 zăpăci 63
 zăpost 185
 zăpostire 185
 zăpostit 185
 zăuilă 185, 186,
 zbiară 39
 zbici 39
 zbier 39, 43
 zbiera 39
 zbilje 39
 zbuciuma 59
 zmeură 40, 43
 zmicele 40
 znac 94
 zăneură 40
 zănidă 44
 zogoni 185, 186
 zoita 185
 zugrăvi 63
 zuita 185
 zungiu 187, 188
 zivrdare 90

c) DIALECTUL ISTRO-
ROMÂN

io sâm 49
 noi smo 49
 voi ste 49

d) DIALECTUL MEGLENO-
ROMÂN

dișcl'id 41
 sa 49
 io sam 49

RUSĂ

Baba 140
 Babe 140
 Baca 141
 Bagaev 142
 Bâh 147
 Baj 142
 Baka 143
 Balac 144
 Balaska 144
 Balica 144
 Balco 144
 Banev 144
 Bar 145
 Bas 147
 Bașa 148
 Batanov 149
 Bataș 149
 Batașov 149
 Batin 149
 Batman 149
 Batov 149
 Batylo 149
 Baženko 143
 Bazin 150
 *Bazo 150
 Bazuj 150

SÎRBOCROATĂ

Babac 139
 Babic 139, 140
 Babišta 139, 140
 Babište 139, 140
 bač 141
 Bâc 141
 baca 94

Báco 139, 141
 Bâdinac 141
 Bâdinai 141
 Bâg 142
 Bahoje 147
 Bája 142
 Bajislav 137, 138
 Bájo 137, 138, 141, 142
 Bala 143
 Bale 143
 Balica 143
 Balja 143
 Bana 144
 Bâre 145
 Baro 145
 Bas 147
 Base 147
 Bášov 148
 Bata 148
 Bâto 148
 Jěsno 49
 mi 49
 ni smo 49
 ni-jěsam 49
 nisam 49
 smo 49
 šušter 93
 vi sje 49
 Vucan 26

SLAVĂ

batü 149
 Bělügradü 27
 ceta 217
 dlbok 26
 Dlbočic 26
 Dlügopole 27
 kolęda 229
 mrena 217
 ТДААНТЪ 52

TURCĂ

Barkan 146
 baš 148
 bay 143
 cam 217
 cellât 217
 datak 55